Alain-René Lesage

# DIAVOLUL ȘCHIOP

# Alain-René Lesage

# DIAVOLUL ŞCHIOP

În româneşte de
**DESPINA SADOVEANU-MANOLIU**

Prefaţă de
**ION BRĂESCU**

**EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ**
**Bucureşti - 1966**

**LESAGE**
**LE DIABLE BOITEUX**

LES BIBLIOLATRES DE FRANCE
LES MINIMES

BRIE-COMTE-ROBERT
1959

# Prefaţă

O gazetă a timpului menţiona faptul că romanul lui Lesage: *Diavolul şchiop* a avut la apariţia sa, în 1707, un asemenea succes încât doi seniori au pus mâna pe spadă şi s-au duelat în magazinul librarului-editor Barbin pentru a intra în posesia ultimului exemplar al cărţii. Iar poetul Jean-Baptiste Rousseau povesteşte cum, aflându-se într-o zi la Boileau, a asistat la un acces de mânie a acestuia, provocat de faptul că îşi surprinsese valetul citind *Diavolul şchiop.*

În 1707 autorul romanului care făcuse atâta vâlvă nu era încă un nume prea cunoscut. Născut în 1668 în Bretania, la Sarzeau, unde tatăl său era notar, Lesage aparţinea, ca mai toţi scriitorii veacului clasic, burgheziei în ascensiune. Rămas orfan la paisprezece ani, viitorul scriitor îşi vede moştenirea risipită de nişte tutori puţin scrupuloşi, care l-au trimis să studieze la Colegiul din Vannes. Părăsind Bretania, unde domnea un climat de teroare instituit în urma răscoalei ţărăneşti din 1675, Lesage se stabileşte definitiv la Paris, unde urmează studii de drept. Cariera de avocat nu-l atrage însă şi, cu toate că din căsătoria contractată în 1694 au rezultat patru copii, Lesage hotărăşte să se consacre literaturii, fiind primul scriitor francez care a trăit exclusiv de pe urma scrisului. Viaţa sa se confundă de fapt cu cea a operelor sale. Prin intermediul prietenului şi protectorului său, abatele de Lionne, fiul unui ministru de al lui Ludovic al XIV-lea care avusese misiuni în Spania, Lesage învaţă limba spaniolă şi ia contact cu literatura ţării vecine. În 1700 apare sub semnătura lui Lesage un volum de *Teatru spaniol,* cuprinzând traducerea unei piese de Lope de Vega şi a alteia de Francisco de Rojas. Continuându-şi cariera de traducător, Lesage reuşeşte să se impună ca dramaturg de

abia în 1707, când Comedia Franceză reprezintă cu succes prima sa piesă originală, *Crispin, rival în dragoste al stăpânului său,* comedie într-un act. În 1709, în ciuda obstrucţiei cercurilor financiare, care cumpăraseră chiar şi pe actorii Comediei Franceze, Lesage reuşeşte să obţină reprezentarea celei mai bune dintre piesele sale, comedia *Turcaret.* Cabala financiarilor, violent luaţi în răspăr de piesă, duce la retragerea lui *Turcaret* de pe afiş după numai câteva reprezentaţii. Dezgustat de dificultăţile întâmpinate, Lesage va scrie de acum înainte piese pentru teatrele din bâlciuri. Deşi a dat aproape o sută de comedii în acest gen, nici una n-a rezistat vremii, fiind inferioare lui *Turcaret,* devenită una din piesele clasice ale repertoriului francez. Celebritatea dramaturgului Lesage a fost însă depăşită de popularitatea romancierului, care, după *Diavolul şchiop,* a publicat, între anii 1715 şi 1735, cea mai de seamă operă a sa, romanul *Gil Blas.* Opera de prozator a lui Lesage mai cuprinde şi romanele *Aventurile lui Beauchêne* (1732) şi *Bacalaureatul din Salamanca* (1736).

Modest, ducând o viaţă retrasă, poate şi din pricina unei surdităţi precoce, Lesage moare în 1747, în vârstă de şaptezeci şi nouă de ani.

Dacă în calitatea sa de dramaturg, Lesage este unul dintre cei mai valoroşi descendenţi ai lui Molière, ca romancier el este continuatorul romanului realist din secolul al XVII-lea ilustrat de un Scarron, autorul *Romanului comic* (1651), sau de un Furetière, autor al unui *Roman burghez* (1666). Influenţat de romanul picaresc spaniol, Lesage datorează mult şi *Caracterelor* lui La Bruyère, a căror ultimă ediţie completată de autor apăruse în 1698. *Diavolul şchiop* se situează tematic şi cronologic între *Caracterele* lui La Bruyère şi *Scrisorile persane* ale lui Montesquieu (1721). Lesage se dovedeşte a fi unul dintre cei mai lucizi şi incisivi observatori ai timpului său, ale cărui moravuri le prezintă din perspectiva critică a burgheziei, intrată în secolul revoluţiei sale.

Anii în care Lesage începe să se afirme în arena literară erau ultimii ai domniei lui Ludovic al XIV-lea, cea mai lungă domnie din istorie. După anii de apogeu a monarhiei absolute, în care regele, asemenea unui arbitru, reuşise să ţină într-un echilibru relativ stabil nobilimea şi burghezia, Ludovic al XIV-lea imprimase, după 1685, o linie reacţionară politicii sale. Revocarea Edictului din Nantes, în 1685, desfiinţase libertatea religioasă, de care se bucurase Franţa timp de aproape un veac. Din cauza persecuţiilor la care încep să fie supuşi, calviniştii, în cea mai mare parte reprezentanţi ai burgheziei industriale şi comerciale, emigrează masiv, cu sutele de mii. Principala consecinţă este dezorganizarea economiei franceze. Din strălucirea de odinioară a Regelui Soare nu mai rămăsese aproape nimic. La moartea lui Ludovic al XIV-lea, în 1715, monarhia feudală era în plină decadenţă, fapt care se manifesta nu numai pe plan politic şi economic, dar şi printr-o disoluţie nemaipomenită a moravurilor claselor stăpânitoare. Deoarece se obişnuia ca funcţiile publice să fie obţinute prin cumpărare, principalele posturi de conducere în administraţie, justiţie, finanţe erau ocupate de oameni nepricepuţi şi corupţi, care se foloseau de poziţia lor pentru a se îmbogăţi pe seama poporului nevoiaş. Pe de altă parte, nobilimea se transformase într-o clasă parazitară, ducând o viaţă imorală, de lux, desfrâu şi chiar crime. Aparenta înflorire a monarhiei lui Ludovic al XIV-lea era, de fapt, un castel de nisip. Numeroase răscoale ţărăneşti exprimă nemulţumirea populaţiei. Ostilitatea faţă de absolutismul regal îşi găseşte expresia şi în literatura vremii. Fénelon îşi permisese, în *Aventurile lui Telemac* (1699), să aducă o serie de critici tăioase regimului lui Ludovic al XIV-lea, ceea ce i-a atras dizgraţia. La Bruyère, în *Caracterele* sale, a căror primă ediţie apăruse în 1688, nu îndrăznise să se atingă de persoana monarhului, dar prezentase în schimb un tablou destul de negru al moravurilor nobilimii, clerului şi ale burgheziei

financiare. Memoriile lui Saint-Simon, publicate abia în secolul al XIX-lea, constituie şi ele o mărturie realistă a decăderii morale a nobilimii feudale în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Numeroase şi violente accente critice la adresa societăţii feudale se găsesc şi în lucrările lui Pierre Bayle (*Dicţionar istoric şi critic* - 1697) şi Fontenelle (*Istoria oracolelor* - 1686), care anunţă literatura filozofică a secolului luminilor.

Opera lui Alain-René Lesage reflectă şi ea procesul de destrămare a monarhiei absolute, de disoluţie a moravurilor unei societăţi în plină decădere. Fără a atinge profunzimea unui La Bruyère, fără a îmbrăţişa multiplicitatea de probleme filozofice puse în discuţie de un Fontenelle sau un Pierre Bayle, Lesage, folosind genul mai accesibil al romanului sau al comediei, satirizează cu nu mai puţină ascuţime regimul feudal, care îşi trăia ultimele decenii de existenţă. Aşa cum afirmă el însuşi în prefaţa din 1726 a *Diavolului şchiop,* autorul a încercat să ofere publicului cititor „un tablou al moravurilor secolului".

Geneza *Diavolului şchiop* e destul de interesantă. Cunoscător, aşa cum am văzut, al literaturii spaniole, Lesage se inspiră din romanul scriitorului Guevara, apărut în 1641, *Diablo cojuelo,* de la care împrumută şi titlul. N-au lipsit acuzaţii care puneau la îndoială opera lui Lesage, considerat ca un simplu adaptator. Exegeţii au dovedit însă că, din cele douăzeci şi unu de capitole ale *Diavolului şchiop,* Lesage îi datorează lui Guevara numai două, în total nouă istorioare, din care şapte se află în capitolul al treilea. De la Guevara, Lesage a luat mai ales cadrul romanului, ceea ce nu neagă nici autorul, care a aşezat în fruntea cărţii sale o dedicaţie adresată scriitorului spaniol, unde arată că a făcut „o carte nouă pe acelaşi fond". Într-unul din capitolele *Diavolului şchiop,* atacând frontal estetica clasică, Lesage se apără de învinuirile ce i s-au adus, spunând: „Iată un om care cunoaşte pe degete

autorii greci şi latini. El împrumută de la ei toate ideile pe care le aşterne în lucrările sale. Cu toate acestea, se crede original şi nu tratează drept plagiatori decât pe autorii care jefuiesc pe Lope sau pe Calderon." Procedeul adaptărilor şi împrumuturilor era, de altfel, frecvent în acea epocă: se ştie că însuşi *Cidul* lui Corneille are ca punct de plecare o lucrare a dramaturgului, spaniol Guilhen de Castro. Succesul ediţiei din 1707 a *Diavolului şchiop* l-a determinat pe Lesage să publice în 1726 o nouă ediţie augmentată cu 99 de istorioare noi, în timp ce 39, apărute în ediţia întâia, nu mai figurează în noua ediţie, unde autorul a mai retuşat unele pasaje şi a schimbat deznodământul, dând romanului o concluzie mai ingenioasă. Aşadar, ediţia din 1726 e cea definitivă şi ea a fost reprodusă întotdeauna de toţi scriitorii ulteriori ai *Diavolului şchiop,* unii adăugând într-o anexă şi pasajele suprimate din ediţia primitivă. Sporindu-şi lucrarea, după pilda lui La Bruyère, Lesage declară într-o nouă dedicaţie către Guevara: „Nu m-am limitat la o simplă revedere a operei; am retipărit-o şi îngroşat-o cu un volum pe care prostia omenească mi l-a pus cu uşurinţă la dispoziţie".

De la Luis Velez de Guevara, Lesage a împrumutat o reţetă nouă şi ingenioasă de reînnoire a romanului picaresc. În timp ce, în majoritatea romanelor picareşti, eroul este un aventurier pe care soarta îl duce dintr-un loc într-altul şi îndeosebi prin medii interlope, Guevara, şi după el Lesage, imaginează un cadru cu totul original pentru *Diavolul şchiop.* Asmodée[1], diavol infirm, este ţinut prizonier de mai multe luni într-o fiolă de către un astrolog. Eliberat de tânărul don Cléophas, Asmodée, în semn de recunoştinţă, îi dă acestuia posibilitatea de a vedea prin acoperişurile din Madrid tot ce se petrece în

[1] *Asmodeus* este unul din cei şapte prinţi ai Iadului împreună cu: *Lucifer* - mândria, *Mamona* - lăcomia, *Satana* - mânia, *Belzebut* (numit de asemenea *Baal*) - îmbuibarea, *Leviatan* - invidia, *Belphegor* - lenea. El este reprezentat ca pofta/setea.

casele oamenilor. Datorită acestui plan ingenios, don Cléophas îl însoţeşte pe Asmodée prin tot Madridul şi ia astfel cunoştinţă nu numai de cele mai felurite întâmplări ale oamenilor, dar şi de motivele acţiunilor lor, de gândurile lor cele mai ascunse. Potrivit procedeului utilizat de aşa-numitul roman cu „sertare”, observaţiile lui Asmodée sunt din când în când întrerupte de povestiri romanţioase, care n-au legătură directă cu romanul. În timp ce în prima ediţie a *Diavolului şchiop* aceste povestiri reprezentau aproape două treimi din roman, ele au fost reduse la mai puţin de o treime în ediţia din 1726. Constituind partea cea mai puţin interesantă a *Diavolului şchiop,* aceste povestiri dau romanului mai ales culoarea sa locală, referindu-se la lupte de tauri, dueluri de hidalgo, piraţi etc. În rest, cadrul spaniol al *Diavolului şchiop* e mai mult fictiv, nimeni nu se înşela că sub acoperişurile caselor din Madrid se ascundeau, de fapt, parizienii secolului al XVIII-lea. De altfel, Lesage n-a fost niciodată în Spania, cadrul pe care l-a adaptat fiindu-i dictat în primul rând de prudenţă. Mulţi contemporani ai lui Lesage au văzut în *Diavolul şchiop* un roman cu cheie. În actorul bătrân şi îngâmfat care s-a „teatrificat” a fost recunoscut Baron; „acei scriitori duşmani ai nobilei simplităţi” erau Fontenelle şi La Motte; cocheta care, din scrisorelele amorezilor, îşi confecţionează papiote pentru păr era Ninon de Lenelos ş.a.m.d. Unul din puţinele personaje pozitive ale romanului lui Lesage, judecătorul integru care nu se încredea niciodată în rapoartele subalternilor venali, a avut drept model pe d’Argenson, ministru al poliţiei în vremea lui Ludovic al XIV-lea. Povestea celibatarului care, neavând cu ce să-şi plătească datoria către spălătoreasă, a luat-o în căsătorie i se întâmplase în realitate dramaturgului Dufresny. Fără a exagera în căutarea de „chei” cu orice preţ, nu e mai puţin adevărat că „sub capele şi mantilele *Diavolului şchiop* nu găsim decât figuri franceze şi peste tot unde textul spune: „Madrid, ochii

noştri citesc: Paris. Cu alte cuvinte realitatea este aici mascată şi travestită."[2]

Marele merit al lui Lesage este de-a se fi desprins de modelul său spaniol şi de-a fi pus accentul pe reflectarea veridică a realităţilor franceze din jurul anului 1700. „*Diavolul şchiop* purcede mult mai mult de la La Bruyère decât de la Guevara."[3] Nimic mai greşit decât a considera *Diavolul şchiop* un roman exotic, în ciuda numelor spaniole ale personajelor şi ale unor crâmpeie de viaţă spaniolă. Singurele episoade cu parfum exotic mai pronunţat sunt cele în care Lesage se referă la activitatea piraterească a corsarilor algerieni. În acest sens, lunga povestire intitulată *Puterea prieteniei,* care se întinde pe două capitole, reflectă şi ea o realitate a epocii: Cervantes şi mai târziu Regnard au fost şi ei captivi ai beiului din Alger, ca şi mulţi alţi călători pe apele Mediteranei.

În esenţa lui, *Diavolul şchiop* este un roman realist, care zugrăveşte aspecte tipice ale societăţii feudale franceze din perioada destrămării monarhiei absolute. „Veţi vedea un tablou al strădaniilor, ostenelilor, trudei pe care bieţii muritori şi-o dau în această viaţă pentru a umple cât mai agreabil cu putinţă micul interval care există între naşterea şi moartea lor", declară Lesage. Din motive de prudenţă, Lesage, urmând pilda lui La Bruyère, nu se atinge de persoana monarhului, dar în schimb îi biciuieşte fără milă pe seniorii şi curtenii din anturajul acestuia. Un curtean îşi petrece zilele stând în anticamera regelui sau a primului-ministru pentru a face să se creadă că are credit. Altul şi-a petrecut toată viaţa făcând zilnic temenele în faţa regelui. „Dacă am voi să eliminăm din societate pe oamenii de prisos, ar trebui să începem cu curtenii de teapa acestuia", spune Lesage. Parazitismul aristocraţiei feudale este oglindit şi de extinderea pe care o luase, în vremea lui

---

[2] André Le Breton - *Le roman au XVIII-ème siècle*, Paris, Soc. française d'imprimerie et de librairie, 1898, p. 55.

[3] Eugène Lintilhac - *Lesage,* Paris, Hachette, 1893, p. 43.

Lesage, jocul de cărţi, denunţat deja ca un flagel social de Regnard în comedia sa din 1696 *Le Joueur (Jucătorul).* În călătoria lor deasupra Madridului, Asmodée şi don Cléophas zăresc într-o casă un grup de jucători de cărţi care au renunţat de mult la lumina zilei, stând la masa de joc noapte de noapte şi dormind ziua. *Diavolul şchiop* oglindeşte şi procesul de ruinare economică a nobilimii, care îşi risipeşte averea pentru a putea face faţă traiului luxos impus de splendoarea Curţii de la Versailles. Îndatorându-se, seniorii feudali cad în ghearele cămătarilor şi ale pungaşilor. Intendentul unui marchiz, întocmai ca şi valetul Frontin din *Turcaret,* se bucură „că se îmbogăţeşte pe măsură ce stăpânul său se ruinează”.

Clerul este şi el ţinta vervei satirice a lui Lesage, care se înscrie astfel în coordonatele unei vechi tradiţii a literaturii franceze. Un bătrân şi bogat nobil spaniol, devenind bigot, vrea să întemeieze o mănăstire, „dar doreşte s-o umple numai cu călugări care să se distingă în acelaşi timp prin castitate, sobrietate şi o extremă umilinţă. E foarte încurcat în privinţa alegerii.” Lesage demască cu vigoare inchiziţia catolică, care avea spioni peste tot: „i se raportează până şi lucruri care n-au fost niciodată spuse”.

Ca odinioară Molière, Lesage ridiculizează şi parvenitismul burgheziei. Un negustor bogat a cerut să i se graveze numele şi profesia pe mormânt, „ceea ce nu place astăzi de loc descendenţilor săi”.

O temă care revine des sub pana lui Lesage e cea a egalităţii în faţa morţii, care „n-are mai multă consideraţie pentru regi decât pentru lacheii lor”. De altfel, Lesage observă că „Moartea, în ciuda ororii de care e însoţită, produce tot atâta bucurie câtă durere”. *Diavolul şchiop* este plin de cazuri în care moştenitorii aşteaptă cu nerăbdare moartea unei rude bogate, dacă nu se străduiesc chiar să o grăbească. Acesta este înţelesul sfatului destul de enigmatic rostit de Asmodée: „Când fiul

cel mare posedă toată averea unei familii, nu-l sfătuiesc să meargă la vânătoare cu mezinul său”.

Multe din acoperişurile care se dau la o parte în faţa lui Asmodée şi a lui don Cléophas ascund putreziciunea familiei aristocratice. Căsătoriile au la bază un contract comercial, şi nu afecţiunea reciprocă între soţi, de unde căsnicii monstruoase, ca aceea relatată de Lesage între o „tânără” de şaizeci şi opt de ani şi un cavaler de şaptesprezece ani. Mai toate povestirile romaneşti inserate în *Diavolul şchiop* înfăţişează cazuri de tineri care se iubesc, dar nu se pot căsători din cauza poziţiei părinţilor, în numele convenienţelor sociale. Cu toată paza guvernantelor, tinerii reuşesc prin tot felul de şiretlicuri să comunice între ei şi să se întâlnească, căci „dacă există guvernante fidele, înseamnă că tinerii îndrăgostiţi nu sunt destul de bogaţi sau sunt prea zgârciţi”. De la Molière la Beaumarchais, această temă e curentă în literatura franceză a secolelor XVII şi XVIII.

Violenţa satirică a lui Lesage creşte în mod deosebit când e vorba de medici, actori şi literaţi. Ca şi Molière, Lesage a fost aproape toată viaţa un infirm şi n-a iertat medicilor că n-au putut împiedica surzenia care s-a declanşat încă în anii tinereţii. Resentimentul personal al lui Lesage este însă coroborat cu stadiul primitiv în care se afla ştiinţa medicală pe vremea lui. Cea mai vie ilustrare a incapacităţii medicilor din secolul al XVIII-lea a fost realizată de Lesage în persoana faimosului doctor Sangrado din *Gil Blas.* În *Diavolul şchiop* un nobil se află pe moarte, „în ciuda medicului care îl îngrijeşte sau poate tocmai fiindcă este îngrijit de acest medic”. Corsarii algerieni care au luat în captivitate un medic aragonez se grăbesc să-l elibereze fără nici o răscumpărare, de teamă ca acesta să nu-şi exercite activitatea printre ei. Există în *Diavolul şchiop* un portret savuros al unui medic lipsit de clientelă care şi-a alcătuit o listă fictivă de pacienţi de calitate. De câte ori se află în vizită la cineva, inclusiv la

iubita lui, e chemat urgent de valetul său, sub pretext că-l aşteaptă clienţii înscrişi pe listă. Scena a fost reluată şi dezvoltată de Eugène Labiche în comedia sa *La Poudre aux yeux* (*Praful în ochi*).

Animozitatea lui Lesage faţă de actori şi de oamenii de teatru în general s-a manifestat încă înainte de greutăţile întâmpinate pentru reprezentarea piesei *Turcaret,* dovadă numeroasele săgeţi satirice la adresa acestora, existente în ediţia din 1707 a *Diavolului şchiop.* Unele din ele au dispărut în ediţia din 1726, probabil pentru a nu turna prea mult gaz peste foc, ştiut fiind că Lesage trăia din reprezentarea pieselor sale scrise pentru teatrul de bâlci. Lesage ridiculizează în special invidia care-i caracterizează pe actori şi dramaturgi. O actriţă crapă de ciudă auzind aplauzele care răsplătesc jocul unei actriţe noi. Un dramaturg a murit subit la auzul aplauzelor cu care a fost primită o piesă a unui confrate ce-i era prieten. *Diavolul şchiop* aduce şi un ecou al conflictelor care existau în trecut între editori şi scriitorii neprotejaţi de nici o lege. Condamnându-i pe editorii care-şi jecmănesc scriitorii, Lesage arată că există însă şi slujitori ai condeiului puţin scrupuloşi. Una din scenele cel mai nostime ale *Diavolului şchiop* este cea în care trei editori, mâncând împreună la un cabaret, află că un autor le vânduse, fiecăruia separat, acelaşi manuscris. Lesage vorbeşte cu dispreţ şi de poeţii fără talent, care, pentru a-şi găsi un protector, se înjosesc să scrie ode şi dedicaţii linguşitoare cu numele lăsate în alb. Pe de altă parte, nu puţini sunt seniorii care se complac în faima de protectori ai literelor şi artelor. Un marchiz găzduieşte în acest scop un autor în propriul său palat. O doamnă de la Curte a cerut mai întâi să vadă dedicaţia unei cărţi ce urma să-i fie închinată. Negăsind-o destul de ditirambică, a compus ea însăşi o dedicaţie, pe care a trimis-o autorului pentru a o aşeza în fruntea cărţii sale.

Au pătruns în *Diavolul şchiop* şi unele ecouri ale cunoscutei dispute dintre antici şi moderni. Situându-se pe poziţiile modernilor, Lesage reproşează reprezentanţilor veacului clasic inspiraţia unilaterală din antichitate. „Nu facem nici o cinste celor antici jefuindu-i în asemenea hal", declară autorul *Diavolului şchiop,* pomenind în alt loc de un profesor care a înnebunit pentru că a învăţat prea multă greacă. Găsim aici o condamnare a învăţământului epocii, bazat aproape exclusiv pe studierea limbilor moarte. În calitatea sa de autor comic, Lesage ia poziţie şi în problema, dezbătută în vremea lui, a ierarhiei genurilor literare. Se punea în special întrebarea dacă un autor de comedii este l-a înălţimea unui tragedian. „În Franţa autorii tragici îşi închipuie că sunt personaje mai însemnate decât cei care fac numai comedii."

Temperament zeflemitor şi uşor sceptic, Lesage avea darul de a surprinde ridicolul oamenilor ca nimeni altul. Sub ridicolul lungii galerii de originali care defilează în faţa cititorului *Diavolului şchiop* se ascund însă adesea turpitudini, vicii, crime. Ca şi în *Turcaret,* piesă renumită la timpul său prin aceea că nu conţine nici un personaj pozitiv, Lesage a înfăţişat în *Diavolul şchiop* cu precădere tipuri negative. Rarele personaje pozitive trebuie căutate mai mult în povestirile romanţioase, care întrerup firul acţiunii principale; e vorba însă de eroi convenţionali, caracteristici romanelor de capă şi spadă. Pe lângă aceştia, Lesage a mai introdus în cartea sa, în afara portretului lui d'Argenson, de care am amintit, un tip luat din La Fontaine: cizmarul nefericit din cauza averii puse la dispoziţia sa de unul din fiii lui; după câtva timp, el vine să-i restituie fiului său dania, declarând: „Vreau să trăiesc din meseria mea; de când nu mai muncesc, mor de plictiseală". Până şi aceste licăriri de optimism se întunecă, dacă analizăm mai adânc cauzele ascunse ale acţiunilor omeneşti. Împărtăşind pesimismul lui La Rochefoucauld, Lesage îl exprimă într-o maximă demnă de acesta: „Astfel

sunt, în majoritatea lor, acţiunile generoase; ne-am ieri să le admirăm, dacă le-am cunoaşte motivele". *Diavolul şchiop* prezintă o ilustrare vie a acestei maxime în persoana lui don Pablo, considerat drept un binefăcător, când de fapt daniile sale nu sunt decât restituirea deghizată a unor bani furaţi. Bun psiholog, Lesage înfăţişează adeseori, sub forma concentrată a maximelor, câteva din slăbiciunile omeneşti. Iată una care are un echivalent bine cunoscut şi în româneşte: „Îi admir pe oameni: propriile lor defecte li se par fleacuri, în timp ce privesc cu microscopul la cele ale semenilor lor". Una din slăbiciunile omeneşti cel mai mult ridiculizate de Lesage este invidia. Un om foarte cumsecade a înnebunit auzind că una din cunoştinţele sale s-a căpătuit. Reluând o scenă din piesa lui Dancourt: *Le Chevalier à la mode* (*Cavalerul la modă* - 1687), Lesage relatează cazul unei burgheze care şi-a pierdut minţile fiindcă, pe o stradă strâmtă, a fost silită să dea trăsura ei înapoi pentru a face loc celei a unei ducese. O situaţie inversă este cea a gentilomului provincial, care visează fericit că un nobil de vază l-a lăsat să treacă înainte cu prilejul unei ceremonii publice. Grefarea unor adevăruri general umane pe realităţile societăţii monarho-feudale a secolului al XVIII-lea constituie, fără îndoială, motivul principal al perenităţii *Diavolului şchiop.* Roman realist, *Diavolul şchiop* este un adevărat document social al epocii pe care o oglindeşte. În prefaţa ediţiei din 1726 a *Diavolului şchiop,* Lesage exprima următoarea profesiune de credinţă: „Deşi omenirea e mereu aceeaşi, există o succesiune continuă de originali care pare a aduce unele schimbări..." Observator perspicace al moravurilor, Lesage n-a adoptat, pentru a le prezenta, metoda marilor tablouri de ansamblu, ci s-a limitat la mici crochiuri, a căror însăilare rapidă dă o deosebită vivacitate naraţiunii. „Proza lui Lesage are un ritm care îi este propriu şi care marchează o dată în istoria

limbii franceze” [4]. Pentru a găsi tipurile cele mai caracteristice ale timpului, Asmodée, asemenea unui reporter din zilele noastre, vizitează locurile cele mai neaşteptate: ospiciul de nebuni, închisorile, cimitirul, dezvăluie visurile oamenilor, caută pe nebunii aflaţi în libertate. Având mai puţină adâncime decât *Caracterele* lui La Bruyère, dar o doză mai mare de pitoresc, *Diavolul şchiop* dă mai multe satisfacţii imaginaţiei. Gânditor inferior lui La Bruyère, Lesage are mai multă sensibilitate decât acesta, iar forma pe care a adoptat-o face din *Diavolul şchiop* o operă mai populară decât *Caracterele* lui La Bruyère. Desigur, nu totul e de admirat în şirul de portrete care se înlănţuie în *Diavolul şchiop.* Unele sunt prea rapide, prea vagi, abia schiţate; sunt lipsite de interes, nefiind semnificative. Romanul este neomogen prin suprapunerea unor povestiri romaneşti prea lungi, unor portrete tratate în „racursi”. De altfel, autorul însuşi şi-a dat seama de lungimea excesivă a unora din povestirile sale intercalând în mijlocul lor noi portrete, care rup firul acţiunii. Deosebirea care există între cele două laturi distincte ale *Diavolului şchiop* este concretizată şi prin existenţa a două stiluri diferite. În povestiri, Lesage demonstrează că n-a pierdut secretul amplelor perioade ale prozatorilor veacului clasic. În schimb, în portrete, Lesage foloseşte propoziţii scurte, concise, adecvate obiectului observaţiei sale fragmentare. El stăpâneşte la perfecţie arta dialogului, a cărui naturaleţe şi simplitate sunt remarcabile. Este aici o influenţă a dramaturgului Lesage. De altfel, unele din portretele sale se prezintă sub forma unor scenete în care arta prezentării personajelor, vivacitatea stilului şi a observaţiei fac să se simtă măiestria omului de teatru Lesage. Unele din aceste scenete pot fi detaşate din roman şi jucate în faţa spectatorilor asemenea *Momentelor* lui Caragiale, ca de exemplu cea în care

[4] Eugène Lintilhac, op. cit., p. 142.

Lesage, imitându-l pe Molière, ridiculizează un scriitor vanitos:

„— ...şi pentru a vă pedepsi că aţi îndrăznit să-mi criticaţi scena, nu vă voi mai citi urmarea.

— Sunt prea pedepsit de-a fi auzit începutul...”

Concretizată printr-o extremă concentrare a stilului, verva satirică a lui Lesage are puncte de interferenţă cu modalitatea de exprimare a epigramei: „Ce foc concentric de epigrame în *Diavolul şchiop* sau mai degrabă ce altceva este *Diavolul şchiop* decât o culegere de epigrame?” [5] Ironia apare adeseori la Lesage acolo unde nu te aştepţi, ca o adevărată „poantă”. Un medic nu prea îşi vede de treabă fiindcă e pasionat de şah. Dar, adaugă Lesage, „momentele pe care le petrece jucând nu sunt cele mai rele pentru bolnavi”. Asmodée, prizonier în fiola rătăcită a unui savant, subliniază lipsa de cultură a burgheziei prin următoarea comparaţie sugestivă: „mă aflu în laboratorul său ca o carte de drept în biblioteca unui om de afaceri”. Ironia lui Lesage are uneori dublu tăiş. Pentru a-şi ascunde vârsta, o femeie cochetă declară la tribunal: „când tatăl meu a luat-o pe maică-mea în căsătorie era atât de bătrân încât nu mai putea să facă copii”, dezvăluind în acest fel şi corupţia moravurilor ce caracteriza familia burghezo-aristocratică. Ceea ce farmecă în *Diavolul şchiop* este varietatea procedeelor compoziţionale şi stilistice. Autorul găseşte mereu formule noi şi sugestive pentru a-şi vărsa focul satiric. Spiritul său incisiv are o coloratură umoristică chiar când îmbracă forma aforistică. („După aceea ei ne-au împăcat; ne-am îmbrăţişat şi de atunci suntem duşmani de moarte” - sau: „Aşa e caracterul femeilor: sunt prea geloase unele pe altele pentru a fi capabile de prietenie”.) Lectura *Diavolului şchiop* se face întotdeauna cu zâmbetul pe buze. Proza sa sprintenă, săltăreaţă are o sonoritate particulară, uşor de recunoscut, în literatura franceză, şi va fi dusă la perfecţiune în *Gil Blas,* căci *„Gil Blas* este

[5] André Le Breton, op. cit.,p. 50.

identic *Diavolul şchiop,* cu deosebirea care există între un vast tablou şi o mică schiţă”.[6]

Roman popular prin excelenţă, între altele şi prin accesibilitatea lui, *Diavolul şchiop* este un adevărat deschizător de drum în literatura franceză. Din 1677, când Doamna de La Fayette îşi publica romanul ei psihologic *La Princesse de Clèves* (*Principesa de Clè*ves), literatura franceză nu mai produsese nici un roman de valoare. Impulsul dat de *Diavolul şchiop* în 1707 a fost deosebit de rodnic. Pregătind în primul rând capodopera lui Lesage însuşi, *Gil Blas,* el a deschis drumul lui Marivaux, autorul romanelor realiste *Viaţa Marianei* şi *Ţăranul parvenit,* lui Diderot, care a ilustrat şi el genul picaresc cu *Jacques fatalistul,* lui Prévost *(Manon Lescaut),* Choderlos de Laclos (*Legăturile primejdioase*), Restif de la Bretonne ş.a., iar, dincolo de aceştia, realismului critic din secolul al XIX-lea.

Apărut în româneşte încă din 1835, în tipografia lui Eliade, *Diavolul şchiop* păstrează o prospeţime şi o vitalitate care-i asigură şi astăzi, la două sute şaizeci de ani de la apariţie, cititori pasionaţi în toate ţările lumii.

ION BRĂESCU

[6] Gustave Lanson - *Histoire de la littérature française* (1894), Paris, Hachette, 1912, p. 670.

# Capitolul I

## Ce fel de diavol e *Diavolul şchiop*. Unde şi prin ce întâmplare a făcut cunoştinţă cu dânsul don Cléophas Léandro Pérez Zambullo.

O noapte de octombrie acoperea cu adânc întuneric celebrul oraş Madrid; poporul se şi retrăsese pe-acasă, lăsând străzile libere îndrăgostiţilor, să-şi cânte durerile sau bucuriile sub balcoanele iubitelor; sunetul ghitarelor şi începuse să-i neliniştească pe părinţi şi să-i alarmeze pe bărbaţii geloşi; în sfârşit, era aproape de miezul nopţii când don Cléophas Léandro Pérez Zambullo, student din Alcala, ieşi cu repeziciune prin bageaua unei case, unde îl introdusese indiscretul fiu al zeiţei Cythera. Încerca să-şi păstreze viaţa şi onoarea, silindu-se să scape de trei-patru spadasini, care-l urmăreau îndeaproape pentru a-l omorî ori pentru a-l sili să ia în căsătorie pe o doamnă cu care-l surprinseseră cu puţin timp înainte.

Deşi singur împotriva lor, se apărase cu vrednicie şi nu fugise decât pentru că urmăritorii îi luaseră spada în timpul luptei. Îl urmăriră câtăva vreme pe acoperişuri; dar, din cauza întunericului, îi pierdură urma. Se îndreptă către o lumină pe care o zărise de departe şi care, oricât de slabă era, îi servi drept far într-o atât de primejdioasă împrejurare. După ce fu ameninţat să-şi rupă de mai multe ori gâtul, ajunse lângă podul unei case, de unde ieşeau razele acelei lumini, şi intră înăuntru pe fereastră, bucuros

ca un matelot care-şi vede vaporul, ameninţat de naufragiu, ajungând cu bine în port.

Se uită mai întâi în toate părţile; şi foarte mirat că nu găseşte pe nimeni în această încăpere vârâtă sub acoperiş, care i se păru un apartament destul de ciudat, începu să-l cerceteze cu atenţie. Văzu o lampă de aramă atârnată de plafon, cărţi şi hârtii împrăştiate în neorânduială pe o masă, o sferă şi nişte compasuri într-o parte, fiole şi cadrane într-alta, ceea ce îl făcu să presupună că dedesubt trebuia să locuiască vreun astrolog care venea să-şi facă observaţiile în acest loc.

Prinse a se gândi la pericolul din care-l scăpase norocul şi se întreba dacă să rămâie acolo până a doua zi, sau să ia o altă hotărâre, când auzi un lung oftat aproape de dânsul. Întâi îşi închipui că-i vreo plăsmuire a spiritului său agitat, vreo nălucire a nopţii; de aceea, fără să-l ia în seamă, îşi urmă gândurile.

Dar auzind oftatul pentru a doua oară, înţelese că trebuie să fie ceva aievea; şi, cu toate că nu văzu pe nimeni în odaie, strigă:

— Care naiba oftează aici?

— Eu, domnule student, îi răspunse imediat o voce care avea ceva cu totul ciudat. Stau aici de aproape şase luni de zile, închis într-una din aceste fiole, astupate. În casa asta stă un savant astrolog, un vrăjitor; prin puterea meşteşugului pe care-l are, mă ţine închis în această închisoare strâmtă.

— Aşadar eşti un duh? întrebă don Cléophas, cam tulburat de aventura neaşteptată.

— Sunt un demon, răspunse vocea, vii aici tocmai la timp pentru a mă scoate din robie. Tânjesc în trândăvie, căci sunt dracul cel mai iute şi mai harnic din iad.

Aceste cuvinte îl cam băgară în răcori pe seniorul Zambullo, dar, fiind de felul său curajos, se îmbărbătă şi se adresă duhului pe un ton hotărât:

— Domnule drac, spune-mi, te rog, ce rang ai printre confraţii dumitale: eşti un demon nobil sau un demon de rând?

— Sunt un diavol important, răspunse vocea, şi, dintre toţi, acel care are un renume mai mare pe lumea aceasta şi pe cealaltă.

— Poate eşti din întâmplare demonul numit Lucifer?

— Nu, răspunse duhul, acela-i demonul şarlatanilor.

— Eşti oare Uriel? relua studentul.

— Aş! îl întrerupse brusc vocea; acela-i patronul negustorilor, al croitorilor, al măcelarilor, al brutarilor şi al celorlalţi hoţi de teapa lor.

— Poate eşti Belzebut? zise Léandro.

— Îţi baţi joc de mine? răspunse duhul. Acela-i demonul guvernantelor şi al scutierilor.

— Mă mir, zise Zambullo. Socoteam că Belzebut e unul dintre cele mai de seamă personaje din ceata voastră.

— Ba-i unul dintre cei mai mici, răspunse demonul. N-ai informaţii prea exacte despre iadul nostru.

— Atunci, reluă don Cléophas, trebuie să fii Leviatan, Belphégor sau Astaroth.

— Ei da, aceştia trei sunt draci de mâna întia. Sunt duhuri de-ale Curţii. Vin la consiliul prinţilor, însufleţesc miniştrii, formează ligile, provoacă revolte în sânul statelor şi aprind făcliile războiului. Nu-s bădărani, ca cei dintâi pe care i-ai numit.

— Spune-mi, te rog, replică studentul, care-s însărcinările lui Flagel?

— El e sufletul cârcotelii şi duhul baroului, reluă demonul. El a compus protocolul uşierilor şi al notarilor. Îi inspiră pe apărători, îi stăpâneşte pe avocaţi şi îi obsedează pe judecători. În ce mă priveşte, am alte ocupaţii; eu fac căsătorii ridicole: îi unesc pe ghiuji cu minore, pe stăpâni cu servitoarele lor, pe fete fără de zestre cu dulci îndrăgostiţi, fără para chioară în buzunar. Eu am adus pe lume luxul, destrăbălarea, jocurile de noroc

şi chimia. Sunt inventatorul caruselului, al dansului, al muzicii, al comediei şi al tuturor noilor mode din Franţa. Într-un cuvânt, mă numesc Asmodée, poreclit Diavolul şchiop.

— Cum se poate! strigă don Cléophas, eşti chiar acel faimos Asmodée despre care se face o atât de glorioasă menţiune în Agrippa şi în *Clavicula lui Solomon*[7]? Ei, dar atunci nu mi-ai înşirat chiar toate felurile dumitale de a petrece. L-ai uitat pe cel mai de seamă. Ştiu că te distrezi câteodată dând o mână de ajutor amorezilor nefericiţi. Bunăoară, anul trecut, un bacalaureat, prieten de-al meu, a dobândit cu ajutorul dumitale, în oraşul Alcala, favorurile nevestei unui doctor de la Universitate.

— E-adevărat, zise duhul. Asta voiam să ţi-o spun mai la urmă. Sunt demonul luxurii, sau, ca să vorbim mai onorabil, sunt zeul Cupidon. Căci poeţii mi-au dat acest nume frumos, şi tot dumnealor mă zugrăvesc în chip foarte atrăgător. Ei zic că aş avea aripi aurite, ochii legaţi, un arc în mână, o tolbă plină de săgeţi pe umeri şi, pe lângă acestea, o frumuseţe răpitoare. Ai să vezi acuşi cum arăt, dacă-mi dai drumul.

— Domnule Asmodée, replică Léandro Pérez, de multă vreme, precum ştii, îţi sunt pe deplin devotat; primejdia prin care am trecut îmi stă mărturie. Mă bucur că am prilejul să te servesc. Dar vasul în care eşti închis e, fără îndoială, un vas fermecat. În zadar aş încerca să-l destup sau să-l sparg, astfel că nu prea ştiu în ce fel aş putea să te scot din închisoare. Nu prea am obişnuinţa acestor moduri de eliberare, şi-apoi, între noi fie zis, dacă dumneata, care eşti un drac iscusit, nu poţi ieşi din încurcătură, dar un biet muritor ca mine, cum ar putea s-o scoată la capăt?

— Oamenii au puterea aceasta, răspunse demonul. Fiola în care sunt închis nu-i decât un simplu vas de sticlă uşor de spart. N-ai decât să-l iei şi să-l arunci de pământ, şi mă voi înfăţişa imediat sub formă omenească.

[7] Titlul unei cărţi de magie.

— Dacă-i aşa, zise studentul, treaba e mai uşoară decât credeam. Spune-mi în ce fiolă eşti; văd un mare număr de sticle la fel şi nu pot să le deosebesc.

— E cea de-a patra de lângă fereastră, răspunse duhul. Şi cu toate că dopul poartă semnul unei peceţi magice, sticla totuşi se va sparge.

— Ajunge, spuse Don Cléophas, sunt gata să fac ceea ce doreşti. Nu mă mai opreşte decât o mică problemă: mi-e teamă ca nu cumva, după ce-ţi voi face serviciul de care am vorbit, să plătesc eu oalele sparte.

— N-are să ţi se întâmple nici o nenorocire, îl asigură demonul; dimpotrivă, te vei bucura de recunoştinţa mea. Am să te învăţ tot ce doreşti să ştii, am să-ţi arăt tot ce se petrece în lume, am să-ţi dezvălui defectele oamenilor, am să-ţi fiu demonul tutelar şi, fiind mai luminat decât geniul lui Socrate, am pretenţia să te fac şi mai savant decât acest mare filozof. Într-un cuvânt, mă pun la dispoziţia dumitale împreună cu bunele şi relele mele calităţi; îţi vor fi tot atât de folositoare şi unele, şi celelalte.

— Frumoase făgăduieli, replică studentul; numai că voi, domnilor draci, aveţi reputaţia de-a nu vă prea ţine de cuvânt.

— Acuzarea nu-i lipsită de temei, răspunse Asmodée. Cea mai mare parte dintre confraţii mei nu se prea sinchisesc de cuvântul dat; cât despre mine, pe lângă că nu ştiu cum te-aş putea răsplăti mai bine pentru serviciul pe care-l aştept de la dumneata, sunt sclavul jurămintelor mele şi-ţi jur pe tot ce le face inviolabile că nu te voi înşela. Încrede-te în asigurarea pe care ţi-o dau; şi, ca să-ţi fac o mare plăcere, mă ofer să te răzbun chiar în noaptea asta împotriva donei Thomasa, acea perfidă doamnă, care a ascuns la dânsa patru ticăloşi ca să te surprindă şi să te silească s-o iei de nevastă.

Tânărul Zambullo fu deosebit de înaintat de această din urmă făgăduială. Pentru a-i grăbi îndeplinirea, apucă fiola în care se afla duhul şi, fără să se mai gândească la ceea ce

ar putea să urmeze, o trânti de pământ. Fiola se sparse în mii de bucăţi, inundând podeaua cu un lichid negricios, care se evaporă cu încetul şi se preschimbă într-un fum, iar acesta risipindu-se deodată, studentului uimit i se înfăţişă un bărbat învăluit într-o manta, înalt numai de un cot şi sprijinit în două cârje. Acest monstru mititel şi şchiop avea picioare de ţap, figura lunguiaţă, bărbia ascuţită, pieliţa obrazului galbenă-neagră, nasul foarte turtit; ochii lui, care păreau foarte mici, semănau cu doi cărbuni aprinşi; gura, din cale-afară de despicată, purta deasupra ei două cârlige de mustaţă roşcată şi era mărginită de două buzoaice nemaipomenite.

Acest Cupidon drăgălaş avea capul înfăşurat într-un fel de turban de crepon roşu, susţinut de un mănunchi de pene de cocoş şi de păun. Purta în jurul gâtului un guler larg de pânză galbenă, pe care erau desenate diferite modele de coliere şi cercei. Era îmbrăcat cu o haină scurtă de atlaz alb, încinsă peste mijloc cu o fâşie lată de pergament curat, în întregime acoperit de semne talismanice. Se mai vedeau zugrăvite pe-această haină o mulţime de articole femeieşti, foarte avantajoase pentru bust, apoi eşarfe, şorţuri împestriţate şi pieptănături noi, care de care mai extravagante.

Dar toate acestea nu însemnau nimic faţă de mantaua lui, făcută din acelaşi atlaz alb. Se aflau pe dânsa nenumărate figuri zugrăvite cu cerneală de China, atât de măiestrit pictate şi atât de expresive încât îţi dădeai seama că numai dracul le putea face. Într-o parte, o doamnă spaniolă, înfăşurată în mantie, făcea ochi dulci unui străin pe când se plimba; de cealaltă parte, o doamnă franceză îşi studia în oglindă noi expresii ale feţei, ca să le încerce efectul asupra unui tânăr abate, a cărui figură fardată şi cu muşte pe obraz tocmai se ivise în cadrul uşii. Ici, nişte cavaleri italieni cântau din gură şi din ghitară sub balcoanele iubitelor lor; iar colo, nişte nemţi descheiaţi la haine, în neorânduială, mai ameţiţi de băutură şi mai

îngălbeniţi de tutun decât fanţii francezi, înconjurau o masă acoperită cu rămăşiţele orgiei lor. Într-alt loc zăreai un senior musulman ieşind din baie, înconjurat de toate femeile din serai, care se grăbeau care mai de care să-l servească; într-alt loc descopereai un nobil englez, care înfăţişa cu galanterie doamnei sala o pipă şi o cană cu bere.

Mai deosebeai figuri de jucători, minunat de bine prinse: unii, însufleţiţi de o mare bucurie, îşi umpleau pălăriile cu monede de aur şi de argint, în timp ce alţii, care nu mai jucau decât pe cuvânt, ridicau spre cer priviri nelegiuite, rozându-şi cărţile de disperare. În sfârşit, vedeai lucruri tot atât de ciudate ca acela de pe minunatul scut făcut de zeul Vulcan la rugămintea zeiţei Thetis[8]: era însă o deosebire între operele acestor doi şchiopi, anume că figurile de pe scut n-aveau nici o legătură cu isprăvile lui Ahile, în timp ce figurile zugrăvite pe manta erau icoane vii a tot ce se face pe lumea aceasta la sugestia lui Asmodée.

# CAPITOLUL II

## Urmarea eliberării lui Asmodée.

Demonul, observând că înfăţişarea lui nu-l prea încântă pe student, îi zise zâmbind:

— Ei, senior don Cléophas Léandro Pérez Zambullo, ai în faţa dumitale pe încântătorul zeu al amorului, acest

[8] O nereidă, fiică a lui Nereus. S-a căsătorit cu eroul Peleus şi a devenit mama lui Ahile. La nunta ei cu Peleus (singura căsătorie dintre un muritor şi o zeiţă, acceptată de către olimpieni), Eris aruncă *Mărul discordiei* care, conform lui Homer, a fost originea Războiului Troian.

suveran şi stăpânitor al inimilor. Cum îţi pare înfăţişarea şi frumuseţea mea? Nu-i aşa că poeţii sunt excelenţi zugravi?

— Sincer vorbind, răspunse don Cléophas, cred că tind să înfrumuseţeze. Nu-mi închipui însă că te-ai înfăţişat şi înaintea Psycheii[9] cu acest chip?

— Desigur că nu, răspunse diavolul. L-am împrumutat pe cel al unui tânăr marchiz francez, pentru a mă face iubit pe dată. Viciul are nevoie de o aparenţă agreabilă, altfel n-ar atrage. Pot lua orice formă vreau, şi-aş fi putut să mă înfăţişez ochilor dumitale într-un corp mai frumos şi mai fantastic; dar, deoarece m-am dăruit cu totul dumitale şi deoarece am intenţia să nu-ţi ascund nimic, am vrut să mă vezi sub înfăţişarea cea mai apropiată de părerea pe care o au oamenii despre mine şi despre ocupaţiile mele.

— Nu mă miră că eşti cam urât, zise Léandro. Iartă-mi, te rog, expresia; viitoarele raporturi dintre noi ne obligă la sinceritate. Trăsăturile pe care le ai se potrivesc aidoma cu

---

**9** *Psyche* era o tânără vestită pentru frumuseţea ei care, datorită acestui fapt, şi-a atras asupră-şi gelozia Aphroditei. Pentru a împlini porunca unui oracol, părinţii lui Psyche au părăsit-o pe un munte înalt, de unde - spunea oracolul - avea să vină s-o ia de nevastă un monstru înspăimântător. Într-adevăr, Psyche a fost luată de vânt şi dusă într-un palat îndepărtat. Acolo, un necunoscut care n-o întâlnea decât noaptea şi al cărui chip în felul acesta Psyche nu putea să-l vadă, a făcut-o soţia sa şi stăpâna unor bogăţii nemăsurate. Psyche a trăit astfel o vreme, fericită. Condiţia acestei fericiri era însă ca ea să nu caute să vadă, niciodată, chipul soţului iubit. Împinsă de curiozitate, Psyche a încălcat însă legământul. Odată, noaptea, ea a aprins în taină un opaiţ şi la lumina lui a văzut, în locul unui monstru îngrozitor, cum bănuia, un tânăr nespus de frumos care dormea alături de ea. Zeul Eros - căci acesta are frumosul tânăr - mânios pe faptul că Psyche i-a încălcat porunca, a părăsit-o în acel moment, dispărând în văzduh. Cuprinsă de disperare, Psyche a pornit atunci să cutreiere lumea pe urmele lui. După multe căutări zadarnice, ea a poposit în palatul Aphroditei. Acolo, zeiţa cea geloasă a pus-o la multe încercări şi trude până în ziua când, făcându-i-se milă de nenorocirea ei, zeul Eros, care o iubea totuşi, a luat-o cu sine pe Psyche în ceruri unde, cu voia lui Zeus, a făcut-o nemuritoare, trăind veşnic alături de ea.

ideea pe care mi-o făurisem despre dumneata; dar spune-mi, te rog, pentru ce eşti şchiop?

— Din cauză că am avut odinioară în Franţa o ceartă cu Pillardoc, diavolul beneficiilor, răspunse demonul. Trebuia stabilit care dintre noi doi să pună mâna pe un tânăr, pe nume Manceau, venit la Paris să-şi încerce norocul. Deoarece avea o excelentă plămadă, un băiat cu talente speciale, ne-am certat grozav pentru dânsul. Ne-am războit în regiunile mijlocii ale văzduhului. Pillardoc a fost cel mai tare şi m-a trântit de pământ întocmai precum Jupiter, după spusele poeţilor, l-a răsturnat pe Vulcan. Asemănarea acestor aventuri a fost cauza pentru care confraţii mei m-au poreclit Diavolul şchiop. Mi-au dat porecla în bătaie de joc, şi-aşa mi-a rămas numele. Totuşi, aşa infirm cum sunt, mă mişc cu mare iuţeală. Vei fi martorul sprintenelii mele. Dar, adăugă el, să terminăm această convorbire. Să ieşim mai degrabă din mansarda asta. Curând vrăjitorul se va urca aici pentru a lucra la nemurirea unei frumoase silfide, care vine la dânsul în fiecare noapte. Dacă ne-ar surprinde, n-ar sta mult pa gânduri să mă vâre iar în sticlă şi s-ar putea s-o păţeşti la fel. Înainte de toate, să aruncăm pe fereastră cioburile fiolei sparte, pentru ca vrăjitorul să nu observe eliberarea mea.

— Şi dacă prinde de veste după plecarea noastră, zise Zambullo, ce-o să se întâmple?

— Ce-o să se întâmple? răspunse şchiopul; pare-se că n-ai citit cartea *Despre Constrângere.* Chiar dacă m-aş ascunde la capătul pământului sau în regiunea în care se află salamandrele înflăcărate; de m-aş scoborî la gnomi, sau în cele mai prăpăstioase adâncuri ale mării, tot n-aş fi la adăpost de ura lui. Ar face nişte vrăji atât de puternice încât s-ar cutremura tot iadul. Oricât m-aş împotrivi, tot aş fi obligat să mă înfăţişez înaintea lui, de voie, de nevoie, pentru a mă supune pedepsei ce-ar voi să mi-o impună.

— Astfel stând lucrurile, reluă studentul, tare mă tem că legătura noastră n-are să fie de lungă durată. Vrăjitorul afurisit îţi va descoperi curând fuga.

— Asta nu pot s-o ştiu, răspunse duhul, pentru că noi nu ştim ce urmează să se întâmple.

— Cum, strigă Léandro Pérez, demonii nu cunosc viitorul?

— Se-nţelege că nu, răspunse diavolul; fiinţele care se încred în noi, referitor la acest domeniu, se păcălesc straşnic. De aceea spun atâtea prostii ghicitorii şi ghicitoarele şi mai ales din cauza lor fac atâtea prostii multe femei de condiţie bună, care vin să-i consulte asupra întâmplărilor viitoare. Nu cunoaştem decât trecutul şi prezentul. Nu ştiu, prin urmare, dacă vrăjitorul are să observe imediat lipsa mea; dar nădăjduiesc că nu. Sunt aici multe fiole asemănătoare aceleia în care eram închis; s-ar putea să nu bănuiască lipsa ei. Pot să mai adaog că stau în laboratorul lui întocmai ca o carte de drept în biblioteca unui om de finanţe: nici nu se gândeşte la mine; şi, chiar dacă s-ar gândi, nu-mi face niciodată cinstea să-mi vorbească: e cel mai fudul vrăjitor din câţi cunosc. Din ziua în care mă ţine captiv, n-a binevoit să-mi adreseze vreodată cuvântul.

— Ce om! zise don Cléophas. Ce-ai făcut de ţi-ai atras ura lui?

— M-am pus de-a curmezişul unui plan de-al său, răspunse Asmodée. Era un loc vacant într-o academie oarecare. El voia să-l dea unui prieten de-al său, iar eu voiam să-l dau altuia. Vrăjitorul făcu un talisman compus din cele mai puternica semne ale Cabalei; eu mi-am pus omul în serviciul unui mare ministru, al cărui nume întrecu puterea talismanului.

După ce vorbi astfel, demonul strânse toate cioburile fiolei sparte şi le aruncă pe fereastră.

— Senior Zambullo, i se adresă el apoi studentului, s-o ştergem cât mai repede de aici; apucă-te de capătul mantalei mele şi nu te teme de nimic.

Oricât da primejdioasă i se păru această hotărâre, studentul o preferă, decât să rămână pradă mâniei vrăjitorului; de aceea se agăţă cât putu mai bine de drac, care o porni la drum în aceeaşi clipă.

# CAPITOLUL III

## În ce loc îl duse pe student *Diavolul şchiop* şi despre primele lucruri pe care i le arată.

Asmodée nu-şi lăudase sprinteneala în zadar. Spintecă aerul ca o săgeată repezită cu violenţă, apoi se cocoţă pe turnul San-Salvador. Îndată ce ajunseră, îi zise tovarăşului său:

— Ei, senior Léandro, când se spune despre o trăsură greoaie că-i trăsura dracului, nu găseşti nedrept acest fel de-a vorbi?

— Am constatat chiar mai adineaori nedreptatea, răspunse cu politeţe Zambullo. Pot să asigur pe oricine că-i o trăsură mai lină decât o litieră şi, în afară de asta, atât de rapidă că nici n-ai vreme să te plictiseşti pe drum.

— Eh, reluă demonul, dumneata habar n-ai pentru ce te-am adus aici: am pretenţia să-ţi arăt tot ce se petrece la Madrid; şi deoarece, vreau să încep cu acest cartier, nici nu puteam să-mi aleg un loc mai nimerit planurilor mele. Voi ridica, prin puterea mea drăcească, acoperişurile

caselor, astfel încât, deşi e întuneric, tot ce-i înăuntru se va arăta ochilor dumitale.

La aceste cuvinte, îşi ridică doar braţul drept şi pe dată toate acoperişurile dispărură. Atunci studentul văzu interiorul caselor ca ziua în amiaza mare, precum zice Luis Velez Guevara[10] că se vede înăuntrul unui pateu căruia i s-a scos crusta.

Priveliştea era prea nouă ca să nu-i capteze întreaga atenţie. Privi în toate părţile, iar diversitatea lucrurilor care-l înconjurau îi reţinu multă vreme curiozitatea.

— Senior don Cléophas, îi zise diavolul, această amestecătură de lucruri la care te uiţi cu atâta plăcere e într-adevăr captivantă; dar nu-i decât o distracţie uşuratică. Ea trebuie să devia însă şi folositoare: pentru ca să capeţi o perfectă cunoaştere a vieţii omeneşti, vreau să-ţi explic tot ce fac aceste persoane pe care le vezi. Îţi voi dezvălui motivele faptelor lor, până şi cele mai tainice gânduri ale lor. De unde să începem? Să ne uităm mai întâi în acea casă de pe partea dreaptă, la moşneagul care numără monede de aur şi de argint. E un burghez zgârcit. Caleaşca lui, pe care a dobândit-o aproape pe degeaba la inventarul unui *alcade de corte* [11] e trasă de două mârţoage de catârci, care-s în grajd şi pe care le hrăneşte potrivit cu legea celor Douăsprezece Table; cu alte cuvinte, le dă, la fiecare, abia câte o livră de orz pe zi. Se poartă cu ele cum se purtau romanii cu sclavii lor. Acum doi ani s-a întors din Indii încărcat cu drugi de aur, pe care i-a preschimbat în bani. Admiră-l pe acest moşneag nebun, cu câtă satisfacţie îşi soarbe din ochi comoara! Nu se mai satură de ea. Dar, în acelaşi timp, bagă de seamă ce se petrece într-o săliţă a aceleiaşi case. Vezi acolo doi băieţi şi o bătrână?

— Da, răspunse Cléophas. Sunt copiii lui, pe cât se pare?

---

**10** Luis Vélez de Guevara (născut Luis Vélez de Santander) (1 august 1579 - 10 noiembrie 1644) dramaturg şi romancier spaniol.

**11** Slujbaş de la Curtea spaniolă.

— Nu, ripostă diavolul, sunt nepoţii lui care trebuie să-l moştenească şi care, în nerăbdarea pe care o au de a-şi împărţi prada, au chemat pe ascuns o vrăjitoare, ca să le spună când are de gând moşul să dea ortul popii. Zăresc în casa alăturată două tablouri destul de hazlii: unul înfăţişează o bătrână cochetă care se culcă, după ce şi-a lăsat pe masa de toaletă părul, sprâncenele şi dinţii; celălalt, un curtezan de vreo şaizeci de ani, care cu câteva clipe mai înainte a făcut pe amorezul. Şi-a scos ochiul şi mustaţa false, împreună cu peruca ce-i ascundea chelia. Aşteaptă ca servitorul să-i scoată braţul şi piciorul de lemn, ca să se poată culca cu ce i-a mai rămas.

— De văd eu bine, zise Zambullo, zăresc în aceeaşi casă o fată înaltă şi frumoasă, bună de zugrăvit. Ce drăguţă e!

— Ei, reluă şchiopul, această tânără frumuseţe care ţi-a atras luarea-aminte e sora mai mare a curtezanului care se pregăteşte de culcare. Pot spune că-i de o pereche cu bătrâna cochetă cu care locuieşte. Talia pe care i-o admiri e o maşină care a dat mult de furcă mecanicilor. Pieptul şi şoldurile îi sunt artificiale; şi nu de multă vreme, ducându-se la o predică, i-a căzut turnura pe jos. Totuşi, deoarece îşi dă aere de minoră, doi tineri cavaleri îşi dispută favorurile ei; s-au şi bătut pentru ea. Ce turbaţi! Îmi face impresia că sunt doi câini care se încaieră pentru un ciolan. Să ne înveselim amândoi de acel concert, care are loc destul de aproape de noi, într-o casă burgheză, la sfârşitul unei cine de familie. Se execută cantate. Un bătrân jurisconsult a compus muzica, iar cuvintele sunt de un alguazil care vrea să pară amabil, un încrezut care compune versuri pentru plăcerea lui şi chinul altora. Un cimpoi şi o spinetă alcătuiesc simfonia. Un coşcogeamite lungan cu voce piţigăiată cântă subţirel, în timp ce o fată cu voce groasă face pe basul.

— O, ce caraghios lucru! strigă don Cléophas râzând. De-ai vrea cu tot dinadinsul să realizezi un asemenea concert comic, n-ai reuşi atât de bine.

— Aruncă-ţi acum ochii asupra acelei măreţe locuinţe, urmă demonul; vei vedea un senior culcat într-un splendid apartament. Lângă el are o casetă plină cu bileţele dulci. Le citeşte pentru a putea adormi în plăcere, căci sunt de la o doamnă pe care o adoră şi care-l ajută să facă atât de multe cheltuieli încât în curând va fi silit să ceară o slujbă de viceregе. Dar dacă în această casă toţi se odihnesc, dacă toate sunt liniştite, în schimb în casa vecină, din stânga, e mare forfotă. Zăreşti acolo o doamnă într-un pat de damasc roşu? E o persoană din lumea bună. E doamna Fabula, care a trimis chiar mai înainte după o moaşă şi care va dărui bătrânului domn Torribio, bărbatul ei, pe care-l zăreşti alături de dânsa, un moştenitor. Nu te încântă bunătatea acestui soţ? Vaietele scumpei sale jumătăţi îi rup inima: e plin de durere; suferă o dată cu ea. Cu câtă grijă şi ardoare se grăbeşte s-o ajute!

— Cu-adevărat, zise Léandro, iată un om tare agitat; dar mai zăresc unul, în aceeaşi casă, care pare cufundat într-un somn adânc, fără să-i pese de ceea ce s-ar putea întâmpla.

— Şi cu toate acestea ar trebui să-i pese, reluă şchiopul, deoarece servitorul acesta e pricina durerilor stăpânei. Priveşte ceva mai departe, continuă el, şi observă colo, într-o sală joasă, pe-acel ipocrit; se unge cu untură râncedă ca să se ducă la o adunare de vrăjitori, care are loc în noaptea asta între Sfântul Sebastian şi Fontarabia. Te-aş duce şi pe dumneata acolo, să-ţi petreci timpul cât mai plăcut, dar mi-e frică să nu mă recunoască demonul care face pe ţapul la această ceremonie.

— Aşadar, zise studentul, dumneata şi acel drac nu prea sunteţi în bune legături de prietenie?

— Ei, comèdie, sigur că nu! răspunse Asmodée. E acelaşi Pillardoc despre care ţi-am mai vorbit. Tâlharul acesta m-ar da de gol; n-ar scăpa ocazia să-l înştiinţeze pe vrăjitor despre fuga mea.

— Ai mai avut se vede vreo gâlceavă cu acest Pillardoc?

— Chiar aşa, continuă demonul: sunt doi ani de când ne-am certat pentru un parizian, care visa să facă carieră. Amândoi pretindeam să dispunem de el; Pillardoc voia să-l facă slujbaş, în timp ce eu voiam să fac din el un om cu succes la femei; ca să pună capăt acestei dispute, confraţii noştri făcură din el un călugăr ticălos. După aceea ne-au împăcat; ne-am îmbrăţişat şi de-atunci am rămas duşmani de moarte.

— Să lăsăm deoparte faimoasa adunare, zise don Cléophas, nu doresc să mă aflu acolo; mai bine să continuăm a cerceta ceea ce avem înaintea ochilor. Ce sunt scânteile de foc care ies din pivniţa de colo?

— E una dintre cele mai smintite ocupaţii omeneşti, răspunse diavolul. Personajul care se află în pivniţă lângă acel cuptor înroşit e un alchimist; focul îi consumă puţin câte puţin întreaga avuţie şi totuşi nu va găsi niciodată ceea ce caută. Între noi fie zis, piatra filozofală nu-i decât o frumoasă himeră, pe care am inventat-o chiar eu, spre a mă distra pe socoteala spiritului omenesc, care vrea să depăşească limitele ce i-au fost prescrise. Acest alchimist are de vecin pe un biet farmacist, care încă nu s-a culcat. Uite-l cum lucrează în prăvălie împreună cu soţia, complet ofilită, şi cu băiatul lui. Ştii ce fac acolo? Soţul prepară o pilulă prolifică pentru un bătrân avocat care urmează să se însoare mâine; băiatul face un ceai purgativ, iar femeia pisează de zor nişte leacuri astringente.

— În casa din faţa locuinţei farmacistului, zise Zambullo, văd un om care s-a sculat şi se îmbracă în grabă.

— Ei, comedie! răspunse duhul, e un doctor chemat pentru o treabă cât se poate de urgentă. E căutat din partea unui prelat care, vreme de un ceas de când s-a culcat, a tuşit de două sau de trei ori. Mută-ţi acum privirile dincolo, la dreapta, şi încearcă să descoperi într-un pod pe un om în cămaşă, care se plimbă încolo şi încoace la lumina chioară a unei lămpi.

— Aha, am găsit! strigă studentul. Aş putea să fac şi inventarul mobilelor care-s în cămăruţă. Nu se află decât un mindir, un scăunaş şi o masă, iar pereţii îmi par mâzgăliţi cu ceva negru.

— Personajul care locuieşte atât de sus e un poet, reluă Asmodée, şi ceea ce îţi pare mâzgălit cu negru sunt versuri tragice de-ale lui cu care şi-a tapisat odaia, fiind nevoit, din lipsă de hârtie, să-şi scrie poemele pe pereţi.

— Văzându-l cum se agită şi se zbuciumă în timp ce se plimbă, zise don Cléophas, socotesc că trebuie să compună vreo lucrare importantă.

— Nu te înşeli gândind astfel, răspunse şchiopul*:* chiar ieri a terminat o tragedie intitulată *Potopul universal.* Şi nu i s-ar putea reproşa că n-a respectat de fel unitatea de loc, deoarece întreaga acţiune se petrece în arca lui Noe. Te asigur că-i o piesă minunată; toate animalele vorbesc ca nişte savanţi. Are intenţia s-o dedice cuiva; sunt şase ceasuri de când lucrează la dedicaţie; în clipa asta isprăveşte ultima frază. Se poate spune că dedicaţia asta e o capodoperă: toate virtuţile morale şi politice, toate laudele pe care le poţi aduce unui om ilustru prin strămoşii săi şi prin sine însuşi sunt aci reunite; nicicând vreun autor n-a făcut risipă de atâta tămâie.

— Şi cui intenţionează el să adreseze acest măreţ elogiu? întrebă studentul.

— Nici el nu ştie încă, răspunse diavolul: a lăsat numele în alb. E în căutarea unui senior bogat care să fie mai darnic decât cei cărora le-a dedicat alte câteva cărţi; dar în ziua de azi arareori găseşti oameni care să plătească dedicaţii: e un defect pe care seniorii şi l-au îndreptat, şi prin asta au adus un mare serviciu publicului, copleşit de tot felul de producţii demne de milă, dat fiind că cea mai mare parte a cărţilor nu se scriau odinioară decât în vederea profitului pe care-l aduceau dedicaţiile. Dar fiindcă veni vorba de dedicaţie, adăugă demonul, trebuie să-ţi povestesc un fapt destul de ciudat. O doamnă de la

Curte, după ce îngădui să i se dedice o lucrare, voi să vadă dedicaţia înainte de a fi tipărită; şi socotind că nu e lăudată aşa cum s-ar fi cuvenit, găsi cu cale să compună ea însăşi una după gustul ei, trimiţând-o autorului ca s-o aşeze în fruntea lucrării.

— Mi se pare, strigă Léandro, că văd nişte hoţi care se strecoară printr-un balcon într-o casă.

— Nu te înşeli, zise Asmodée, sunt nişte hoţi de noapte. Intră la un bancher; să nu-i pierdem din vedere, să vedem ce au de gând să facă. Inspectează casa de bani, scotocesc peste tot: dar bancherul le-a luat-o înainte; a plecat de ieri în Olanda cu tot bănetul pe care-l avea în cufere.

— Să cercetăm, zise Zambullo, un alt hoţ care urcă într-un balcon pe o scară de mătase.

— De data asta te înşeli, răspunse şchiopul; cel ce urcă scara e un marchiz care încearcă să se strecoare în odaia unei fete care s-a săturat de fetie. I-a şoptit uşurel la ureche că o va lua de nevastă, şi ea n-a pregetat să-l creadă; căci, în materie de dragoste, marchizii sunt nişte negustori care au mare credit pe piaţă.

— Sunt curios să ştiu, reluă studentul, ce face omul pe care-l văd în halat şi cu scufie de noapte. Scrie cu sârguinţă, iar aproape de dânsul se află o figură mititică şi neagră, care-i conduce mâna în timp ce scrie.

— Omul care scrie, răspunse diavolul, e un grefier care, pentru a îndatora un epitrop recunoscător din fire, falsifică o hârtie dată în favoarea unui orfan; iar figura mititică şi neagră care-i conduce mâna e Griffaël, demonul grefierilor.

— Aşadar acest Griffaël se ocupă de această însărcinare doar ca interimar? replică don Cléophas. Deoarece Flagel e duhul baroului; atunci grefele, pare-mi-se, trebuie să facă parte din departamentul lui?

— Nu, zise Asmodée, grefierii au fost socotiţi vrednici de-a avea un diavol anume pentru dânşii, şi te încredinţez că are mult de lucru cu ei. Ia te uită, în casa burgheză, alăturată de cea a grefierului, la tânăra doamnă care ocupă

primul apartament. E o văduvă, iar bărbatul pe care-l vezi alături de ea îi este unchi şi locuieşte la etajul al doilea. Admiră pudoarea acestei văduve; nu vrea să-şi pună cămaşa în faţa unchiului: preferă să treacă în cabinetul alăturat, ca să fie servită de un amorez de-al ei, pe care l-a ascuns acolo. La acel grefier locuieşte un bacalaureat gras şi şchiop, rudă de-a lui, care nu-şi află pereche în lume la ticluit glume. Nici Volumnius, mult lăudat de Cicero pentru glumele-i pline de haz, n-avea un spirit mai fin şi mai ironic. Acest bacalaureat, supranumit la Madrid bacalaureatul Donoso, e căutat de către toate persoanele de la Curte şi din oraş care dau mese; toţi se bat pentru dânsul. Are un talent deosebit de-a înveseli oaspeţii; e punctul de atracţie al mesei; de aceea în fiecare zi ia masa în câte o casă mare, de unde nu se întoarce decât pe la vreo două din noapte. Azi e la marchizul de Alcacinas, unde s-a dus la noroc.

— Cum la noroc? îl întrerupse Léandro.

— Te lămuresc îndată, reluă diavolul. În dimineaţa aceasta, pe la amiază, se aflau la uşa bacalaureatului vreo cinci-şase trăsuri, venite să-l caute din partea mai multor seniori. I-a adus pe paji în apartamentul lui şi, luând în mână o pereche de cărţi de joc, le-a spus: „Dragii mei, deoarece nu-i pot mulţumi pe toţi stăpânii voştri în acelaşi timp şi deoarece nu pot da nici unuia preferinţă, vor hotărî aceste cărţi de joc. Voi prânzi la riga de treflă.”

— Ce intenţii, întrebă don Cléophas, poate să aibă, de cealaltă parte a străzii, cavalerul care stă în pragul unei uşi? Aşteaptă vreo subretă care să-l introducă în casă?

— Nu, nu, răspunse Asmodée; e un tânăr castilian care nutreşte un amor curat; din simplă galanterie, după exemplul amanţilor antici, s-a gândit să-şi petreacă noaptea la uşa iubitei sale. Zdrăngăne din când în când din ghitară, cântând romanţe compuse de dânsul, iar infanta lui, întinsă-n pat la etajul al doilea, deplânge, în timp ce-l ascultă, absenţa rivalului său. Să trecem acum la clădirea

cea nouă, alcătuită din nouă corpuri de casă separate; una e ocupată de proprietar, cavalerul acela bătrân, care când se plimbă prin cameră, când se trânteşte în fotoliu.

— Îmi închipui că se gândeşte la vreun proiect de seamă, zise Zambullo. Cine-i omul acela? Judecând după luxul din casă, trebuie să fie un om de neam mare.

— Şi totuşi nu-i decât un contador[12], răspunse demonul. A îmbătrânit în afaceri foarte productive. Are bunuri în valoare de patru milioane. Dar cuprins de remuşcări din cauza mijloacelor de care s-a servit ca să-şi strângă averile şi deoarece îşi dă seama că nu mai are mult până să se ducă pe lumea cealaltă, să dea socoteală de tot ce-a făcut, se gândeşte să zidească o mănăstire; se mângâie cu gândul că, după o atare binefacere, va avea conştiinţa împăcată. A şi obţinut îngăduinţa de-a zidi o mănăstire, dar nu vrea să primească decât călugări care să fie curaţi, sobri şi plini de o extremă umilinţă. E foarte încurcat asupra alegerii... Al doilea corp de casă e ocupat de către o doamnă frumoasă care abia s-a îmbăiat în lapte, vârându-se imediat în pat. Această fiinţă voluptuoasă e văduva unui cavaler al Ordinului Sfântul Iacob, care, drept orice avere, nu i-a lăsat decât un nume frumos; din fericire, însă, are drept prieteni doi consilieri ai Consiliului din Castilia, care suportă împreună cheltuielile casei.

— O! O! strigă studentul, aud văzduhul răsunând de ţipete şi de plânsete; s-a întâmplat vreo nenorocire?

— Uite ce este, zise duhul: doi tineri cavaleri jucau împreună cărţi în tripoul acela unde vezi atâtea lămpi şi lumini aprinse. În cursul jocului s-au înfierbântat, au pus mâna pe săbii şi s-au rănit amândoi de moarte; cel mai în vârstă e însurat, iar cel tânăr e fiu unic; amândoi sunt pe moarte. Nevasta unuia şi tatăl celuilalt, anunţaţi de funestul accident, au sosit la faţa locului; toată vecinătatea e plină de ţipetele lor. „Nefericit copil, zice tatăl mustrându-şi fiul, care nu-l mai putea auzi, de câte ori nu

[12] contabil.

ţi-am spus să te laşi de joc? De câte ori nu te-am prevenit că te poate costa şi viaţa? Nu-i vina mea că pieri atât de mizerabil.” De cealaltă parte, soţia se tânguieşte şi ea; cu toate că soţul i-a pierdut la joc toată zestrea, cu toate că i-a vândut bijuteriile, ba până şi rochiile, e nemângâiată de pierderea lui; blestemă jocul de cărţi, care poartă toată vina: îi blestemă pe cei care l-au inventat; blestemă tripoul şi pe toţi cei de-acolo.

— Îi plâng pe toţi cei stăpâniţi de patima jocului, zise don Cléophas; deseori se află în situaţii groaznice. Mulţumesc Domnului că n-am acest viciu.

— Dar ai un altul, care-l egalează, spuse demonul. După părerea dumitale, e mai înţelept lucru să îndrăgeşti curtezanele? Nu era cât pe-aci să fii omorât de spadasini în noaptea asta? Mult îi admir pe domnii oameni; propriile lor defecte li se par nişte fleacuri, în schimb pe ale altora le privesc cu microscopul. Dar, adăugă el, trebuie să-ţi arăt şi alte imagini triste. Uită-te în casa aceea, la doi paşi de tripou, e un om gras întins pe pat: e un canonic nenorocit pe care l-a lovit apoplexia. Nepotul şi nepoata lui, în loc să-i dea ajutorul cuvenit, îl lasă să piară, însuşindu-şi cele mai bune haine, pe care le vor vinde prin tăinuitori; după care vor avea tot timpul să-l plângă şi să-l jelească... Observi în apropiere doi oameni pe care-i pregătesc de înmormântare? Sunt doi fraţi; erau bolnavi de aceeaşi boală, dar fiecare se îngrijea în alt chip: unul avea o încredere oarbă în doctorul său, celălalt a lăsat să lucreze natura. Au răposat amândoi: unul pentru că a luat toate doctoriile prescrise; celălalt pentru că n-a vrut să ia nimic.

— Mare încurcătură! zise Léandro. Şi-atunci ce trebuie să facă un biet bolnav?

— N-aş putea să-ţi spun, răspunse diavolul; ştiu că există leacuri bune, dar nu ştiu dacă există doctori buni... Să schimbăm spectacolul, urmă el; să-ţi arăt altele mai distractive. N-auzi pe stradă mare gălăgie? Azi-dimineaţă o femeie de şaizeci de ani s-a căsătorit cu un cavaler de

şaptesprezece. Toţi şolticii din mahala s-au adunat să serbeze căsătoria printr-un zgomotos concert de ligheane, crătiţi şi căldări.

— Parcă mi-ai spus, îl întrerupse studentul, că dumneata te ocupi de căsătoriile ridicole; cu toate acestea, n-ai nici un amestec în treaba asta.

— Într-adevăr, răspunse şchiopul, n-am putut s-o fac deoarece nu eram liber; dar chiar dac-aş fi fost, tot nu m-aş fi amestecat. Femeia aceasta are scrupule: s-a remăritat ca să se poată bucura, fără remuşcări, de plăcerile dragostei; eu nu fac asemenea uniri, mai degrabă îmi convine să tulbur conştiinţele decât să le liniştesc.

— Cu tot zgomotul acestei serenade burleşti, zise Zambullo, îmi pare că mai aud unul.

— Cel pe care-l auzi, cu toată larma nunţii, răspunse şchiopul, răsună dintr-o cârciumă în care se află un grăsun căpitan flamand, un dascăl francez şi un ofiţer al gărzii germane, care execută un trio. Stau la masă de la orele opt dimineaţa şi fiecare îşi închipuie că ţine de onoarea naţiunii sale să-i îmbete pe ceilalţi doi... Opreşte-ţi privirile asupra acelei case izolate, situată în faţa casei canonicului; ai să vezi trei vestite galiciene care chefuiesc cu trei oameni de la Curte.

— Ah, cât îmi par de frumoase! strigă don Cléophas. Nu mă mir că până şi nişte oameni de rang le caută tovărăşia. Cum îi mai giugiulesc! Trebuie să fie foarte îndrăgostite de ei!

— Ce tânăr eşti! răspunse duhul; nu cunoşti de loc această specie de femei  au inima mai boită decât obrazul. În ciuda acestor dovezi de dragoste, n-au nici un sentiment pentru cei trei seniori: de la unul vor să obţie protecţie, iar de la ceilalţi doi contracte de rentă. Aşa sunt toate cochetele. Degeaba se ruinează bărbaţii pentru ele, căci iubiţi nu vor fi nicicând, dimpotrivă; oricine plăteşte e tratat ca un soţ; e o regulă pe care am stabilit-o în intrigile amoroase. Dar să-i lăsăm pe aceşti seniori să guste în tihnă

plăcerile cumpărate atât de scump, în timp ce servitorii lor care-i aşteaptă în stradă, se mângâie în dulcea speranţă de-a le avea gratis.

— Explică-mi, te rog, îl întrerupse Léandro Pérez, un alt tablou care se înfăţişează ochilor mei. În casa aceea mare din stânga lumea e gata de plecare. De ce unii râd cu atâta poftă, iar alţii dansează? După cât se pare, a fost acolo mare sărbătoare?

— E o nuntă, zise şchiopul; toţi servitorii sunt veseli! Nu-s nici trei zile de când, în aceeaşi casă, domnea o mare întristare. E o întâmplare pe care-aş avea poftă să ţi-o povestesc; e un pic cam lungă, ce-i drept, dar nădăjduiesc că nu te va plictisi.

După care începu în acest fel:

# CAPITOLUL IV

## Povestea dragostei dintre Contele de Belflor şi Léonor de Cespédes.

— Contele de Belflor, unul dintre cei mai mari seniori de la Curte, se îndrăgostise de tânăra Léonor de Cespédes. Nu intenţiona s-o ia de nevastă; fiica unui simplu gentilom nu i se părea o partidă îndeajuns de demnă pentru el; voia doar să şi-o facă amantă. În acest scop, o urmărea pretutindeni şi nu pierdea nici o ocazie să-şi manifeste dragostea prin priviri; nu putea însă nici să-i vorbească şi nici să-i scrie, pentru că fata era veşnic supravegheată de o guvernantă bătrână, severă şi vigilentă, numită doamna Marcelle. Era disperat din această cauză şi, simţind că piedicile nu fac decât să-i aţâţe dorinţele, nu contenea să

viseze la mijloacele de-a înşela pe Argus-ul care-i păzea zeiţa. Pe de altă parte, Léonor, care băgase de seamă atenţia ce i-o arăta contele, nu se putu apăra împotriva aceluiaşi sentiment; pe nesimţite, se iscă în inima ei o dragoste care deveni în cele din urmă extrem de violentă. Şi doar n-o spoream eu prin ispitele mele obişnuite, pentru că vrăjitorul, care mă ţinea atunci prizonier, mă oprise de la toate îndeletnicirile; dar a fost de ajuns să-şi vâre coada natura, care-i la fel de primejdioasă ca şi mine; singura deosebire că ea corupe inimile puţin câte puţin, pe când eu le seduc dintr-o dată. Cam aşa stând lucrurile, într-o dimineaţă, Léonor şi nedespărţita ei guvernantă ducându-se la biserică, întâlniră o bătrână care ţinea în mână cele mai mari şiraguri de mătănii pe care le-a fabricat vreodată ipocrizia. Ea le întâmpină cu un aer blând şi surâzător, adresând aceste cuvinte guvernantei: „Cerul să te aibă-n pază! Sfânta pace să fie cu dumneata! Îngăduie-mi să te întreb dacă nu eşti cumva dumneata doamna Marcelle, preacinstita văduvă a răposatului senior Martin Rosette?” Guvernanta răspunse că aşa este. „Te întâlnesc aşadar tocmai la timp, îi zise bătrâna, pentru a-ţi aduce la cunoştinţă că mi-a sosit acasă o rudă, un bătrân, care doreşte să-ţi vorbească. S-a întors din Flandra acum câteva zile; l-a cunoscut bine, chiar foarte bine pe soţul dumitale, şi vrea să-ţi comunice lucruri de cea mai mare importanţă. Ar fi venit chiar el să ţi le spună, dacă n-ar fi căzut la pat bolnav; bietul om e pe moarte. Stau la doi paşi de-aici; dă-ţi osteneala, dacă binevoieşti, şi urmează-mă.” Guvernanta, care era şi deşteaptă şi prudentă, temându-se să nu fie trasă pe sfoară, nu ştia ce să facă; dar bătrâna ghici pricina îndoielii şi-i zise: „Dragă doamnă Marcelle, te poţi încrede în mine; mă numesc Chichona; licenţiatul Marcos de Figuerna şi bacalaureatul Mira de Mesqua pot da mărturie pentru mine ca pentru propriile lor bunici. Când ţi-am propus să vii în casa mea, n-am avut în vedere decât binele dumitale. Ruda mea vrea să-ţi înapoieze o sumă de

bani pe care i-a împrumutat-o de mult bărbatul dumitale.” Cum auzi că-i vorba de bani, doamna Marcelle se hotărî. „Să mergem, drăguţă, zise ea Léonorei, să mergem s-o vedem pe ruda acestei doamne de treabă; vizitarea bolnavilor e o faptă bună.” Sosiră curând la locuinţa Chichonei, care le introduse într-o încăpere scundă, unde zăriră un om cu barbă albă zăcând în pat şi care, chiar dacă nu era foarte bolnav, cel puţin părea să fie. „Uite, vere, zise bătrâna, prezentându-i pe guvernantă, aceasta-i înţeleaptă doamnă Marcelle, căreia doreşti să-i vorbeşti, văduva răposatului senior Martin Rosette, prietenul dumitale.” La aceste cuvinte, bătrânul, ridicând puţin capul, o salută pe guvernantă, îi făcu semn să se apropie şi, când fu lângă el, îi zise cu voce slabă: „Dragă doamnă Marcelle, mulţumesc Domnului care mi-a îngăduit să trăiesc până în clipa aceasta; atât mai doream şi eu pe lume; mă temeam că mor fără să am mulţumirea de-a te vedea şi de-a depune în mâna dumitale cei o sută de ducaţi pe care răposatul dumitale soţ, prietenul meu intim, mi i-a împrumutat pentru a mă scoate din încurcătură dintr-o afacere de onoare pe care am avut-o odinioară la Bruges. Nu ţi-a pomenit niciodată despre această întâmplare?” „Vai, nu, răspunse doamna Marcelle, nu mi-a pomenit niciodată: aibă-l Domnul în pază! era atât de generos, încât uita de serviciile aduse prietenilor săi; şi departe de-a se asemui acelor fanfaroni care se laudă cu binefaceri pe care nu le-au făcut, el niciodată nu mi-a pomenit despre vreo facere a sa de bine.” „Fără îndoială că avea un suflet mare, zise bătrânul, sunt mai convins de aceasta decât oricare altul; şi, ca să ţi-o dovedesc, trebuie să-ţi povestesc întâmplarea din care am scăpat cu bine cu ajutorul lui; dar, pentru că am a-ţi comunica lucruri de cea mai mare importanţă pentru memoria răposatului, aş fi tare mulţumit să nu le dezvălui decât discretei sale văduve.” „Ei bine! zise atunci Chichona, n-ai decât să-i istoriseşti numai dumneaei ceea ce doreşti; în timpul acesta, eu cu această

tânără doamnă vom trece în odaia alăturată." Zicând aceste cuvinte, o lăsă pe guvernantă cu bolnavul, şi ducând-o pe Léonor în altă cameră, îi spuse fără înconjur: „Frumoasă Léonor, clipele sunt mult prea preţioasa ca să le irosim. Îl cunoşti din vedere pe contele de Belflor; te iubeşte de multă vreme şi arde de dorinţa să ţi-o spună; dar neadormita şi severa dumitale guvernantă l-a împiedicat până acum de la această plăcere. În disperarea lui, mi-a cerut ajutorul; şi eu i l-am dat. Bătrânul pe care l-ai văzut adineaori este un tânăr servitor al contelui; şi tot ce am făcut nu-i decât o viclenie, pe care am pus-o la cale ca s-o înşelăm pe guvernantă şi să te putem aduce aici." Când termină de spus aceste cuvinte, contele, care stătea ascuns după o perdea, se arătă; şi aruncându-se la picioarele Léonorei, zise: „Doamnă, iertaţi viclenia unui îndrăgostit care nu mai putea trăi fără să vă vorbească. Dacă această îndatoritoare persoană n-ar fi găsit mijlocul să-mi înlesnească întrevederea aş fi căzut pradă disperării." Aceste cuvinte, pronunţate cu un glas mişcător, de către un bărbat care nu-i displăcea, o tulburară pe Léonor. Rămase un timp nehotărâtă, chibzuind ce răspuns s-ar cuveni să-i dea; dar, revenindu-şi până la urmă din tulburarea de care fusese cuprinsă, îl privi cu mândrie pe conte, zicându-i: „Vă închipuiţi, poate, că datoraţi mult acestei persoane care v-a servit atât de bine; aflaţi însă că nu veţi trage mare folos de pe urma serviciului pe care vi l-a făcut." Vorbind astfel, făcu câţiva paşi pentru a ieşi din cameră. Contele însă o opri: „Mai rămâneţi puţin, adorabilă Léonor, zise el; aveţi bunătatea de-a mă asculta o clipă. Pasiunea mea e atât de curată încât nu trebuie să vă alarmeze câtuşi de puţin. Recunosc că aveţi motive să vă revoltaţi împotriva vicleniei de care m-am servit pentru a vă putea vorbi; dar n-am încercat oare de atâtea ori zadarnic? Sunt şase luni de când vă urmăresc la biserică, la plimbare, la spectacole. În zadar am căutat pretutindeni prilejul de-a vă spune că m-aţi

fermecat. Cruda, nemiloasa dumneavoastră guvernantă a ştiut totdeauna să pună stavilă dorinţelor mele. Vai! În loc de-a socoti o crimă viclenia pe care am fost silit s-o întrebuinţez, mai bine compătimiţi-mă, frumoasă Léonor, pentru suferinţele pe care le-am îndurat în timpul unei atât de lungi aşteptări şi judecaţi singură prin câte chinuri de moarte a trebuit să trec din pricina farmecelor dumneavoastră.”

Belflor nu pierdu ocazia de-a însoţi acest discurs cu schime care de care mai convingătoare, aşa cum ştiu să le întrebuinţeze de bine toţi bărbaţii frumoşi: lăsă să-i scape şi câteva lacrimi. Léonor se simţi mişcată; fără să vrea, începu să simtă în inima ei porniri de milă şi duioşie; dar departe de a ceda slăbiciunii, cu cât se simţea mai înduioşată, cu atât se arăta mai grăbită să părăsească locul. „Conte, strigă ea, tot ce-mi spuneţi e zadarnic, nu vreau să vă ascult; nu mai mă ţineţi aici fără rost; lăsaţi-mă să plec dintr-o casă în care virtutea mi-e primejduită, căci altfel, prin ţipetele mele, voi atrage aci pe toţi vecinii, dând în vileag îndrăzneala dumneavoastră.” Ea rosti aceste cuvinte cu un ton atât de hotărât, încât Chichona, care avea destule motive să se ferească de justiţie, îl rugă pe conte să nu împingă lucrurile prea departe. El nu se mai împotrivi Léonorei. Ea se eliberă din mâinile lui şi, lucru care nu se mai întâmplase până atunci nici unei fete, ieşi din odaia aceea aşa precum intrase. Alergă repede la guvernantă. „Haidem, draga mea, îi zise ea, lasă convorbirea asta fără rost; suntem înşelate; să plecăm din casa asta primejdioasă.” „Dar ce s-a întâmplat, copila mea? întrebă cu mirare doamna Marcelle. Ce motiv te sileşte să pleci atât de repede?” „Îţi voi spune, dar să fugim de-aici, spuse Léonor. Fiecare clipă de şedere în acest loc e pentru mine un chin.” Oricât de doritoare ar fi fost guvernanta să afle motivul unei plecări atât de grabnice, nu se putu lămuri pe loc; trebui să cedeze insistentelor Léonorei. Plecară amândouă în mare grabă, lăsându-i pe Chichona,

pe conte şi pe valetul lui la fel de buimăciţi toţi trei, ca nişte actori după un spectacol primit de public cu răceală. De cum se văzu în stradă, Léonor, extrem de agitată, începu să povestească guvernantei tot ce se petrecuse în odaia Chichonei. Doamna Marcelle o ascultă cu mare atenţie; iar după ce ajunseră acasă, îi zise; „Îţi mărturisesc, copila mea, că sunt grozav de mâhnită de cele ce mi-ai spus. Cum de-am putut să mă las păcălită de bătrâna aceea? La început n-am vrut s-o urmez. De ce n-am stăruit în hotărâre? Nu trebuia să mă încred în aerul ei blajin şi onest; am făcut o prostie de neiertat unei femei cu experienţă ca mine. Ah! De ce nu mi-ai spus toate acestea pe când ne mai aflam acolo? Aş fi desfigurat-o pe babă cu unghiile, l-aş fi făcut pe contele de Belflor de două parale şi i-aş fi smuls barba acelui fals moşneag care-mi îndruga la palavre. Dar am să mă reîntorc să le duc banii pe care i-am primit socotindu-i o restituire ce mi se cuvenea; şi dacă-i găsesc laolaltă în acelaşi loc, le-arăt eu lor!” Isprăvind aceste cuvinte, îşi îmbrăcă mantia pe care o lepădase şi ieşi pentru a se duce la Chichona. Contele era tot acolo, disperat de nereuşita planului său. Altul în locul lui ar fi renunţat, dar el, nici în ruptul capului. Pe lângă multele sale calităţi, avea şi una nu tocmai de lăudat: se lăsa prea tare în voia pornirilor sale amoroase. Când iubea o femeie, era prea înfocat în urmărirea cuceririi ei; şi, cu toate că cinstit de felul său, ar fi fost în stare să violeze drepturile cele mai sacre pentru a-şi îndeplini dorinţele. Îşi făcu socoteala că n-are să-şi poată atinge scopul urmărit fără ajutorul doamnei Marcelle şi se hotărî să nu cruţe nimic pentru a o atrage de partea lui. Gândea că această guvernantă, oricât de severă părea, nu se va da în lături de la un însemnat dar de bani; şi avea dreptate judecând astfel. Dacă mai există pe lume guvernante credincioase, e fie din pricină că îndrăgostiţii nu sunt destul de bogaţi, fie că nu sunt îndeajuns de darnici. De cum ajunse acolo doamna Marcelle şi de cum îi zări pe cei trei împotriva

cărora era înciudată, simţi atâta mâncărime de limbă încât îi împroşcă cu ocări pe conte şi pe Chichona şi azvârli banii în capul servitorului. Contele suportă calm această vijelie; apoi, căzând în genunchi în faţa guvernantei, pentru a face scena cât mai înduioşătoare, o rugă să ia înapoi banii pe care-i azvârlise şi-i mai oferi pe deasupra încă o mie de pistoli, implorând-o să aibă milă de el. Nu i se mai întâmplase nicicând în viaţa ei să fie astfel rugată; nu se mai arătă atât de neînduplecată; renunţă curând la cuvintele de ocară; şi comparând în sinea ei suma propusă de conte cu mediocra recompensă pe care o aştepta de la don Luis de Cespédes, socoti că ar trage mai mult folos dacă ar îndepărta-o pe Léonor de la datorie. De aceea, după ce mai făcu oarecare nazuri, îşi luă înapoi banii, primi oferta celor o mie de pistoli, făgădui să-l ajute pe conte în dragostea lui, după care plecă de îndată spre a duce la îndeplinire cele făgăduite. Deoarece ştia că Léonor e o fată virtuoasă, se feri ca de foc să-i dea cel mai mic prilej de-a bănui înţelegerea ei cu contele, de teamă ca fata să nu-l pună în gardă pe don Luis, tatăl ei; şi, voind s-o piardă cu dibăcie, iată în ce chip îi vorbi la întoarcere: „Léonor, mi-am potolit mânia; i-am găsit tot acolo pe cei trei vicleni; erau încă buimăciţi de plecarea dumitale atât de curajoasă. Am ameninţat-o pe Chichona cu mânia tatălui dumitale şi cu rigorile legii, iar pe contele de Belflor l-am făcut cum mi-a venit la gură. Nădăjduiesc că acest domn nu se va mai încumeta să repete asemenea lucruri şi că de-acum înainte nu va mai trebui să mă ocup de galanteriile lui. Mulţumesc lui Dumnezeu că, prin modul hotărât în care te-ai comportat, ai evitat capcana pe care ţi-a întins-o. Îmi vine să plâng de bucurie. Sunt încântată că nu s-a ales nimic din uneltirea lui, căci aceşti mari seniori se amuză ademenind fetele tinere. Mulţi chiar din cei care se consideră oameni cinstiţi nu-şi fac din asta nici cel mai mic scrupul, ca şi cum dezonoarea unei familii n-ar fi o faptă urâtă. N-am de gând să afirm că acest conte ar

avea un astfel de caracter şi nici că ar avea intenţia să te înşele; nu trebuie să judecăm totdeauna rău pe aproapele nostru; poate că are intenţii serioase. Cu toate că are o poziţie care-i dă dreptul să aspire la cele mai bune partide de la Curte, poate că frumuseţea dumitale l-a hotărât să te ia de nevastă. Mi-amintesc chiar că, răspunzând la mustrările mele, mi-a dat a înţelege acest lucru." „Ce spui dumneata, draga mea? o întrerupse Léonor. Dacă ar fi avut această intenţie, de mult m-ar fi cerut de la tata, care nu m-ar fi refuzat unui om atât de sus-pus." „Aşa este, zise guvernanta; sunt de aceeaşi părere; ceea ce a făcut contele e suspect, sau, mai bine zis, intenţiile lui sunt suspecte; mai că-mi vine să mă întorc la el, să-l mai cert o dată." „Nu, draga mea, răspunse Léonor, e mai bine să uităm ceea ce a fost şi să ne răzbunăm prin dispreţ." „Ai dreptate, zise doamna Marcelle, cred că ar fi cel mai bun lucru: eşti mai înţeleaptă ca mine; dar, pe de altă parte, poate că judecăm greşit sentimentele contelui. De unde ştim că n-a procedat astfel din delicateţe? Înainte de a obţine consimţământul tatălui, vrea poate să-ţi aducă omagii, să-ţi merite iubirea, să-ţi câştige inima, pentru ca unirea voastră să aibă mai mult farmec. Dacă ar fi aşa, copila mea, s-ar putea numi crimă faptul de a-l asculta? Spune-mi şi mie ce ai în suflet. Ştii cât de mult ţin la tine. Ai vreo simpatie pentru conte, ori ţi-ar fi silă să-l iei de bărbat?" La această vicleană întrebare, preasincera Léonor lăsă ochii în jos înroşindu-se şi mărturisi că Belflor nu-i este de loc indiferent: dar pentru că pudoarea o împiedica să se explice mai lămurit, bătrâna o zori din nou să nu-i ascundă nimic. În sfârşit, ea cedă în faţa dovezilor de afecţiune ale guvernantei. „Scumpa mea, îi zise ea, deoarece doreşti să-ţi vorbesc pe faţă, află că Belflor mi s-a părut demn de-a fi iubit. E-atât de chipeş şi am auzit spunându-se atât de multe în favoarea lui încât nu mă pot împiedica să fiu sensibilă la cuvintele lui curtenitoare. Neobosita dumitale străduanie de-a te pune de-a curmezişul

lor deseori m-a mâhnit şi-ţi mărturisesc că de multe ori l-am compătimit în ascuns şi l-am recompensat prin suspinele mele de răul pe care i l-a pricinuit privegherea dumitale neadormită. Ba chiar îţi voi spune că în acest moment, în loc să-l urăsc din cauza îndrăznelii sale, inima mea îl scuză fără de voie şi dă toată vina pe severitatea dumitale." „Fata mea, spuse guvernanta, deoarece m-ai convins că stăruinţa lui ţi-e pe plac, vreau să te ajut să-ţi păstrezi iubitul." „Sunt foarte pătrunsă de ajutorul pe care vrei să mi-l dai, zise Léonor înduioşată. Chiar dacă contele n-ar ocupa unul dintre primele ranguri de la Curte, chiar dacă ar fi un simplu cavaler, l-aş prefera tuturor celorlalţi bărbaţi; dar să nu ne facem speranţe deşarte: Belflor e un mare senior, destinat fără îndoială uneia dintre cele mai bogate moştenitoare ale monarhiei. Nu ne putem aştepta ca el să se mulţumească cu fata lui don Luis, care nu-i poate aduce decât o zestre neînsemnată. Nu, nu, adăugă ea, nu poate avea intenţii atât de bune faţă de mine; nu mă priveşte ca pe o persoană care merită să-i poarte numele; vrea doar să-şi bată joc de mine." „Cum adică, zise bătrâna, crezi dar că el nu te iubeşte îndeajuns pentru a te lua de soţie? Dragostea face adesea minuni şi mai mari. S-ar părea, auzindu-te vorbind astfel, că soarta a pus între conte şi dumneata o nesfârşită distanţă. De ce te nedreptăţeşti astfel, Léonor? Nu înseamnă că s-ar înjosi dacă şi-ar uni destinul lui cu al dumitale; te tragi dintr-o veche familie nobiliară şi unirea voastră n-ar avea de ce să-l facă să roşească. Deoarece ai o înclinare pentru dânsul, urmă ea, trebuie să-i vorbesc; vreau să-i cunosc mai temeinic intenţiile şi, dacă ele sunt aşa precum trebuie să fie, îi voi da oarecare speranţă." „Ba să nu faci asta, strigă Léonor; nu sunt de loc de părere să te duci să-l cauţi; m-ar bănui că am luat şi eu parte la acest demers şi aş pierde stima lui." „O, sunt mai îndemânatică decât mă crezi, răspunse doamna Marcelle. La început îi voi reproşa că a avut intenţia să te seducă. Atunci, desigur, el va încerca să

se justifice; îl voi asculta; îl voi aduce apoi acolo unde vreau; în sfârşit, fata mea, lasă pe mine, voi avea grijă de onoarea dumitale ca de a mea proprie." Guvernanta ieşi din casă pe înserate. Îl întâlni pe Belflor în apropierea casei lui don Luis. Îi făcu cunoscută convorbirea cu iubita lui şi nu uită să-şi laude agerimea cu care descoperise că era iubit. Nimic nu putea să-i facă contelui mai mare plăcere decât această descoperire; de aceea mulţumi doamnei Marcelle în modul cel mai călduros: adică îi făgădui chiar pentru a doua zi cei o mie de pistoli; iar el nu se mai îndoi de reuşita planului său, ştiind prea bine că o fată influenţată e pe jumătate sedusă. După care, foarte mulţumiţi unul de altul, se despărţiră, iar guvernanta se întoarse acasă. Léonor, care o aştepta plină de nelinişte, o întrebă ce fel de veşti îi aduce. „Cea mai bună pe care ţi-o pot aduce, îi răspunse guvernanta: m-am întâlnit cu contele. Aşa precum ţi-am mai spus, fata mea, el n-are de loc intenţii vinovate; nu urmăreşte alt scop decât să te ia de nevastă; mi-a jurat pe tot ce are el mai sfânt în lumea aceasta. Dar eu bineînţeles că nu m-am mulţumit numai cu atâta. «Dar dacă-i aşa, i-am spus eu, pentru ce nu te adresezi lui don Luis, aşa cum se procedează de obicei în asemenea ocazii?» «Vai, dragă Marcelle, mi-a răspuns el, fără să pară încurcat de întrebare, m-ai aproba oare dacă, fără să cunosc sentimentele Léonorei şi urmând numai îndemnul unei pasiuni oarbe, m-aş duce s-o obţin tiranic de la tatăl ei? Nu, liniştea ei mi-e mai scumpă decât dorinţele mele şi sunt prea cinstit ca s-o nenorocesc.» În timp ce vorbea astfel, continuă guvernanta, îl observam cu cea mai mare atenţie şi-mi puneam în joc toată experienţa spre a-i citi în ochi dacă-i cu adevărat cuprins de dragostea de care-mi vorbea. Ce să-ţi spun mai mult? Mi s-a părut cuprins de dragoste adevărată: am fost atât de bucuroasă încât cu greu am reuşit să i-o ascund; apoi, după ce m-am asigurat de sinceritatea lui, am socotit că, pentru a-ţi putea păstra un îndrăgostit de rangul lui, era nemerit să-l

lămuresc puţin şi asupra sentimentelor dumitale «Seniore, i-am spus eu, Léonor n-are nimic împotriva dumitale; ştiu că te stimează şi, după cât pot judeca eu, nu va dispreţui atenţiile dumitale.» «Dumnezeule mare, strigă el atunci plin de bucurie, ce aud? S-ar putea oare ca încântătoarea Léonor să fie atât de binevoitoare cu mine? Cum să te răsplătesc, îndatoritoare Marcelle, că m-ai scos din nesiguranţa în care mă aflam de-atâta amar de vreme? Şi, mai ales, sunt încântat de această veste pentru că mi-ai adus-o chiar dumneata; dumneata care, veşnic împotrivindu-te iubirii mele, m-ai făcut să sufăr atât de mult; fă-mă complet fericit, dragă Marcelle, şi ajută-mă să-i vorbesc divinei Léonor; vreau să-i ofer credinţa mea şi să-i jur în faţa dumitale că voi fi veşnic numai al ei.» La aceste vorbe, urmă guvernanta, a mai adăugat multe altele, la fel de mişcătoare. În sfârşit, copila mea, m-a rugat cu atâta stăruinţă să-i înlesnesc o convorbire secretă cu dumneata încât n-am putut să nu i-o făgăduiesc.” „Vai! Pentru ce i-ai făgăduit? strigă Léonor cu oarecare emoţie. O fată cuminte, aşa cum mi-ai repetat chiar dumneata de sute de ori, trebuie să evite cu orice preţ acest fel de convorbiri, care nu-i pot fi decât dăunătoare.” „Recunosc că aşa ţi-am spus, răspunse guvernanta, fiindcă este o minunată maximă; dar ţi-este îngăduit totuşi să n-o urmezi în această împrejurare, deoarece îl poţi socoti pe conte drept soţul dumitale.” „Încă nu-i soţul meu, zise Léonor, şi deci nu mi-e îngăduit să-l văd fără consimţământul tatălui meu.” Doamna Marcelle se căi în acel moment că a educat-o atât de bine pe fata aceasta, a cărei rezervă o învingea acum atât de greu. Voind totuşi s-o scoată la capăt cu orice preţ, reîncepu: „Draga mea Léonor, mă bucur că eşti atât de rezervată. Fericit rod al străduniilor mele! Te foloseşti bine de toate lecţiile pe care ţi le-am dat. Sunt încântată de opera mea; totuşi, fata mea, ai întrecut măsura: îmi exagerezi morala; ţi-e cam prea sălbatică virtutea. Oricât de severă aş fi, nu pot să aprob o înţelepciune specioasă,

care se înarmează la fel contra crimei ca şi contra inocenţei. O fată care apleacă urechea la vorbele iubitului ei, când cunoaşte puritatea intenţiilor sale, rămâne tot atât de virtuoasă ca şi înainte, după cum nu se poate socoti vinovată dacă e simţitoare la dragostea lui şi-i răspunde deopotrivă. Ai încredere în mine, Léonor; am multă experienţă şi-ţi voi apăra în aşa fel interesele încât să nu faci un pas care să-ţi dăuneze." „În ce loc trebuie să vorbesc cu contele?" întrebă Léonor. „În apartamentul dumitale, răspunse bătrâna; e locul cel mai sigur. Îl voi introduce aici mâine, în timpul nopţii." „Dar nu se poate una ca asta, draga mea, spuse Léonor. Cum să permit eu unui bărbat..." „Ba da, ai să-i permiţi, o întrerupse guvernanta, nu-i ceva chiar atât de extraordinar cum îţi închipui. Lucrul acesta se întâmplă zilnic şi pot zice: dă, Doamne, ca toate fetele care primesc astfel de vizite să aibă intenţii atât de curate ca ale dumitale! De altfel, de ce să te temi? N-am să fiu şi eu de faţă?" „Dar dacă ne surprinde tata?" întrebă Léonor. „Cât despre asta, fii fără grijă, spuse doamna Marcelle. Tatăl dumitale e cât se poate de sigur de purtările pe care le ai: îmi cunoaşte credinţa şi are toată încrederea în mine." Léonor, zorită atât de tare de bătrână şi îmboldită în ascuns şi de dragostea ei, nu se mai putu împotrivi; consimţi la tot ceea ce i se propuse. Contele fu de grabă pus la curent cu toate acestea. Se bucură atât de tare încât dădu imediat agentei lui cinci sute de pistoli, împreună cu un inel de aceeaşi valoare. Doamna Marcelle, văzând că-şi ţine atât de bine făgăduiala, vru să-şi îndeplinească şi ea cuvântul dat. De cum se lăsă noaptea, când socoti că toată lumea doarme în casă, prinse de balcon o scară de mătase pe care i-o dăduse contele şi-l introduse astfel pe senior în apartamentul iubitei sale. În vremea aceasta, tânăra se lăsase în voia gândurilor care o tulburau adânc. Oricât de drag i-ar fi fost Belflor şi cu toate asigurările guvernantei sale, îi părea rău că avusese uşurinţa de-a consimţi la o

vizită care o făcea să-şi calce datoria. Nu era de fel sigură de puritatea intenţiilor contelui. A primi noaptea în iatacul ei pe un bărbat fără consimţământul tatălui ei şi ale cărui sentimente, la drept vorbind, nu le cunoştea, i se părea o faptă nu numai vinovată, dar demnă chiar de dispreţul celui care o iubea. Mai cu seamă gândul acesta o supăra şi de aceea era foarte cufundată în gânduri când intră contele. Belflor se aruncă mai întâi la picioarele ei, pentru a-i mulţumi de favoarea pe care i-o făcea. Părea cuprins de dragoste şi de recunoştinţă şi o asigură că vrea s-o ia de soţie. Totuşi, deoarece el nu insista asupra acestui punct atât cât ar fi dorit ea, îi zise: „Conte, vreau din toată inima să cred că n-ai faţă de mine decât intenţii bune; dar oricâte asigurări mi-ai da, tot îmi vor părea suspecte până nu primesc consimţământul tatălui meu”. „Doamnă, răspunse Belflor, aş fi cerut această învoire de multă vreme, dacă nu m-aş fi temut s-o capăt răpindu-ţi liniştea”. „Nu-ţi fac mustrări pentru că n-ai făcut-o încă, zise Léonor, ba chiar îţi aprob delicateţea; dar acum nimic nu te mai reţine şi de aceea trebuie să te duci cât mai degrabă să-i vorbeşti tatii, altfel nu mă vei mai vedea niciodată.” „Vai, pentru ce să nu te mai văd, frumoasă Léonor? Ce puţin sensibilă eşti la farmecele dragostei! Dacă m-ai iubi la fel de mult ca mine, ţi-ar face plăcere să-mi primeşti în taină atenţiile ascunzându-le tatălui dumitale măcar pentru o bucată de vreme. Cât farmec misterios are această taină pentru două inimi strâns legate!” „Poate că are farmec pentru dumneata, zise Léonor: dar mie nu mi-ar putea aduce decât mâhnire. Această tandreţe rafinată nu poate fi pe placul unei fete virtuoase. Nu-mi mai lăuda deliciile unei legături vinovate. Dacă m-ai stima, nu mi-ai propune acest lucru; şi dacă intenţiile dumitale sunt aşa precum vrei să mă faci să cred că sunt, atunci în fundul inimii dumitale ar trebui să mă învinuieşti că nu mă simt jignită de această propunere. Dar, adăugă ea, începând să plângă, vai mie! numai slăbiciunii mele datorez jignirea; am meritat-o

procedând astfel.” „Adorabilă Léonor, strigă contele, dumneata mă jigneşti de moarte! Virtutea dumitale exagerată se alarmează zadarnic! Cum, pentru că am avut fericirea de a-mi fi primită dragostea, te temi că nu te mai stimez? Câtă nedreptate! Nu, doamnă, îmi dau seama de preţul bunăvoinţei dumitale, ea nu mă poate face să-mi pierd stima ce ţi-o port, şi sunt gata să fac tot ceea ce doreşti. Îi voi vorbi chiar mâine seniorului don Luis; voi face tot ce-mi stă în putinţă ca să consimtă la fericirea mea; dar nu-ţi pot ascunde că am puţini sorţi de izbândă.” „De ce vorbeşti astfel? întrebă Léonor extrem de mirată. S-ar putea ca tata să nu primească cererea unui om ca dumneata, care are asemenea rang la Curte?” „Ei, uite, tocmai din cauza acestui rang mă tem că mă va respinge, răspunse Belflor. Cuvintele mele te surprind, dar curând nu te vei mai mira. Sunt câteva zile, urmă el, de când regele mi-a declarat că vrea să mă însoare. Nu mi-a dezvăluit numele doamnei pe care mi-a ales-o; mi-a dat numai a înţelege că este una dintre cele mai bune partide de la Curte şi că ţine foarte mult să facă această căsătorie. Deoarece nu cunoşteam încă sentimentele dumitale pentru mine, ştiind prea bine că severitatea dumitale nu mi-a îngăduit până acum să le bănuiesc, l-am lăsat să înţeleagă că nu mi-ar fi neplăcut să-i urmez voinţa. Aşadar, judecă şi dumneata, doamnă, dacă don Luis are să consimtă să se expuie mâniei regelui, primindu-mă de ginere.” „Nu, fără îndoială, zise Léonor, îl cunosc pe tata; oricât de favorabilă ar fi pentru el o înrudire cu dumneata, mai degrabă renunţă la ea decât să se expuie dizgraţiei regelui. Dar chiar dacă tata nu s-ar opune la unirea noastră, tot n-am fi mai fericiţi, căci, la urma urmei, conte, cum ai putea să-mi oferi mâna pe care regele a destinat-o altcuiva?” „Doamnă, răspunse Belflor, să-ţi spun drept, sunt destul de încurcat din această pricină; sper totuşi ca, printr-o purtare delicată faţă de rege, să-i cultiv în aşa fel simpatia şi prietenia pe care o are pentru mine, încât să găsesc mijlocul de-a evita

nenorocirea care mă ameninţă; dar şi dumneata ai putea să mă ajuţi, frumoasă Léonor, dacă mă găseşti vrednic de dumneata.” „Şi în ce chip, zise ea, aş putea proceda eu, ca să stric căsătoria pe care ţi-a propus-o regele?” „Ah, doamnă, răspunse el cu un ton pasionat, dacă ai vrea să-mi primeşti dragostea, aş şti cum să mă păstrez pentru dumneata, fără ca regele să se supere. Consimte, încântătoare Léonor, adăugă el, aruncându-se la picioarele ei, consimte şi te iau de soţie în faţa doamnei Marcelle; e un martor care va răspunde de sfinţenia legăturii noastre. Prin acest mijloc, voi scăpa uşor de trista legătură ce mi se pregăteşte; căci, dacă după aceea regele mă va sili să mă unesc cu doamna aleasă de dânsul, mă voi arunca la picioarele lui, îi voi mărturisi că te iubesc de mult şi că ne-am căsătorit în taină. Oricât de mult ar dori să mă însoare cu alta, e totuşi prea bun la suflet pentru a mă smulge aceleia pe care o ador şi prea drept pentru a aduce o insultă familiei dumitale. Dumneata ce gândeşti, înţeleaptă Marcelle, adăugă el întorcându-se spre guvernantă, ce gândeşti despre acest plan pe care mi l-a inspirat dragostea?” „Sunt încântată, zise doamna Marcelle; trebuie să recunoaştem că dragostea e grozav de ingenioasă!” „Dar dumneata, admirabilă Léonor, reluă contele, ce ai de spus? Spiritul dumitale, veşnic bănuitor, îmi va refuza oare consimţământul?” „Nu, răspunse Léonor, numai că trebuie să-l înştiinţezi şi pe tata; şi nu mă îndoiesc că el va primi de îndată ce-i vei vorbi.” „Ba tocmai că trebuie să ne păzim ca de foc de a-i face această mărturisire, o întrerupse îngrozitoarea bătrână, nu-l cunoaşteţi pe seniorul don Luis; e mult prea delicat în probleme de onoare pentru a consimţi la o dragoste tainică. Propunerea unei căsătorii secrete l-ar ofensa; de altfel, prudenţa lui de totdeauna îl va face să se teamă de urmările unei uniri potrivnice intenţiilor regelui. Prin acest demers indiscret i-aţi da de bănuit; va fi necontenit cu ochii aţintiţi asupra voastră, lipsindu-vă de orice mijloc de

comunicare.” „Aş muri de durere! strigă curtezanul nostru. Dar, doamnă Marcelle, urmă el prefăcându-se mâhnit, crezi cu adevărat că don Luis nu va primi propunerea unei căsătorii tainice?” „Nici vorbă de-aşa ceva, răspunse guvernanta; dar să zicem că ar primi; rânduit şi scrupulos cum e din fire, nu va consimţi la suprimarea ceremoniilor religioase; iar dacă nu le suprimăm, totul se va afla de îndată.” „Ah, draga mea Léonor, zise atunci contele, strângând cu duioşie mâna dragei sale într-ale lui, de ce trebuie oare ca din pricina unei deşarte păreri de bună-cuviinţă să fim ameninţaţi de-a fi despărţiţi pe vecie? Nu-i nevoie de altceva decât de persoana dumitale pentru ca să fii a mea. Consimţământul unui tată te-ar scuti poate de câteva mici neplăceri sufleteşti; dar deoarece doamna Marcelle ne-a convins de imposibilitatea de a-l obţine, lasă-te în voia curatelor mele dorinţi: primeşte-mi inima şi mâna; iar când va sosi vremea să-i dezvăluim şi lui don Luis făgăduiala noastră, îi vom lămuri şi pricinile care ne-au împiedicat să i le spunem.” „Ei bine, conte, zise Léonor, consimt să nu-i vorbeşti tatei atât de degrabă. Mai întâi, înainte de-a face angajamentul nostru secret, sondează dispoziţia sufletească a regelui; spune-i, la nevoie, că ne-am căsătorit în taină. Să încercăm, prin această falsă mărturisire, să...” „O, nu, asta nu pot, doamnă, răspunse Belflor; urăsc prea mult minciuna pentru a face aşa ceva: nu pot să merg până acolo. Mai mult, regele are un astfel de caracter încât, dacă ar afla că l-am înşelat, nu m-ar mai ierta niciodată.”

N-aş mai termina niciodată, seniore don Cléophas, continuă diavolul, dacă ţi-aş repeta cuvânt cu cuvânt tot ce i-a spus Belflor acestei tinere ca s-o poată seduce; îţi voi spune doar că i-a ţinut tot felul de discursuri pasionate, dintre acelea pe care le şoptesc eu bărbaţilor în astfel de împrejurări; dar degeaba s-a jurat el că va face cunoscut cât mai curând posibil, în mod public, cuvântul pe care i-l dă acum în taină; în zadar a luat cerul ca martor al

jurămintelor sale, că tot n-a izbutit să învingă virtutea Leonorei, iar zorile care începeau să se arate îl siliră să plece vrând-nevrând. A doua zi, guvernanta, crezând că e de datoria ei, sau mai bine zis că e în interesul ei să nu se lase de ceea ce întreprinsese, spuse copilei lui don Luis: „Léonor, nici nu ştiu ce să-ţi mai spun; te văd revoltată contra pasiunii contelui, ca şi cum n-ar fi la mijloc decât o simplă galanterie. Ai observat poate la dânsul ceva care te-a dezgustat?" „Nu, draga mea, răspunse Léonor, mi s-a părut mai drăguţ ca niciodată, iar convorbirea cu el mi-a dat prilejul să-i descopăr farmece noi.",,Dacă-i aşa, reluă guvernanta, nu te înţeleg de loc. Ai pentru dânsul o înclinare violentă şi totuşi respingi un lucru care-i de absolută trebuinţă?" „Draga mea, răspunse fata lui don Luis, dumneata ai mai multă prudenţă şi experienţă decât mine; dar te-ai gândit bine oare la urmările care pot rezulta dintr-o căsătorie făcută fără învoirea tatălui meu?" „Da, da, răspunse bătrâna, m-am gândit bine la toate, şi-mi pare rău că te împotriveşti cu atâta îndărătnicie norocului strălucit pe care ţi-l oferă soarta. Bagă de seamă ca nu cumva împotrivirea dumitale să-ţi obosească şi să-ţi îndepărteze iubitul; s-ar putea să-şi dea seama că-şi neglijează interesele din pricina acestei patimi violente. Deoarece vrea să-ţi dea cuvântul, primeşte-l, fără să mai stai în cumpănă. Cuvântul îl leagă, nimic nu-i mai scump pentru un om de onoare decât cuvântul: de altfel, sunt martoră că te recunoaşte de soţie. Nu ştii că o mărturie ca a mea e de ajuns pentru ca justiţia să-l pedepsească pe amantul care ar îndrăzni să-şi calce cuvântul?" Cu astfel de cuvinte zdruncină perfida Marcelle împotrivirea Leonorei, care, fără să mai ia în seamă primejdia ce o ameninţa, se lăsă de bunăvoie, câteva zile mai târziu, pradă intenţiilor vinovate ale contelui. Bătrâna guvernantă îl introducea în fiecare noapte, prin balcon, în apartamentul iubitei, iar în zori îl conducea înapoi. Într-o noapte, în care ea-l înştiinţă de plecare ceva mai târziu ca de obicei şi când soarele

începuse să străpungă întunericul, el coborî în stradă cu mare grabă: dar, din nenorocire, nu băgă de seamă şi căzu pe pământ destul de rău. Don Luis de Cespédes, al cărui apartament se afla deasupra camerei fiicei sale şi care având nişte afaceri grabnice se sculase în ziua aceea foarte de dimineaţă, auzi zgomotul acestei căderi. Deschise fereastra pentru a vedea ce se întâmplă. Zări un bărbat care se scula de jos cu mare greutate, în timp ce doamna Marcelle era ocupată pe balcon să dezlege scara de mătase, de care contele nu se servise tot atât de bine la coborâre ca la urcare. Se frecă la ochi, crezând la început că ceea ce vede e doar o nălucire; dar, după ce se uită cu mai mare luare-aminte, văzu că într-adevăr era aievea şi că lumina zilei, oricât de slabă ar fi fost, îi scoate la iveală necinstea. Tulburat de ceea ce văzuse şi cuprins de o întemeiată mânie, coborî în halat în apartamentul Leonorei, ţinând într-o mână sabia şi în cealaltă lumânarea. Le căuta, pe dânsa şi pe guvernantă, ca să le jertfească furiei sale. Bătu la uşa camerei lor, poruncindu-le să deschidă; ele-i recunosc vocea; se supun tremurând. El intră cu un aer furios: şi, ridicând sabia spre ochii lor înfricoşaţi, strigă: „Am venit să spăl în sângele unei infame insulta adusă tatălui său şi în acelaşi timp s-o pedepsesc pe guvernanta care mi-a trădat încrederea”. Amândouă femeile se aruncară în genunchi în faţa lui, iar guvernanta zise: „Seniore, înainte de-a primi pedeapsa ce ne aşteaptă, binevoiţi a mă asculta o clipă”. „Bine, nenorocito, răspunse bătrânul, primesc să-mi amân cu o clipă răzbunarea; vorbeşte, fă-mi cunoscute toate amănuntele, dar ce spun eu toate amănuntele, căci numai un lucru nu cunosc: numele îndrăzneţului care mi-a dezonorat familia.” „Seniore, începu doamna Marcelle, cavalerul de care-i vorba este contele de Belflor.” „Contele de Belflor! strigă don Luis. Dar unde a văzut-o el pe fata mea? Pe ce cale a sedus-o? Nu-mi ascunde nimic.” „Seniore, continuă guvernanta, vă voi istorisi întâmplarea cu toată

sinceritatea de care sunt în stare.” Şi îi înşiră cu o măiestrită artă toate vorbele pe care ea i le spusese Leonorei, făcând-o să creadă că le spusese contele. Îl descrise în culorile cele mai vii: era un îndrăgostit iubitor, delicat şi sincer. Şi deoarece nu putu să ascundă deznodământul, fu nevoită să-l dea pe faţă: dar insistă în aşa fel asupra motivelor care-l siliseră să facă această căsătorie secretă şi le dădu o astfel de înfăţişare încât potoli furia lui don Luis. Ea observă numaidecât şi pentru a-l îmblânzi pe deplin, îi zise: „Seniore, iată că acum ştiţi tot ce voiaţi să ştiţi: pedepsiţi-ne, înfigeţi-vă spada în pieptul Leonorei. Dar ce spun eu? Léonor e nevinovată, căci ea n-a făcut decât să urmeze sfaturile unei persoane căreia i-aţi dat-o în seamă; numai în mine se cade să loviţi; eu l-am introdus pe conte în apartamentul fetei dumitale; eu i-am unit. Am închis ochii la tot ce era neobişnuit în această legătură, la care dumneavoastră nu v-aţi fi învoit, pentru a vă asigura un ginere, prin a cărui poziţie, ştiţi prea bine, puteţi obţine astăzi toate favorurile Curţii; n-am avut în vedere decât fericirea Leonorei şi profitul pe care l-ar putea avea familia dumneavoastră dintr-o înrudire atât de aleasă; excesul zelului meu m-a făcut să-mi uit datoria.” În vreme ce prefăcuta Marcelle vorbea astfel, stăpâna ei nu contenea cu plânsul; părea cuprinsă de atâta durere că bietul bătrân nu mai putu rezista. Se înduioşă; iar mânia i se preschimbă în milă; lăsă să-i cadă sabia şi, nemaiavând înfăţişare de părinte înfuriat, strigă cu lacrimi în ochi: „Ah, fata mea, ce fatală pasiune-i dragostea! Vai! Încă nu-ţi poţi da seama de toate cauzele care ar trebui să te mâhnească; doar ruşinea faţă de un tată care te-a surprins te face să plângi în clipa asta. Încă nu-ţi dai seama de toate pricinile de durere pe care ţi le pregăteşte, poate, iubitul tău. Iar dumneata, nesocotită Marcelle, ce-ai făcut? În ce prăpastie ne aruncă zelul dumitale nechibzuit pentru familia mea! Recunosc că înrudirea cu un om de rangul contelui a putut să te orbească, şi-asta te scuză în ochii mei; dar,

nenorocită fiinţă, nu trebuia oare să te fereşti de un îndrăgostit de felul acesta? Cu cât se bucură de mai mult credit şi mai multă favoare, cu atât trebuia să te fereşti de el. Dacă cumva nu-şi ţine cuvântul dat Leonorei, ce-aş putea eu să fac? Să recurg la ajutorul legilor? Un om de rangul lui ştie să se pună la adăpost de severitatea lor. Să admit că, rămânând credincios jurămintelor sale, ar voi să-şi ţină cuvântul dat copilei mele; dar dacă regele, precum ţi-a spus, are intenţia să-l căsătorească cu alta, mă tem că autoritatea regală îl va sili la acest pas.” „O, dacă-i vorba să-l silească, îl întrerupse Léonor, asta nu trebuie să ne sperie. Contele ne-a dat depline asigurări că regele nu se va împotrivi prea mult sentimentelor lui.” „Sunt încredinţată de aceasta, zise şi doamna Marcelle; pe lângă faptul că acest monarh îşi iubeşte prea mult favoritul pentru a-l tiraniza, e prea generos pentru a cauza o neplăcere mortală viteazului don Luis de Cespédes, care şi-a închinat ţării cele mai frumoase zile ale vieţii sale.” „Să dea Dumnezeu ca temerile mele să fie neîntemeiate! zise bătrânul suspinând. Mă duc chiar acum la conte să-i cer cuvenitele lămuriri. Ochii unui tată sunt pătrunzători; îi voi citi până în fundul sufletului. Dacă-l găsesc cu hotărârea pe care o doresc, vă iert pentru tot ce s-a întâmplat; dar, adăugă el pe un ton hotărât, dacă vorbele lui dau la iveală un suflet perfid, vă voi trimite pe amândouă la mănăstire, să vă plângeţi acolo toată viaţa nesocotinţa.” La aceste cuvinte, el îşi vârî sabia în teacă şi, lăsându-le să-şi vie în fire din spaima pe care le o pricinuise, se urcă în apartamentul său ca să se îmbrace.

Ajungând la acest moment al povestirii, Asmodée fu întrerupt de către student, care-i spuse:

— Oricât de interesantă ar fi întâmplarea pe care mi-o spui, nu te pot asculta cu atenţia pe care aş dori-o, din cauză că am zărit ceva aici pe-aproape. Văd într-o casă o femeie care-mi pare tare frumuşică, aşezată între un tânăr şi un bătrân. Se pare că toţi trei sorb băuturi alese; şi în

vreme ce bătrânul cel veşted o îmbrăţişează pe doamna, drăcoaica şi-a trecut pe la spate o mână tânărului, care i-o sărută şi care, fără îndoială, e drăguţul ei.

— Dimpotrivă, răspunse şchiopul, tânărul e bărbatul ei, iar celălalt e amantul. Bătrânul e un om de vază, un cavaler al Ordinului militar de Calatrava. Se ruinează pentru femeia aceasta, al cărei soţ are o mică slujbă la Curte; ea îl dezmiardă din interes pe bătrânul îndrăgostit şi-l înşală cu bărbatul ei, pentru că pe acesta îl iubeşte.

— Frumos tablou! răspunse Zambullo. Soţul nu e cumva francez?

— Nu, zise diavolul, e spaniol. O, Madridul nostru nu-i lipsit de soţi binevoitori; totuşi numărul lor nu-i atât de mare ca la Paris, care nici discuţie că e oraşul cel mai bogat din lume în privinţa acestor specii de locuitori.

— Te rog să mă ierţi, senior Asmodée, zise don Cléophas, dacă ţi-am întrerupt firul povestirii despre Léonor; continu-o, te rog, mă amuză grozav: descopăr în ea nuanţe atât de seducătoare încât sunt fermecat.

Demonul continuă astfel:

# CAPITOLUL V

## Urmarea şi încheierea dragostei Contelui de Belflor.

— Don Luis ieşi dis-de-dimineaţă şi se duse la conte, care, neştiindu-se descoperit, fu foarte mirat de această vizită. Ieşi în întâmpinarea bătrânului şi, după ce-l îmbrăţişă de nenumărate ori, îi spuse: „Cât sunt de bucuros să-l am în faţa mea pe seniorul don Luis! Îmi oferă

poate prilejul să-i fac vreun serviciu?” „Seniore, îi răspunse don Luis, dă ordin, te rog, să fim lăsaţi singuri.” Belflor îi îndeplini dorinţa. Se aşezară amândoi, iar bătrânul grăi astfel: „Seniore, liniştea şi fericirea mea au nevoie de o lămurire pe care vin să v-o cer. V-am văzut azi-dimineaţă ieşind din apartamentul Léonorei. Mi-a mărturisit totul: mi-a spus că...” „V-a spus că o iubesc, întrerupse contele, voind să înlăture un discurs pe care nu-l dorea; dar n-a putut să vă spună decât foarte puţin despre ceea ce simt eu pentru dânsa; sunt încântat de ea: e o fată adorabilă; spirit, frumuseţe, virtute, nimic nu-i lipseşte. Am auzit că aveţi şi un fiu care-şi termină studiile la Alcala; seamănă cu sora lui? Dacă-i tot atât de frumos, sau dacă vă seamănă dumneavoastră cât de puţin, trebuie să fie un cavaler desăvârşit; ard de nerăbdare să-l cunosc şi să vă ofer tot sprijinul în ceea ce-l priveşte.” „Vă sunt recunoscător de această propunere, zise don Luis cu gravitate, dar să ne întoarcem la vorba noastră...” „Trebuie să-i găsim degrabă o slujbă, îl întrerupse iarăşi contele; îmi iau sarcina să-i fac o situaţie; vă încredinţez că n-o să rămână toată viaţa lui printre ofiţerii inferiori; despre asta să n-aveţi nici o grijă.” „Dar răspundeţi-mi odată, conte, zise bătrânul cu bruscheţe, şi nu mă tot întrerupeţi. Aveţi sau nu de gând să vă ţineţi promisiunea?...” „Da, fără îndoială, întrerupse pentru a treia oară Belflor, îmi voi ţine promisiunea de a-i acorda fiului dumitale tot sprijinul; puteţi să vă încredeţi în mine, aveţi de-a face cu un om în toată firea.” „Asta-i prea de tot, conte! strigă Cespédes ridicându-se; după ce mi-ai sedus fata, acum mă şi insulţi; dar sunt nobil, şi insulta pe care mi-o aduci n-o să rămână nepedepsită!” Zicând aceste cuvinte, el plecă spre casă, cu inima plină de mânie şi urzind tot felul de planuri de răzbunare. Îndată ce ajunse acasă, plin de tulburare, îi spuse Leonorei şi doamnei Marcelle: „Nu degeaba mi-era mie suspect contele; e un trădător împotriva căruia mă voi răzbuna. Cât despre voi două, veţi intra chiar de mâine într-o mănăstire: nu vă mai

rămâne decât să vă pregătiţi şi să mulţumiţi lui Dumnezeu că mânia mea se mărgineşte la această pedeapsă.” După aceste cuvinte, se închise în cabinetul lui, ca să se poată gândi în linişte cum să procedeze mai bine într-o împrejurare atât de delicată.

Câtă durere o cuprinse pe Léonor când află că Belflor era un înşelător! O bucată de vreme rămase nemişcată; o paliditate de moarte îi acoperi tot obrazul, după care simţurile o părăsiră şi ea căzu nemişcată în braţele guvernantei, care crezu că-şi dă sufletul. Bătrâna făcu tot ce putu ca s-o readucă la viaţă. Şi reuşi. Léonor îşi veni în fire, deschise ochii şi, văzând-o pe guvernanta ei atât de preocupată să-i dea ajutor, îi zise cu un lung suspin: „Cât de nemiloasă eşti! Pentru ce m-ai scos din fericita stare în care zăceam? Nu-mi dădeam seama de grozăvia soartei mele. De ce nu mă laşi să mor? Dumneata, care-mi cunoşti toate chinurile ce-mi tulbură tihna vieţii, de ce nu mă laşi să mor?” Marcelle încercă s-o mângâie, dar mai râu o întărâtă. „Toate vorbele dumitale sunt de prisos, strigă copila lui don Luis; nu vreau să te mai ascult nu-ţi mai pierde timpul încercând să-mi potoleşti disperarea; ar trebui mai degrabă să mi-o stârneşti, dumneata care m-ai târât în îngrozitoarea prăpastie în care zac acum; dumneata m-ai încredinţat de sinceritatea contelui; dacă nu erai dumneata, nu m-aş fi lăsat în voia dragostei pe care o aveam pentru el, cu încetul aş fi învins-o. În orice caz, n-ar fi căpătat de la mine nici cea mai mică favoare. Totuşi, urmă ea, nu vreau să te învinovăţesc pe dumneata de nenorocirea care m-a lovit şi nu mă acuz decât pe mine: nu trebuia să-ţi urmez sfaturile şi să mă încred într-un bărbat fără învoirea tatălui meu. Oricât de mândră aş fi fost de dragostea contelui de Belflor, trebuia mai degrabă să nu-l iau în seamă decât să-l fericesc nenorocindu-mă pe mine; în sfârşit, ar fi trebuit să mă păzesc şi de el, şi de dumneata, şi de mine. După ce că am fost atât de slabă încât am cedat jurămintelor lui perfide, după ce am

pricinuit atâta supărare nefericitului don Luis şi mi-am dezonorat familia, mă urăsc pe mine însămi; departe de-a mă îngrozi de temniţa cu care-s ameninţată, aş voi să-mi ascund ruşinea într-un loc cu mult mai groaznic.” Vorbind astfel, nu se mulţumea numai să plângă cu mare jale, dar îşi rupea hainele şi părul ei atât de frumos din cauza nedreptăţii iubitului ei. Guvernanta, ca să fie în ton cu durerea stăpânei sale, îşi schimonosi obrazul în fel şi chip; se prefăcu şi ea că plânge, începu să-i blesteme pe toţi bărbaţii în general şi mai ales pe contele de Belflor. „Cum se poate, striga ea, ca acest conte, care mi s-a părut atât de drept, să fie atât de ticălos încât să ne înşele pe amândouă! Nici nu pot să-mi vin în fire de mirare, sau, mai bine zis; nu-mi vine să cred.” „Într-adevăr, zise Léonor, când mi-l amintesc în genunchi în faţa mea, mă întreb care fată nu s-ar fi încrezut în aerul lui duios, în jurămintele lui, la care lua ca martor cerul, cu atâta îndrăzneală, în înflăcărarea lui necontenită? Ochii lui îmi spuneau mai mult decât toate cuvintele de dragoste; într-un cuvânt, îmi părea fermecat de-a mă vedea: nu, nu, nu m-a înşelat; nu pot s-o cred. Poate că tata nu i-a vorbit cu destul tact; poate că s-au certat, şi contele i s-o fi adresat cu un ton mai curând de mare senior decât de îndrăgostit. Dar poate că iar îmi fac speranţe zadarnice! Trebuie să curm această îndoială: îi voi scrie lui Belflor pentru a-l înştiinţa că-l aştept aici în această noapte; vreau să vie să-mi liniştească inima chinuită, ori să mă încredinţez eu însămi de trădarea lui.” Doamna Marcelle aprobă această idee; ba chiar începu să nutrească oarecare nădejde că acest Belflor, cu toată ambiţia lui, ar putea fi mişcat de lacrimile pe care Léonor le va vărsa cu prilejul acestei întrevederi, hotărându-se s-o ia de soţie. În vremea asta, Belflor, scăpat de prezenţa bătrânului don Luis, reflecta în apartamentul lui la urmările primirii pe care i-o făcuse. Se aştepta ca toţi cei din familia Cespédes, mânioşi de insultă, să se gândească la răzbunare; dar asta nu-l îngrijora peste

măsură: interesele lui amoroase îl preocupau mai mult. Se gândea că pe Léonor o vor închide într-o mănăstire, sau în tot cazul va fi foarte bine păzită şi că, după toate aparenţele, n-o s-o mai vadă vreodată. Gândul îl mâhnea şi căuta în mintea lui vreun mijloc cu care să preîntâmpine această nenorocire, când valetul îi aduse o scrisoare pe care doamna Marcelle i-o înmânase; era un bilet de la Léonor, care glăsuia astfel:

*Mâine trebuie să părăsesc această lume, pentru a mă îngropa într-o mănăstire. Mă aflu necinstită, urâtă de familia mea şi chiar de mine însămi. Am ajuns într-o asemenea stare de plâns numai pentru că ţi-am dat ascultare. Te mai aştept în noaptea aceasta. În disperarea mea, caut noi prilejuri de zbucium: vino şi-mi mărturiseşte că inima dumitale era străină de cuvintele pe care mi le rosteai, sau vino şi ţi le justifică printr-o purtare care ar putea singură să-mi îndulcească asprul destin. Deoarece s-ar putea ca întâlnirea să nu fie lipsită* de *primejdie, după cele petrecute între dumneata şi tata, ia-ţi cu dumneata un prieten. Cu toate că eşti pricina nenorocirii vieţii mele, simt totuşi că eu mă interesez încă de cea a dumitale.*

*LÉONOR.*

Contele citi această scrisoare de două sau de trei ori; şi, închipuindu-şi situaţia în care se afla copila lui don Luis, după cele descrise de dânsa, se simţi mişcat. Îşi venea în fire: raţiunea, corectitudinea, onoarea, ale căror legi le violase în pasiunea lui, începură să pună din nou stăpânire pe dânsul. Simţi deodată cum i se ridică ceaţa de pe ochi şi, întocmai ca un om vindecat de un violent acces de friguri, roşi singur de vorbele şi de faptele lui, îi fu ruşine de toate vicleniile de care se servise pentru a-şi îndeplini dorinţele. „Ce-am făcut, nenorocitul de mine? îşi zise el. Ce

demon a pus stăpânire pe mine? Am făgăduit s-o iau de soţie pe Léonor; am luat şi cerul drept martor; m-am prefăcut că regele mi-a impus o căsătorie; minciună, perfidie, sacrilegiu, pe toate le-am întrebuinţat pentru a corupe nevinovăţia. Dumnezeule! Nu era mai bine să-mi fi folosit strădania pentru a-mi sugruma dragostea, decât să mi-o satisfac pe căi criminale? Totuşi, iată o fată de familie bună care a fost sedusă; o las pradă mâniei rudelor sale, pe care-i necinstesc o dată cu dânsa, şi-o nenorocesc drept mulţumire că m-a făcut fericit; câtă nerecunoştinţă! N-ar trebui mai degrabă să repar insulta pe care i-am adus-o? Da, trebuie, şi vreau să-mi ţin cuvântul pe care i l-am dat, luând-o în căsătorie. Cine-ar putea să se împotrivească unei intenţii atât de cinstite? Oare faptul că mi-a cedat ar putea să-i scadă în ochii mei virtutea? Nu, căci numai eu ştiu cât de mult am luptat până să-i înving rezistenţa. A atârnat mai greu în cumpănă credinţa pe care i-am jurat-o decât pornirile mele... Dar, pe de altă parte, dacă mă mulţumesc cu această alegere, mă pot socoti păgubit. Eu, care pot aspira la mâna celor mai nobile şi mai bogate moştenitoare din ţară, să mă mulţumesc cu fata unui simplu nobil, cu o neînsemnată zestre? Ce vor gândi despre mine cei de la Curte? Vor spune că am făcut o căsătorie ridicolă.” Astfel, nevoit să aleagă între dragoste şi ambiţie, Belflor nu ştia ce să hotărască; şi, cu toate că stătea încă la îndoială dacă trebuie sau nu să se căsătorească cu Léonor, asta nu-l opri de la hotărârea de-a se duce la dânsa în noaptea următoare, şi-l însărcină pe valet să transmită vestea doamnei Marcelle. Pe de altă parte, don Luis se gândise toată ziua la mijlocul de a-şi spăla onoarea. Împrejurarea i se părea foarte încurcată. Să recurgă la legile civile, ar fi însemnat să-şi facă în mod public cunoscută necinstea, pe lângă că se gândea, şi cu drept cuvânt, că dreptatea va fi de o parte, iar judecătorii de alta; nu îndrăznea nici să se arunce la picioarele regelui, deoarece, închipuindu-şi că suveranul

intenţionează să-l însoare pe Belflor, socotea demersul zadarnic; nu-i mai rămânea decât calea armelor, şi la această hotărâre se opri. În focul mâniei sale, vru să-l provoace pe conte la duel; considerându-se totuşi prea bătrân şi prea slab pentru a mai avea încredere în braţul său, se lăsă pe seama fiului, ale cărui lovituri le socotea mai sigure ca ale lui. Aşadar trimise un servitor la Alcala cu o scrisoare, prin care-i cerea fiului său să vină imediat la Madrid spre a răzbuna o insultă adusă familiei Cespédes. Acest fiu, care se numeşte don Pedro, e un cavaler de vreo optsprezece ani, foarte bine făcut şi atât de viteaz încât trece în oraşul Alcala drept cel mai de temut student al Universităţii: dar poate că-l cunoşti, adăugă diavolul, şi nu mai e nevoie să insist.

— Adevărat, zise don Cléophas, e un băiat cum nu se poate mai plin de merit şi de vrednicie.

— Tânărul nu se afla în clipa aceea la Alcala, cum îşi închipuia tatăl său. Dorinţa de-a revedea o doamnă pe care o iubea îl adusese la Madrid. Făcuse cucerirea aceasta la Prado, când venise ultima dată să-şi vadă familia. Nu ştia nici cum o cheamă; îi ceruse să nu încerce a-i cunoaşte numele, şi el se supusese acestei crude necesităţi, deşi cu mare greutate. Era o fată de familie bună care-l îndrăgise şi care, ştiind că nu-i cuminte să te încrezi prea mult în discreţia şi constanţa unui student, socotise că e mai bine să-l pună la încercare înainte de a se face cunoscută. Pe dânsul mai mult îl preocupa necunoscuta decât filozofia lui Aristotel, iar distanţa mică de-aici până la Alcala îi dădea prilejul să fugă de multe ori de la cursuri, cum faci şi dumneata, cu singura deosebire că fata merita mai multă osteneală decât dona Thomasa a dumitale. Pentru ca tatăl său să nu afle despre aceste călătorii amoroase, obişnuia să tragă la un han de la marginea oraşului, unde avea grijă să se ascundă sub un nume fals. Nu ieşea de acolo decât dimineaţa la o anumită oră, când se ducea într-o locuinţă, unde doamna care-l sustrăgea de la învăţătură avea

bunătatea să vie, întovărăşită de o cameristă; stătea aşadar tot timpul zilei închis în han; în schimb, de cum sosea noaptea, se plimba prin tot oraşul. Se întâmplă că într-o noapte, pe când străbătea o stradă lăturalnică, să audă voci şi sunete de instrumente care-i atraseră atenţia. Se opri să le asculte; era o serenadă: cavalerul care o făcea era beat şi, evident, arţăgos. De cum îl zări pe student, veni în grabă spre el şi, fără alt compliment, îi zise cu bruscheţe: „Ei, amice, vezi-ţi de drum; oamenii curioşi sunt foarte rău primiţi pe-aici". „Aş fi putut pleca, răspunse don Pedro, afectat de aceste cuvinte, dacă m-ai fi rugat frumos, dar am să rămân ca să te învăţ cum trebuie să vorbeşti." „O să vedem noi, zise cel cu serenada scoţându-şi sabia, care dintre noi e cel mai tare." Don Pedro puse şi el mâna pe sabie şi începură să se lupte. Cu toate că cel cu serenada era destul de îndemânatic, nu se putu feri de o lovitură mortală, care-l atinse şi-l prăbuşi pe caldarâm. Muzicanţii, care-şi lăsaseră deoparte instrumentele şi-şi scoaseră săbiile, gata să-i vie în ajutor, săriră cu toţii să-l răzbune. Îl atacară cu toţii pe don Pedro, care cu acest prilej îşi arătă întreaga îndemânare. Pe lângă că se apăra cu o surprinzătoare agerime de loviturile îndreptate asupra lui, le mai şi dădea de lucru tuturor duşmanilor săi, atacându-i cu furie. Totuşi, erau atât de îndărătnici şi de numeroşi încât, oricât de dibaci ar fi fost el în arta scrimei, n-ar fi putut să scape, dacă nu i-ar fi venit în ajutor contele de Belflor, care tocmai atunci trecea pe-acolo. Contele era inimos şi dădea dovadă de multă generozitate. Când văzu atâţia oameni înarmaţi contra unuia singur, nu se îndură să nu-i vie în ajutor. Trase sabia şi i se alătură lui don Pedro; amândoi atacară cu atâta vigoare pe cei care cântaseră serenada încât o luară la goană cu toţii, unii răniţi, iar alţii de frică să nu fie. După această retragere, studentul voi să-i mulţumească contelui pentru ajutorul dat; dar Belflor îl întrerupse: „Să lăsăm vorbele, zise el; eşti cumva rănit?" „Nu", răspunse don Pedro. „Atunci să

plecăm de-aici, reluă contele; văd că ai ucis un om; e primejdios să mai rămâi în strada asta; ai putea fi surprins de justiţie.” Plecară amândoi în grabă cu paşi mari, ajunseră în altă stradă şi, când se văzură departe de locul cu pricina, se opriră. Don Pedro, însufleţit de o recunoştinţă îndreptăţită, îl rugă pe conte să nu-i ascundă numele cavalerului căruia îi datorează atâta recunoştinţă; Belflor nu pregetă să i-l facă cunoscut, cerându-i să-şi spună şi el numele; dar studentul, care nu dorea să se afle cine era, răspunse că se numeşte don Juan de Maros şi-l încredinţă că nu va uita niciodată ceea ce a făcut contele pentru dânsul. „Îţi dau prilejul, zise contele, să te achiţi faţă de mine chiar în noaptea asta. Am o întâlnire destul de primejdioasă; eram tocmai în căutarea unui prieten care să mă întovărăşească: îţi cunosc valoarea; ţi-aş putea propune, don Juan, să vii cu mine?” „Îndoiala dumitale mă jigneşte, răspunse studentul; nici că s-ar putea o ocazie mai nemerită de a-mi pune la dispoziţia dumitale viaţa pe care mi-ai salvat-o. Să plecăm, sunt gata să te urmez.” Astfel, însuşi Belflor îl conduse pe don Pedro la locuinţa lui don Luis şi intrară amândoi prin balcon în apartamentul Leonorei.

Ajunşi în acest loc al povestirii, don Cléophas îl întrerupse pe diavol.

— Seniore Asmodée, zise el, cum e cu putinţă ca don Pedro să nu recunoască casa tatălui său?

— Nu putea s-o recunoască, răspunse demonul; era o locuinţă nouă: don Luis îşi schimbase cartierul şi se mutase în casa aceasta de opt zile, lucru pe care don Pedro nu-l ştia; tocmai voiam să-ţi lămuresc acest lucru când m-ai întrerupt. Eşti prea iute; ai prostul obicei să-i întrerupi pe oameni când vorbesc; trebuie să-ţi îndrepţi acest defect. Don Pedro, urmă şchiopul, nu ştia deci că-i acasă la tatăl său; nici nu observă că persoana care-i introdusese era doamna Marcelle, deoarece ea-i primi cu lumina stinsă într-o anticameră în care Belflor îl rugă pe tovarăşul său să

aştepte, cât timp va sta el în camera iubitei lui. Studentul primi şi se aşează pe un scaun, cu sabia în mână, pentru orice eventualitate. Se gândea că, fără îndoială, Belflor fusese norocos în dragoste şi ar fi dorit şi el să fie tot atât de fericit; căci, deşi necunoscuta lui nu se purta tocmai rău cu el, n-avusese totuşi parte încă de toate favorurile ei. În vreme ce reflecta la toate lucrurile la care se poate gândi un îndrăgostit pasionat, auzi cum cineva încearcă să deschidă binişor o uşă, care nu era aceea a îndrăgostiţilor, şi văzu lumină prin gaura cheii. Se ridică brusc, înaintă spre uşa care se deschise, întinzând vârful sabiei spre tatăl său: căci el era acela care venea în apartamentul Leonorei, spre a vedea dacă nu cumva contele se află acolo. Bietul om nu putea să-şi închipuie că, după toate cele petrecute, fiică-sa şi cu Marcelle vor îndrăzni să-l mai primească; de aceea nici nu le schimbase camera; socotise totuşi că, deoarece urmau să plece a doua zi la mănăstire, poate doresc să mai stea de vorbă cu dânsul pentru ultima oară. „Oricine-ai fi, îi zise studentul, dacă intri aici îţi vei pierde viaţa.” La aceste cuvinte, don Luis se uită la don Pedro, care, la rândul său, îl privi cu atenţie. Se recunoscură. „Ah, fiule, strigă bătrânul, cu câtă nerăbdare te aşteptam! De ce nu mi-ai trimis vorbă că ai sosit? Te temeai să nu-mi tulburi odihna, pe care, vai! nici măcar n-o pot găsi în cruda situaţie în care mă aflu!” „Tată, strigă don Pedro cu disperare, dumneata eşti oare? Nu mi-e înşelată privirea de vreo asemănare mincinoasă?” „De ce te miri astfel? zise don Luis. Nu eşti acasă la tatăl tău? Nu te-am înştiinţat că locuiesc aici de opt zile?” „Dumnezeule mare, răspunse studentul, ce-mi aud urechile? Aşadar, mă aflu în apartamentul surorii mele?” Pe când pronunţa aceste cuvinte, contele, care auzise zgomot şi care crezuse că însoţitorul său este atacat, ieşi din odaia Leonorei cu sabia în mână. De cum îl zări, bătrânul se înfurie şi, arătându-l fiului său, strigă: „Uite, acesta e îndrăzneţul care mi-a tulburat liniştea şi ne-a terfelit onoarea. Să ne răzbunăm!

Să-l pedepsim neîntârziat pe-acest ticălos!” Zicând acestea, scoase sabia pe care o ţinea sub halat şi voi să-l atace pe Belflor; dar don Pedro îl opri. „Stai puţin, tată, îi zise el: stăpâneşte-ţi, te rog, pornirile mâniei: ce-ai de gând?” „Cum, fiule, răspunse bătrânul, îmi opreşti braţul? Crezi oare că n-are destulă putere să ne răzbune? Ei bine, cere-i atunci singur socoteală pentru insulta adusă; doar pentru asta te-am chemat să vii la Madrid. Dacă mori, îţi iau eu locul; trebuie negreşit ca acest conte să cadă sub loviturile noastre, ori să ne ia el la amândoi viaţa, după ce ne-a luat onoarea.” „Tată, reluă don Pedro, nu aştepta de la mine să-ţi satisfac pe loc nerăbdarea de care eşti cuprins. Nu numai că nu pot să atentez la viaţa contelui, dar am venit aici ca s-o apăr. Cuvântul meu a fost dat; mi-o cere onoarea. Să plecăm, conte”, adăugă el, adresându-se lui Belflor. „Ah, laşule! îl întrerupse don Luis, privindu-l pe don Pedro cu ochi plini de mânie. Chiar tu te împotriveşti unei răzbunări care ar trebui să te absoarbă cu totul! Fiul meu, propriul meu fiu e înţeles cu vicleanul care mi-a ademenit fata! Dar să nu vă închipuiţi că s-a terminat: îmi chem toţi servitorii: vreau ca ei să mă răzbune de trădarea lui şi de laşitatea ta.” „Seniore, răspunse don Pedro, nu-ţi nedreptăţi fiul. Încetează de a-l numi laş: nu merită defel acest groaznic epitet. Contele mi-a scăpat viaţa în noaptea aceasta. Mi-a propus, fără a mă cunoaşte, să-l întovărăşesc la această întâlnire. M-am oferit să împărtăşesc cu dânsul primejdiile prin care va trece, fără să ştiu că recunoştinţa pe care i-o datoram îmi înarma mâna împotriva cinstei propriei mele familii. Cuvântul dat mă sileşte deci să-i apăr aici zilele: în felul acesta îmi plătesc datoria faţă de dânsul; dar asta nu înseamnă că nu simt tot atât de tare insulta pe care ne-a adus-o, şi chiar de mâine sunt gata să-i vărs sângele cu aceeaşi înfocare cu care mă vezi că-l apăr acum.” Contele, care nu vorbise de loc până atunci, într-atât era de surprins de minunăţia acestei întâmplări, luă atunci cuvântul. „Nu te-ai putea răzbuna îndestul pe calea

armelor, zise el studentului; vreau să-ţi indic un mijloc mai sigur de a-ţi restabili cinstea. Îţi mărturisesc că până astăzi n-am avut de gând s-o iau în căsătorie pe Léonor; în dimineaţa asta însă am primit de la dânsa o scrisoare care m-a tulburat, iar plânsetele ei au completat opera; în prezent cea mai scumpă dorinţă a mea e să devin soţul ei." „Dar dacă regele ţi-a hărăzit o altă soţie, zise don Luis, cum ai putea să..." „Regele nu mi-a hărăzit nici o soţie, îl întrerupse Belflor înroşindu-se la faţă; iertaţi, vă rog, această născocire unui om a cărui judecată era tulburată din pricina dragostei; violenţa pasiunii m-a determinat să comit o crimă pe care o ispăşesc mărturisind-o." „Seniore, zise bătrânul, după această mărturisire, care-i demnă de o inimă nobilă, nu mă mai în doiesc de sinceritatea dumitale; văd că eşti hotărât, într-adevăr, să repari ofensa pe care ne-ai adus-o; asigurarea pe care mi-o dai mi-a risipit mânia: permite-mi să-mi uit ura, îmbrăţişându-te." Spunând aceste cuvinte, se apropie de conte, care făcuse câţiva paşi să-l întâmpine. Se îmbrăţişară amândoi de mai multe ori; apoi Belflor, întorcându-se spre don Pedro, îi zise: „Iar dumneata, fals don Juan ce-mi eşti, care mi-ai câştigat stima prin merite neîntrecute şi prin sentimente generoase, vino să-ţi dăruiesc prietenia mea de frate". Zicând acestea, îl îmbrăţişă pe don Pedro, care-i primi îmbrăţişările cu un aer supus şi respectuos şi care-i răspunse: „Seniore, făgăduindu-mi o prietenie atât de preţioasă, ai câştigat-o pe-a mea; te poţi bizui pe un om care-ţi va fi credincios până în ultima clipă a vieţii". În timp ce aceşti cavaleri vorbeau astfel, Léonor, lipită de uşa camerei sale, nu scăpase nici o vorbă din cele care se rostiseră. La început fusese ispitită să se arate şi să se arunce între săbiile lor, fără să ştie de ce. Marcelle o împiedicase; dar când îndemânatica bătrână văzu că lucrurile se termină cu bine, socoti că prezenţa stăpânei sale şi a ei n-ar strica întru nimica. De aceea se arătară amândouă, cu batistele în mână, şi alergară plângând să

îngenuncheze înaintea lui don Luis. Se temeau, şi cu drept cuvânt, că după ce fuseseră surprinse în noaptea trecută, să nu fie înfuriat pe ele de-a fi căzut în recidivă; dar el o ridică de jos pe Léonor şi-i zise; „Copila mea, şterge-ţi lacrimile, căci nu-ţi voi mai face nici o mustrare; deoarece iubitul tău înţelege să-şi respecte cuvântul pe care ţi l-a dat, consimt să uit ceea ce a fost”. „Da, seniore don Luis, zise contele, mă voi căsători cu Léonor; iar pentru a îndrepta şi mai mult ofensa pe care v-am adus-o, pentru a-ţi da o şi mai deplină satisfacţie, iar fiului dumitale o dovadă a prieteniei pe care i-am dăruit-o, îi ofer de soţie pe sora mea, Eugenia.” „Ah, seniore, strigă cu înflăcărare don Luis, cât îţi sunt de recunoscător pentru onoarea pe care o faci fiului meu! Care tată a fost vreodată mai mulţumit? Bucuria mea e pe măsura durerii ce mi-ai pricinuit.” Dacă bătrânul era încântat de oferta contelui, nu acelaşi lucru se putea spune şi despre don Pedro: fiind îndrăgostit până peste cap de necunoscuta lui, rămase atât de tulburat, atât de buimăcit, încât nu putu să scoată nici o vorbă; Belflor, fără a băga de seamă încurcătura lui, ieşi, zicând că se duce să puie la cale cele necesare pentru această dublă unire şi că-i nerăbdător să se vadă înrudit cu dânşii prin legături cât mai strânse. După plecarea lui, don Luis o lăsă pe Léonor în apartamentul ei, şi el urcă într-al lui împreună cu don Pedro, care-i spuse cu toată sinceritatea unui student: „Seniore, scuteşte-mă, te rog, de-a lua în căsătorie pe sora contelui; e de ajuns că o ia pe Léonor: căsătoria aceasta ajunge pentru a spăla onoarea familiei noastre”. „Cum, fiule, răspunse bătrânul, ţi-e oare neplăcut să te însori cu sora contelui?” „Da, tată, zise don Pedro; îţi mărturisesc că această unire ar fi pentru mine un chin cumplit şi nu-ţi voi ascunde de fel cauza. Iubesc, sau, mai bine zis, ador de şase luni o femeie încântătoare; nici ea nu mă respinge; numai ea îmi poate aduce fericirea.” „Ce nenorocită e situaţia unui tată! zise atunci don Luis; aproape niciodată nu-şi găseşte copiii dispuşi să facă ceea

ce doreşte. Şi cine-i fiinţa care ţi-a făcut o atât de puternică impresie?” „Încă nu ştiu, răspunse don Pedro; mi-a făgăduit să-mi dezvăluie cine e atunci când va fi mulţumită de statornicia şi discreţia mea; dar fără îndoială că face parte dintre cele mai ilustre case ale Spaniei.” „Şi-ţi închipui, răspunse bătrânul, schimbând deodată tonul, că-ţi voi face plăcerea să aprob o asemenea dragoste romanţioasă? Că am să te las să dai cu piciorul celui mai norocos prilej pe care ţi-l oferă soarta, numai pentru a rămâne credincios aceleia căreia nu-i cunoşti nici numele? Să nu te aştepţi la aşa ceva de la mine; mai degrabă înăbuşă-ţi sentimentul pe care-l ai pentru fiinţa aceea, care poate nici nu merită să ţi-l inspire, şi nu te mai gândi decât să fii demn de onoarea pe care ţi-o face contele.” „Toate aceste vorbe sunt zadarnice, tată, spuse studentul: simt că n-o voi putea uita niciodată pe necunoscuta mea; nimic nu mă poate despărţi de dânsa. Chiar dacă mi s-ar oferi o infantă...” „Destul, strigă deodată don Luis, prea fără de ruşine te lauzi cu credinţa ta, care nu poate decât să mă înfurie. Piei din faţa mea, şi să nu mi te mai înfăţişezi decât atunci când te vei hotărî să mă asculţi!” Don Pedro nu îndrăzni să mai răspundă nimic la aceste vorbe, de teamă să nu audă altele şi mai aspre. Se duse în camera lui, unde-şi petrecu restul nopţii în gânduri totodată triste şi plăcute. Se gândea cu durere că, respingând căsătoria cu sora contelui, se va certa cu întreaga familie; se mângâia totuşi la gândul că necunoscuta lui va ţine seamă de o jertfă atât de mare. Ba spera chiar că, după o atât de evidentă dovadă de credinţă din partea lui, nu va mai întârzia să-şi dezvăluie rangul, pe care şi-l închipuia cel puţin egal cu acel al Eugeniei. Cu această speranţă, plecă de-acasă de cum se făcu ziuă, ducându-se să se plimbe prin Prado, în aşteptarea orei când trebuia să se ducă la locuinţa donei Juana, numele doamnei unde obişnuia să se întâlnească în fiecare dimineaţă cu iubita lui. Aşteptă această clipă plin de nerăbdare, iar când sosi vremea, alergă la întâlnire. O

găsi acolo pe necunoscută, care sosise mai devreme ca de obicei; dar o găsi plângând împreună cu dona Juana; părea stăpânită de o vie durere. Ce spectacol pentru un îndrăgostit! Se apropie de dânsa foarte tulburat şi i se aruncă în genunchi. „Doamnă, zise el, ce să cred oare de starea în care te găsesc? Ce nenorocire îmi vestesc aceste lacrimi, care-mi străpung inima?” „Desigur că nu te aştepţi, zise ea, la groaznica lovitură pe care ţi-o voi da. Soarta cea crudă ne desparte pentru totdeauna. Nu ne vom mai revedea niciodată!” Ea însoţi aceste cuvinte cu atâtea suspine, că nu ştiu dacă don Pedro nu era mai mişcat de durerea de care părea cuprinsă decât de cuvintele pe care le rostea. „Doamne sfinte! strigă el cu o pornire de mânie pe care nu putu să şi-o stăpânească. Cum poţi îngădui să fie distrusă o unire a cărei nevinovăţie o cunoşti? Dar, doamnă, adăugă el, poate că te-ai speriat degeaba. Eşti sigură că vei fi smulsă celui mai credincios iubit care a existat vreodată? Sunt cu adevărat cel mai nefericit dintre oameni?” „Nefericirea noastră-i mai mult decât sigură, răspunse necunoscuta; fratele meu, care dispune de mâna mea, mă mărită astăzi; chiar adineauri mi-a dat vestea.” „Ah! şi cine-i fericitul soţ? întrebă în grabă don Pedro; spune-mi numele lui, doamnă; în disperarea mea voi...” „Încă nu-i cunosc numele, întrerupse necunoscuta, fratele meu n-a vrut să mi-l dezvăluie; mi-a spus numai că doreşte să-l văd mai întâi pe cavaler.” „Dar, doamnă, zise don Pedro, te vei supune oare fără nici o rezistenţă voinţei fratelui dumitale? Te vei lăsa târâtă în faţa altarului, fără a te plânge de o jertfă atât de crudă? Pentru mine nu vei face nimic? Vai! Eu nu m-am dat în lături de-a mă expune mâniei tatălui meu numai ca să rămân al dumitale; ameninţările lui n-au putut să-mi zdruncine credinţa; oricât de aspru s-ar purta cu mine, n-am s-o iau în căsătorie pe doamna pe care mi-o propune, deşi e o partidă excelentă.” „Cine-i acea doamnă?” întrebă necunoscuta. „E sora contelui de Belflor”, răspunse studentul. „Ah, don Pedro,

zise necunoscuta, arătându-se deodată extrem de mirată, fără îndoială că te înşeli, nu eşti de loc sigur de cuvintele pe care le rosteşti. Cea pe care ţi-au propus-o e într-adevăr Eugénie, sora contelui de Belflor?" „Da, doamnă, continuă don Pedro, contele în persoană mi-a oferit mâna ei." „Cum se poate! strigă ea. Ar fi cu putinţă ca dumneata să fii cavalerul căruia fratele meu m-a hărăzit?" „Ce aud? strigă la rândul lui studentul. S-ar putea ca necunoscuta mea să fie sora contelui?" „Da, don Pedro, răspunse Eugénie. Aproape nu-mi vine să cred că eu sunt aceea, atât de greu mă pot convinge de fericirea de care-mi vorbeşti." La aceste cuvinte, don Pedro îi îmbrăţişă picioarele; îi luă apoi mâna şi-o sărută cu toată pornirea unui îndrăgostit care trece deodată de la o mare durere la o mare fericire. În vreme ce el se lăsase în voia pornirilor dragostei, Eugénie, la rândul ei, îl dezmierda în tot felul, spunându-i o sumedenie de cuvinte dulci şi plăcute. „De câtă durere, zicea ea, m-ar fi cruţat fratele meu, dacă mi-ar fi spus numele soţului pe care mi-l hărăzeşte! Câtă ură îmi şi inspirase acest soţ! Ah, dragul meu don Pedro, cum te-am urât!" „Frumoasa mea Eugénie, răspundea el, cât farmec are pentru mine această ură! Vreau s-o merit adorându-te toată viaţa!" După ce îndrăgostiţii îşi dădură cele mai duioase dovezi de dragoste reciprocă, Eugénie voi să afle cum a câştigat studentul prietenia fratelui său. Don Pedro nu-i ascunse câtuşi de puţin dragostea dintre conte şi sora sa, povestindu-i tot ce se întâmplase în cursul nopţii trecute. Ea se bucură şi mai tare când află că fratele său lua în căsătorie pe sora iubitului ei. Dona Juana se interesa mult prea mult de soarta prietenei sale pentru a nu fi înduioşată de această preafericită întâmplare: îşi arătă întreaga bucurie, atât ei cât şi lui don Pedro, care se despărţi până la urmă de Eugénie, după ce se înţeleseseră ca, atunci când se vor afla în faţa contelui, să se prefacă că nu se cunosc. Don Pedro se întoarse la tatăl său, care, găsindu-l dispus să-l asculte, fu cu atât mai bucuros cu cât

atribui această supunere felului hotărât în care-i vorbise în noaptea aceea. Aşteptau veşti de la Belflor, când primiră un bileţel din partea lui. Le făcea cunoscut că a obţinut consimţământul regelui pentru căsătoria lui şi a surorii sale, o dată cu numirea într-o funcţie importantă a lui don Pedro; că nunţile s-ar putea face chiar de-a doua zi, întrucât ordinele pe care le dăduse privitor la aceasta se executau cu atâta grabă încât pregătirile erau cât se poate de înaintate. Veni în după-amiaza aceleiaşi zile să confirme cele scrise şi să le-o prezinte pe Eugénie. Don Luis avu pentru această doamnă toate atenţiile imaginabile, iar Léonor nu se mai sătura îmbrăţişând-o. Cât despre don Pedro, de ori de câtă bucurie şi pornire era cuprins, se stăpâni cât putu, pentru a nu da nici cea mai mică bănuială contelui despre înţelegerea lor. Deoarece Belflor avea grijă mai cu seamă să-şi observe sora, i se păru, cu toată stăpânirea pe care ea şi-o impusese, că don Pedro nu-i displace. Pentru mai multă siguranţă, o trase la un moment dat la o parte şi o făcu să mărturisească că-l găseşte pe cavaler foarte pe placul ei. Îi făcu apoi cunoscut numele şi familia lui, ceea ce nu voise să-i spună de la început, de frică ca ea să nu-i obiecteze inegalitatea de condiţie socială; dar ea se prefăcu cum că aude pentru prima oară aceste lucruri. În sfârşit, după multe schimburi de complimente dintr-o parte şi din cealaltă, se hotărî ca nunţile să se facă la don Luis. Ele au loc în seara asta, şi încă nu s-au terminat; iată de ce încă se petrece în casa aceea. Toată lumea ia parte la petrecere. Numai doamna Marcelle n-are parte de nici o bucurie; ea plânge în acest moment, în timp ce ceilalţi râd; căci contele Belflor, îndată după căsătorie, i-a mărturisit totul lui don Luis, care a închis-o pe această bătrână în *el monasterio de las Arrepentidas,* unde cei o mie de pistoli pe care i-a primit pentru seducerea Léonorei îi vor servi spre a-şi petrece restul zilelor în pocăinţă.

# Capitolul VI

## Despre alte lucruri noi pe care le văzu don Cléophas şi în ce chip fu răzbunat împotriva donei Thomasa.

— Să ne întoarcem privirile în altă parte, urmă Asmodée: să mai vedem şi alte lucruri. Coboară-ţi privirile asupra clădirii care-i chiar dedesubtul nostru. Ai să vezi acolo un lucru destul de rar. E un om încărcat de datorii, cufundat într-un somn adânc.

— Trebuie să fie aşadar un om de condiţie bună, zise Léandro,

— Întocmai, răspunse demonul. E un marchiz cu o rentă de o sută de mii de ducaţi şi ale cărui cheltuieli întrec totuşi venitul. Mesele şi amantele îl silesc să facă datorii; dar asta nu-i tulbură odihna; dimpotrivă, cu cât datorează mai mult unui negustor, cu atât îşi închipuie că negustorul trebuie să-i fie mai recunoscător. „Numai de la dumneata, îi spunea el într-o zi unui postăvar, numai de la dumneata vreau să iau de-aci înainte pe credit; îţi acord preferinţă.” În vreme ce acest marchiz gustă atât de liniştit dulceaţa somnului, de care creditorii lui n-au parte, priveşte un om care...

— Stai puţin, seniore Asmodée, îl întrerupse deodată don Cléophas; zăresc o caleaşcă pe stradă; n-o pot lăsa să treacă fără să-mi spui cine-i înăuntru.

— Sst! făcu şchiopul, coborând glasul, ca şi cum s-ar fi temut să nu fie auzit: află că această caleaşcă ascunde pe unul dintre cele mai grave personaje ale monarhiei. E un preşedinte care se duce să petreacă la o bătrână asturiană devotată plăcerilor lui. Ca să nu fie recunoscut, şi-a luat precauţia pe care o lua Caligula, care-şi punea o perucă în

asemenea ocazii, ca să se deghizeze. Dar să ne întoarcem la tabloul pe care voiam să ţi-l înfăţişez când m-ai întrerupt. Priveşte, deasupra locuinţei marchizului, un om care lucrează într-un cabinet plin de cărţi şi de manuscrise.

— Poate că-i intendentul, zise Zambullo, preocupat să găsească mijloacele de-a achita datoriile stăpânului său.

— Bun! răspunse diavolul; chiar cu asta se şi ocupă intendenţii acestui fel de case! Se gândesc mai degrabă cum să profite de neregula afacerilor decât să le pună în ordine. Cel pe care-l vezi nu-i un intendent, e un autor: marchizul îl ţine la dânsul în casă pentru a trece drept protector al oamenilor de litere.

— Autorul acesta, spuse don Cléophas, este, după cum se pare, un om de seamă.

— Vei vedea îndată, zise demonul. S-a înconjurat de o mie de volume, ca să compuie o carte în care nu pune nimic de la el. Plagiază din cărţile şi din manuscrisele acestea; şi cu toate că nu face decât să aşeze şi să lege între ele bucăţile furate, e mai plin de vanitate decât un autor veritabil. Dar habar n-ai, continuă duhul, cine stă cu trei case mai jos de această locuinţă. Stă Chichona, femeia despre care am făcut o atât de onorabilă menţiune în povestea contelui de Belflor.

— Ah! ce încântat sunt s-o văd, zise Léandro. Probabil că fiinţa aceasta de treabă, atât de folositoare tineretului, este una dintre cele două babe pe care le zăresc într-o încăpere scundă. Una stă cu coatele pe masă şi priveşte cu atenţie la cealaltă, care numără bani. Care din cele două e Chichona?

— Aceea care nu numără, zise demonul. Cealaltă, numită Pebrada, e o doamnă onorabilă de aceeaşi profesie: sunt asociate, iar în clipa asta îşi împart roadele unei aventuri pe care au dus-o cu bine la capăt. Pebrada are mai mulţi muşterii: are de cliente mai multe văduve bogate, cărora le duce în fiecare zi lista ei, ca s-o citească.

— Ce fel de listă? întrerupse studentul.

— O listă, urmă Asmodée, cu numele tuturor străinilor chipeşi care sosesc la Madrid şi mai ales ale francezilor. De îndată ce negustoreasa află că au sosit alţi străini, dă fuga la hanurile lor să se informeze cu îndemânare din ce ţară sunt, de rangul, de statura, de înfăţişarea şi de vârsta lor; apoi dă văduvelor sale raportul, la care ele stau şi cugetă; şi apoi, dacă le îndeamnă inima pe aceste zise văduve, le pune în legătură cu aceşti zişi străini.

— E foarte comod şi chiar drept, într-o privinţă, replică Zambullo zâmbind; căci, în sfârşit, fără aceste doamne de treabă şi fără de agentele lor, tinerii străini care nu cunosc pe nimeni aici ar pierde o grămadă de timp până să-şi facă nişte cunoştinţe. Dar ia spune-mi dacă şi în alte ţări se găsesc astfel de văduve şi astfel de codoaşe.

— Ei, asta-i! Cum să nu fie? răspunse şchiopul. Te mai îndoieşti? Mi-aş îndeplini cât se poate de rău funcţiile dacă aş neglija aprovizionarea oraşelor mari cu asemenea marfă. Îndreaptă-ţi acum atenţia înspre vecinul Chichonei, tipograful acela care lucrează singur în tipografia lui. Sunt trei ore de când a dat drumul lucrătorilor. Îşi trece noaptea tipărind în taină o carte.

— Ce fel de carte? întrebă Léandro.

— O carte despre insulte, răspunse demonul. Dovedeşte că religia e preferabilă onoarei şi că e mai bine să ierţi decât să răzbuni o insultă.

— Oh, ce potlogar de tipograf! strigă studentul; bine face că tipăreşte în taină asemenea infamii. Cât despre autor, să nu îndrăznească să se facă cunoscut; l-aş ciomăgi cel dintâi. Poate oare religia să te oprească să-ţi păstrezi onoarea?

— Să nu alunecăm în astfel de discuţii, întrerupse Asmodée cu un zâmbet maliţios. Se pare că ai profitat cum trebuie de lecţiile de morală care ţi-au fost date la Alcala; te felicit.

— Poţi să spui ce pofteşti, întrerupse la rândul lui don Cléophas: poate să facă autorul acesta cele mai frumoase raţionamente din lume, că-mi bat joc de ele; sunt spaniol, nimic nu-mi pare mai dulce ca răzbunarea; şi deoarece mi-ai făgăduit că vei pedepsi perfidia amantei mele, te somez să-ţi ţii cuvântul.

— Mă plec cu plăcere în faţa mâniei de care eşti cuprins, zise demonul. Cât de mult îmi plac naturile sincere, care-şi urmează toate pornirile fără să le pese! Te voi mulţumi îndată: a şi sosit timpul să te răzbuni; dar vreau mai întâi să-ţi arăt ceva cât se poate de nostim. Aruncă-ţi privirea dincolo de tipografie şi observă cu luare-aminte ce se petrece în acel apartament tapiţat cu postav de mosc.

— Văd acolo, răspunse Léandro, vreo cinci-şase femei care dau pe întrecute nişte sticle unui fel de valet şi care-mi par grozav de agitate.

— Sunt nişte femei bisericoase, zise şchiopul, care au destule motive să fie tulburate. În apartamentul acesta se află un inchizitor bolnav. Acest venerabil personaj, care are aproape treizeci şi cinci de ani, stă culcat în altă odaie, nu într-aceea unde-s femeile. Două dintre cele mai dragi penitente ale sale îl veghează: una-i pregăteşte supele, iar cealaltă, la căpătâiul său, are grijă să-i ţie capul la căldură şi să-i acopere pieptul cu o învelitoare făcută din cincizeci de piei de miel.

— Şi ce boală are? întrebă Zambullo,

— Are un guturai, răspunse diavolul, şi se teme să nu-i coboare la piept. Celelalte femei pe care le vezi în anticameră, auzind că-i suferind, aleargă cu leacuri: una-i aduce, pentru tuse, siropuri de jujube, de nalbă, de mărgean şi de potbal; o alta, pentru a păstra în bună stare plămânii reverenţei-sale, s-a încărcat cu elixiruri de viaţă lungă, de vintrilică, de siminoc şi elixir de proprietate; o alta, pentru a-i întări creierul şi stomacul, are apă de melisă, de scorţişoară cu orz, apă divină şi apă teriacală, cu esenţe de muscadă şi de chilimbar cenuşiu. Astălaltă

vine să ofere compoziţii anacardine şi bezoardice; iar cealaltă, nişte tincturi de garoafe, de mărgean, de ud de vacă, de sora-soarelui şi de smarald. Toate aceste penitente zeloase laudă slugii inchizitorului leacurile pe care le-au adus: îl trag fiecare pe rând la o parte şi, punându-i în mână un ducat, îi şoptesc la ureche: „Laurenţiu, dragul meu Laurenţiu, fă, te rog, în aşa fel ca sticla mea să aibă preferinţă”.

— Ei, comèdie! strigă don Cléophas, trebuie să recunosc că inchizitorii aceştia sunt nişte oameni fericiţi!

— Nici vorbă, spuse Asmodée; cât pe ce să le invidiez şi eu soarta; şi tot aşa precum Alexandru spunea odată că, dacă n-ar fi fost Alexandru, ar fi vrut să fie Diogene, tot aşa aş spune şi eu că, dacă n-aş fi diavol, aş vrea să fiu inchizitor. Şi acuma, domnule student, adăugă el, hai s-o pedepsim pe acea nerecunoscătoare, nedemnă de dragostea dumitale.

Zambullo apucă atunci marginea mantalei lui Asmodée, care spintecă pentru a doua oară aerul cu dânsul, lăsându-se pe acoperişul casei donei Thomasa. Vicleana stătea la masă cu cei patru spadasini care-l urmăriseră pe Léandro pe acoperişuri; el se cutremură de mânie văzând cum înfulecă cele două potârnichi şi iepurele pe care chiar el le cumpărase şi le trimisese trădătoarei împreună cu câteva sticle de vin bun. Dar, mai ales, îl supăra veselia care domnea la acest ospăţ şi, judecând după purtarea donei Thomasa, faptul că tovărăşia acestor nenorociţi îi era mai plăcută ticăloasei decât tovărăşia lui.

— Oh, călăii! strigă el furios; uite-i cum se îndoapă pe socoteala mea! Ce umilinţă pentru mine!

— Recunosc, îi zise demonul, că spectacolul nu-i prea plăcut pentru dumneata; dar când ai de-a face cu femei galante trebuie să te aştepţi la asemenea întâmplări: astfel de lucruri s-au întâmplat în Franţa de mii de ori popilor, magistraţilor şi oamenilor de afaceri.

— Dacă aş avea o sabie, zise don Cléophas, m-aş năpusti asupra acestor tâlhari şi le-aş tulbura eu petrecerea!

— Partida n-ar fi egală, spuse şchiopul, dacă i-ai ataca singur. Lasă-mi mie grija de-a te răzbuna; o voi scoate mai bine la capăt decât dumneata. Voi produce discordie între aceşti spadasini, insuflându-le o furie amoroasă; vor sări să lupte unii contra celorlalţi; ai să vezi ce straşnic scandal!

La aceste cuvinte suflă, şi din gura lui ieşi un abur vioriu, care coborî şerpuind ca un joc de artificii, împrăştiindu-se pe masa donei Thomasa. Pe loc, unul dintre comeseni, simţind efectul acestui abur, se apropie de dona Thomasa şi o sărută cu foc; ceilalţi, sub puterea aceluiaşi abur, voiră să-i smulgă prada; fiecare vrea să fie cel preferat, se ceartă pentru ea; o gelozie cumplită pune stăpânire pe dânşii; ajung la bătaie; trag săbiile şi începe o luptă înverşunată. În vremea aceasta, dona Thomasa scoate nişte răcnete fioroase; în curând toţi vecinii se pun în mişcare; e chemată justiţia; soseşte justiţia; sparge uşa; intră şi-i găseşte pe doi dintre bătăuşi întinşi pe podea; pune mâna pe ceilalţi şi îi duce la închisoare împreună cu curtezana. În zadar se căina nenorocita, smulgându-şi părul şi văicărindu-se: cei care o duceau nu păreau mai înduioşaţi decât Zambullo, care râdea în hohote împreună cu Asmodée.

— Ei, ce ai de spus? se adresă demonul studentului. Eşti mulţumit?

— Nu, nu, răspunse don Cléophas. Ca să mă mulţumeşti pe deplin, du-mă deasupra închisorilor, ca să am plăcerea s-o văd în închisoare pe mizerabila care şi-a bătut joc de mine; în acest moment simt pentru dânsa mai multă ură decât am simţit vreodată dragoste.

— Cu plăcere, răspunse diavolul; sunt gata oricând să-ţi îndeplinesc voia, chiar de-ar fi împotriva mea şi a intereselor mele, numai să fie spre binele dumitale.

Zburară amândoi pe acoperişul închisorilor, unde sosiră în scurt timp cei doi spadasini şi fură duşi într-o celulă

întunecoasă. Iar pe Thomasa o vârâră într-o odaie aşternută cu paie, alături de alte trei-patru prostituate, arestate în aceeaşi zi şi care a doua zi urmau să fie mutate într-un loc destinat acestor creaturi.

— Acum mă declar mulţumit, zise Zambullo, sunt răzbunat pe deplin: scumpa mea Thomasa nu-şi va petrece noaptea atât de plăcut precum nădăjduise. Acum putem merge unde vrei pentru a ne continua observaţiile.

— Locul unde ne aflăm e tocmai nemerit pentru aceasta, răspunse duhul. În aceste închisori e un mare număr de vinovaţi şi nevinovaţi: e un lăcaş în care începe ispăşirea unora şi se purifică virtutea altora. Îţi voi arăta câţiva deţinuţi din aceste două specii şi-ţi voi spune din care cauză sunt ţinuţi în lanţuri.

# CAPITOLUL VII

## Despre deţinuţi.

— Înainte de-a intra în amănunte, uită-te puţin la gardienii care stau la intrarea acestor locuri oribile. Poeţii din antichitate n-au pus decât un Cerber la poarta infernului lor: aici, după cum vezi, sunt mult mai mulţi. Aceşti gardieni sunt oameni care au pierdut orice simţire omenească: cel mai ticălos dintre tovarăşii mei numai cu mare greutate ar putea înlocui pe unul dintre ei. Dar observ, adăugă el, că priveşti cu groază la aceste încăperi, în care nu se află nimic altceva decât nişte paturi mizerabile: temniţele acestea îngrozitoare ţi se par adevărate morminte. Ai dreptate să fii mirat de mizeria care domneşte aici şi să deplângi soarta nenorociţilor pe

care justiţia i-a trimis în închisoare; cu toate acestea, nu-s toţi de plâns: ceea ce vom vedea îndată. Mai întâi, în camera cea mare din dreapta, se văd patru oameni culcaţi pe cele două paturi nenorocite: unul dintre ei este un hangiu, acuzat că a otrăvit un străin, care a murit mai zilele trecute în taverna lui. Unii zic că pricina morţii sale ar fi calitatea vinului; hangiul susţine că e din pricina cantităţii; şi i se va da crezare la judecată, căci străinul era neamţ.

— Şi cine are dreptate: hangiul sau cei care-l acuză? întrebă don Cléophas.

— Chestiunea e problematică, răspunse diavolul. E-adevărat că vinul era dres; dar, pe cinstea mea, seniorul neamţ a băut o atât de mare cantitate încât judecătorii pot să-i dea drumul hangiului în toată liniştea. Al doilea deţinut e un ucigaş de profesie, unul dintre acei mizerabili numiţi *valientes,* şi care, pentru patru-cinci pistoli, îşi dau concursul cu mare îndatorire tuturor acelora care sunt gata să facă această cheltuială pentru a scăpa în ascuns de câte cineva; cel de-al treilea e un profesor de dans care se îmbracă ca un fante şi care a făcut-o pe una dintre elevele lui să calce strâmb; iar al patrulea e un amorez surprins săptămâna trecută de *ronda*[13] pe când se urca prin balcon în apartamentul unei femei pe care o cunoaşte şi al cărei bărbat lipseşte de acasă. Depinde de el să scape de încurcătură, dându-şi la iveală aventura de dragoste; dar el preferă să treacă drept hoţ şi să-şi puie viaţa în primejdie decât să compromită cinstea doamnei.

— Aşa amant discret mai zic şi eu, vorbi studentul; trebuie să recunoaştem că naţiunea noastră le întrece pe toate celelalte în ce priveşte galanteria. Pun rămăşag că un francez, de pildă, n-ar fi în stare, ca noi, să se lase spânzurat numai din pricina discreţiei.

— Nu, hotărât că nu, zise diavolul; mai degrabă s-ar sui anume pe balcon, doar-doar va păta cinstea femeii care i-

[13] Patrulă (lb. spaniolă.

ar fi acordat favoruri. Într-o odaie, alăturată de-a celor patru oameni, urmă el, se află o vrăjitoare vestită, având faima de-a şti să facă lucruri de necrezut. Se zice că, prin puterea meşteşugului ei, văduve bătrâne găsesc tineri care să le iubească deopotrivă; că bărbaţii pot deveni credincioşi soţiilor lor, iar femeile cochete să se îndrăgostească cu adevărat de cavalerii bogaţi care le iubesc; dar nimic din toate acestea nu-i adevărat. N-are alt secret decât acela de a-i convinge pe toţi că-l are, şi de-a trăi bine de pe urma acestei păreri. Sfântul Oficiu cere să-i fie predată această fiinţă, care s-ar putea să fie arsă la primul autodafé[14]. Dedesubtul acestei odăi este o temniţă întunecoasă în care zace un tânăr hangiu.

— Iar un hangiu! strigă Léandro; oamenii aceştia vor aşadar să otrăvească pe toată lumea?

— Cu acesta, spuse Asmodée, nu-i acelaşi caz. Nenorocitul e arestat de alaltăieri şi inchiziţia îl reclamă şi pe el. Îţi voi spune în câteva cuvinte motivul arestării lui. Un soldat bătrân, ajuns datorită curajului, sau mai bine zis răbdării sale, la gradul de sergent în compania lui, veni să adune recruţi la Madrid; se duse să ia o cameră într-o cârciumă: i se răspunse că, într-adevăr, sunt odăi libere, dar că nu i se poate da nici una deoarece în fiecare noapte vine în casă un duh, care se poartă foarte rău cu străinii ce îndrăznesc să se culce acolo. Această veste nu-l înspăimântă de loc pe sergent. „Duceţi-mă în oricare odaie, zise el; daţi-mi lumină, vin, o pipă şi tutun, şi încolo să n-aveţi nici o grijă; duhurile îi respectă pe militarii care au încărunţit sub arme.” Deoarece părea atât de hotărât, sergentul fu dus într-o odaie, unde i se aduse tot ceea ce

[14] *Autodafé* reprezintă fie ceremonia în cursul căreia cei condamnaţi de inchiziţie pentru erezie erau puşi să revină la credinţa catolică părăsită, fie arderea pe rug a celor condamnaţi de inchiziţie ca eretici. Acelaşi termen se aplica şi pentru arderea cărţilor socotite eretice, datorită conţinutului lor păgân sau imoral. Etimologic, cuvântul provine din portugheză *auto da fé*, respectiv latină *actus fidei*, însemnând act de credinţă.

ceruse. El se puse să bea şi să fumeze. Trecuse de miezul nopţii şi duhul încă nu tulburase profunda tăcere care domnea în casă: s-ar fi zis că într-adevăr îl respectă pe noul oaspete; dar, între orele unu şi două, îndrăzneţul auzi deodată un zgomot groaznic, ca de lanţuri, şi curând după aceea îşi făcu apariţia în camera sa o fantomă îngrozitoare învăluită în negru şi înlănţuită în cătuşe de fier. Fumătorul nostru nu fu câtuşi de puţin speriat de această apariţie: îşi trase sabia, înaintă spre fantomă şi-i trase cu latul sabiei o lovitură în cap destul de zdravănă. Fantoma, neobişnuită să întâlnească oaspeţi atât de curajoşi, dădu un ţipăt; şi, văzând că soldatul se pregăteşte să-i mai tragă una, se prosternă cu mare umilinţă înaintea lui, zicând: „Mă rog dumitale, domnule sergent, nu mai da: ai milă de un nenorocit care se aruncă la picioarele dumitale implorându-ţi mila; te conjur, în numele sfântului Iacob, care era, ca şi dumneata, un mare spadasin.” „Dacă vrei să-ţi dăruiesc viaţa, răspunse soldatul, trebuie să-mi spui cine eşti, şi fără înşelăciuni, căci altfel te voi tăia în două, precum îi despicau cavalerii din vechime pe uriaşii pe care-i întâlneau.” La aceste cuvinte, duhul, văzând cu cine are de-a face, se hotărî să mărturisească totul. „Sunt meşterul ospătar din această cârciumă, îi spuse el sergentului. Mă numesc Wilhelm şi mi-e dragă Juanilla, singura fată a stăpânului, şi nici eu nu-i displac; dar deoarece tatăl şi mama ei au în vedere o căsătorie mai de neam decât aceea pe care le-o ofer eu, pentru a-i sili să mă aleagă de ginere, ne-am înţeles, eu şi cu fata, să fac în fiecare noapte pe-acest personaj pe care-l vezi: mă învălui într-o manta lungă şi neagră, îmi pun împrejurul gâtului un lanţ de la frigare şi alerg prin toată casa, din pivniţă până-n pod, făcând zgomotul pe care l-ai auzit. Când ajung în dreptul odăii stăpânilor, mă opresc şi strig: «Să nu vă-nchipuiţi c-am să vă las în pace până n-o veţi mărita pe Juanilla cu meşterul ospătar». După ce rostesc aceste cuvinte, cu o voce pe care mi-o prefac groasă şi spartă, îmi continui larma, după

care intru pe o fereastră la Juanilla, care doarme singură, ca să-i dau socoteală de ce-am făcut. Domnule sergent, continuă Wilhelm, după cum vezi, ţi-am spus adevărul; ştiu că după o asemenea mărturisire poţi să mă nenoroceşti, făcând cunoscut stăpânului ceea ce se petrece; dar dacă, în loc să mă nenoroceşti, ai vrea să mă ajuţi, îţi jur că recunoştinţa mea...” „Şi ce serviciu aştepţi de la mine?” îl întrerupse soldatul. „Doar să spui mâine, îl rugă tânărul, că ai văzut duhul şi că ţi-a fost aşa de frică...” „Cum frică! ei, comedia naibii! îl întrerupse din nou îndrăzneţul; vrei ca sergentul Annibal Antonio Quebrantador să declare singur că i-a fost frică? Mai degrabă să mă ia o sută de mii de draci...” „Nu-i nevoie să spui numaidecât aşa, îl întrerupse la rândul său Wilhelm; la urma urmei, puţin îmi pasă de felul cum ai s-o spui, numai să-mi sprijini planul. După ce mă voi căsători cu Juanilla şi voi fi stăpân, îţi făgăduiesc să te cinstesc în fiecare zi pe degeaba, pe dumneata şi pe toţi prietenii dumitale.” „Mă ademeneşti, domnule Wilhelm, strigă militarul; îmi propui să sprijin o înşelăciune; afacerea e destul de serioasă, dar mi-ai vorbit în aşa fel încât, fie ce-o fi! Haide, fă zgomot mai departe şi du-te de o informează pe Juanilla; restul îl iau pe seama mea.” Într-adevăr, chiar de-a doua zi dimineaţă, sergentul spuse hangiului şi hangiţei: „Am văzut duhul şi chiar am vorbit cu dânsul; e foarte cumsecade. Eu sunt, mi-a spus el, străbunicul stăpânului acestei cârciumi. Aveam o fată pe care o făgăduisem tatălui bunicului meşterului ospătar; totuşi, nu mi-am ţinut cuvântul, am măritat-o după un altul şi am murit la scurt timp după aceea. De atunci sufăr fără încetare; duc pe umeri povara cuvântului călcat şi nu voi avea linişte până când unul din neamul meu nu va lua în căsătorie pe cineva din familia lui Wilhelm. De aceea vin în fiecare noapte în această casă; dar degeaba le tot spun eu s-o căsătorească pe Juanilla cu Wilhelm, căci fiul meu se face că nu aude, iar femeia lui de asemenea; dar, te rog, spune-le dumneata, domnule sergent, că dacă nu-mi

îndeplinesc degrabă dorinţa, voi întrebuinţa şi alte mijloace; îi voi chinui groaznic pe amândoi.” Cârciumarul era un om destul de simplu; fu zdruncinat de aceste vorbe, iar cârciumăreasa, şi mai slabă de înger decât bărbatul ei, căreia de frică i se părea că şi vede fantoma ţinându-se de dânsa, se declară de acord cu căsătoria, care avu loc în ziua următoare. Puţin după aceasta, Wilhelm se stabili în alt cartier al oraşului. Sergentul Quebrantador nu uită să-l viziteze cât mai des; iar noul cârciumar, din recunoştinţă, îi dădu la început vin cât îi poftea inima; ceea ce plăcea atât de tare sergentului încât îşi aducea cu el toţi prietenii; ba chiar acolo îşi făcea înrolările, îmbătându-i pe noii recruţi. Până la urmă, patronul se săturǎ de adăpatul atâtor gâtleje însetate. Îi vorbi pe şleau soldatului, dar acesta, fără să se gândească că într-adevăr depăşea limita înţelegerii, fu într-atâta de nedrept încât îl făcu pe Wilhelm de nerecunoscător. Acesta îi răspunse, celălalt replică, şi convorbirea se termină cu câteva lovituri aplicate cu latul sabiei pe spinarea cârciumarului. Mai mulţi trecători voiră să ia partea patronului; Quebrantador răni vreo trei-patru dintre ei, şi-ar fi mers mai departe, dacă n-ar fi fost asaltat de o grupă de arcaşi, care-l arestară ca pe unul ce tulbură liniştea publică. Îl conduseră la închisoare, unde el declară tot ce ţi-am spus până acum; în urma celor povestite de el, justiţia puse mâna şi pe Wilhelm. Socrul cere să fie anulată căsătoria; iar Sfântul Oficiu, informat că Wilhelm dispune de oarecare bunuri, îşi vârâ şi el nasul în afacerea asta.

— Dumnezeule! zise don Cléophas, iute mai e şi Sfânta Inchiziţie! Îndată ce vede cel mai mic prilej de-a trage un profit...

— Încetişor, îl întrerupse şchiopul; păzeşte-te să spui ceva contra acestui tribunal. Are iscoade pretutindeni: i se raportează lucruri care nici măcar n-au fost vreodată pronunţate: până şi eu tremur când vorbesc despre el. Deasupra celulei în care se găseşte nefericitul Wilhelm, în prima cameră din stânga, se află doi oameni vrednici de

toată mila dumitale; unul dintre ei este un tânăr valet pe care nevasta stăpânului lui îl trata în ascuns ca pe un amant. Într-o zi, bărbatul îi surprinse pe amândoi: femeia începu îndată să răcnească, asigurându-l că valetul a luat-o cu de-a sila. Nenorocitul a fost arestat şi, după toate aparenţele, va fi jertfit pentru ca stăpâna lui să-şi păstreze buna reputaţie. Tovarăşul acestui valet, şi mai puţin vinovat, e şi el ameninţat să-şi piardă viaţa. E scutierul unei ducese căreia i s-a furat un diamant de valoare; a fost învinuit că el l-a luat; mâine va fi interogat şi pus la cazne până va mărturisi că el e hoţul; şi totuşi autorul furtului e o cameristă favorită, pe care nimeni n-ar îndrăzni s-o bănuiască.

— Ah, seniore Asmodée, zise Léandro, te rog, ajută-l pe scutier; nevinovăţia lui mă face să mă interesez de el; scapă-l, cu puterea pe care o ai, de nedreptatea şi de chinurile cumplite care-l aşteaptă: merită să...

— Nu se poate, domnule student, îl întrerupse diavolul; cum poţi să-mi ceri să mă opun unei acţiuni nedrepte şi să împiedic ca un nevinovat să piară? E ca şi cum ai cere unui procuror să nu distrugă o văduvă sau un orfan. Oh, te rog, adăugă el, nu-mi cere să fac ceva potrivnic intereselor mele, în afară de cazul când dumneata ai avea de tras vreun folos de seamă. De altfel, chiar de-aş vrea să-l scap pe acest prizonier, crezi că aş putea?

— Cum adică, întrebă Zambullo, n-ai putere să scoţi un om din închisoare?

— Sigur că nu, zise şchiopul. Dacă ai fi citit *Enchiridionul* sau pe Albert cel Mare, ai şti că nici eu şi nici confraţii mei n-avem putere să eliberăm un captiv; chiar eu, dac-aş avea ghinionul să cad în ghearele justiţiei, n-aş putea s-o scot la capăt decât dând parale. În camera alăturată, de aceeaşi parte, stă un chirurg acuzat că, din gelozie, a lăsat sânge nevestei sale, aşa cum i se lăsase lui Seneca; azi a fost supus la cazne şi, după ce a mărturisit crima de care era acuzat, a mai declarat că de zece ani se

serveşte de un mijloc destul de nou pentru a avea clienţi. Îi răpea pe trecători în timpul nopţii cu o baionetă şi apoi alerga acasă, unde intra printr-o uşă dosnică; în vremea asta, rănitul răcnea de se adunau vecinii; chirurgul dădea şi el fuga la faţa locului, ca toţi ceilalţi, şi, găsind un om scăldat în sânge, îl aducea în cabinetul său, unde îl pansa cu aceeaşi mână cu care îl lovise. Deşi a mărturisit totul şi deşi merită pe drept cuvânt să moară, acest chirurg nemilos nădăjduieşte totuşi că va fi iertat; ceea ce s-ar putea prea bine să se întâmple, pentru că e rudă cu doamna ajutoare a doicii infamului; pe lângă aceasta, trebuie să-ţi mai spun că are o apă minunată, pe care numai el ştie s-o facă, şi care are proprietatea de a albi pielea şi de a transforma un obraz veştejit într-o faţă întinerită, şi această apă fără asemănare slujeşte drept izvor de tinereţe la trei doamne de la Curte, care s-au unit tustrele să-l scape. Are atât de mare încredere în ajutorul lor, sau mai bine zis în apa lui, încât a adormit liniştit, cu nădejdea că la deşteptare i se va aduce plăcuta veste a eliberării.

— Zăresc pe un pat, în aceeaşi celulă, zise studentul, un alt om care doarme, pare-se, la fel de liniştit; desigur că afacerea lui nu-i prea gravă.

— Ba e foarte delicată, răspunse demonul. Acest cavaler e un nobil biscaian care s-a îmbogăţit dintr-o lovitură de durdă, şi iată cum: acum cincisprezece zile, în timp ce vâna într-o pădure împreună cu fratele său mai mare, care se bucura de un venit însemnat, îl omorî, din nefericire, pe când trăgea asupra unor prepeliţe.

— Fericit *quiproquo* pentru un mezin! strigă don Cléophas râzând.

— Da, răspunse Asmodée; dar rudele, care ar dori grozav să pună mâna pe moştenirea răposatului, l-au dat în judecată pe cavaler, învinuindu-l că şi-a ucis într-adins fratele pentru a rămâne singurul moştenitor al familiei. S-a predat chiar el justiţiei şi pare atât de întristat de moartea

fratelui său încât nu-ţi vine a crede că ar fi avut intenţia să-l omoare.

— Şi n-are într-adevăr altă vină decât lipsa de îndemânare? întrebă Léandro.

— Nu, zise şchiopul, el n-a avut intenţii rele; dar când fratele mai mare se bucură de întreaga moştenire a unei familii, nu l-aş sfătui să plece la vânătoare cu fratele mezin. Uită-te cu atenţie la cei doi adolescenţi dintr-un ungher, aproape de nobilul biscaian, care sporovăiesc împreună cu atâta voioşie de parcă ar fi liberi. Aceştia sunt doi adevăraţi *picaros.* Mai ales unul dintre ei ar putea într-o bună zi să relateze publicului multe din tertipurile lui: e un al doilea *Guzmân ele Alfarache* [15]; e cel care poartă o haină cafenie de catifea şi o pană la pălărie. Nu-s nici trei luni de când era pajul contelui d'Onate din acest oraş, şi-ar fi rămas până azi în slujba acestui senior, dacă n-ar fi făcut o năzdrăvănie care l-a adus în închisoare şi pe care vreau să ţi-o povestesc. Acest băiat, numit Domingo, primi într-o zi, acasă la conte, o sută de bice pe care scutierul sălii, şi totodată guvernorul pajilor, i le aplică voiniceşte drept pedeapsă binemeritată pentru un renghi. Această lecţie nu-i mai ieşea din minte şi hotărî să se răzbune. De mai multe ori băgase de seamă că seniorul don Côme, acesta e numele scutierului, îşi spală mâinile cu apă de flori de portocal şi-şi fricţionează trupul cu creme de garoafe şi de iasomie; că poartă de grijă persoanei sale mai mult decât o cochetă bătrână şi, în sfârşit, că e unul dintre acei încrezuţi care-şi închipuie că orice femeie, de îndată ce l-a zărit, trebuie să-l şi îndrăgească. Toate acestea îi dădură ideea răzbunării, pe care o comunică unei tinere subrete din vecinătate, de care avea nevoie pentru a-şi pune planul în aplicare şi cu care era atât de prieten încât mai bun şi mai apropiat nu putea deveni. Această subretă, pe nume

[15] *Vida y hechos del picaro Guzmân de Alfarache* - unul dintre cele mai cunoscute romane picareşti, opera scriitorului spaniol Mateo Alemán (1547-1609).

Floretta, pentru a avea libertatea de a-i vorbi în voie, îl dădea drept vărul ei în casa stăpânei sale, dona Luziana, al cărei părinte lipsea de acasă. Vicleanul Domingo, după ce-o instruise cum trebuie pe falsa lui rudă asupra celor ce avea de făcut, intră într-o dimineaţă în camera lui don Côme şi-l găsi pe scutier încercând o haină nouă, privindu-se cu vădită plăcere în oglindă şi părând încântat de imaginea lui. Pajul se prefăcu că-l admiră pe acest Narcis şi-i spuse cu prefăcută pornire: „Zău aşa, senior don Côme, parcă aţi fi un prinţ. Zilnic văd numeroşi nobili înveşmântaţi minunat de frumos; cu toată bogăţia hainelor lor, ei n-au însă înfăţişarea dumneavoastră. Nu ştiu, adăugă el, poate că, fiindu-vă atât de devotat precum vă sunt, vă privesc cu atâta încântare; dar, vă spun drept, găsesc că întreceţi pe oricare cavaler de la Curte.” La aceste cuvinte, scutierul zâmbi, căci vorbele îi măguleau plăcut vanitatea şi răspunse, făcând pe binevoitorul: „Mă măguleşti, prietene, sau într-adevăr ţii la mine, deoarece simpatia dumitale îmi atribuie calităţi pe care natura nu mi le-a hărăzit”. „Asta n-o cred, răspunse linguşitorul; căci toţi vorbesc de dumneavoastră tot atât de favorabil ca şi mine. Aş fi vrut numai să auziţi şi dumneavoastră ce-mi spunea mai ieri una dintre verişoarele mele, aflată în serviciul unei fete de condiţie.” Don Côme nu pierdu ocazia să întrebe ce-i spusese această verişoară. „Ce-mi spunea? strigă pajul. Mi-a vorbit de frumuseţea staturii, de aerul plăcut al întregii dumneavoastră persoane, dar cel mai important lucru este că mi-a spus în taină că donei Luziana, stăpâna sa, îi place să vă privească prin perdeaua ferestrei ori de câte ori treceţi prin faţa casei sale.” „Cine-i doamna aceasta? întrebă scutierul. Şi unde locuieşte?” „Cum! răspunse Domingo, nu ştiţi că-i unica fiică a vecinului nostru, don Fernando, care-i comandant de regiment?” „Aha, acuma ştiu, zise don Côme. Îmi amintesc că am auzit lăudându-se zestrea şi frumuseţea acestei Luziana; e o partidă excelentă. Dar s-ar putea oare ca eu să-i fi atras

atenţia?” „Fără îndoială, răspunse pajul, aşa mi-a spus vară-mea; cu toate că nu-i decât o subretă, nu-i o mincinoasă şi răspund de dânsa ca de mine însumi.” „Dacă-i aşa, zise scutierul, aş dori să vorbesc şi eu cu ruda ta în particular, s-o asociez intereselor mele prin câteva daruri mici, aşa cum se obişnuieşte; dacă mă va sfătui să-i curtez stăpâna, am să-mi încerc norocul. Şi de ce nu? Recunosc că oarecum este o distanţă între rangul meu şi cel al lui don Fernando; dar mai întâi că sunt şi eu nobil şi apoi dispun de vreo cinci sute de ducaţi rentă. Se văd zilnic căsătorii cu mult mai extravagante ca aceasta.” Pajul întări şi el hotărârea stăpânului său şi-i pregăti o întâlnire cu verişoara lui, care, văzând că scutierul e dispus să creadă tot ce i se spune, îl asigură că e pe placul stăpânei sale. „S-a informat de multe ori despre dumneavoastră, îi zise ea, iar răspunsurile pe care i le-am dat nu v-au fost împotrivă, în sfârşit, domnule scutier, cu drept cuvânt puteţi să vă lăudaţi că dona Luziana vă iubeşte în taină. Faceţi-i cunoscute cu îndrăzneală intenţiile dumneavoastră legitime; arătaţi că sunteţi cel mai galant cavaler din Madrid, după cum sunteţi şi cel mai frumos şi mai bine făcut; şi mai ales cântaţi-i serenade, nimic nu-i face mai mare plăcere; pe de altă parte, eu o voi face să vă preţuiască galanteria şi nădăjduiesc că ajutorul meu nu va fi de prisos.” Don Côme, cuprins de bucurie că subreta îi serveşte cu atâta căldură interesele, o acoperi de îmbrăţişări; şi punându-i în deget un inel ieftin, pe care-l cumpărase anume pentru ea, îi zise: „Dragă Floretta, nu-ţi dau acest diamant decât pentru faptul că ne-am cunoscut; intenţionez însă să-ţi răsplătesc serviciile pe care mi le vei face printr-o recompensă mai grasă”. Nu se afla pe lume cineva mai mulţumit de cum era el după această convorbire cu subreta. De aceea, nu numai că-i mulţumi lui Domingo pentru că-i înlesnise această convorbire, dar îi dărui şi o pereche de ciorapi de mătase şi câteva cămăşi cu dantelă, promiţându-i, de altfel, că nu va scăpa nici o

ocazie de a-i fi folositor. Îl consultă apoi asupra acelora ce avea de făcut, zicând: „Prietene, tu ce crezi? Mă sfătuieşti să încep cu o scrisoare pasionată şi sublimă către dona Luziana?” „Aceasta e şi părerea mea, răspunse pajul; faceţi-i o declaraţie de dragoste în stil înalt; presimt că n-o s-o primească rău.” „Aşa socotesc şi eu, zise scutierul; aşa că, fie ce-o fi, voi începe.” Imediat se puse pe scris şi, după ce rupse vreo douăzeci de ciorne, izbuti să compuie un bileţel dulce, pe care-l socoti bun. Îl citi şi lui Domingo, care, după ce-l ascultă cu gesturi de admiraţie, se însărcină să-l ducă imediat la verişoara lui. Biletul era compus în termeni înfloriţi şi căutaţi:

*E multă vreme, încântătoare Luziana, de când, auzind pretutindeni despre renumele perfecţiilor dumneavoastră, m-am lăsat înflăcărat de cea mai arzătoare dragoste pentru dumneavoastră. Totuşi, cu toate pornirile de care sunt cuprins, n-am îndrăznit să încerc nici un gest de galanterie; dar, deoarece am aflat că binevoiţi a vă opri privirile asupra mea când trec pe dinaintea jaluzelei care ascunde de ochii lumii frumuseţea dumneavoastră cerească şi deoarece, prin influenţa astrului dumneavoastră, preafericită pentru mine, înclinaţi înspre mine, îmi iau libertatea de-a vă cere permisiunea de a mă pune cu totul la ordinele dumneavoastră. Dacă sunt îndestul de fericit s-o obţin, atunci renunţ la toate celelalte doamne, din trecut, din prezent şi din viitor.*

*Don Côme de la Higuera.*

Pajul şi subreta se înveseliră mult pe socoteala seniorului don Côme, făcând haz de scrisoare. Dar nu se mărginiră numai la atâta: compuseră împreună un bilet duios, pe care camerista îl scrise cu mâna ei şi pe care

Domingo îl duse în ziua următoare scutierului, ca un răspuns de la dona Luziana. El cuprindea aceste cuvinte:

*Nu ştiu cine te-a informat atât de bine asupra sentimentelor mele tainice. E o trădare din partea cuiva; dar i-o iert, deoarece aşa am aflat că mă iubeşti. Dintre toţi bărbaţii pe care-i văd trecând pe strada mea, la dumneata privesc cu cea mai mare plăcere şi primesc cu mulţumire să-mi fii iubit; poate că n-ar trebui să procedez aşa, şi cu-atât mai mult să ţi-o spun. Dar dacă ceea ce fac este o greşeală, numai calităţile dumitale mă pot scuza.*

*Dona Luziana.*

Cu toata că acest răspuns era cam prea îndrăzneţ pentru fiica unui comandant de regiment, căci autorii nu-şi dăduseră prea mare osteneală, prezumţiosul don Côme nu bănui nimic: se preţuia îndestul pentru a-şi închipui că orice femeie e-n stare să uite de buna-cuviinţă pentru dânsul. „Ah, Domingo, strigă el cu un aer triumfător, după ce citi cu glas tare presupusa scrisoare, vezi, prietene, cum ţine vecina la mine? În curând voi fi ginerele lui don Fernando, sau altfel nu mă mai numesc don Côme de la Higuera.” „Fără nici o îndoială, zise tâlharul de confident; aţi făcut o impresie grozavă asupra fiicei lui. Dar fiindcă veni vorba, adăugă el, mi-amintesc că ruda mea mi-a spus că ar fi nevoie ca cel mai târziu mâine să faceţi o serenadă stăpânei sale, ca să se îndrăgostească de-a binelea de senioria voastră.” „Bucuros, zise scutierul. Poţi s-o încredinţezi pe verişoara ta că-i voi urma sfatul şi că mâine negreşit va auzi în stradă, pe la miezul nopţii, unul dintre cele mai galante concerte care s-au dat vreodată la Madrid.” Într-adevăr, scutierul căută un muzicant renumit, căruia, după ce-i făcu cunoscut planul său, îi lăsă pe seamă execuţia. În vreme ce el era ocupat cu serenada, Floretta,

pe care pajul o pusese la curent cu toate, văzând-o pe stăpâna ei bine dispusă, îi zise: „Doamnă, v-am pregătit o distracţie plăcută”. Luziana o întrebă despre ce era vorba. „Oh, zău aşa, spuse subreta murind de râs, ar fi multe de spus. Un original, anume don Côme, guvernatorul pajilor contelui d’Onate, a găsit de cuviinţă să vă aleagă drept doamnă şi stăpână a gândurilor sale, şi mâine seară are să vă cinstească cu un admirabil concert de voci şi instrumente, pentru a vă face cunoscute sentimentele sale.” Dona Luziana, care era o fire veselă şi care, de altfel, socotea galanteriile scutierului fără nici un fel de consecinţe pentru dânsa, departe de a lua lucrurile în serios, se pregăti dinainte să se distreze ascultându-i serenada. Şi astfel, această doamnă, fără voia ei, dădu o mână de ajutor ca don Côme să creadă într-o minciună, care ar fi jignit-o şi pe dânsa dacă ar fi cunoscut-o. În sfârşit, în noaptea zilei următoare, două trăsuri se iviră înaintea balconului Luzianei, de unde coborâră galantul scutier cu confidentul său, întovărăşiţi de şase oameni, ce aveau să cânte, unii din gură, alţii din instrumente, şi care îşi începură concertul. Acesta dură mult timp. Cântară o mulţime de arii noi şi felurite cuplete, care toate se învârteau în jurul puterii pe care o are dragostea de a-i uni pe îndrăgostiţii de condiţie inegală; şi la fiecare cuplet, care vizau evident pe fiica generalului, aceasta râdea de se prăpădea. Când serenada se termină, don Côme trimise acasă pe muzicanţi cu aceleaşi trăsuri cu care-i adusese, iar el rămase în stradă cu Domingo, până când se împrăştiară toţi curioşii atraşi de muzică. După care se apropie de balcon, iar puţin după asta, subreta, cu învoirea stăpânei sale, îi şopti printr-o ferestruică a jaluzelei: „Dumneata eşti, senior don Côme?” „Cine mă întreabă?” spuse el cu un glas dulceag. „Dona Luziana, răspunse subreta, doreşte să ştie dacă concertul pe care l-am auzit îl datorează curteniei dumitale.” „Nu-i decât o mică probă a serbărilor pe care dragostea mea le pregăteşte acestei

minuni a zilelor noastre, dacă binevoieşte să le primească din partea unui îndrăgostit sacrificat pe altarul frumuseţii sale.” La această figură retorică, greu îi fu doamnei să nu pufnească în râs: se stăpâni totuşi; şi, ivindu-se la ferestruică, îi zise scutierului cât putu mai serios: „Senior don Côme, se vede cât de colo că dumneata nu eşti un tânăr începător; de la dumneata ar trebui să ia lecţii toţi cavalerii îndrăgostiţi, pentru a învăţa cum să se poarte faţă de iubitele lor. Sunt foarte mulţumită de serenada dumitale şi voi ţine seama de dânsa; dar, adăugă ea, retrage-te, ar putea să ne audă cineva; altă dată vom vorbi mai mult.” Spunând aceste cuvinte, închise fereastra, lăsându-l pe scutier în stradă, încântat de favoarea pe care i-o făcuse, iar pe paj cât se poate de mirat că o vede jucând un rol în această comedie. Mica serbare cu trăsurile şi cu prodigioasa cantitate de vin băută de muzicanţi, îl costară pe don Côme vreo sută de galbeni; două zile după aceea, confidentul său îl puse la o nouă cheltuială: iată în ce chip. Aflând că Floretta urma să se ducă împreună cu alte fete de seama ei la *fiesta del sotillo,* în noaptea de Sfântul Ioan, noapte foarte sărbătorită în acest oraş, îşi puse în gând să le dea un prânz minunat pe socoteala scutierului. „Seniore don Côme, îi zise el în ajunul zilei de Sfântul Ioan, cred că ştiţi ce sărbătoare e mâine. Vă înştiinţez că dona Luziana are de gând să fie în zorii zilei pe malurile Manzanaresului ca să privească *el sotillo;* cred că nu e nevoie să spun mai mult unui corifeu al cavalerilor galanţi; nu sunteţi dintre aceia care lasă să le scape un asemenea prilej; sunt încredinţat că doamna împreună cu tovarăşele sale vor fi bine ospătate mâine.” „Poţi fi sigur de aceasta, îi zise scutierul; îţi mulţumesc pentru înştiinţare. Ai să vezi cum ştiu eu să prind mingea din zbor.” Şi într-adevăr, a doua zi dimineaţa, patru valeţi de casă, conduşi de Domingo şi încărcaţi cu tot felul de fripturi reci, pregătite în felurite moduri, împreună cu o însemnată cantitate de pâinişoare şi de sticle de vin ales, sosiră pe malul Manzanaresului,

unde Floretta şi cu tovarăşele ei dansau ca nişte nimfe în lumina aurorei. Nu mică le fu bucuria când pajul veni să le întrerupă dansurile graţioase, pentru a le oferi un prânz ales din partea seniorului don Côme. Se aşezară îndată pe iarbă, dând onorurile cuvenite prânzului şi, râzând din toată inima de păcălitul care-l da; căci caritabila verişoară a lui Domingo nu uită să le pună pe toate la curent. În timp ce ele se veseleau astfel, se ivi scutierul, bogat înveşmântat, călare pe un buiestraş din grajdurile contelui. Se alătură confidentului şi salută adunarea, care, sculându-se pentru a-l primi cât mai politicos, îi mulţumi pentru generozitatea lui. El căută cu ochii printre fete pe dona Luziana, pentru a-i adresa un compliment bine ticluit pe drum; dar Floretta, trăgându-l mai la o parte, îi spuse că o uşoară indispoziţie o împiedicase pe stăpâna ei să ia parte la serbare. Don Côme se arătă foarte sensibil la această ştire şi întrebă de ce rău suferă draga lui Luziana. „Are un guturai straşnic, răspunse subreta, din cauză că, după serenada pe care i-aţi făcut-o, şi-a petrecut aproape toată noaptea stând pe balcon cu capul descoperit, ca să-mi vorbească despre dumneata.” Scutierul, consolat de acest accident survenit dintr-o atât de nobilă cauză, o rugă pe subretă să-şi continue bunele ei îndeletniciri pe lângă stăpână şi se întoarse acasă, tot mai încredinţat de norocul care a dat peste el. Cam în acelaşi timp, don Côme primi o scrisoare de schimb şi încasă o mie de scuzi de aur, trimişi din Andaluzia, partea lui de moştenire, în urma morţii la Sevilla a unuia dintre unchii săi. Numără banii şi-i puse într-o lădiţă de faţă cu Domingo, care fu cât se poate de atent la cele văzute şi atât de puternic ispitit să-şi însuşească aceşti preafrumoşi bani de aur, încât se hotărî să-i ia cu dânsul în Portugalia. O înştiinţă şi pe Floretta de planul său, ba chiar îi propuse să vie cu dânsul. Cu toate că propunerea merita să fie bine chibzuită, subreta, la fel de ticăloasă ca şi pajul, primi fără a sta mult pe gânduri. În sfârşit, într-o noapte, pe când scutierul închis într-o

cameră se îndeletnicea cu compunerea unei pompoase scrisori destinată iubitei sale, Domingo găsi mijlocul de a deschide lădiţa în care se aflau banii de aur; îi luă, fugi repede cu prada în stradă şi, ajungând sub balconul donei Luziana, începu să imite miorlăitul unei pisici. Subreta, auzind semnalul, după cum se înţeleseseră mai dinainte, nu se lăsă mult aşteptată şi, gata să-l urmeze pretutindeni, plecă cu el din Madrid. Îşi făcuseră socoteala că au timp să sosească în Portugalia înainte de-a fi ajunşi din urmă, dacă ar fi fost urmăriţi; din nenorocire pentru dânşii, don Côme descoperi chiar în noaptea aceea furtul şi fuga confidentului său, se adresă de îndată justiţiei, care-şi împrăştie peste tot copoii pentru a pune mâna pe hoţ. Acesta fu prins în apropiere de Zebreros, împreună cu nimfa lui. Fură aduşi înapoi şi unul şi celălalt; subreta închisă la „Pocăite”, iar Domingo în închisoarea aceasta.

— După cum se pare, zise don Cléophas, scutierul nu şi-a pierdut scuzii de aur; fără îndoială că i-au fost restituiţi.

— O, ba nu, răspunse diavolul: monedele constituie proba furtului, aşa că justiţia nu le mai dă din mână; don Côme, a cărui întâmplare fu cunoscută în tot oraşul, rămâne păgubaş şi luat în râs de toată lumea. Domingo şi celălalt prizonier, care joacă cărţi cu el, urmă şchiopul, au de vecin pe un tânăr castilian, care a fost arestat din cauză că, faţă de câţiva martori, a dat o palmă tatălui său.

— Doamne! strigă Léandro. Ce-mi aud urechile? Oricât de rău ar fi un copil, cum poate să ridice mâna asupra tatălui său?

— Ba bine că nu, răspunse demonul; s-au mai văzut de-astea, şi-ţi voi da un exemplu destul de interesant. Sub domnia lui Pedro I, supranumit „Cel drept” şi „Cel crud”, al optulea rege al Portugaliei, un tânăr de douăzeci de ani fu dat pe mâna justiţiei pentru aceeaşi faptă. Don Pedro, surprins ca şi dumneata de noutatea cazului, ţinu să interogheze chiar el pe mama vinovatului şi fu îndestul de dibaci încât s-o facă să mărturisească că avusese copilul

acesta de la o discretă „reverenţă.” Dacă judecătorii castilianului ar chestiona-o pe mama lui cu aceeaşi dibăcie, ar putea să-i smulgă o mărturisire asemănătoare. Să ne coborâm privirea într-o celulă mare, dedesubtul celor trei arestaţi pe care ţi i-am arătat acum, şi să vedem ce se petrece acolo. Îi vezi pe cei trei nenorociţi? Sunt hoţi de drumul mare: uite-i pe punctul de-a evada; cineva le-a trimis o pilă băgată într-o pâine, şi ei au şi tăiat o gratie groasă de la fereastră, de unde se vor strecura într-o curte, iar de-acolo în stradă. Sunt de mai bine de zece luni la închisoare şi mai bine de opt de când ar fi trebuit să-şi primească răsplata cuvenită pentru faptele săvârşite; dar, datorită încetinelii justiţiei, vor mai ucide mulţi alţi călători. Urmează-mă acum în sala cea joasă, în care se văd vreo douăzeci-treizeci de oameni culcaţi pe paie: sunt pungaşi, oameni care fac tot felul de afaceri murdare. Observi cum cinci sau şase dintre ei îl scarmănă pe un fel de salahor, care a fost arestat astăzi că a rănit cu o piatră pe un arcaş?

— De ce-l lovesc deţinuţii pe salahor? întrebă Zambullo.

— Din pricină că încă n-a făcut cinste de bun venit, răspunse Asmodée. Dar, adăugă el, mai bine să-i lăsăm pe toţi aceşti ticăloşi şi să ne îndepărtăm de acest oribil lăcaş; să ne îndreptăm privirile asupra unor lucruri mai plăcute.

# CAPITOLUL VIII

## Asmodée îi arată lui don Cléophas mai multe persoane, dezvăluindu-i faptele pe care le-au săvârşit în cursul acelei zile.

Îi părăsiră pe deţinuţi şi zburară în alt cartier al oraşului. Poposiră deasupra unei case mari, unde demonul îi zise studentului:

— Am poftă să-ţi dezvălui ce-au făcut în cursul zilei de azi toate persoanele care locuiesc în vecinătatea acestei locuinţe; s-ar putea să te distreze.

— Fără îndoială, răspunse Léandro. Începe, te rog, cu ofiţerul acela care-şi pune cizmele; fără îndoială că vreo treabă importantă îl sileşte să plece departe de-aici.

— E un căpitan care se pregăteşte să plece din Madrid, răspunse şchiopul. Caii îl aşteaptă în stradă; pleacă în Catalonia, unde se află regimentul său. Deoarece nu mai avea nici o leţcaie, se adresă ieri unui cămătar, zicându-i: „Senior Sanguisuela, n-ai putea să-mi împrumuţi o mie de ducaţi?” „Domnule căpitan, răspunse cămătarul cu un aer blajin şi dulceag, eu personal n-am bani, dar aş putea să-ţi găsesc pe cineva care să ţi-i împrumute, vreau să zic, care să-ţi numere patru sute de ducaţi bani-gheaţă; dumneata vei semna o chitanţă de o mie, iar pentru cele patru sute pe care le vei primi, voi opri, cu voia dumitale, şaizeci pentru dreptul de curtaj. Banii se găsesc tare greu în ziua de azi!” „Ce cămătărie ordinară! îl întrerupse brusc ofiţerul. Să pretinzi şase sute de ducaţi pentru trei sute patruzeci! Ce pungăşie! Asemenea oameni nemiloşi ar trebui spânzuraţi!” „Nu te mânia, domnule căpitan, urmă cămătarul cu mult sânge rece; poţi căuta şi la alţii. De ce te plângi? Te sileşte cineva să primeşti cei trei sute patruzeci de ducaţi? Eşti liber să-i iei sau să nu-i iei.” Căpitanul, neputând răspunde nimic la aceste vorbe, se retrase; dar, după ce se gândi că trebuie să plece, că timpul trece, şi că, la urma urmei, nu se putea lipsi de bani, se întoarse azi-dimineaţă la cămătar, pe care-l găsi în pragul casei, învăluit într-o manta neagră, cu părul tuns scurt, iar la gât având mătănii împodobite cu medalii. „Iar am venit la dumneata, senior Sanguisuela, zise el, primesc cei trei sute patruzeci de ducaţi; nevoia în care mă aflu mă

sileşte să-i primesc.” „Acum mă duc la liturghie, răspunse cu gravitate cămătarul; te aştept la întoarcere, vino şi-ţi voi număra banii.” „Ei, nu, nu, răspunse căpitanul, întoarce-te acum, te rog; terminăm în două clipe; după aceea putem pleca; sunt cât se poate de grăbit.” „Nu pot, răspunse Sanguisuela; am obiceiul să ascult liturghia în fiecare zi înainte să-mi încep lucrul; e o regulă pe care mi-am impus-o şi pe care o respect cu religiozitate.” Oricât de nerăbdător o fi fost ofiţerul de-a primi banii, fu nevoit să cedeze regulii piosului Sanguisuela; se înarmă şi el cu răbdare, ba chiar, ca şi cum s-ar fi temut să nu-i scape ducaţii, îl însoţi pe cămătar la biserică. Ascultă liturghia împreună cu el, după care se pregăti să plece; dar Sanguisuela, apropiindu-se de dânsul, îi spuse la ureche: „Trebuie să vorbească acum unul dintre cei mai de seamă predicatori din Madrid şi nu vreau să pierd predica”. Căpitanul, căruia şi aşa i se păruse îngrozitor de lungă liturghia, fu disperat de această nouă întârziere; rămase totuşi în biserică. Predicatorul vorbi, tunând şi fulgerând împotriva cametei. Ofiţerul fu încântat de acest lucru şi, scrutând faţa cămătarului, îşi zicea în sine: „Dacă acest jidov s-ar lăsa înduioşat, dacă mi-ar da măcar şase sute de ducaţi, aş pleca foarte mulţumit”. În sfârşit, o dată cu terminarea predicii, cămătarul ieşi. Căpitanul îl ajunse din urmă şi-i zise: „Ei, ce spui de acest predicator? Nu găseşti că vorbeşte cu multă convingere? Îţi mărturisesc că m-am simţit foarte mişcat.” „Sunt de aceeaşi părere cu dumneata, răspunse cămătarul; a tratat perfect subiectul, e un om învăţat: îşi face bine meseria. Să mergem acum să ne-o facem şi noi pe-a noastră.”

— Dar cine sunt cele două femei culcate în acelaşi pat şi care râd atât de zgomotos? strigă don Cléophas. Par tare bine dispuse.

— Sunt două surori care l-au îngropat pe tatăl lor chiar azi de dimineaţă, răspunse diavolul. Era un om ursuz şi care nu putea să sufere căsătoria, sau, mai bine zis, căruia

îi era atât de neplăcut să-şi mărite fetele încât niciodată n-a consimţit să le dea, oricât de favorabile ar fi fost partidele ce li se ofereau. Subiectul convorbirii lor de mai înainte era tocmai caracterul răposatului. „În sfârşit, a murit, zicea cea mai mare; a murit acest tată denaturat, căruia îi făcea o deosebită plăcere să ne vadă fete bătrâne; de-acum înainte n-are cum să se mai împotrivească dorinţelor noastre.” „Mie, dragă soră, a răspuns cea mai mică, îmi place tot ce-i solid; vreau să mă mărit cu un om bogat, poate să fie oricât de prost, de aceea grăsanul acela de don Blanco mi-ar conveni.” „Încetişor, surioară, a răspuns cea mai mare, vom avea de soţi pe cei care ne sunt sortiţi, căci căsătoriile noastre sunt scrise în cer.” „Cu-atât mai rău, zău aşa, răspunse mezina, căci tare mi-e teamă că tata o să ne rupă înscrisul!” La această glumă, cea mai mare nu se putu stăpâni să nu pufnească, şi mai râd şi-acum amândouă. În casa de alături o aventurieră aragoneză ţine cu chirie o cameră mobilată. O văd cum se uită în oglindă, în loc să se culce; se felicită pentru farmecele ei, care au făcut astăzi o importantă cucerire; îşi studiază diferite expresii ale feţei, dintre care una nouă, care va produce mâine un mare efect asupra amantului ei. N-are de gând să-l cruţe prea mult; face parte dintre cei care ştiu să-şi croiască drum în viaţă; de aceea a spus chiar mai înainte unuia dintre creditorii ei, care venise să-i ceară bani: „Mai aşteaptă puţin, prietene, întoarce-te peste câteva zile; sunt tocmai pe cale de înţelegere cu unul dintre cele mai importante personaje de la vamă”.

— Nu-i nevoie să te întreb, zise Léandro, ce face acel cavaler pe care-l zăresc în faţa mea; desigur că şi-a petrecut toată ziua scriind scrisori. Văd o grămadă pe masa lui!

— Ce-i mai nostim, răspunse demonul, e că toate scrisorile conţin acelaşi lucru. Cavalerul acesta scrie tuturor prietenilor lui absenţi: le povesteşte o întâmplare petrecută în această după-amiază. Iubea pe o văduvă de

treizeci de ani, frumoasă şi prefăcută; avea pentru dânsa tot felul de atenţii, pe care ea nu le dispreţuia; îi propusese chiar s-o ia de nevastă şi ea primise propunerea. În vreme ce se făceau pregătirile de nuntă, el avea voie s-o vadă acasă la dânsa; s-a dus chiar în după-amiaza aceasta şi, cum nu era nimeni să-l anunţe, a intrat direct în apartamentul doamnei, pe care a găsit-o dormind într-un picant costum de casă, sau mai bine zis, aproape goală, pe un divan. Era cufundată într-un somn adânc. El se apropie încetişor de dânsa şi, ca să profite de ocazie, îi fură o sărutare; ea se trezi şi strigă, suspinând duios: „Iar ai venit! Ah, te rog, Ambrozie, mai lasă-mă în pace!” Cavalerul, om galant, şi-a luat imediat de seamă: a renunţat la văduvă; ieşind din apartament, îl întâlni pe Ambrozio la uşă. „Ambrozio, îi zise el, nu intra; stăpâna dumitale te roagă s-o laşi să se odihnească.” Cu două clădiri mai departe de acest cavaler, descopăr, în căsuţa cea mică, un soţ original, care doarme liniştit în timp ce nevasta lui îl ceartă, fiindcă a lipsit toată ziua de-acasă. Dar ar fi cu mult mai întărâtată dacă ar şti cu ce s-a îndeletnicit.

— Fără îndoială că trebuie să fi fost ocupat cu vreo aventură galantă? zise Zambullo.

— Chiar aşa, răspunse Asmodée; dar să ţi-o povestesc cu de-amănuntul. Omul despre care e vorba e un burghez pe nume Patricio; face parte dintre acei soţi libertini care petrec fără să le pese, ca şi cum n-ar avea nici nevastă, nici copii: şi totuşi are o nevastă tânără, simpatică şi cinstită, două fete şi un băiat, toţi trei încă mititei. În dimineaţa aceasta a plecat de-acasă, fără să se intereseze dacă familia lui are măcar pâine, de care e lipsită câteodată. A trecut prin piaţa cea mare, unde a privit pregătirile pentru luptele cu tauri care s-au dat astăzi: se şi ridicaseră tribunele de jur împrejur, iar persoanele mai curioase începeau să se şi instaleze. În vreme ce se uita ba la unii, ba la alţii, zări o doamnă chipeşă, îmbrăcată cu îngrijire,

care, coborând de la tribună, lăsa să i se vadă un picior frumos rotunjit, acoperit de ciorapi trandafirii de mătase şi o jartieră de argint: atâta-i trebui uşuraticului nostru burghez ca să-şi iasă din fire. Înaintă înspre doamnă, care era întovărăşită de o alta, şi era de-ajuns să te uiţi la ele ca să-ţi dai seama că sunt nişte aventuriere. „Doamnelor, le zise el, dacă pot să vă fiu de folos cu ceva, n-aveţi decât să vă exprimaţi dorinţa şi sunt gata să vă servesc.” „Domnule cavaler, răspunse nimfa cu ciorapi trandafirii, oferta dumitale nu-i de dispreţuit; ne şi ocupasem locurile; dar le-am părăsit ca să ne ducem să prânzim: am fost cam neprevăzătoare şi am plecat dis-de-dimineaţă de-acasă fără să ne luăm măcar şocolata; dar pentru că eşti atât de galant să ne oferi serviciile dumitale, condu-ne, te rog, undeva unde să putem mânca ceva, dar vezi să fie un loc retras: ştii, cred, câtă grijă trebuie să aibă fetele să nu-şi strice reputaţia. La aceste cuvinte, Patricio, devenind deodată mai respectuos şi mai politicos decât ar fi trebuit, îşi duse prinţesele la o cârciumă de mahala, unde ceru să prânzească. „Ce doriţi? întrebă cârciumarul. Mi-a mai rămas de la un mare ospăţ care a avut loc ieri la mine nişte pui fripţi, potârnichi de Léon, porumbei din vechea Castilie şi mai mult de jumătate dintr-un jambon de Estramadura. „Mai mult decât ne trebuie, zise conducătorul vestalelor. Doamnelor, vă rog să alegeţi. Ce doriţi?” „Ce vrei dumneata, răspunseră ele; n-avem alt gust decât al dumitale.” La acestea, burghezul comandă două potârnichi şi doi pui reci şi ceru să i se dea o cameră separată, având în vedere că e cu nişte doamne foarte susceptibile în ce priveşte buna cuviinţă. Fu condus, el şi tovarăşele lui, într-un cabinet separat, unde li se aduseră, câteva clipe mai târziu, mâncărurile cerute, împreună cu pâine şi vin. Lucreţiile noastre, ca nişte doamne cu mare poftă de mâncare, se repeziră cu lăcomie la fripturi, în vreme ce găgăuţă, care trebuia să plătească totul, se distra contemplând-o pe Luizita lui; acesta era numele frumuseţii

după care i se aprinseseră călcâiele; îi admira degetele albe, pe care strălucea un inel mare, câştigat la o vânătoare; o boteza în gând cu nume de soare şi de stele, şi nici nu putea îmbuca, atât era de fericit de o asemenea norocoasă întâlnire. Îşi întrebă zeiţa dacă-i măritată; ea răspunse că nu, dar că e sub privegherea unui frate; dacă ar mai fi adăugat „întru Adam", ar fi spus adevărul. În vremea asta, cele două harpii nu numai că înhăpaseră fiecare câte un pui, dar băuseră tot pe o măsură cu ce mâncaseră. În curând vinul se isprăvi; îndrăgostitul se duse el însuşi după altă sticlă, ca să câştige timp; nici n-apucă să iasă din cabinet, că Jacinthe, tovarăşa Luizitei, puse gheara pe cele două prepeliţe rămase pe tavă şi le băgă într-o pungă mare de pânză pe care o avea sub rochie. Adonisul nostru se întoarse cu vin proaspăt; şi băgând de seamă că n-a mai rămas friptură, o întrebă pe Venera lui dacă nu mai pofteşte ceva. „Să ne mai dea, zise ea, porumbeii aceia de care ne-a vorbit hangiul, numai să fie buni; altfel, ne-ar fi ajuns şi o bucată de jambon de Estramadura." Nici n-apucă să pronunţe bine aceste cuvinte, că Patricio se întoarse la bufet şi le trimise cei trei porumbei şi o felie destul de groasă de jambon. Păsările noastre de pradă încep din nou să ciugulească; şi în vreme ce burghezul e nevoit să dispară pentru a treia oară, ca să ceară pâine, ele trimit doi din porumbei să ţină de urât potârnichilor din pungă. După masă, care se termină cu fructele anotimpului, amorezatul Patricio începu s-o zorească pe Luizita să-i dea unele dovezi de recunoştinţă pe care le aştepta; doamna refuză să-i satisfacă dorinţele; îi dădu, totuşi, oarecari speranţe, zicându-i că timp este pentru toate şi că nu într-o cârciumă ar fi vrut să-l mulţumească pentru plăcerea pe care i-o făcuse; apoi, auzind bătând ceasul unu după-amiază, făcu o mutră îngrijorată şi-i zise tovarăşei sale: „Vai! dragă Jacinthe, ce nenorocire pe capul nostru! N-o să mai găsim locuri ca să vedem taurii." „Ba să mă ierţi, a răspuns Jacinthe;

cavalerul nostru n-are decât să ne ducă iar în locul de unde ne-a întâmpinat atât de politicos, şi de rest să n-ai nici o grijă.” Înainte de-a ieşi din cârciumă, trebui să se socotească cu cârciumarul, care-i adusese o notă de plată de cincizeci de reali. Burghezul puse mâna pe pungă; dar negăsind în ea decât treizeci de reali, fu nevoit să-şi lase amanet, pentru rest, mătăniile împodobite cu medalii de argint; apoi, le duse pe aventuriere la locul de unde le luase şi le instală comod într-o tribună a cărui păzitor, deoarece îl cunoştea, nu-i luă bani. Nici nu se aşezară bine şi doamnele cerură băuturi răcoritoare. „Mor de sete, strigă una din ele; şunca aceea mi-a uscat gâtul.” „Şi mie la fel, zise cealaltă, aş bea nişte limonadă.” Patricio, care înţelese prea bine ce-avea de făcut, le părăsi ducându-se să caute nişte băuturi; dar în drum se opri, spunându-şi: „Unde te duci, nesocotitule? Ai din întâmplare o sută de pistoli la tine sau acasă? Nu mai ai o leţcaie în buzunar. Ce să fac? adăugă el; să mă întorc la ea fără să-i aduc ceea ce doreşte, nu se poate; pe de altă parte, să las baltă o întreprindere atât de avansată? Nu mă lasă inima.” În această dilemă, zăreşte printre spectatori pe un prieten al său, care se oferise deseori să-l ajute, dar ale cărui servicii nu le primise niciodată, din mândrie. În această împrejurare pierde orice ruşine; îl întâmpină degrabă, îi cere cu împrumut un dublu pistol, cu care, recăpătându-şi curajul, aleargă la vânzătorul de limonadă, de unde se întoarce cu atâtea îngheţate, biscuiţi şi dulciuri că abia îi ajung banii pentru această nouă cheltuială. În sfârşit, serbarea se termină către seară; şi eroul nostru merse să-şi conducă doamna acasă la dânsa, în speranţa că va dobândi ceea ce râvnea. Dar ajunşi înaintea unei case în care ea zise că ar locui, ieşi pe uşă un fel de servitoare, care veni înaintea Luizitei, spunându-i foarte agitată; „Ei! de pe unde vă întoarceţi la ora aceasta? De două ceasuri vă aşteaptă fratele dumneavoastră, seniorul Gaspard Heridor, înjurând ca un smintit.” Atunci, sora, prefăcându-se

înspăimântată, se întoarse către îndrăgostit şi-i zise încetişor, strângându-i mâna: „Fratele meu e un om de o violenţă înspăimântătoare; dar mânia nu-l ţine multă vreme. Rămâi în stradă şi nu pierde răbdarea, îl domolim noi îndată. Şi deoarece în fiecare seară cinează în oraş, îndată ce va pleca de-acasă, Jacinthe va veni să te înştiinţeze şi să te poftească înăuntru.” Burghezul, pe care această făgăduinţă îl consolă, sărută cu înflăcărare mâna Luizitei, care-l dezmierdă de vreo câteva ori, ca cel puţin să lase o impresie bună; apoi intră în casă împreună cu Jacinthe şi cu servitoarea. Patricio, rămas în stradă, se înarmă cu răbdare; se aşeză pe o piatră la doi paşi de uşă şi stătu acolo timp îndelungat, fără să-i treacă prin minte că ar putea fi tras pe sfoară; se miră numai că nu-l vede ieşind pe don Gaspard şi se temu ca nu cumva afurisitul de frate să fi renunţat de-a mai cina în oraş. Totuşi, el aude ceasul bătând orele zece, unsprezece, miezul nopţii; atunci, începe să-şi cam piardă din încredere şi să se îndoiască de cuvântul doamnei. Se apropie de uşă, intră şi merge pe dibuite pe un coridor întunecos, la mijlocul căruia dă de o scară; nu îndrăzneşte să urce; dar ascultă cu atenţie şi urechea îi e lovită de un concert discordant produs în acelaşi timp de un câine care latră, de o pisică care miaună şi de un copil care ţipă. În sfârşit, îşi dă seama că a fost tras pe sfoară; se convinge pe deplin când, voind să meargă până la capătul coridorului, se pomeneşte într-o altă stradă, diferită de aceea unde aşteptase atâta vreme cu buzele umflate. Începe să-i pară rău de banii cheltuiţi şi se întoarce acasă blestemând ciorapii trandafirii. Bate la uşă; nevasta lui, cu mătăniile în mână şi lacrimile în ochi, vine să-i deschidă, zicându-i cu un ton înduioşător: „Ah, Patricio, cum poţi să-ţi părăseşti astfel casa, să-ţi pese atât de puţin de nevasta şi de copiii tăi? Ce-ai făcut de la şase dimineaţa de când ai plecat de-acasă?” Bărbatul, neştiind ce să răspundă la aceste cuvinte şi de altminteri foarte ruşinat că a fost jucăria a două ticăloase, se dezbracă şi se

bagă în pat fără să spună un cuvânt. Nevasta lui, pornită pe morală, îi ţine o predică care în acest moment îl adoarme. Aruncă-ţi acum privirile, urmă Asmodée, asupra acelei case mari alături de casa cavalerului care le povesteşte prietenilor săi ruptura cu stăpâna lui Ambrozio. Vezi o tânără culcată într-un pat de satin roşcat, acoperit de o broderie aurită?

— Ba să mă ierţi, răspunse don Cléophas, văd o făptură adormită şi mai văd ceva la căpătâiul ei, ce pare să fie o carte.

— Întocmai, continuă şchiopul. Doamna aceasta e o tânără contesă foarte spirituală şi foarte zburdalnică din fire: sunt vreo şase zile de când suferă de o insomnie care a obosit-o grozav; azi îi veni în minte să poftească la dânsa pe un doctor, dintre cei mai serioşi, de la facultate. Acesta soseşte; ea îl consultă; el îi prescrie un remediu, care, zice el, e pomenit de Hippocrat. Doamna începe să glumească pe socoteala celor prescrise de el. Medicul, animal ţâfnos, nu-i gustă de fel glumele şi spune cu gravitate doctorală: „Doamnă, Hippocrat nu este un om pe care să-l iei peste picior”. „A, domnule doctor, a răspuns contesa cu un aer serios, nici prin gând nu-mi trece să-mi bat joc de un autor atât de celebru şi de învăţat; sunt atât de convinsă de remediul său încât sunt sigură că-i destul să-i deschid cartea ca să mă vindec de insomnie. Am în bibliotecă o traducere nouă făcută de savantul Azero; e cea mai bună; să mi-o aducă.” Şi, într-adevăr, admiră farmecul acestei lecturi; chiar de la pagina a treia doamna a adormit adânc... În grajdurile aceleiaşi case se află şi un biet soldat, ciung de o mână, pe care grăjdarii, din milă, îl lasă să doarmă noaptea pe paie. În timpul zilei cerşeşte şi nu de mult a avut o convorbire nostimă cu un alt calic, care locuieşte pe-aproape de Buen-Retiro, în fundul curţii. Acestuia îi reuşesc foarte bine afacerile; e avut şi are şi-o fată de măritat, care trece printre cerşetori drept o bogată moştenitoare. Soldatul, întâmpinându-l pe acest părinte cu

multe parale, i-a zis: „Senior Mendigo, mi-am pierdut braţul drept; nu-l mai pot sluji pe rege şi mă văd nevoit să trăiesc din mila trecătorilor, ca şi dumneata. Ştiu că, dintre toate meseriile, aceasta te hrăneşte cel mai bine, şi n-are decât un cusur: nu-i tocmai onorabilă.” „Dacă ar fi onorabilă, a răspuns celălalt, n-ar mai face parale, căci toată lumea ar face ca noi.”,,Ai dreptate, a răspuns atunci ciungul: aşadar mă număr printre tovarăşii dumitale, şi-aş dori să ne înrudim. Dă-mi-o pe fiica dumitale.” „Nici să nu te gândeşti, prietene, a răspuns bogătaşul; fetei îi trebuie o partidă mai bună: dumneata nu eşti destul de schilod ca să poţi fi ginerele meu; vreau pe unul care să fie în aşa hal încât să stârnească şi mila cămătarilor.” „Ei, zise soldatul, şi eu nu sunt într-o stare destul de jalnică?” „Da de unde! îl întrerupse celălalt brusc. Nu eşti decât un biet ciung şi îndrăzneşti să ceri mâna fetei? Ştii dumneata că am refuzat până şi-un olog de ambele picioare?” Ar fi păcat, urmă dracul, să trecem cu vederea casa alăturată locuinţei contesei, în care hălăduiesc un pictor bătrân şi beţiv şi un poet satiric. Pictorul a plecat de acasă de dimineaţă, de la ora şapte, cu gândul să caute un preot care să-i spovedească nevasta, care-i bolnavă de moarte; dar s-a întâlnit cu un prieten care l-a târât într-o cârciumă, de unde nu s-a mai întors acasă decât pe la zece noaptea. Poetul, despre care se spune că făcea într-o vreme versuri satirice pentru te miri ce şi mai nimic, spunea cu puţin înainte într-o cafenea despre un om care nu se afla de faţă: „E o lichea căruia am să-i trag o sută de bastoane”. „Poţi să i le dai cu mare uşurinţă, a răspuns un glumeţ, că ai de unde, eşti foarte bine aprovizionat.” Nu trebuie să uit nici scena care a avut loc azi la un bancher de pe strada aceasta, de curând stabilit în oraş nu-s nici trei luni de zile de când s-a întors din Peru, încărcat de bogăţii. Tatăl său e un cizmar cinstit din Mediana, sat mare din vechea Castilie, în apropierea munţilor Sierra d’Avila, unde trăieşte foarte mulţumit cu meseria pe care o are,

împreună cu soţia sa, care e de-o vârstă cu dânsul, adică de şaizeci de ani. Trecuse o groază de timp de când fiul lor plecase de-acasă pentru a se duce în Indii să-şi croiască o soartă mai bună decât aceea care i-o puteau oferi părinţii. Se scurseseră mai bine de douăzeci de ani de când nu-l mai văzuseră; vorbeau adeseori de el; se rugau în fiecare zi lui Dumnezeu să nu-l părăsească şi nu trecea nici o duminică fără să-l roage pe părintele, care era prieten cu dânşii, să invoce pronia cerească pentru dânsul. La rândul lui, bancherul nu-i uitase câtuşi de puţin. De îndată ce-şi făcu o situaţie serioasă, hotărî să se informeze personal de situaţia părinţilor lui. În acest scop, după ce spuse servitorilor să nu-i ducă grija, plecă acum vreo cincisprezece zile, călare, fără însoţitor, spre locul său de baştină. Era aproape zece noaptea, iar bietul cizmar dormea lângă nevastă-sa, când se treziră amândoi deodată, tresărind la zgomotul pe care-l făcu bancherul bătând la uşa căsuţei lor. Ei întrebară cine bate. „Deschideţi, deschideţi, le zise el, e feciorul vostru, Francillo.” „La alţii, răspunse moşneagul; vezi-ţi de drum, hoţomanule, că nu se găseşte aicea nimic pentru dumneata! Francillo e acum în Indii, dacă cumva n-o fi murit.” „Fiul vostru nu mai este în Indii, zise bancherul; s-a întors din Peru, chiar el vă vorbeşte, lăsaţi-l să intre în casă.” „Hai să ne sculăm, Jacques, zise atunci femeia. Cred că-i chiar Francillo; mi s-a părut că-i recunosc vocea.” Îndată se sculară amândoi; tatăl aprinse o candelă, iar mama, după ce se îmbrăcă în grabă, se duse să deschidă uşa; ea-l privi în faţă pe Francillo şi, recunoscându-l, se aruncă de gâtul lui, strângându-l cu putere în braţe. Jupânul Jacques, stăpânit de aceleaşi sentimente ca şi nevastă-sa, îşi îmbrăţişează fiul la rândul său; şi toţi trei, bucuroşi că se revăd după o absenţă atât de îndelungată, nu se mai satură mângâindu-se unul pe altul. După aceste porniri duioase, bancherul scoase şaua de pe cal şi îl duse în grajd, unde sălăşluia şi o vacă, sursa de hrană a întregii familii; apoi, îşi puse

părinţii la curent cu călătoria şi cu averile aduse din Peru. Amănuntele ţinură cam multă vreme şi ar fi plictisit poate nişte auditori lipsiţi de interes; dar un fiu cere-şi deschide inima povestindu-şi întâmplările nu-şi poate plictisi nicidecum părinţii: pentru dânşii nici un amănunt nu-i de lepădat; îl ascultau cu lăcomie şi cele mai neînsemnate lucruri pe care le spunea el produceau asupra lor o vie impresie de durere sau de bucurie. Îndată ce-şi isprăvi istorisirea, el le spuse că a venit să le ofere o parte din avutul lui, şi-l rugă pe tatăl său să nu mai lucreze. „Nu se poate, fiule, îi zise bătrânul Jacques, îmi iubesc meseria şi n-am s-o las.” „Cum se poate? răspunse bancherul. N-a sosit oare vremea să te odihneşti? Nu vă propun să veniţi cu mine la Madrid; ştiu că viaţa la oraş n-ar avea farmec pentru voi: n-am de gând să vă tulbur viaţa asta liniştită; dar, cel puţin, renunţă la o muncă obositoare şi trăieşte aici la largul tău, deoarece poţi.” Mama susţinu propunerea fiului său şi bătrânul se dădu învins: „Ei, hai, fie, Francillo, zise el, ca să-ţi fac pe plac, nu voi mai lucra pentru toţi locuitorii din sat; voi drege numai pantofii mei şi ai părintelui, bunul nostru prieten”. După această înţelegere, bancherul sorbi două ouă proaspete, apoi se culcă lângă tatăl său şi adormi cu acea plăcere de care numai copiii buni la inimă sunt capabili. A doua zi dimineaţa, Francillo le lăsă o pungă cu trei sute de pistoli şi se întoarse la Madrid. Dar care nu-i fu mirarea când văzu intrând la dânsul, chiar în dimineaţa aceasta, pe bătrânul Jacques. „Ce vânt te-aduce pe aici, tată?” îl întrebă el. „Fiule, a răspuns moşneagul, ţi-am adus înapoi punga: ia-ţi banii înapoi; vreau să trăiesc din lucrul meu; mor de plictiseală de când nu mai lucrez.” „Uite ce-i, tată, a zis Francillo, întoarce-te înapoi în sat şi continuă-ţi meseria, dar numai pentru ca să nu te plictiseşti. Ia cu dumneata punga şi nu cruţa nici banii mei.” „Ei, şi ce vrei să fac cu atâtea parale?” a întrebat Jacques. „Ajută-i pe săraci, i-a spus bancherul; foloseşte-i cum te-o sfătui

părintele.” Cizmarul, mulţumit de acest răspuns, s-a întors la Mediana.

Don Cléophas ascultă cu plăcere povestea lui Francillo şi era pe punctul de-a aduce laudele pe care le merita inima cea bună a bancherului, dacă, în acel moment chiar, nişte ţipete pătrunzătoare nu i-ar fi atras atenţia.

— Seniore Asmodée, strigă el, ce-i zgomotul acesta asurzitor?

— Ţipetele care umplu văzduhul, răspunse diavolul, pornesc dintr-o casă în care sunt închişi nişte nebuni care ţipă şi cântă până răguşesc.

— Nu suntem aşa departe de casa aceea; hai să-i vedem pe nebuni, zise Léandro.

— Primesc, răspunse demonul, am să-ţi fac şi plăcerea aceasta, spunându-ţi de ce şi-au pierdut minţile.

Nici nu termină bine aceste cuvinte, şi zbură cu studentul pe *casa de los locos*. [16]

# Capitolul IX

## Despre nebunii închişi.

Zambullo îşi plimbă privirea plină de curiozitate pe deasupra tuturor încăperilor, şi după ce privi la toate nebunele şi la toţi nebunii închişi, diavolul îi spuse:

— Sunt aici nebuni de toate speciile, şi de un sex şi de celălalt, unii trişti, alţii veseli, unii tineri, alţii bătrâni; acum trebuie să-ţi spun din ce cauză şi-au pierdut minţile; să mergem din celulă în celulă şi să începem cu bărbaţii. Primul care ni se înfăţişează şi care pare furios e un

[16] Casa de nebuni (lb. spaniolă).

nuvelist castilian, născut în sânul Madridului, un burghez trufaş şi mai sensibil la onoarea patriei sale decât un vechi cetăţean al Romei. A înnebunit de mâhnire când a citit în gazetă că douăzeci şi cinci de spanioli s-au lăsat bătuţi de o grupă de cincizeci de portughezi. Are drept vecin pe un licenţiat, care a fost atât de dornic să câştige favoruri, încât timp de zece ani a făcut pe ipocritul la Curte; de disperare că uitau întotdeauna să-l înainteze, şi-a pierdut minţile; ceea ce e de folos pentru dânsul, însă, e că se crede arhiepiscop de Toledo. În realitate nu este, dar are cel puţin plăcerea să-şi închipuie că este; tocmai de asta-l socotesc fericit, pentru că-i privesc nebunia drept un vis frumos care nu se va sfârşi decât odată cu viaţa şi pentru că pe lumea cealaltă n-are de dat socoteală de felul cum şi-a întrebuinţat veniturile. Nebunul care vine la rând e un minor; epitropul lui l-a dat drept smintit, cu scopul de a-şi însuşi venitul lui pentru totdeauna; bietul băiat a înnebunit cu adevărat de ciudă că a fost închis. După minor, iată un profesor care a ajuns aici din pricină că s-a încăpăţânat să găsească un *paulo-post-futurum*[17] al verbului grecesc; iar al patrulea e un negustor a cărui judecată n-a putut rezista la vestea unui naufragiu, după ce avusese forţa să reziste la două falimente. Personajul care zace în celula următoare e bătrânul căpitan Zanubio, cavaler napolitan, stabilit la Madrid. Gelozia l-a adus în starea în care-l vezi: ascultă-i povestea. Avea o nevastă tânără numită Aurora, pe care o păzea pas cu pas; nici un bărbat nu putea intra în casa lui. Aurora nu ieşea de acasă decât când se ducea la liturghie, dar şi atunci era întovărăşită veşnic de bătrânul Titon, care o ducea câteodată să respire aer curat la o moşie a lui, în apropiere de Alcantara. Totuşi, un cavaler numit don Garcia Pacheco, văzând-o din întâmplare la biserică, s-a îndrăgostit nebuneşte de ea; era un tânăr întreprinzător şi demn de atenţia unei femei frumoase şi greşit măritată. Greutatea de-a se introduce la Zanubio nu-l descurajă pe

[17] *Ad literam:* puţin după viitor (lb. lat.).

don Garcia. Deoarece încă n-avea barbă şi fiindcă era băiat destul de frumuşel, se îmbrăcă femeieşte, luă o pungă cu o sută de pistoli şi se duse la moşia căpitanului, ştiind că peste puţină vreme trebuia să sosească şi bărbatul cu nevastă-sa; se adresă grădinăriţei şi-i zise cu tonul unei eroine de roman urmărită de un uriaş: „Draga mea, vin să mă arunc în braţele dumitale, te rog, ai milă de mine! Sunt o fată din Toledo, de familie bună; părinţii vor să mă mărite cu un om pe care-l urăsc. Ca să scap de tirania lor, am fugit în timpul nopţii; am nevoie de un adăpost, aici n-are să vie nimeni să mă caute; încuviinţează să rămân aici până ce familia mea va reveni la sentimente mai blânde faţă de mine. Uite, ia punga mea, adăugă el dându-i-o, primeşte-o; e tot ce pot să-ţi ofer pentru moment; nădăjduiesc însă că mai târziu voi fi în stare să-ţi plătesc cum se cuvine serviciul pe care mi-l faci.” Grădinăreasa, înduioşată mai ales de sfârşitul cuvântării, răspunse: „Dragă fată, consimt să te ajut; cunosc o mulţime de fete sacrificate unor moşnegi şi mai ştiu că nu-s tocmai mulţumite; le înţeleg supărarea; nici nu puteai să te adresezi cuiva mai potrivit decât mine; am să te instalez într-o odăiţă mai la o parte, unde vei fi în siguranţă.” Don Garcia stătu câteva zile la această moşie, arzând de nerăbdare s-o revadă pe Aurora. În sfârşit, sosi şi ea cu gelosul, care, conform obiceiului, inspecta mai întâi toate odăile, cabinetele, pivniţele şi podurile, să vadă dacă nu cumva vreun duşman îi primejduieşte onoarea. Grădinăreasa, care-i cunoştea obiceiul, îl întâmpină şi-i povesti în ce chip venise o fată să-i ceară adăpost. Zanubio, deşi foarte neîncrezător din fire, n-avu nici cea mai mică bănuială; fu numai curios s-o vadă pe necunoscută, care-l rugă să nu-i ceară numele adevărat, deoarece datora anume discreţie familiei sale, pe care o necinstise oarecum prin fuga ei; apoi îi înşiră un adevărat roman cu atâta isteţime încât căpitanul rămase încântat. Ba chiar simţi oarecare înclinaţie pentru o fiinţă atât de simpatică; se

oferi s-o ajute şi, în speranţa că va putea să tragă vreun profit, o duse la nevastă-sa. Când dădu cu ochii de don Garcia, Aurora se înroşi şi se tulbură fără să ştie pentru ce; cavalerul băgă de seamă acest lucru şi socoti că ea şi-l amintise de-atunci de când o văzuse în biserică; ca să se lămurească mai bine, îi spuse, îndată ce putu să-i vorbească numai ei: „Doamnă, am un frate care-mi vorbeşte adesea de dumneavoastră; v-a văzut o dată într-o biserică; din clipa aceea, de care-şi aminteşte de mii de ori pe zi, e într-o stare vrednică de toată mila.” La aceste vorbe, Aurora îl privi pe don Garcia cu mai multă atenţie ca până atunci şi-i răspunse: „Semeni prea bine cu fratele de care-mi vorbeşti, ca să fiu multă vreme păcălită de şiretlicul dumitale; îmi dau perfect de bine seama că eşti un cavaler travestit. Mi-amintesc că într-o zi, în vreme ce ascultam slujba, mantaua mi s-a desfăcut o clipă şi m-ai zărit; te-am cercetat din curiozitate; nu ţi-ai luat tot timpul ochii de la mine. Când am ieşit, îmi închipui că n-ai pierdut ocazia să mă urmăreşti, ca să afli cine sunt şi pe ce stradă locuiesc. Spun că-mi închipui, pentru că n-am îndrăznit să întorc capul ca să te văd; bărbatul meu, care mă întovărăşea, ar fi băgat de seamă şi ar fi socotit-o o crimă din partea mea. A doua zi şi în zilele următoare m-am dus la aceeaşi biserică, te-am văzut din nou şi ţi-am observat aşa de bine trăsăturile, încât te recunosc cu toate că eşti travestit.” „Ei bine, doamnă, răspunse don Garcia, văd că trebuie să zvârl masca; da, sunt un bărbat captivat de farmecele dumneavoastră. Acel pe care-l introduce aici amorul, sub acest veşmânt, nu-i decât don Garcia.” „Şi nădăjduieşti, fără îndoială, zise Aurora, că voi încuviinţa dragostea dumitale, că-ţi voi favoriza viclenia şi voi contribui la menţinerea bărbatului meu în eroare? Te înşeli: îi voi dezvălui totul, e vorba de onoarea şi liniştea mea; de altfel, sunt foarte mulţumită că am prilejul să-i arăt că virtutea mea e mai sigură decât paza lui cea neadormită şi că, cu toată gelozia şi neîncrederea lui, sunt

mai greu de înşelat decât dânsul.” De abia pronunţase ultimele cuvinte, când apăru căpitanul şi veni să se amestece în convorbirea lor. „Despre ce vorbeaţi, doamnelor?” le zise el. Aurora luă numaidecât cuvântul: „Vorbeam, răspunse ea, despre tinerii cavaleri care vor să se facă iubiţi de femei tinere cu soţi bătrâni; şi spuneam că, dacă vreunul dintre ei ar fi într-atâta de îndrăzneţ ca să pătrundă aici la dumneata, deghizat în vreun fel, aş şti eu cum să-i pedepsesc îndrăzneala.” „Dar dumneata, doamnă, spuse Zanubio, întorcându-se către don Garcia, cum te-ai purta cu un cavaler într-o asemenea împrejurare?” Don Garcia era atât de tulburat, atât de zăpăcit, că nu ştia ce să răspundă căpitanului, care ar fi băgat de seamă în ce încurcătură se află, dacă în acel moment n-ar fi intrat un valet să-i spună că a sosit un om din Madrid, cerând să-i vorbească. El ieşi pentru a se informa despre ce-i vorba. Atunci don Garcia se aruncă la picioarele Aurorei şi-i zise: „Ah, doamnă, ce plăcere vă face să mă puneţi în asemenea încurcătură? Aţi putea fi atât de nemiloasă încât să mă daţi pradă mâniei unui soţ înfuriat?” „Nu, Pacheco, răspunse ea zâmbind; femeile tinere care au bărbaţi bătrâni şi geloşi nu-s chiar atât de crude; linişteşte-te, am vrut să mă distrez vârându-te un pic în sperieţi, dar curând vei fi despăgubit; în schimbul suferinţei pe care te-am făcut s-o înduri, vreau să fiu îngăduitoare şi te las să rămâi aici.” La aceste cuvinte atât de mângâietoare, lui don Garcia îi pieri orice teamă şi începu să nutrească speranţe pe care Aurora avu bunătatea să nu i le spulbere. Într-o zi, căpitanul îi surprinse în apartamentul său în timp ce-şi dădeau amândoi dovezi de prietenie reciprocă; chiar de n-ar fi fost cel mai gelos dintre bărbaţi, ar fi văzut îndestul pentru a-şi da seama şi cu temei că frumoasa necunoscută era un cavaler deghizat. La această privelişte, fu cuprins de furie; intră în cabinetul lui să-şi ia pistoalele; în timpul acesta îndrăgostiţii fugiră, închiseră pe dinafară uşile apartamentului cu cheia, de mai multe ori, luară cheile cu

ei şi se grăbiră spre satul vecin, unde don Garcia îşi lăsase valetul şi doi cai de soi. Acolo îşi lepădă îmbrăcămintea femeiască, o luă pe Aurora în şa şi o duse la o mănăstire, unde-l rugase ea s-o ducă, stareţa fiindu-i mătuşă; după care, el se întoarse la Madrid, aşteptând urmarea acestei întâmplări. În vremea aceasta, Zanubio, văzându-se închis, începu să răcnească, să cheme lumea în ajutor; un valet alergă la strigătele lui, dar, găsind uşile închise, nu le putu deschide. Căpitanul încercă să le spargă, dar, nereuşind atât de iute pe cât dorea, cedă nerăbdării şi se azvârli dintr-o dată pe fereastră, cu pistoalele în mână; dar căzu rău, se răni la cap şi rămase întins pe jos fără cunoştinţă. Sosiră servitorii care-l duseră într-o sală pe un pat; îl stropiră pe faţă cu apă; în sfârşit, după ce-l chinuiră o bucată de vreme, îl treziră din leşin; dar o dată cu simţirea îi reveni şi furia; întrebă unde-i nevasta lui; i se răspunse că a fost văzută plecând cu doamna cea străină printr-o portiţă a grădinii. Porunci imediat i se dea pistoalele; fură nevoiţi să-l asculte; zise să-i pună şaua pe un cal şi plecă fără să-i pese că-i rănit, apucând alt drum decât acela al îndrăgostiţilor. Îşi trecu toată ziua alergând zadarnic; numai în timpul nopţii se opri la un han într-un sat pentru a se odihni; oboseala şi rana de la cap îi pricinuiră o febră şi nişte aiureli care erau cât pe ce să-l dea gata. Pe scurt, zăcu cincisprezece zile în acel sat; apoi se întoarse la moşia lui, unde, fiind neîncetat preocupat de nenorocirea lui, îşi pierdu puţin câte puţin judecata. Îndată ce aflară de acest lucru, rudele Aurorei îl şi duseră la Madrid şi-l închiseră printre nebuni. Nevasta lui e şi acum la mănăstire, unde fu hotărât s-o lase mai mulţi ani, drept pedeapsă pentru indiscreţia ei, sau, mai bine zis, pentru greşeala de care ei singuri s-au făcut vinovaţi... Îndată după Zanubio, urmă diavolul, se află seniorul don Blaz Desdichado, cavaler plin de merit: moartea soţiei sale este pricina pentru care îl vedem într-o atât de jalnică stare.

— Mă mir, zise don Cléophas. Un bărbat care să înnebunească din cauza morţii soţiei sale! Nu credeam să meargă atât de departe dragostea conjugală.

— Stai puţintel, întrerupse Asmodée; don Blaz n-a înnebunit din pricina durerii de a-şi fi pierdut nevasta; i s-a tulburat mintea din cauză că, neavând copii, a fost nevoit să restituie rudelor defunctei cei cincizeci de mii de ducaţi pe care-i primise ca dotă la căsătorie.

— A! Atunci e altceva! răspunse Léandro; nu mă mai mir de accidentul lui. Dar ia spune-mi, te rog, cine-i tânărul acela care sare ca un ied prin încăperea următoare şi care se opreşte din când în când, ca să hohotească de râs, ţinându-se de coaste? Iată un nebun vesel!

— Tocmai, zise şchiopul, nebunia îi vine dintr-un exces de bucurie. Era portarul unei persoane cu vază şi, aflând într-o zi că i-a murit o rudă, un contador bogat, al cărui unic moştenitor era, nu putu să reziste unei veşti atât de îmbucurătoare: şi înnebuni. Iată-ne ajunşi la acel tânăr voinic care cântă acompaniindu-se la ghitară: e un nebun melancolic, un îndrăgostit, adus la disperare de cruzimea unei doamne, aşa încât a trebuit să fie închis.

— Ah, ce milă mi-e de bietul băiat! strigă studentul: dă-mi voie să-i căinez nenorocirea; aşa ceva se poate întâmpla oricui; dacă aş fi îndrăgostit de o fată frumoasă dar nemiloasă, nu ştiu, zău, dacă n-aş avea şi eu aceeaşi soartă.

— După aceste cuvinte te recunosc drept un adevărat castilian, zise demonul; trebuie să fii născut în sânul Castiliei pentru a te simţi în stare să iubeşti până la nebunie, de mâhnire că nu poţi plăcea. Francezii nu sunt atât de sensibili; pentru a cunoaşte diferenţa dintre un francez şi un spaniol în acest domeniu n-am decât să-ţi fac cunoscut cântecul acestui nebun, pe care l-a compus mai adineaori:

## CÂNTEC SPANIOL

*Ardo y lloro sin sosiego:*
*Llorando y ardiendo tanto,*
*Que ni el llanto apaga el fuego,*
*Ni el fuego consume el llanto.*[18]

Aşa glăsuieşte cavalerul spaniol când e respins de cea pe care o iubeşte; dar iată cum se tânguia zilele trecute un francez în aceeaşi situaţie:

*L'objet qui règne dans mon cœur,*
*Est toujours insensible à mon amour fidèle:*
*Mes soins, mes soupirs, ma langueur,*
*Ne sauraient attendrir cette beauté cruelle.*
*O ciel! est-il un sort plus affreux que le mien?*
*Ah! puisque je ne puis lui plaire,*
*Je renonce au jour qui m'éclaire;*
*Venez, mes chers amis, m'enterrer chez Payen.*[19]

— Payen acesta trebuie să fie vreun birtaş? zise don Cléophas.

— Întocmai, răspunse diavolul. Dar să ne continuăm cercetarea celorlalţi nebuni.

— Hai să trecem la femei, zise Léandro, sunt nerăbdător să le văd.

— Îţi voi satisface nerăbdarea pe dată, spuse duhul; dar mai întâi aş avea o mare plăcere să-ţi arăt încă doi-trei

[18] *Ard şi plâng fără încetare; dar nici lacrimile nu-mi pot stinge văpaia, nici văpaia nu-mi poate stinge lacrimile.*

[19] *Aceea care-mi stăpâneşte inima rămâne veşnic nepăsătoare la credincioasa mea dragoste; atenţiile, suspinele şi suferinţa-mi nu pot înduioşa această crudă frumuseţe. Doamne! E cineva mai nenorocit ca mine? Vai! deoarece nu pot să-i plac, renunţ la lumina zilei; haideţi, dragi prieteni, de mă îngropaţi la Payen.*

nenorociţi, din a căror nenorocire ai putea să tragi vreo învăţătură. Uită-te în încăperea următoare odăii în care se află cântăreţul cu ghitara; priveşte faţa cea palidă şi descărnată, care scrâşneşte din dinţi, părând că vrea să roadă gratiile de fier de la fereastră: e un om cinstit născut într-o zodie atât de nenorocoasă, încât, cu toate calităţile pe care le avea, cu toate sforţările sale timp de douăzeci de ani, n-a putut să-şi asigure existenţa. A înnebunit văzând cum într-o singură zi o neînsemnată persoană din cunoştinţele sale a ajuns, prin aritmetică, pe cea mai înaltă treaptă a norocului. Vecinul acestui nebun e un bătrân secretar, a cărui minte a luat-o razna fiindcă n-a putut suporta nerecunoştinţa unui om de la Curte, pe care l-a servit timp de şaizeci de ani. Nu sunt cuvinte cu care să poţi lăuda zelul, credinţa acestui servitor, care nu cerea niciodată nimic; se mulţumea să lase ca serviciile şi sârguinţa sa să vorbească; clar stăpânul său, departe de a semăna cu Archalaus, regele Macedoniei, care refuza când i se cerea şi dădea când nu i se cerea, a murit fără să-l răsplătească; nu i-a lăsat decât atât cât trebuia ca să-şi poată petrece restul zilelor în mizerie şi printre nebuni. Nu-ţi voi mai arăta decât unul: pe cel care, sprijinit cu coatele pe fereastră, pare cufundat într-o adâncă visare. E un senior hidalgo din Tafalla, orăşel din Navarra; venise să se stabilească la Madrid, unde s-a pus pe cheltuială. Avea mania să-i cunoască şi să-i cinstească pe toţi oamenii de talent; la dânsul banchetele se ţineau lanţ; şi cu toate că artiştii, tagmă nerecunoscătoare şi nepoliticoasă, îşi băteau ioc de dânsul, despuindu-l, nu s-a lăsat până nu şi-a tocat cu ei toată averea.

— Fără îndoială, zise Zambullo, că a înnebunit de ciudă că s-a lăsat ruinat atât de prosteşte.

— Dimpotrivă, spuse Asmodée, fiindcă s-a văzut în neputinţă de a-şi continua viaţa în acelaşi fel. Dar acum să cercetăm femeile, adăugă el.

— Cum se poate? strigă studentul, dar nu văd decât vreo şapte-opt nebune. Sunt mai puţine decât îmi închipuiam.

— Nu-s toate nebunele aici, zise demonul zâmbind. Dacă vrei, te pot duce îndată în alt cartier al oraşului, unde se află o casă mare plină cu nebune.

— Nu-i nevoie, răspunse don Cléophas, mă mulţumesc şi cu astea.

— Ai dreptate, spuse şchiopul; acestea sunt aproape toate femei de condiţie bună; îţi poţi da seama singur, după curăţenia lenjeriei lor, că nu sunt fiinţe vulgare. Îţi voi face cunoscută cauza nebuniei lor. În prima încăpere se află nevasta unui *corregidor*[20], care a înnebunit de furie când o doamnă de la Curte a numit-o „burgheză”; în cea de-a doua stă soţia unui vistiernic general al Consiliului Indiilor; a înnebunit de ciudă când s-a văzut nevoită să-şi dea la o parte caleaşca, pe o stradelă îngustă, pentru a face loc caleştii ducesei de Medina-Coeli. În cea de a treia locuieşte o tânără văduvă dintr-o familie de negustori, căreia i s-a tulburat mintea de supărare că a ratat căsătoria cu un mare senior; iar cea de-a patra e ocupată de o fată de familie bună, numită dona Beatrix, a cărei nenorocire trebuie să ţi-o istorisesc. Această doamnă avea o prietenă pe nume dona Mencia; amândouă se vedeau zilnic. Dar făcură cunoştinţă cu un cavaler al Ordinului Sfântul Iacob, băiat chipeş şi galant, care le făcu în scurt timp rivale; ele îşi disputară straşnic inima lui, care înclină de partea donei Mencia; astfel încât aceasta deveni soţia cavalerului. Dona Beatrix, foarte încrezătoare în farmecele sale, simţi o ciudă grozavă că nu fusese cea preferată; în străfundul sufletului ei, ca o adevărată spaniolă, nutrea o violentă dorinţă de răzbunare, când primi o scrisoare din partea lui don Jacinte de Romarate, un alt iubit al donei Mencia; acest cavaler o înştiinţă că, fiind tot atât de jignit ca şi dânsa de căsătoria celei pe care o iubea, luase hotărârea să se bată în duel cu cavalerul care i-o răpise.

[20] Funcţionar regal spaniol reprezentând puterea regală în mici oraşe.

Scrisoarea făcu mare plăcere Beatricei, care, nevoind decât moartea păcătosului, dorea doar ca don Jacinte să-şi ucidă rivalul. În vreme ce aştepta cu nerăbdare o atât de creştinească satisfacţie, se întâmplă ca fratele ei, având din întâmplare o ceartă cu acelaşi don Jacinte, să se ia la bătaie cu dânsul şi să fie străpuns de două lovituri de sabie, în urma cărora muri. Era de datoria donei Beatrix să-l dea în judecată pe ucigaşul fratelui său; totuşi ea întârzie cu urmărirea, pentru a da timp lui don Jacinte să-l atace pe cavalerul Ordinului Sfântului Iacob; dovadă evidentă că femeile nu preţuiesc nimic mai presus decât frumuseţea lor. Tot astfel a procedat şi Pallas când Ajax a violat-o pe Casandra; zeiţa nu l-a pedepsit imediat pe grecul care îi profanase templul; ea voi ca mai întâi el s-o răzbune de judecata lui Paris. Dar, vai! Dona Beatrix, mai puţin norocoasă ca Minerva, n-a gustat plăcerea răzbunării. Romarate a pierit în lupta cu acel cavaler, iar amărăciunea de-a vedea nepedepsită insulta ce-i fusese adusă i-a tulburat mintea. Următoarele două nebune sunt străbuna unui avocat şi o marchiză bătrână; cea dintâi îl supăra pe nepotul său cu firea ei cârcotaşe, de aceea el a adus-o frumuşel în acest loc, ca să scape de dânsa: cealaltă a fost o femeie divinizată toată viaţa pentru marea ei frumuseţe; în loc să îmbătrânească în linişte, se tânguia fără încetare, văzându-şi farmecele veştejindu-se; în sfârşit, tot contemplându-se într-o prea fidelă oglindă, îşi pierdu minţile.

— Cu atât mai bine pentru biata marchiză, zise Léandro; în tulburarea minţii ei poate că n-are să mai bage de seamă schimbarea pe care i-o aduce timpul.

— Desigur că nu, răspunse diavolul; în loc să-şi vadă faţa îmbătrânită, i se pare că pieliţa obrazului ei este asemenea crinilor şi trandafirilor, vede împrejurul ei Graţiile şi Amorul; într-un cuvânt, se crede zeiţa Venus.

— Ei, atunci, răspunse studentul, nu-i mai fericită să fie nebună decât să se vadă aşa cum este?

— Fără îndoială, răspunse Asmodée. Aşa! Şi-acum nu ne mai rămâne să privim decât o singură femeie: cea care locuieşte în ultima încăpere şi pe care a doborât-o somnul, după trei zile şi trei nopţi de zbucium; e dona Emerenciana; uită-te bine la ea, cum ţi se pare?

— O găsesc foarte frumoasă, răspunse Zambullo. Ce păcat că o fată atât de frumoasă e nebună! Prin ce împrejurare a ajuns în starea asta?

— Ascultă-mă cu luare-aminte, începu şchiopul, şi vei afla povestea nenorocirii sale. Dona Emerenciana, unica fată a lui don Guiliern Stephani, trăia fără grijă la Siguença în casa tatălui său, când don Chimen de Lizane îi tulbură liniştea prin tot felul de atenţii pe care le întrebuinţa spre a se face iubit. Ea nu numai că fu mişcată de atenţiile acestui cavaler, dar avu chiar slăbiciunea să consimtă la vicleniile pe care acesta le folosi ca să-şi poată vorbi şi astfel, în curând, ajunseră să-şi schimbe jurăminte de dragoste. Cei doi îndrăgostiţi erau egali prin naştere; dar pe când doamna putea trece drept una dintre cele mai bune partide din Spania, don Chimen nu era decât un simplu cadet. Dar mai exista o piedică la unirea lor: don Guillem ura familia Lizanilor, lucru pe care nu se sfia să-l spună ori de câte ori venea vorba; se părea chiar că are mai multă aversiune pentru don Chimen decât pentru toţi ceilalţi din neamul lui. Emerenciana, deosebit de mâhnită de a vedea pe tatăl ei în asemenea stare de spirit, avea presimţiri funeste privitoare la dragostea ei. Totuşi, nu se dădu bătută cu una cu două; ci se lăsă în voia pornirii inimii sale şi se vedea în taină cu Lizana, care se furişa din când în când noaptea în camera ei, prin mijlocirea unei subrete. Într-una din aceste nopţi, se întâmplă ca don Guillem să fie treaz când îndrăgostitul intră în casă şi să audă oarecare zgomot în apartamentul fiicei sale, nu prea departe de al său. Nu i-a trebuit mai mult unui tată atât de bănuitor ca dânsul; cu toate acestea, oricât de neîncrezător ar fi fost, dona Emerenciana se purtase cu

atâta îndemânare, încât el nu bănuise înţelegerea dintre ea şi don Chimen; dar, nefiind omul care să împingă încrederea prea departe, se sculă încetişor din pat, se duse să deschidă o fereastră care dădea înspre stradă şi avu răbdarea să stea acolo până ce-l văzu pe Lizana, pe care-l recunoscu la lumina lunii, coborând din balcon pe o scară de mătase. Ce spectacol pentru Stephani, pentru cel mai răzbunător şi mai crud muritor pe care l-a produs vreodată Sicilia, locul lui de naştere! El nu cedă dintr-o dată mâniei sale şi se păzi să facă scandal, ca să nu-i scape principala victimă pe care o cerea ura lui: se stăpâni, aşteptă ca fiică-sa să se scoale, apoi se duse în apartamentul ei; acolo, văzându-se singur cu ea şi privind-o cu ochi scânteietori de furie, îi zise: „Nenorocită făptură, care, în ciuda nobleţei sângelui tău, ai neruşinarea să comiţi fapte necinstite, pregăteşte-te să înduri o pedeapsă dreaptă. Acest oţel, adăugă el scoţând de la piept un pumnal, acest oţel îţi va lua viaţa, dacă nu vei mărturisi adevărul: spune cine e îndrăzneţul care a venit în noaptea asta să-mi necinstească casa.” Emerenciana rămase încremenită şi atât de tare o tulbură ameninţarea aceasta că nu putu să mai rostească o vorbă. „Mizerabilo, urmă tatăl, tăcerea şi tulburarea ta nu fac decât să te dea de gol. Cum ţi-ai închipuit, fată nedemnă de numele ce-l porţi, că nu voi afla nimic din cele ce se petrec aici? L-am văzut în noaptea asta pe îndrăzneţ; l-am recunoscut pe don Chimen: nu era destul că primeşti la tine noaptea un cavaler, a trebuit ca acest cavaler să fie şi cel mai mare duşman al meu; dar trebuie să aflu cât de departe ai mers: vorbeşte-mi fără înconjur; numai prin sinceritate poţi scăpa de moarte.” La ultimele lui cuvinte, fata, în nădejdea că ar putea oarecum scăpa de primejdia care o ameninţa, prinse puţin curaj şi-i răspunse lui don Guillem: „Seniore, n-am avut puterea să nu ascult vorbele lui Lizana; dar pot să jur pe tot ce-i mai scump că sentimentele lui sunt curate. Deoarece ştie că-i urăşti familia, încă n-a îndrăznit să-ţi ceară consimţământul; nu i-

am îngăduit să vină uneori la mine decât ca să putem vorbi împreună de mijlocul cum l-am putea obţine.” „Şi la ajutorul cui aţi recurs ca să vă puteţi scrie?” întrebă Stephani. „Unul dintre pajii dumitale ne face acest serviciu”, îi răspunse fiica lui. „Asta-i tot ce voiam să ştiu, urmă tatăl; acum nu mai rămâne decât să pun în aplicare ceea ce-am hotărât.” După aceea, cu pumnalul mai departe în mână, îi dete hârtie şi cerneală şi o obligă să scrie iubitului ei următoarea scrisoare, pe care i-o dictă chiar el:

*Dragul meu soţ, singura bucurie a vieţii mele, te înştiinţez că tata a plecat adineaori la moşia lui, de unde nu se va întoarce decât mâine; profită de ocazie; îmi închipui că aştepţi noaptea cu aceeaşi nerăbdare ca şi mine*.

După ce Emerenciana scrise şi pecetlui această scrisoare perfidă, don Guillem îi zise: „Cheamă pajul care-ţi îndeplineşte atât de bine serviciul ce-i încredinţezi şi porunceşte să ducă scrisoarea aceasta lui don Chimen; dar să nu-ţi închipui că mă poţi înşela; voi sta ascuns într-un colţ al camerei tale, de unde să te pot observa când îi vei da însărcinarea; şi dacă-i spui vreun cuvânt sau îi faci vreun semn care să mi se pară suspect, îţi înfig pe loc pumnalul în inimă.” Emerenciana îşi cunoştea prea bine părintele pentru a cuteza să nu-l asculte: îi înmână biletul pajului ca de obicei. Stephani vârî pumnalul în teacă; dar n-o părăsi nici o clipă în ziua aceea pe fiică-sa şi n-o lăsă să vorbească cu nimeni; o păzi atât de bine încât Lizana nu putu fi înştiinţat de cursa care-i fusese întinsă. Tânărul nu lipsi aşadar de la întâlnire. Dar n-apucă să intre bine în casa iubitei sale, că deodată se simţi apucat de trei oameni vânjoşi, care-l dezarmară, fără să se poată apăra, îi puseră un căluş în gură, ca să nu poată răcni, îl legară la ochi şi îi prinseră mâinile la spate; aşa cum era, îl băgară într-o trăsură dinainte pregătită, în care se urcară toţi trei, ca să-

l poată păzi mai bine, şi-l duseră la moşia lui Stephani, în satul Miedes, la patru leghe de Siguença. La câteva clipe după dânşii plecă şi don Guillem, în altă trăsură, împreună cu fiica lui, două fete în casă şi o bătrână respingătoare, pe care o chemase în acea după-amiază la dânsul pentru a o angaja în serviciul lui. Mai luă cu dânsul pe toţi oamenii lui, în afară de un bătrân servitor, care n-avea nici o cunoştinţă despre răpirea lui Lizana. Sosiră la Miedes în zori. Prima grijă a seniorului Stephani fu să-l închidă pe don Chimen într-o pivniţă boltită, care îşi primea lumina printr-o ferestruică atât de îngustă că nu se putea strecura prin ea nici un om; porunci apoi lui Julio, omul său de încredere, să-i dea prizonierului numai pâine şi apă drept hrană, o mână de paie drept pat şi să-i repete cri de câte ori îi va aduce hrana: „Ţine, - ademenitor infam, iată cum pedepseşte don Guillem pe toţi cei care îndrăznesc să-l insulte”. Nemilosul sicilian nu se purtă mai bine nici cu fata lui; o închise într-o cameră dosnică, fără geamuri, îi luă cameristele şi-i dădu drept temnicer pe bătrâna pe care o alesese, babă meşteră ca nimeni alta în arta de-a chinui fetele care-i erau încredinţate. Astfel orândui viaţa celor doi îndrăgostiţi; dar scopul lui nu era să se oprească la cele de până acum: hotărî să-l suprime pe don Chimen; voia însă să comită crima nestingherit, fapt care i se părea destul de greu. Deoarece fusese ajutat de servitori ca să-l răpească pe cavaler, nu putea să aibă naivitatea de a-şi închipui că o faptă cunoscută de atâţia oameni putea să rămână secretă. Ce să facă aşadar pentru a nu avea de loc a face cu justiţia? Luă hotărârea unui adevărat criminal: îşi adună toţi complicii într-o clădire situată departe de castel; le declară că e cât se poate de mulţumit de sârguinţa lor şi că are de gând să le dea la toţi o sumedenie de bani, după ce-i va ospăta cum se cuvine; îi aşeză pe toţi la o masă, iar, pe la mijlocul banchetului, Julio îi otrăvi din ordinul său; după care, stăpânul şi credinciosul servitor dădură foc clădirii; şi, mai înainte ca flăcările să-i atragă pe locuitorii

satului, le omorâră pe cele două cameriste ale Emerencianei şi pe micul paj despre care am pomenit; apoi aruncară cadavrele printre celelalte; în scurt timp, toată clădirea era în flăcări şi prefăcută în scrum, cu toate sforţările pe care le făcură ţăranii din împrejurimi de-a stinge pojarul. Trebuia să fi văzut în vremea aceasta de câtă durere se arăta cuprins sicilianul! Părea nemângâiat de pierderea servitorilor săi. Asigurându-şi în acest fel discreţia oamenilor care ar fi putut să-l trădeze, îi spuse confidentului său: „Dragă Julio, acum sunt liniştit şi voi putea să-i iau viaţa lui don Chimen când îmi va plăcea; dar înainte de a-l jertfi pe altarul onoarei mele, vreau să am dulcea satisfacţie de a-l vedea suferind: mizeria şi groaza unei lungi captivităţi vor fi mai crude pentru dânsul decât însăşi moartea". Într-adevăr, Lizana îşi deplângea fără încetare nenorocirea; şi, închipuindu-şi că nu va mai ieşi niciodată din pivniţă, ajunsese să-şi dorească o moarte grabnică, care să-l scape de chinuri. Dar în zadar nădăjduise Stephani că-şi va recăpăta liniştea după isprava ce-o făcuse. După vreo trei zile, o nouă nelinişte începu să-l chinuiască; se temea ca Julio, tot ducându-i de mâncare prizonierului, să nu se lase ademenit de făgăduinţele acestuia; şi această teamă îl făcu să ia hotărârea de-a grăbi lichidarea unuia, zburându-i celuilalt creierii cu un foc de pistol. Julio, la rândul său, avea şi el unele bănuieli; şi socotind că stăpânul său, după ce va scăpa de don Chimen, s-ar putea prea bine să-l sacrifice şi pe dânsul, pentru a fi în siguranţă, îşi făcu planul să fugă într-o noapte, luând cu dânsul tot ce se afla în casă mai uşor de dus. Iată ce meditau în sinea lor aceşti doi oameni de treabă, când, într-o bună zi, fură surprinşi şi unul şi celălalt, la o sută de paşi de castel, de către cincisprezece sau douăzeci de arcaşi ai Sfintei Hermandad, care-i înconjurară pe negândite strigând: *În numele regelui şi al justiţiei.* La vederea lor, don Guillem se îngălbeni şi se tulbură; totuşi, stăpânindu-se, îl întrebă pe comandant pe cine caută.

„Chiar pe dumneata, îi răspunse ofiţerul; eşti acuzat de răpirea lui don Chimen de Lizana; sunt însărcinat să cercetez cu amănunţime castelul pentru a-l găsi pe cavaler şi chiar de-a te aresta pe dumneata.” La acest răspuns, Stephani, văzându-se pierdut, se înfurie; scoase din buzunar două pistoale, zicând că nu va permite să i se cerceteze casa şi că-i va zdrobi capul comandantului, dacă n-are de gând să se retragă mai repede cu trupa lui. Căpetenia sfintei asociaţii, neluându-i în seamă ameninţarea, păşi spre sicilian, care descărcă un foc de revolver, rănindu-l la faţă; dar această rană costă în curând viaţa îndrăzneţului care o înfăptuise; căci, la moment, doi-trei arcaşi îşi descărcară pistoalele asupra lui, ca să-şi răzbune ofiţerul, şi-l prăvăliră mort la pământ. Cât priveşte pe Julio, se lăsă prins fără nici o împotrivire şi nici nu fu nevoie de interogatoriu ca să afle de la el dacă don Chimen se afla în castel, căci mărturisi singur totul; dar văzându-şi stăpânul mort, aruncă întreaga vină asupra lui. În sfârşit, îi duse pe comandant şi pe arcaşii săi în pivniţă, unde îl găsiră pe clon Chimen culcat pe paie, legat zdravăn şi ferecat. Nefericitul cavaler, care trăia într-o necontenită aşteptare a morţii, nu se îndoi că i se apropie moartea când văzu intrând în închisoarea lui atâţia oameni înarmaţi şi mare-i fu bucuria când află că cei pe care-i lua drept călăi erau salvatorii săi. După ce-l dezlegară şi-l scoaseră din pivniţă, le mulţumi pentru ajutorul dat şi îi întrebă cum de-au aflat că este prizonier în castelul acesta. „Îţi voi povesti în câteva cuvinte cum am aflat, răspunse comandantul. În noaptea răpirii dumitale, unul dintre oamenii însărcinaţi cu treaba aceasta şi care avea o prietenă la doi paşi de don Guillem, ducându-se să-şi ia rămas-bun de la ea înainte de-a pleca la ţară, avu indiscreţia să-i dezvăluie planul lui Stephani. Femeia păstră secretul timp de trei-patru zile; dar cum vestea incendiului de la Mies se răspândi în oraşul Siguença şi deoarece la toţi li se păru ciudată moartea tuturor

servitorilor sicilianului în această nenorocire, ea întrezări că focul trebuie să fie opera lui don Guillem. Astfel, ca să-şi răzbune amantul, se duse la don Félix, tatăl dumitale, şi-i spuse tot ce ştia. Don Félix, îngrozit de-a te şti la cheremul unui om în stare de orice, duse femeia la judecător, care, după ce-o ascultă, nu se mai îndoi că Stephani era în stare să te facă să suferi cele mai mari şi mai crude torturi şi că el e autorul incendiului; şi care lucruri voind să le cerceteze amănunţit, judecătorul mi-a trimis azi-dimineaţă ordinul, la Retortillo, unde se află locuinţa mea, să încalec şi să viu cu brigada la acest castel, pentru a te căuta pe dumneata şi a-l prinde pe don Guillem viu sau mort. M-am achitat bine de însărcinarea primită în ce te priveşte pe dumneata; dar îmi pare rău că nu l-am putut aduce pe vinovat viu la Siguença. Am fost siliţi să-l omorâm din pricină că s-a împotrivit." După acestea, ofiţerul îi mai spuse lui don Chimen: „Şi acum, seniore cavaler, voi face un proces-verbal de tot ce s-a petrecut aici, după care vom pleca, pentru a pune capăt nerăbdării de a-ţi scăpa familia de neliniştea în care se află." „O clipă, domnule comandant, strigă atunci Julio; voi mai spune un lucru care are darul să îngroaşe procesul-verbal: mai aveţi de pus în libertate încă o persoană captivă. Dona Emerenciana stă închisă într-o cameră fără de lumină, în vreme ce o babă nemiloasă îi spune într-una cuvinte jignitoare, nelăsându-i nici o clipă de odihnă." „Dumnezeule, strigă atunci Lizana, aşadar neomenosul Stephani nu s-a mulţumit să-şi exercite tirania numai asupra mea. Hai repede s-o scăpăm pe nenorocita copilă de tirania guvernantei sale." Cu acestea, Julio îi conduse pe comandant şi pe don Chimen, urmaţi de cinci-şase arcaşi, în camera care servea drept închisoare fetei lui don Guillem; bătură la uşă şi bătrâna veni să le deschidă. Vă închipuiţi cu câtă bucurie aştepta Lizana să-şi revadă iubita, după ce pierduse orice speranţă că va mai fi vreodată a lui. Îşi recăpătă încrederea, sau, mai bine zis, nu-i venea să creadă în atâta fericire, deoarece singura

fiinţă care era în drept să se împotrivească nu mai era în viaţă. Cum dădu cu ochii de Emerenciana, alergă să se arunce la picioarele ei; dar cine-şi poate închipui durerea de care fu cuprins când, în loc să găsească o iubită gata să răspundă pasiunii sale, nu văzu decât o femeie ieşită din minţi? Într-adevăr, fata fusese atât de chinuită de guvernanta sa încât înnebunise. O văzură rămânând o bucată de vreme gânditoare; închipuindu-şi apoi că e frumoasa Angelica, asaltată de tătari în fortăreaţa Albraca, se uită la toţi oamenii din jurul ei ca la nişte viteji cavaleri veniţi în ajutorul ei. Luă pe căpetenia asociaţiei sfinte drept Roland, pe Lizana drept Brandimart, pe Julio drept Hubert din Lion, iar pe arcaşi drept Antifort, Adrion şi cei doi fii ai marchizului Olivier. Îi primi cu multă politeţe şi le zise: „Bravi cavaleri, de-acum înainte nu mă mai tem nici de împăratul Agrican, nici de regina Marfiza; vitejia voastră mă poate apăra împotriva tuturor războinicilor din lume”. La aceste cuvinte extravagante, ofiţerii şi arcaşii nu se putură stăpâni să nu râdă. Ceea ce nu se întâmplă şi cu don Chimen: grozav de mâhnit că-şi vede iubita în asemenea tristă stare, din dragoste pentru el, fu, la rându-i, cât pe ce să-şi piardă minţile; mai păstră totuşi oarecare speranţă că fata îşi va reveni cândva în fire şi-i zise cu duioşie: „Draga mea Emerenciana, recunoaşte-l pe Lizana: cheamă-ţi spiritul cel rătăcit; află că nenorocirile noastre au luat sfârşit: cerul n-a putut lăsa despărţite două inimi pe care le-a unit, iar părintele neomenos, care s-a purtat atât de rău cu noi, nu poate să ne mai stea împotrivă”. Răspunsul pe care-l adresă la aceste vorbe fata regelui Galafron fu din nou un discurs adresat vitejilor apărători ai Albracului, cărora de data aceasta nu le mai veni a râde. Însuşi comandantul, deşi foarte puţin simţitor din fire, încercă oarecare milă pentru dânsa şi, văzându-l pe don Chimen atât de copleşit de durere, îi zise: „Seniore cavaler, nu pierde nădejdea în vindecarea doamnei dumitale; sunt doctori în medicină, la Siguença care vor

putea s-o vindece cu leacurile lor; dar să plecăm de aici. Dumneata, seniore Hubert din Lion, adăugă el, adresându-se lui Julio, dumneata care ştii unde sunt grajdurile acestui, castel, ia-l cu dumneata pe Antifort şi pe cei doi fii ai marchizului Olivier; alege cei mai buni cai şi înhamă-i la carul prinţesei; în timpul acesta eu îmi voi face procesul-verbal." Zicând acestea, scoase din buzunar o călimară şi hârtie; şi, după ce scrise tot ce avea de scris, îi oferi mâna Angelicăi, ca s-o ajute să coboare în curte, unde, datorită bravilor cavaleri, îi aştepta, gata de plecare o trăsură la care erau înhămaţi patru catâri: se urcă în ea împreună cu doamna şi cu don Chimen; o mai sui şi pe guvernantă, gândindu-se că judecătorul va avea nevoie şi de mărturia ei. Dar nu numai atât: din ordinul şefului de brigadă, Julio fu pus în lanţuri, şi aşezat în altă trăsură, împreună cu corpul lui don Guillem. Apoi, arcaşii se suiră pe caii lor, după care porniră cu toţii spre Siguença. Pe drum, fiica lui Stephani spuse o mulţime de năzdrăvănii, care străpungeau ca nişte pumnale inima iubitului ei. Nu putea să privească faţa guvernantei fără mânie. „Din cauza dumitale, babă nemiloasă, numai din cauza persecuţiilor dumitale şi-a pierdut mintea Emerenciana", zicea el. Guvernanta se dezvinovăţea cu un aer prefăcut, aruncând toată vina pe răposat: „Ba numai don Guillem, răspundea ea, el e cauza acestei nenorociri; acest părinte din cale-afară de aspru venea în fiecare zi şi-şi îngrozea fata prin tot felul de ameninţări, care până la urmă au scos-o din minţi". Ajungând la Siguença, comandantul se duse să raporteze judecătorului, care pe loc îi interogă pe Julio şi pe guvernantă, şi-i trimise în închisorile acelui oraş, unde se află şi acum. Judecătorul mai primi şi declaraţia lui Lizana care îşi luă apoi rămas-bun de la dânsul ducându-se acasă, unde aduse bucurie şi linişte în locul tristeţii şi neliniştii. În ce priveşte pe dona Emerenciana, judecătorul avu grijă s-o ducă la Madrid, la un unchi al ei după mamă. Această prea de treabă rudă, care nici nu dorea altceva

decât să administreze averea nepoatei sale, fu numit tutorele ei. Deoarece nu putea să nu se arate interesat de însănătoşirea ei, ceru ajutorul celor mai vestiţi medici; dar n-avu motiv să-i pară rău, căci după ce se străduiră câtva timp, medicii declarară că răul e de nelecuit. După acest verdict, tutorele se şi grăbi să-şi închidă nepoata, care, după toate aparenţele, îşi va petrece aici tot restul zilelor.

— Tristă soartă! strigă don Cléophas, mă simt cu adevărat mişcat; dona Emerenciana merita să fie mai fericită. Dar cu don Chimen ce s-a întâmplat? adăugă el. Sunt curios să aflu ce hotărâre a luat.

— Una foarte înţeleaptă, continuă Asmodée; când a văzut că răul e fără leac, s-a dus în Noua-Spanie; nădăjduieşte că, tot călătorind, încetul cu încetul, să nu-şi mai amintească de această doamnă, pe care judecata şi liniştea lui cer s-o uite... Dar, urmă diavolul, după ce ţi i-am arătat pe nebunii închişi, acum îţi voi arăta şi câţiva dintre cei care ar merita să fie închişi.

# CAPITOLUL X

## A cărui materie e neistovită.

— Să ne uităm înspre oraş şi, pe măsură ce voi descoperi fiinţe demne de-a fi puse în rândul celor de-aici, îţi voi face cunoscute şi caracterele lor. Chiar şi zăresc unul, pe care ar fi păcat să-l trec cu vederea: e un tânăr proaspăt căsătorit. Acum opt zile, aflând de cochetăriile unei aventuriere pe care o iubea, s-a dus la dânsa plin de mânie, i-a distrus o parte din mobilier, a aruncat cealaltă parte pe fereastră, iar a doua zi a luat-o de nevastă.

— Un asemenea om, zise Zambullo, merită într-adevăr primul loc vacant la casa de nebuni.

— Are şi un vecin, urmă şchiopul, pe care nu-l socot mai breaz decât el: e un burlac de patruzeci şi cinci de ani, care are cu ce trăi şi vrea totuşi să intre în serviciul unuia sus pus. Zăresc şi pe văduva unui jurisconsult; preacinstita doamnă are şaizeci de ani împliniţi; bărbatul ei a răposat; vrea să se retragă într-o mănăstire pentru ca, zice ea, reputaţia să-i fie pusă la adăpost de orice clevetire. Mai descopăr două fetişcane, sau, mai bine zis, două fete de câte cincizeci de ani fiecare; se roagă veşnic lui Dumnezeu să se îndure să-l cheme la dânsul pe tatăl lor, care le ţine închise ca pe nişte minore; nădăjduiesc ca după moartea lui să găsească bărbaţi chipeşi care să le ia din dragoste.

— Şi de ce nu? zise studentul; sunt oameni care au gusturi atât de ciudate!

— Sunt de aceeaşi părere, răspunse Asmodée; s-ar putea să-şi găsească bărbaţi, dar nu trebuie să-şi facă nici o iluzie; într-aceasta constă nebunia lor. În nici o ţară din lume nu există femeie care să-şi recunoască vârsta. Acum o lună, la Paris, o fată care număra patruzeci şi opt de ani şi o femeie de şaizeci şi nouă fură chemate să depună mărturie pentru o văduvă, prietenă de-a lor, a cărei cinste fusese ponegrită. Comisarul o chestionă mai întâi pe nevastă, şi o întrebă ce vârstă are; cu toate că actul de naştere îi stătea scris pe frunte, nu se dădu bătută şi declară cu îndrăzneală că n-are decât patruzeci de ani. După ce isprăvi cu dânsa comisarul se adresă fetei: „Dar dumneata, domnişoară, îi zise el, ce vârstă ai?” „Să trecem la celelalte chestiuni, domnule comisar, îi răspunse ea; pe femei nu trebuie niciodată să le întrebi de vârstă.” „Nu se poate, urmă el, dumneata nu ştii că în justiţie...” „Lasă la o parte justiţia, îl întrerupse cu bruscheţe fata, ce-i pasă justiţiei de vârsta pe care o am eu? Nu-i treaba ei.” „Dar nu pot să primesc mărturia, zise el, dacă nu-ţi ştiu vârsta. Aşa cere legea.” „Dacă e de absolută trebuinţă, răspunse

ea, uită-te bine, la mine şi spune dumneata singur câţi ani crezi că am.” Comisarul o privi şi din politeţe nu-i dădu decât douăzeci şi opt de ani. O întrebă apoi dacă o cunoaşte de multă vreme pe văduvă. „Dinainte de măritiş”, răspunse ea. „Aşadar, m-am înşelat asupra vârstei pe care ţi-am dat-o, spuse el, căci nu ţi-am dat decât douăzeci şi opt şi de când s-a măritat văduva sunt douăzeci şi nouă.” „Atunci scrie acolo că am treizeci: puteam s-o cunosc pe văduvă de când eram de un an.” „Dar nu-i normal, obiectă el, ar trebui să mai adăugăm vreo doisprezece.” „Nici nu mă gândesc, zise ea; tot ce pot să fac pentru a mulţumi justiţia e să mai adaug un an; dar nici o lună mai mult, ferit-a sfântul!” După ce martorele ieşiră de la comisar, femeia se adresă fetei: „E de admirat, zău, nerodul acela, care-şi închipuie că suntem aşa de proaste să-i spunem exact ce vârstă avem; de-ajuns că sunt scrise în condicile parohiilor, ce să le mai scriem pe hârtie ca să le ştie toată lumea! Plăcut ar mai fi pentru noi să auzim citindu-se în plenul avocaţilor: «*Doamna Richard, în vârstă de şaizeci şi atâţia de ani şi domnişoara Perinelli în vârstă de patruzeci şi cinci de ani, mărturisesc următoarele».* În ce mă priveşte, fac ce-mi place; am suprimat vreo douăzeci de ani; bine-ai făcut că ai procedat la fel.” „Cum la fel? răspunse fata înţepat; ia mă rog! eu am cel mult treizeci şi cinci de ani.” „Ehei! drăguţă, cui i-o spui? o întrerupse cealaltă cu un aer răutăcios. Te ştiu din faşă; îmi cunosc eu vremea; mi-aduc aminte şi de tatăl dumitale: când a murit nu era tocmai tânăr şi sunt de-atunci vreo patruzeci de ani.” „Ei, tata, tata! o întrerupse grăbit fata, enervată de sinceritatea femeii, când tata a luat-o pe mama era atât de bătrân că nu mai putea face copii.” În casa aceea, urmă duhul, văd doi bărbaţi nu tocmai înţelepţi: unul dintre ei e un băiat de familie bună, care n-a învăţat nici să facă economie de bani, nici să se lipsească de ei; a găsit un minunat mijloc de-a nu duce niciodată lipsă de ei: când e în fonduri, cumpără cărţi, pe care, când dă de fundul pungii,

le vinde cu jumătate din preţul cu care le-a cumpărat. Celălalt e un pictor străin care face portrete de femei; e îndemânatic; desenează corect, pictează minunat şi prinde asemănarea; dar nu le flatează de loc şi-şi închipuie că are să fie lăudat în presă. *Inter stultos referatur* [21].

— Cum, zise studentul, dumneata ştii latineşte?

— Ce te miră? răspunse diavolul. Vorbesc la perfecţie tot felul de limbi: cunosc ebraica, turca, araba şi greaca; totuşi nu-s nici mai fudul, nici mai pedant; am acest avantaj asupra erudiţilor voştri. Vezi colo, în casa cea mare de pe mâna stângă, o doamnă bolnavă, înconjurată de o mulţime de femei care o veghează? E văduva unui arhitect bogat şi cu renume, o femeie nebună după nobleţe. Nu de mult şi-a făcut testamentul; dispune de averi imense, pe care le împarte la diferite persoane de cel mai înalt rang, care nici măcar n-o cunosc; le-a făcut donaţie din cauza titlurilor lor nobile. A fost întrebată dacă n-are de gând să lase ceva unei persoane care-i făcuse foarte mari servicii. „A, nu! a răspuns ea cu tristeţe, şi-mi pare rău; nu-s atât de ingrată încât să nu recunosc că-i sunt foarte obligată, dar e un om de rând şi numele lui mi-ar dezonora testamentul.”

— Seniore Asmodée, îl întrerupse Léandro, spune-mi, te rog, dacă bătrânul acela pe care-l văd citind într-un cabinet nu-i din întâmplare un om care merită să stea printre nebuni.

— Ba ar merita-o, fără nici o îndoială, răspunse demonul; acest personaj e un bătrân licenţiat care-şi face corecturile unei cărţi aflată sub tipar.

— După cât se pare, e vorba de o lucrare de morală sau de teologie? zise don Cléophas.

— Nu, zise şchiopul, sunt nişte poezii cam deocheate pe care le-a scris în tinereţe; în loc să le ardă, sau cel puţin să le lase să piară odată eu dânsul, le tipăreşte cât timp este în viaţă, de teamă ca nu cumva, după moartea lui, moştenitorii să fie ispitiţi a le da la iveală şi, din respect

[21] Să-l aşezăm între proşti (lb. latină).

pentru dânsul, să le scoată toată verva şi picanteria. Mi-ar părea rău s-o trec cu vederea pe femeiuşca care locuieşte în casa licenţiatului; e atât de sigură că place tuturor bărbaţilor, încât îi trece în rândul amanţilor pe toţi cei care stau de vorbă cu ea. Dar să ne întoarcem la acel bogat bacalaureat, pe care-l văd la doi paşi de-aici. Are o foarte curioasă manie; trăieşte foarte restrâns, dar nu din sobrietate, nici din umilinţă; merge numai pe jos, dar nu din zgârcenie. Pentru ce-şi economiseşte atunci venitul? Ca să strângă parale. Şi ce vrea să facă cu ele? Pomeni? Nu, cumpără tablouri, mobile preţioase, bijuterii. Şi crezi poate c-o face pentru a se bucura de ele în timpul vieţii? Te înşeli. Numai ca să-şi mărească inventarul.

— Ceea ce-mi spui e din cale-afară, îl întrerupse Zambullo; există oare pe lume un asemenea om?

— Da, există, continuă diavolul, are mania asta; îi face plăcere gândul că inventarul lui va fi admirat. A cumpărat, de pildă, un birou frumos? Îl ambalează cu grijă şi-l depozitează într-un loc anume, ca să apară nou-nouţ în faţa telalilor care vor veni să-l cumpere după moartea lui. Să trecem la un vecin de-al lui, care nici el nu-i cu mintea întreagă; e un flăcău bătrân, venit de curând la Madrid din insulele Filipine, cu o bogată moştenire, pe care i-a lăsat-o tatăl său, fost auditor la audienţa din Manilla. Are o purtare destul de stranie; toată ziua bună ziua îl găseşti în anticamera regelui sau a primului ministru. Dar să nu crezi că-i un ambiţios care urmăreşte vreo funcţie importantă; nu doreşte nimic şi nu cere nimic. „Ei, cum? ai să-mi spui dumneata, nu se duce acolo decât ca să le facă curte?” Ba chiar mai puţin decât atât. Nu-i vorbeşte niciodată ministrului; nici măcar nu-i cunoscut de dânşii, dar lui puţin îi pasă de-asta. Atunci care-i este scopul? Uite care: vrea ca lumea să creadă că-i om cu trecere.

— Nostim, original! strigă studentul, izbucnind în râs; îşi dă atâta osteneală pentru un lucru de nimic; ai dreptate să-l aşezi în rândul nebunilor, buni de legat.

— Ei, dar pot să-ţi mai arăt mulţi alţii, continuă Asmodée, care nu-s nici ei mai în drept de-a se numi cu mintea întreagă. Ia uită-te în casa aceea mare, unde se văd o grămadă de lumânări aprinse, la cei trei bărbaţi şi cele două femei care stau în jurul unei mese; au cinat împreună, iar acum îşi vor petrece noaptea jucând cărţi, după care se vor despărţi; o astfel de viaţă duc doamnele şi cavalerii aceştia. Se adună regulat în fiecare seară şi se despart în zori de zi, când se duc să se culce, dormind până când întunericul serii alungă ziua; au renunţat la lumina soarelui şi la frumuseţile naturii. Când îi vezi stând astfel, înconjuraţi de lumânări aprinse, nu-ţi par nişte morţi care aşteaptă să li se facă ultimele pregătiri?

— Nici nu mai e nevoie să-i închizi pe nebunii aceştia, zise don Cléophas; s-au închis ei singuri.

— Văd în braţele somnului un om, urmă şchiopul, care-mi este pe plac şi care este şi el ataşat de mine, o fiinţă plămădită dintr-un aluat de soiul meu; e un bacalaureat bătrân care divinizează sexul frumos. Cum îi pomeneşti de vreo femeie cu nuri, îl vezi cum îi scapără ochii; dacă-i spui că fata are o gură mititică, buze rumene, dinţi de fildeş, un ten de alabastru, într-un cuvânt, dacă i-o descrii în amănunte, oftează la fiecare cuvânt, dă ochii peste cap, leşină de voluptate. Acum două zile, trecând pe o stradă în Alcala, prin faţa prăvăliei unui cizmar de damă, se opri deodată în loc pentru a privi un pantofior expus în vitrină. După ce-l examină cu mai multă atenţie decât ar fi meritat, i se adresă extaziat cavalerului care-l însoţea: „Ah, prietene, uite un pantofior care-mi incintă imaginaţia! Cât de micuţ trebuie să fie piciorul pentru care a fost făcut! Prea mult îmi place să mă uit la el; să ne îndepărtăm repede, e primejdios să treci pe-aici.”

— Bacalaureatul acesta trebuie să fie însemnat cu negru, zise Léandro Pérez.

— Bine l-ai judecat, urmă diavolul, dar nici vecinul lui cel mai apropiat nu merită să fie însemnat cu alb; e un auditor

bizar, care, din cauză că are un echipaj, se îmbujorează de ruşine când e nevoit să se servească de o birjă. Auditorul acesta se poate lua de mână cu o rudă de-a lui, un licenţiat, posesor al unei demnităţi care-i aduce un mare venit la o biserică din Madrid, şi care mai tot timpul umblă cu o birjă, ca să cruţe două trăsuri bune şi patru catâri frumoşi pe care-i are acasă... În vecinătatea auditorului şi a studentului mai descopăr un om căruia cu drept cuvânt nu i se poate refuza un loc printre nebuni: e un cavaler de vreo şaizeci de ani, care e în dragoste cu o tinerică; o vede zilnic şi crede că-i face plăcere vorbindu-i de succesele amoroase pe care le-a avut în tinereţe; vrea ca dânsa să ia în considerare cât de plăcut a fost el odinioară... Lângă acest moşneag să aşezăm un altul, care se odihneşte la vreo zece paşi de noi: e un conte francez care a venit la Madrid să vadă Curtea Spaniei. Acest bătrân senior merge pe şaptezeci de ani; în tinereţe a făcut furori la Curtea regelui său; toată lumea-i admira pe vremuri talia, eleganţa şi era mai ales fermecată de gustul pe care-l avea în felul de a se îmbrăca. Şi-a păstrat toate hainele şi le poartă de vreo cincizeci de ani, cu toate că moda se schimbă zi de zi în ţara lui; dar mai nostim e faptul că el îşi închipuie că şi-a păstrat şi acum graţia pe care o avea în tinereţe.

— Fără nici o îndoială, zise don Cléophas, şi pe-acest senior îl putem aşeza printre persoanele care merită a fi pensionate în *casa de los locos.*

— Mai opresc un loc, urmă demonul, pentru o doamnă care locuieşte într-un pod, alături de locuinţa contelui: e o văduvă bătrână care, dintr-un exces de dragoste pentru copiii ei, a avut bunătatea să le doneze întreaga ei avere, în schimbul unei mici pensii alimentare, pe care numiţii copii sunt obligaţi să i-o dea şi pe care, din recunoştinţă, ei au mare grijă să nu i-o plătească. L-aş mai trimite acolo pe un holtei bătrân, de familie bună, care, cum are un ducat, îl şi cheltuieşte; şi care, neputând trăi fără bani, e capabil

să facă orice numai să-i aibă. Acum vreo cincisprezece zile, spălătoreasa lui, căreia îi datora treizeci de pistoli, veni să i-i ceară, zicând că are nevoie de ei pentru că se mărită cu un valet care a cerut-o în căsătorie. „Aşadar, mai ai şi alte parale, zise el; care valet te-ar cere în căsătorie numai pentru treizeci de pistoli? „ „Se-nţelege, răspunse ea, mai am în afară de aceştia încă două sute de ducaţi.” „Două sute de ducaţi! strigă el cu emoţie; ei, drăcie! N-ai decât să mi-i dai mie, te iau eu de nevastă şi suntem chit.” Vorba fu luată în serios, şi spălătoreasa îi deveni soţie... Să mai oprim trei locuri pentru cele trei persoane care se întorc din oraş, unde au luat masa şi intră în casa aceea de pe mâna stângă, unde îşi au reşedinţa. Unul e un conte care se pretinde amator de literatură; celălalt e fratele lui, licenţiatul, iar ai treilea e un om cu pretenţii de spirit care se ţine scai de dânşii. Aproape că sunt nedespărţiţi: se duc peste tot în vizită împreună. Contele n-are altă grijă decât să-şi aducă laude; fratele lui îl laudă, lăudându-se şi pe sine; iar omul cu pretenţii de spirit are trei însărcinări: să-i laude pe amândoi şi totodată să se laude şi pe sine... Încă două locuri, unul pentru un bătrân burghez florar, care, neavând decât puţine mijloace de trai, se încăpăţânează să întreţină pe socoteala lui un grădinar şi o grădinăriţă, care să aibă grijă de cele douăsprezece flori din grădina lui. Celălalt loc e pentru un comediant care, plângându-se zilele trecute câtorva camarazi de neplăcerile pe care le aduce viaţa de comediant, zicea: „Pe cinstea mea, prieteni, m-am săturat până peste cap de profesiunea asta; mai c-aş prefera să fiu un biet nobil de ţară, cu o mie de ducaţi venit”. Oriunde îmi întorc privirile, urmă duhul, nu dau decât de minţi bolnave. Zăresc un cavaler de Calatrava, care e atât de mândru şi de vanitos că are legături secrete cu fata unui aristocrat încât se crede egal cu cele mai nobile persoane de la Curte. Seamănă cu Villius, care-şi închipuia că e ginerele lui Sylla pentru că se avea bine cu fata acestui dictator; comparaţia e cu atât mai justă cu cât

acest cavaler, ca şi cel roman, are un Longarenus, adică o secătură de rival care-i şi mai favorizat ca el... S-ar putea zice că aceiaşi oameni renasc din vreme în vreme sub alte trăsături. În acel funcţionar ministerial îl recunosc pe Bollanus, care se considera mai presus ca oricine şi care-i ataca cu violenţă pe toţi cei a căror întâlnire îi era neplăcută. În prezidentul acela bătrân îl revăd pe Pufidius, care-şi împrumuta, banii pentru cinci la sută pe lună; iar Marsoeus, care şi-a dăruit casa părintească comediantei Origo, retrăieşte în acel băiat de familie care toacă împreună cu o actriţă casa de la ţară, aflată în apropiere de Escurial.

Asmodée voi să continue; dar, auzind între timp acordându-se nişte instrumente muzicale, se opri şi-i zise lui don Cléophas:

— Sunt la capătul acestei străzi nişte muzicanţi care se pregătesc să facă o serenadă fetei unui *alcade de corte* [22]; dacă vrei să vezi serbarea mai de-aproape, n-ai decât să-mi spui.

— Îmi place grozav acest gen de concerte, răspunse Zambullo; să ne apropiem de simfonişti: poate că printre ei sunt şi câţiva cântăreţi.

Nici nu termină bine de rostit aceste cuvinte, că se pomeni pe o casă învecinată cu cea a alcadelui.

Muzicanţii executară mai întâi câteva arii italieneşti, după care doi cântăreţi executară alternativ următoarele cuplete:

*Si de tu hermosura quieres*
*Una copia con mil gracias,*
*Escucha, porque pretendo*
*El pintarla.*[23]

[22] judecător.

[23] *De vrei să ai o copie a graţiilor şi a frumuseţii dumitale, ascultă-mă, căci pretind s-o zugrăvesc.*

*Es tu frente toda nieve*
*Y el alabastro, batallas*
*Ofreció al Amor, haciendo*
*En ella vaya.*[24]

*Amor labró de tus cejas*
*Dos arcos para su aljava*
*Y debaxo ha descubierto*
*Quien le mata.*[25]

*Eres, dueña de el lugar,*
*Vandolera de las almas*
*Iman de losalvedrios*
*Linda alhaja.*[26]

*Un rasgo de tu hermosura*
*Quisiera yo retratarla,*
*Que es estrella, es cielo, es sol;*
*No, es sino el alva.*[27]

— Cupletele-s galante şi delicate, strigă studentul.

— Ţi se par astfel, zise demonul, pentru că eşti spaniol; dacă ar fi traduse în franţuzeşte, de exemplu, nimeni nu s-ar da în vânt după ele; lectorii acestei naţiuni n-ar aproba expresiile figurate, şi ar găsi în ele o imaginaţie stranie care i-ar face să râdă. Fiecare popor e încăpăţânat în gustul şi în geniul lui propriu. Dar să lăsăm deoparte

---

[24] *Faţa dumitale de zăpadă şi de alabastru l-a sfidat pe Amor, care-şi râdea de dânsa.*

[25] *Amor a făcut din sprâncenele dumitale două arcuri pentru tolba lui: dar dedesubtul lor a descoperit ceva care-l ucide.*

[26] *Eşti stăpânitoarea acestui lăcaş, hoaţă de inimi, magnetul dorinţelor, o bijuterie frumoasă.*

[27] *Aş voi să-ţi zugrăvesc frumuseţea dintr-o dată: e o stea, e un cer, e un soare; nu, nu-i decât o auroră.*

aceste cuplete, urmă el; ai s-auzi acum altfel de muzică. Urmăreşte cu privirea pe cei patru oameni care au apărut deodată în stradă: priveşte-i cum năvălesc asupra simfoniştilor. Aceştia îşi fac scut din instrumentele lor, care, neputând rezista loviturilor, zboară în ţăndări. Acum vezi cum sosesc în ajutorul lor doi cavaleri, dintre care unul e chiar patronul serenadei. Cu câtă furie se azvârle asupra agresorilor! Dar aceştia din urmă, care-s deopotrivă cu ei în îndemânare şi în vitejie, îi primesc aşa cum se cuvine. Cum le mai lucesc săbiile! Priveşte, unul dintre apărătorii simfoniei cade; e cel care a dat concertul; e rănit de moarte. Văzând aceasta, tovarăşul lui o ia la fugă; de asemenea, toţi cei care au atacat caută să scape, şi toţi muzicanţii dispar; nu mai rămâne pe loc decât nenorocitul cavaler, care, de pe urma serenadei, s-a ales cu moartea. În acelaşi timp, priveşte şi la copila alcadelui: e după storul ferestrei sale, de unde a văzut tot ce s-a petrecut; domnişoara e atât de mândră şi de încrezută în frumuseţea ei, destul de comună, încât, în loc să deplângă acest rezultat nenorocit, nemiloasa se felicită de ceea ce s-a întâmplat şi se socoate şi mai încântătoare. Dar asta nu-i tot, urmă el: priveşte acum la un alt cavaler, care se opreşte în stradă, lângă cel scăldat în sânge, pentru a-l ajuta, dacă-i cu putinţă; dar în vreme ce-i absorbit de această grijă caritabilă, iată-l surprins de o patrulă care apare: uite cum îl duc la închisoare, unde va sta tot atât de multă vreme cât ar fi trebuit să stea adevăratul ucigaş al mortului.

— Câte nenorociri se întâmplă în noaptea aceasta! zise Zambullo.

— Dar asta nu-i cea din urmă, continuă diavolul. Dacă ai fi acum de faţă la *Puerta del sol*[28], ai fi înspăimântat de spectacolul care se pregăteşte acolo. Din neglijenţa unui servitor, s-a aprins o casă, unde focul a şi prefăcut în

[28] Cartier al Madridului.

cenuşă multe mobile de preţ; dar oricât de scumpe ar fi bunurile care-ar putea să ardă, don Pedro de Escolano, căruia-i aparţine această magnifică locuinţă, nu le-ar regreta de loc pierderea dacă ar putea s-o scape pe Seraphine, singura lui fată, care e în pericol de moarte.

Don Cléophas dori să vadă acest incendiu şi şchiopul îl transportă în aceeaşi clipă la *Puerta del sol,* pe o casă înaltă, drept în faţa celei care ardea.

# CAPITOLUL XI

## Despre incendiu şi despre ce-a făcut Asmodée în această împrejurare, din prietenie pentru don Cléophas.

Auziră mai întâi voci nelămurite de oameni, dintre care unele strigau „foc”, iar altele cereau „apă”. Băgară de seamă, puţin după aceea, că scara cea mare, care ducea înspre apartamentele principale ale lui don Pedro, era în flăcări; văzură apoi ieşind pe ferestre vârtejuri de pară şi fum.

— Incendiul e-n toi, zise demonul; focul a şi ajuns la acoperiş, prin care începe să-şi facă loc, răspândind în aer o ploaie de scântei. Pojarul s-a întins atât de tare încât lumea care aleargă în toate părţile să-l stingă nu poate să facă altceva decât să stea să-l privească. Observă în mulţimea privitorilor un bătrân în halat; e seniorul de Escolano. Îi auzi răcnetele şi vaietele? Se adresează oamenilor care-l înconjoară, şi-i roagă să-i scape fiica; în zadar le făgăduieşte o răsplată bună, căci nimeni nu vrea să-şi expună viaţa pentru această fată, care are abia

şaisprezece ani şi a cărei frumuseţe e fără pereche. Văzând că le cere zadarnic ajutorul, îşi smulge părul şi mustaţa, se bate cu pumnii în piept; în culmea durerii sale, nu-şi mai dă seama ce face. Pe de altă parte, Seraphine, părăsită de servitoare, a leşinat de spaimă în apartamentul ei, unde în curând o va înăbuşi fumul: nici un muritor nu-i poate veni în ajutor.

— Ah, domnule Asmodée, strigă Léandro Pérez, stăpânit de o generoasă pornire de compătimire, cedează milei de care mă simt cuprins şi nu-mi respinge ruga pe care ţi-o fac, de a scăpa pe această tânără de moartea care o ameninţă; ţi-o cer în schimbul serviciului pe care ţi l-am făcut. Să nu te opui dorinţei mele, ca mai înainte: aş fi mâhnit de moarte.

Diavolul zâmbi auzind vorbele studentului.

— Seniore Zambullo, îi zise el, ai toate calităţile unui adevărat cavaler rătăcitor: eşti curajos, milos la durerile altora şi foarte săritor în slujba tinerelor domnişoare. Ai fi poate în stare să te arunci în mijlocul flăcărilor, ca un Amadis [29], ca s-o scapi pe Séraphine şi s-o predai teafără şi nevătămată tatălui său?

— De-ar da Dumnezeu să poată fi cu putinţă! strigă don Cléophas. Aş săvârşi-o fără să mai stau în cumpănă.

— Numai moartea ţi-ar fi răsplata unei fapte atât de frumoase, urmă şchiopul. Ţi-am mai spus o dată că puterea omenească e neputincioasă în această împrejurare şi doar ca să-ţi fac plăcerea voi interveni; uită-te cu atenţie la tot ce fac!

Abia rostise aceste cuvinte, că şi luă chipul lui Léandro Pérez, spre marea mirare a acestuia, se strecură prin mulţime, prin înghesuială, şi se aruncă în foc, ca şi cum ar fi fost în elementul lui, spre marea spaimă a spectatorilor, care dezaprobară îngroziţi această acţiune printr-un strigăt general.

---

**29** *Amadis de Gaule* - eroul unui roman cavaleresc al cărui text original, în limba spaniolă, a apărut în 1508 la Saragosa.

— Ce om fără minte! zicea unul. Cum de-a putut să-l orbească în aşa hal interesul? Dacă n-ar fi nebun de-a binelea, răsplata făgăduită nu l-ar fi ispitit câtuşi de puţin.

— Tânărul cutezător, zicea un altul, trebuie să fie un iubit al fetei lui don Pedro; înnebunit de durere, s-a hotărât să-şi scape iubita sau să moară o dată cu ea.

În sfârşit, erau cu toţii încredinţaţi că va avea soarta lui Empedocle[30], când, după o clipă, îl văzură ieşind din flăcări cu Seraphine în braţe. Văzduhul răsună de strigăte; mulţimea îl copleşi cu laude pe curajosul cavaler, care săvârşise o faptă atât de frumoasă. Când un act temerar sfârşeşte cu bine, gura cenzorilor amuţeşte, şi această minune păru poporului drept un efect foarte natural al vitejiei spaniole.

Deoarece tânăra era încă leşinată, tatăl ei nu îndrăznea să-şi manifeste bucuria; se temea ca, după ce fusese scăpată ca prin minune de foc, să nu moară sub ochii lui din cauza emoţiei grozave produse de primejdia de care fusese ameninţată; dar peste puţin timp se linişti, căci ea-şi veni în fire din leşin în urma îngrijirilor ce-i fură date. Privi la bătrân şi-i zise cu un ton duios:

— Seniore, aş fi mai degrabă mâhnită decât bucuroasă că am scăpat cu viaţă, dacă nu te-aş vedea şi pe dumneata teafăr.

— Ah, draga mea copilă, îi răspunse el îmbrăţişând-o, dacă ai scăpat cu viaţă, nu-mi pasă de nimic. Să mulţumim, urmă el înfăţişându-l pe falsul don Cléophas, să mulţumim amândoi acestui tânăr cavaler. E salvatorul tău, lui îi datorezi viaţa, nici n-avem cuvinte să-i mulţumim, iar suma pe care am făgăduit-o n-ar putea să ne achite faţă de el.

Diavolul luă atunci cuvântul şi-i zise lui don Pedro cu mare politeţe:

— Seniore, răsplata pe care aţi făgăduit-o n-a avut nici o importanţă în serviciul pe care am avut fericirea să vi-l fac.

---

**30** (c. 490 î.Hr. - c. 430 î.Hr.) Poet şi filozof grec presocratic, despre care circula legenda că s-a azvârlit în flăcările vulcanului Etna.

Sunt nobil şi castilian; plăcerea de-a vă fi uscat lacrimile şi de-a fi smuls flăcărilor pe încântătoarea fiinţă pe care era gata s-o înghită, iată toată mulţumirea mea.

Dezinteresul şi generozitatea salvatorului făcură asupra lui don Pedro de Escolano o puternică impresie; îl rugă să vie pe la dânsul şi îi solicită prietenia, oferindu-i-o pe-a sa. După numeroase schimburi de complimente, tatăl şi fiica sa retraseră în altă clădire, aflată la capătul grădinii; iar demonul se întoarse lângă student, care, văzându-l sub prima lui înfăţişare, îi zise:

— Domnule diavol, înşelatu-m-au oare ochii? Nu aveai mai adineaori înfăţişarea mea?

— Te rog să mă ierţi, răspunse şchiopul, îţi voi spune imediat motivul acestei metamorfoze. Am un plan: vreau să te însor cu Seraphine; chiar de pe acuma, sub trăsăturile dumitale, i-am şi inspirat fetei o violentă pasiune pentru senioria-voastră. Don Pedro e şi el foarte mulţumit de dumneata, deoarece i-am spus extrem de politicos că, scăpându-i fiica, n-am avut altceva în vedere decât să-i bucur şi pe unul şi pe celălalt, şi că onoarea de-a duce la bun sfârşit o faptă atât de primejdioasă e o destul de bună recompensă pentru un nobil spaniol. Moşneagul are un suflet nobil; nu va voi să rămână mai prejos şi pot să-ţi spun că în clipa asta chiar se gândeşte să te facă ginerele lui, pentru a te răsplăti pe măsura serviciului pe care îşi închipuie că i l-ai adus. Aşteptând să se hotărască, adăugă şchiopul, să ne aşezăm într-un loc mai favorabil decât acesta, pentru a ne continua observaţiile.

Cu aceste cuvinte, îl duse pe student pe o biserică înaltă şi plină de mausolee.

# CAPITOLUL XII

# Despre morminte, despre umbre şi despre moarte.

— Înainte de-a ne urma cercetările asupra celor în viaţă, zise demonul, să tulburăm pentru câteva clipe odihna morţilor din această biserică; să vedem din ce cauze li s-au ridicat monumente. Primul dintre cele de pe mâna dreaptă cuprinde tristele rămăşiţe ale unui general, care, ca un al doilea Agamemnon, găsi un Egist în casă la întoarcerea sa din război. În cel de-al doilea e un tânăr cavaler de neam nobil, care, voind să arate iubitei sale toată îndemânarea şi puterea lui într-o luptă cu tauri, fu crunt zdrobit de către unul dintre aceste animale. În cel de-al treilea zace un prelat bătrân, plecat cam în pripă pe lumea cealaltă din cauză că, făcându-şi testamentul în deplină sănătate, îl citise servitorilor săi, cărora, ca un bun stăpân, le lăsa câte ceva la fiecare, iar bucătarul său nu mai avu răbdare să-şi aştepte partea sa de moştenire. În cel de-al patrulea mausoleu odihneşte un curtean care n-a lipsit în viaţa lui de la Curte: timp de şaizeci de ani toţi l-au văzut, în toate zilele, la scularea, la prânzul, la cina şi la culcarea regelui, care-l copleşi cu favoruri pentru a-i răsplăti perseverenţa.

— Dar, cel puţin, întrebă don Cléophas, curteanul acesta era un om îndatoritor?

— Absolut de loc, răspunse diavolul; făgăduia întotdeauna, ca să facă plăcere, dar niciodată nu-şi ţinea cuvântul dat.

— Ce mizerabil! zise Léandro; dacă ar fi vreodată să se înlăture din societatea civilă oamenii de prisos, ar trebui să se înceapă cu acest soi de curteni.

— Mormântul al cincilea, continuă Asmodée, conţine rămăşiţele unui senior zelos pentru naţiunea spaniolă şi gelos de gloria stăpânului său; toată viaţa lui a fost ambasador la Roma sau în Franţa, în Anglia sau în

Portugalia. Şi atât de cumplit s-a ruinat la aceste ambasade încât, când a murit, n-avea nici cu ce să fie îngropat; dar regele luă asupra sa cheltuiala, pentru a-i răsplăti serviciile... Să trecem la monumentele de pe cealaltă parte. Cel dintâi e al unui negustor cu dare de mână, care a lăsat mari bogăţii copiilor săi şi care, de teamă ca această avere să nu-i facă să-şi uite originea, şi-a gravat pe mormânt numele şi calitatea, lucru care astăzi displace profund descendenţilor săi. Mausoleul care urmează şi care le întrece pe toate celelalte în măreţie e un monument admirat de toţi vizitatorii.

— Într-adevăr, zise Zambullo, îl găsesc admirabil; îmi plac mai cu seamă cele două figuri care stau în genunchi. Cât de frumos sunt lucrate! Sculptorul care le-a făcut îşi cunoştea bine meseria! Dar spune-mi, te rog, ce fel de oameni au fost în timpul vieţii lor aceste figuri?

Şchiopul începu:

— Acei pe care-i priveşti sunt un duce cu soţia lui. Seniorul acesta era marele paharnic al Curţii; îşi îndeplinea însărcinarea cu vrednicie, iar nevasta lui ducea o viaţă deosebit de cucernică. Dar trebuie să-ţi istorisesc o ispravă de-a acestei preacinstite ducese. Are să ţi se pară cam ştrengărească pentru o pioasă ca dânsa. Iat-o: Această doamnă avea ca duhovnic, de multă vreme, pe un călugăr din Ordinul Îndurării, pe nume don Jeronimo d’Aguilar, om de seamă şi faimos predicator. Era mulţumită de dânsul cât se poate, când apăru la Madrid un dominican care incintă pe toată lumea cu predicile sale. Acest nou orator se numea fratele Placide; lumea alerga la predicile sale ca la ale cardinalului Ximenes şi, ducându-i-se vestea, Curtea veni să-l asculte şi fu şi mai încântată decât oraşul. La început, ducesa noastră se ambiţionă să ţie piept acestei faime şi se împotrivi curiozităţii de-a se duce să judece ea însăşi elocinţa fratelui Placide. Procedând astfel, dovedea duhovnicului ei că, fiind o penitentă delicată şi sensibilă, înţelege să împărtăşească sentimentele de ură şi de gelozie

pe care noul venit putea să le stârnească în inima lui don Jeronimo. Totuşi, nu putu să reziste prea multă vreme; dominicanul făcu atâta zarvă încât, în cele din urmă, ea cedă ispitei de a-l vedea; îl văzu, îl auzi predicând, îl plăcu, îl urmă, şi mica nestatornică îşi puse în cap să-l ia de duhovnic. Dar mai întâi trebuia să scape de călugărul din Ordinul Îndurării; şi nu era lucru uşor; nu poţi părăsi un mentor spiritual ca pe un amant; o femeie evlavioasă nu acceptă să treacă drept uşuratică şi nici să-şi piardă stima duhovnicului. Ce făcu ducesa? Se duse la don Jeronimo şi, cu o figură tristă, ca şi cum ar fi fost cu adevărat mâhnită, îi zise: „Părinte, sunt disperată; priveşte în ce stare de uimire, de mâhnire şi de nedumerire sufletească, cu neputinţă de descris, mă aflu". „Ce s-a întâmplat, doamnă?" întrebă d'Aguilar. „Să fie oare cu putinţă? urmă ea; soţul meu, care până acum a avut cea mai deplină încredere în cinstea mea şi care de atâta vreme mă ştie sub oblăduirea dumitale, fără să arate cea mai mică nelinişte în privinţa purtării mele, a început deodată să dea semne de gelozie şi nu mai vrea să-mi fii duhovnic. Ai mai auzit vreodată de un asemenea capriciu? Degeaba i-am spus că prin această purtare răneşte un om cu o adâncă cucernicie şi eliberat de tirania patimilor, căci, luându-ţi partea, mai rău i-am sporit neîncrederea." Cu toată isteţimea lui, don Jerónimo dădu crezare acestor vorbe*;* e adevărat că ea îi adusese asemenea argumente încât ar fi înşelat pe oricine. Deşi supărat că pierde o enoriaşă atât de importantă, o sfătui totuşi să se supună voinţei soţului ei; dar sfinţia-sa deschise până la urmă ochii şi înţelese cum stau lucrurile, când află că doamna cu pricina îşi alesese de duhovnic pe fratele Placide... După acest mare paharnic cu îndemânatica lui soţie, urmă diavolul, un mausoleu ceva mai modest ascunde nu de mult timp ciudata unire a unui decan al Consiliilor Indiilor cu tânăra lui soţie. Acest decan, la vârsta de şaizeci şi trei de ani, se însură cu o fată de douăzeci. Avea doi copii din prima

căsătorie, a căror ruinare se pregătea s-o semneze, când o apoplexie îl curăţă pe neaşteptate; nevasta lui răposă la douăzeci şi patru de ore după dânsul, de ciudă că soţul nu i-a murit cu trei zile mai târziu... Iată-ne ajunşi la monumentul cel mai de seamă din biserica aceasta: spaniolii nutresc aceeaşi veneraţie pentru acest mormânt, precum romanii cinsteau pe cel al lui Romulus.

— Şi a cărui om de seamă e această cenuşă? întrebă Léandro Pérez.

— Al unui prim-ministru al coroanei Spaniei, răspunse Asmodée; nicicând monarhia nu va mai avea poate un asemenea ministru. Regele lăsă conducerea statului în seama acestui om mare, care îşi îndeplini în aşa fel însărcinările încât şi monarhul, şi supuşii rămaseră foarte mulţumiţi. Statul în timpul lui a fost totdeauna înfloritor, iar poporul fericit; în sfârşit, acest ministru dibaci era foarte religios şi umanitar; şi cu toate că în clipa morţii nu avea nimic să-şi reproşeze, totuşi răspunderea postului său îl făcea să se cutremure... Puţin mai departe de acest ministru atât de demn de a fi regretat poţi distinge într-un colţ o placă de marmură neagră fixată de un stâlp. Vrei să deschid mormântul care-i dedesubt, ca să-ţi arăt ce-a mai rămas dintr-o fată din burghezime, care a murit în floarea vârstei şi a cărei frumuseţe fermeca toate privirile? Acum nu-i decât o mână de pulbere; dar pe când trăia era o fiinţă atât de plăcută încât tatăl ei veşnic tremura ca nu cumva să i-o răpească cineva; lucru ce s-ar fi putut prea bine întâmpla, dacă ar fi trăit mai mult. Trei cavaleri care o adorau fură atât de nemângâiaţi de pierderea ei încât se omorâră de disperare. Tragica lor întâmplare e gravată pe această placă de marmură cu litere de aur, împreună cu trei figurine, reprezentând pe cei trei nefericiţi amorezi: sunt înfăţişaţi în momentul sinuciderii lor; unul bea un pahar cu otravă, celălalt se străpunge cu sabia, iar cel de-al treilea îşi trece laţul pe după gât pentru a se spânzura.

Demonul, băgând de seamă în acel moment al povestirii că studentul râdea din toată inima şi că făcea haz de faptul că epitaful acelei domnişoare fusese împodobit cu cele trei figurine, îi zise:

— Deoarece vederea acestui epitaf te înveseleşte, mai că-mi vine să te duc chiar acum pe malurile Tagelui, pentru a-ţi arăta monumentul construit din îndemnul unui autor dramatic în biserica unui sat de lângă Almaraz, unde acesta se retrăsese, după ce trăise vreme îndelungată la Madrid, ducând o viaţă veselă. Acest autor scrisese pentru teatru un mare număr de comedii grosolane şi porcoase; înainte de-a muri, însă, fu cuprins de remuşcări; şi pentru a ispăşi scandalul pricinuit de aceste comedii, a pus să-i zugrăvească pe mormânt un fel de rug, alcătuit din cărţi care cuprindeau câteva din piesele sale, iar Pudoarea e înfăţişată ţinând o faclă aprinsă, gata să le dea foc... În afară de morţii care zac în mausoleele pe care ţi le-am arătat, mai sunt nenumăraţi alţii îngropaţi aici cât se poate de modest. Văd toate umbrele rătăcind: se plimbă, trec fără încetare unele pe lângă celelalte, fără să tulbure liniştea profundă care domneşte în acest sfânt lăcaş. Nu-şi vorbesc între ei, dar eu pot să le citesc, în această muţenie, toate gândurile.

— Ce rău îmi pare, strigă don Cléophas, că nu pot să mă bucur şi eu împreună cu dumneata de vederea lor!

— Pot să-ţi fac şi plăcerea aceasta, îi zise Asmodée, nimic mai uşor pentru mine.

Zicând acestea, demonul îi atinse ochii şi, ca prin minune, îl făcu să vadă un mare număr de fantome albe.

La vederea lor, Zambullo se înfioră.

— De ce te înfiori? întrebă diavolul. Te sperie oare umbrele acestea? Nu trebuie să te înspăimânte veşmântul lor; obişnuieşte-te de pe-acum, căci şi dumneata vei fi îmbrăcat la fel; e uniforma celor morţi; fii liniştit şi nu te teme de nimic. De ce să-ţi pierzi tăria în asemenea

împrejurare, dumneata care ai avut curajul să înfrunţi apariţia mea? Oamenii aceştia nu-s mai răi ca mine.

La aceste cuvinte, studentul, luându-şi inima în dinţi, privi fantomele cu destulă îndrăzneală.

— Uită-te bine la toate aceste umbre, îl îndemnă şchiopul; chiar cele care au mausolee nu se mai deosebesc de cele care n-au ca înveliş decât un biet sicriu: subordonarea care-i deosebea pe unii de alţii cât erau în viaţă acum nu mai există; chiar marele paharnic al Curţii sau primul-ministru n-au mai multă valoare decât cel mai sărac cetăţean îngropat în această biserică. Măreţia acestor suflete moarte a luat sfârşit o dată cu zilele lor, precum se sfârşeşte aceea a unui erou de teatru după terminarea piesei.

— Dar am băgat de seamă un lucru, zise Léandro: văd o umbră care se plimbă singură şi pare să evite tovărăşia celorlalte.

— Zi mai bine că celelalte evită tovărăşia ei, răspunse demonul, şi atunci nu vei greşi. Ştii cine e umbra aceasta? E a unui bătrân notar care a ţinut cu trufie să fie îngropat într-un sicriu de plumb, fapt care a jignit pe toate celelalte suflete de burghezi ale căror cadavre au fost aşezate în pământ, mai modest. Pentru a-i pedepsi orgoliul, nu-i mai tolerează umbra printre ale celorlalte.

— Am mai observat ceva, zise iar don Cléophas: două umbre, trecând una prin faţa celeilalte, s-au oprit un moment ca să se privească, apoi şi-au continuat drumul.

— Acestea, răspunse diavolul, sunt umbrele a doi prieteni: unul muzicant, iar celălalt pictor; erau cam beţivi de felul lor, dar încolo oameni de treabă. Au murit amândoi în acelaşi an; când sufletele lor se întâlnesc, îşi amintesc de petrecerile făcute şi-şi spun prin tăcerea lor plină de tristeţe: „Vai, prietene, s-a terminat cu chefurile noastre!”

— Sfinte Dumnezeule! strigă studentul. Ce văd? La capătul bisericii zăresc două umbre care se plimbă împreună; cât îmi par de desperecheate! Staturile şi

mişcările nu li se potrivesc de loc: una-i înaltă peste măsură şi se mişcă cu gravitate, pe când cealaltă e mititică şi se mişcă cu vioiciune.

— Cea mare, răspunse şchiopul, e umbra unui neamţ care şi-a pierdut viaţa din cauză că, la o beţie, a băut trei pahare de vin amestecat cu tutun; iar cea mică a unui francez, care, conform spiritului galant al naţiunii sale, intrând odată într-o biserică, a oferit din politeţe apă sfinţită unei tinere care tocmai pleca; în aceeaşi zi, drept răsplată a politeţii sale, a fost culcat la pământ cu o lovitură de durdă... În faţa mea, zise Asmodée, descopăr în mulţime trei umbre remarcabile; trebuie să-ţi povestesc în ce chip s-au despărţit de corpurile lor. Însufleţeau frumoasele corpuri a trei actriţe, care stârneau pe vremea aceea multă vâlvă la Madrid, aşa cum stârniseră odinioară la Roma, Origo, Cytheris şi Arbuscula; şi ele erau tot atât de meştere ca şi acestea în arta de a distra bărbaţii în public şi de a-i ruina în particular. Iată care a fost sfârşitul celor trei vestite actriţe spaniole: una a plesnit pe loc, de ciudă, auzind aplauzele publicului la debutul unei tinere actriţe; alta şi-a găsit moartea din pricina bunătăţilor cu care se îndopa; iar a treia, înfierbântându-se prea tare pe scenă pe când juca rolul unei vestale, muri în dosul teatrului din pricina unui avort... Dar să lăsăm în pace toate aceste umbre, urmă demonul, le-am cercetat destul; vreau să-ţi mai înfăţişez un spectacol cu totul nou, care-ţi va face o impresie mai puternică decât toate. Datorită aceleiaşi puteri cu care te-am făcut să vezi sufletele morţilor, te voi face să vezi însăşi Moartea. O vei putea privi pe această crâncenă duşmană a speciei omeneşti, care dă fără încetare târcoale oamenilor, fără ca aceştia s-o vadă; care străbate cât ai clipi din ochi lumea în lung şi-n lat şi care-şi exercită puterea în acelaşi timp asupra tuturor popoarelor pământului... Priveşte înspre răsărit; uite, acum o poţi privi: înaintea ei zboară un stol de păsări cobitoare prin ţipete lugubre. Mâna ei neobosită e

înarmată cu o coasă neîndurătoare, sub care cad succesiv generaţiile. Pe una din aripile ei sunt zugrăvite războiul, ciuma, foametea, naufragiul, incendiul, împreună cu celelalte accidente funeste, care-i procură în fiece clipă o nouă pradă; pe cealaltă aripă se pot distinge câţiva medicinişti tineri, declaraţi doctori în faţa Morţii, care le dă încuviinţarea, după ce-i pune să jure că nu vor practica niciodată medicina altfel decât se practică în zilele noastre.

Deşi don Cléophas avea convingerea că nu era nimic real în ceea ce vedea şi că diavolul, numai ca să-i facă plăcere, îi arăta Moartea sub această formă, n-o putea totuşi privi fără spaimă; dar se linişti şi spuse diavolului:

— Nu cred că figura aceasta îngrozitoare va trece pe deasupra Madridului fără să lase şi unele urme ale trecerii sale...

— Se înţelege, răspunse şchiopul, nu vine aci de pomană; nu depinde decât de dumneata ca să fii martor al isprăvilor ei.

— Vreau să profit atunci, spuse studentul; să zburăm pe urmele ei; să vedem asupra căror familii nefericite îşi va revărsa furia. Multe lacrimi vor curge!

— Nu mă îndoiesc, conveni Asmodée; numai că multe din ele vor fi mincinoase. Moartea, cu toată groaza ce o inspiră, seamănă şi bucurie, nu numai durere.

Spectatorii noştri îşi luară zborul în urmărirea Morţii, ca s-o poată mai bine observa. Ea intră mai întâi într-o casă de burghezi, în care stăpânul era grav bolnav; de cum îl atinse cu coasa, el îşi şi dădu sufletul, înconjurat de membrii familiei, care începură cu toţii să plângă şi să se jelească, de-ţi era mai mare mila.

— Aici nu-i vorba de nici o prefăcătorie, zise demonul; nevasta şi copiii acestui burghez îl iubeau mult; de altfel, mai aveau şi nevoie de dânsul, ca să-i poată hrăni; lacrimile lor nu pot fi prefăcute... Dar lucrurile nu stau tot aşa în casa cealaltă, în care vezi Moartea lovind un bătrân. E un consilier rămas celibatar şi care toată viaţa lui a

mâncat prost ca să poată strânge bogăţii; îl moştenesc trei nepoţi, care s-au şi înfiinţat lângă dânsul de cum au auzit că-i pe moarte. Şi-au compus nişte mutre grozav de întristate şi şi-au jucat rolurile de minune; dar priveşte cum îşi aruncă măştile şi se pregătesc să intre în rolul de moştenitori, după ce-au terminat cu cel de rude. Ce-or să mai scotocească peste tot! Ce-or să mai puie mâna pe grămezi de aur şi de argint! „Ce plăcere! le spunea mai adineauri unul dintre moştenitori celorlalţi; bine e să fii nepotul unui unchi cărpănos, care s-a lipsit de toate bunurile vieţii ca să ni le înlesnească nouă!”

— Frumos discurs funebru! zise Léandro Pérez.

— Ei, pe legea mea, răspunse diavolul, aşa păţesc toţi părinţii care sunt bogaţi şi trăiesc mai mult decât trebuie. Nu se pot aştepta la altceva nici de la propriii lor copii. În vreme ce aceşti moştenitori, nespus de bucuroşi, caută comorile răposatului, Moartea zboară spre un palat în care locuieşte un tânăr senior bolnav de variolă. Seniorul acesta, dintre toţi cel mai plăcut de la Curte, e sortit să piară în floarea tinereţii, măcar că e îngrijit de acest doctor... Observă cu câtă iuţeală operează Moartea; a şi tăiat firul vieţii tânărului senior, şi acum o văd gata pentru altă expediţie. Se opreşte pe o mănăstire, coboară într-o chilie, se repede asupra unui pios călugăr şi retează firul unei vieţi plină de pocăinţă şi de umilinţă dusă timp de patruzeci de ani. Oricât de teribilă ar fi Moartea, pe el nu l-a înspăimântat câtuşi de puţin; în schimb, intră acum într-o casă pe care o va umple de groază. Se apropie de un licenţiat dintr-o familie bună, numit de curând în episcopia din Albarazin. Prelatul acesta e foarte ocupat, trebuind să plece la eparhia lui, cu toată pompa de care se înconjoară astăzi un prinţ al bisericii. Nici prin cap nu-i trece că va muri; peste câteva clipe va pleca totuşi pe lumea cealaltă, fără suită, ca şi călugărul; nu se ştie însă dacă va fi tot atât de bine primit ca acesta.

— Doamne sfinte! strigă Zambullo. Văd că Moartea va trece pe deasupra palatului regal! Tare mi-e teamă că nemiloasa, printr-o simplă lovitură de coasă, să nu producă consternare în întreaga Spanie!

— Ai dreptate să tremuri, zise şchiopul, căci Moartea acordă mai multă consideraţie regilor decât slugilor sale; dar linişteşte-te, urmă el după câteva clipe, încă nu-i poartă gând rău monarhului: se va năpusti asupra unuia dintre curtenii lui, unul dintre acei seniori a căror singură ocupaţie e să-l urmeze şi să i se închine; nu-i greu de înlocuit un asemenea om.

— Dar îmi pare, reluă studentul, că Moartea nu se mulţumeşte numai cu sufletul acestui curtean; văd că s-a oprit deasupra palatului, lângă apartamentul reginei.

— E-adevărat, continuă diavolul, dar pentru a face o faptă bună; va tăia piuitul unei femei răutăcioase, care se distra semănând discordie în anturajul reginei şi care s-a îmbolnăvit de supărare văzând împăcarea sinceră a două doamne pe care le învrăjbise... Curând vei auzi nişte ţipete sfâşietoare, urmă demonul: Moartea a pătruns în casa cea frumoasă de pe mâna stângă; vei asista la unul dintre cele mai triste spectacole pe care le poţi vedea pe scena lumii; îndreaptă-ţi ochii asupra acestei privelişti demne de jale.

— Într-adevăr, zise don Cléophas, zăresc o doamnă care se zbate în braţele slujnicelor sale, smulgându-şi părul din cap. Care-i pricina mâhnirii de care pare cuprinsă?

— Priveşte în apartamentul din faţa aceluia în care se află doamna, răspunse diavolul, şi vei descoperi cauza. Uită-te la bărbatul întins pe un pat minunat: e soţul ei, care-şi dă ultima suflare; femeia e nemângâiată. Povestea lor e înduioşătoare, şi-ar merita să fie scrisă: mai că-mi vine poftă să ţi-o istorisesc.

— Mi-ar face plăcere, răspunse Léandro: pe cât mă înveseleşte ridicolul, pe atât mă înduioşează nenorocirea.

— E cam lungă povestea, urmă Asmodée, dar e atât de interesantă încât nu te poate plictisi. De altfel, trebuie să-ţi

mărturisesc că, deşi sunt drac, m-am cam săturat să tot umblu după Moarte; s-o lăsăm deci să-şi vadă de victimele ei.

— Bucuros, zise Léandro: mai curios sunt să ascult întâmplarea cu care vrei să mă onorezi, decât să văd atâţia muritori pierind unul după altul.

Atunci şchiopul, după ce-l duse pe student pe una dintre cele mai înalte case de pe Alcala, îşi începu povestirea în acest fel:

# CAPITOLUL XIII

## Puterea prieteniei
(povestire)

— Un tânăr cavaler din Toledo, urmat de valetul său, se îndepărta grabnic de locul lui de naştere, pentru a scăpa de urmările unei tragice întâmplări. Era la vreo două leghe de oraşul Valencia, când, la marginea unei păduri, întâlni o doamnă coborând în mare grabă dintr-o trăsură; faţa ei neacoperită de nici un voal era de o frumuseţe orbitoare; persoana aceasta încântătoare părea atât de tulburată, încât cavalerul, socotind că ar avea nevoie de ajutor, se grăbi să-i ofere sprijinul. „Generosule necunoscut, îi zise doamna, nu-ţi resping oferta pe care mi-o faci: îmi pare că Dumnezeu mi te-a scos în cale ca să înlătur nenorocirea de care mă tem. Doi cavaleri şi-au dat întâlnire în pădurea aceasta; i-am văzut intrând în ea cu puţin înainte; vor să se bată în duel; însoţeşte-mă, te rog; ajută-mă să-i despart.” Zicând aceste cuvinte, ea intră în pădure; iar toledanul, lăsându-şi calul în mâinile valetului, se grăbi s-o ajungă din

urmă. Nu făcură nici o sută de paşi, că şi auziră zgomot de săbii, şi peste puţin zăriră printre copaci doi bărbaţi care se duelau cu furie. Toledanul alergă la ei să-i despartă; şi după multe sforţări şi rugăminţi, îi determină să-i spună care e pricina neînţelegerii lor. „Preavrednicule străin, îi zise unul dintre cei doi cavaleri, mă numesc don Fadrique de Mendoce, iar potrivnicul meu se numeşte don Alvaro Ponce. Amândoi o iubim pe dona Théodora, doamna care te însoţeşte; ea nu ne-a luat în seamă niciodată şi, oricâte dovezi de curtenie i-am dat ca să-i intrăm în voie, nemiloasa nu şi-a schimbat purtarea. În ce mă priveşte, aveam intenţia să-i rămân mai departe credincios, cu toată indiferenţa ei; dar rivalul meu, în loc să facă la fel, a găsit cu cale să mă provoace la duel.” „Aşa este, îl întrerupse don Alvaro, aşa am găsit cu cale să procedez: socotesc că, dacă n-aş avea nici un rival, dona Théodora mi-ar da ascultare; vreau aşadar să încerc a lua viaţa lui don Fadrique, scăpând astfel de cel care se opune fericirii mele.” „Domnilor cavaleri, le zise atunci toledanul, nu pot să aprob lupta voastră; prin asta o ofensaţi pe dona Théodora; în curând se va afla în tot regatul Valenciei că v-aţi bătut pentru ea; onoarea doamnei ar trebui să vă fie mai de preţ decât tihna şi viaţa voastră. Şi apoi, la ce fel de răsplată se poate aştepta învingătorul? Îşi închipuie poate că, după ce-a pus în primejdie reputaţia iubitei sale, va fi privit cu mai multă îngăduinţă? Mare greşeală! Credeţi-mă, mai bine siliţi-vă şi unul şi celălalt să vă arătaţi mai demni de numele pe care le purtaţi: stăpâniţi-vă pornirile furioase şi, printr-un jurământ de onoare, supuneţi-vă deopotrivă mijlocului de împăcare pe care vi-l voi propune; sfada se poate astfel termina fără vărsare de sânge.” „Ei, şi cum anume?” strigă don Alvaro. „Trebuie ca doamna să aleagă singură, le răspunse toledanul; să-l aleagă sau pe don Fadrique, sau pe dumneata, iar amantul sacrificat să n-aibă voie să-l provoace pe rival, trebuind să-i lase cale liberă.” „Primesc, zise don Alvaro, şi mă jur pe tot ce am

mai sfânt că aşa voi face; dona Théodora să hotărască: n-are decât să-l prefere pe rivalul meu; aşa voi fi mai liniştit, decât să îndur o veşnică îndoială." „Iar eu, zise la rândul său don Fadrique, iau cerul drept martor: dacă divina ţintă a iubirii mele nu se declară în favoarea mea, mă voi îndepărta de farmecele ei; şi chiar dacă n-o voi putea uita, voi căuta, cel puţin, să n-o mai revăd." Atunci toledanul se întoarse spre dona Théodora, zicându-i: „Doamnă, acum e rândul dumitale să vorbeşti: cu un singur cuvânt îi poţi dezarma pe cei doi rivali; nu-ţi rămâne decât să-l numeşti pe cel a cărui credinţă vrei s-o răsplăteşti." „Domnule cavaler, răspunse doamna, caută mai bine altă cale de împăcare. De ce să devin eu victima împăcării lor? E adevărat că-l preţuiesc atât pe don Fadrique, cât şi pe don Alvaro; dar nu-l iubesc pe nici unul; şi nu e drept ca numai pentru a înlătura lupta dintre ei, care-mi şţirbeşte bunul nume, să dau vreunuia speranţe înşelătoare." „Lăsaţi prefăcătoria deoparte, doamnă, reluă toledanul; trebuie totuşi să vă hotărâţi. Deşi amândoi cavalerii sunt deopotrivă de chipeşi, sunt încredinţat că vă simţiţi mai atrasă de către unul dintre ei; dovadă e spaima de moarte de care păreaţi cuprinsă." „Aţi interpretat greşit această spaimă, răspunse dona Théodora; fără îndoială că pierderea unuia dintre aceşti doi cavaleri m-ar mâhni şi mi-ar provoca remuşcări, deşi n-am nici o vină; păream îngrijorată numai din cauza primejdiei care-mi ameninţa reputaţia." Don Alvaro Ponce, brutal din fire, îşi pierdu atunci răbdarea. „Asta-i prea mult, zise el brusc; deoarece doamna refuză să încheiem cearta pe cale paşnică, atunci să hotărască armele." Vorbind astfel, îl atacă din nou pe don Fadrique, iar acesta, la rândul lui, se pregăti să-i răspundă în acelaşi fel. Atunci doamna, mai mult din cauza spaimei decât de bunăvoie, strigă plină de tulburare: „Opriţi-vă, domnilor cavaleri, voi face precum doriţi. Deoarece nu-i alt mijloc de a împiedica această luptă, care-mi prejudiciază onoarea, declar că dau preferinţă lui don

Fadrique de Mendoce.” Nu termină bine de spus aceste cuvinte, că dizgraţiatul Ponce, fără a rosti un singur cuvânt, alergă la copacul de care se afla legat calul său, îl dezlegă şi dispăru, aruncând priviri furioase asupra rivalului său şi asupra aceleia pe care o iubea. În vreme ce fericitul Mendoce era în culmea bucuriei: când se arunca în genunchi în faţa doamnei Théodora, când îl îmbrăţişa pe toledan, şi nu putea găsi destule cuvinte de mulţumire pentru a le dovedi recunoştinţa de care se simţea pătruns. În timpul acesta, doamna, mai liniştită după plecarea lui don Alvaro, se gândea cu oarecare durere că făgăduise să primească atenţiile unui îndrăgostit al cărui merit îl aprecia, într-adevăr, dar pe care nu-l iubea. „Seniore don Fadrique, îi zise ea, nădăjduiesc că nu vei abuza de preferinţa pe care ţi-am acordat-o; ai obţinut-o doar graţie împrejurării în care mă aflam de-a alege între dumneata şi don Alvaro; nu vreau să spun că n-am făcut nici o deosebire între dumneata şi dânsul; ştiu bine că el nu are deosebitele dumitale calităţi: eşti cel mai perfect cavaler din toată Valencia, trebuie s-o recunosc; pot să-ţi spun chiar că atenţia unui om ca dumneata poate măguli vanitatea unei femei; dar oricât de glorioasă ar fi ea pentru mine, îţi mărturisesc că n-o primesc cu plăcere şi că te compătimesc, dacă mă iubeşti aşa precum se pare. Nu vreau totuşi să-ţi iau orice speranţă de a-mi înduioşa inima; poate că această indiferenţă e datorată durerii pe care am încercat-o pierzând acum un an pe don Andrea de Cifuentes, soţul meu. Cu toate că n-am trăit mult timp împreună şi că dânsul era destul de vârstnic când părinţii mei, orbiţi de bogăţiile lui, m-au silit să-l iau în căsătorie, am fost totuşi foarte mâhnită de moartea lui; nu trece zi în care să nu-l regret. Şi nu e oare demn de regretele mele? adăugă ea. Nu se asemăna câtuşi de puţin acelor bătrâni supărăcioşi şi geloşi, care, neputând crede că o femeie tânără poate fi îndestul de înţeleaptă încât să le ierte slăbiciunile, o supraveghează pas cu pas, sau o pun sub

supravegherea vreunei guvernante devotate tiraniei lor. Vai! Don Andrea avea o încredere în cinstea mea de care cu greu ar fi în stare un soţ tânăr şi adorat. De altfel, bunăvoinţa lui era nemărginită şi aş putea spune că singura lui grijă era să preîntâmpine toate dorinţele care i s-ar fi părut că le am: aşa era don Andrea Cifuentes. Judecă şi dumneata, Mendoce, de ce nu pot uita cu uşurinţă pe un om cu un caracter atât de plăcut: îl am veşnic înaintea ochilor şi fără îndoială că asta contribuie mult să-mi îndepărteze atenţia de la orice încercare de a-mi câştiga simpatia." La acestea, don Fadrique nu se putu stăpâni să n-o întrerupă pe dona Théodora: „Ah, doamnă, strigă el, cât sunt de bucuros să aud chiar din gura dumitale că nu din aversiune pentru persoana mea nu mi-ai luat în seamă atenţiile! Nădăjduiesc că într-o zi îmi vei răsplăti credinţa." „Nu mă voi împotrivi câtuşi de puţin să fie cum spui, continuă doamna, deoarece îţi dau încuviinţarea de-a veni să mă vezi şi de a-mi vorbi din când în când de dragostea dumitale: încearcă să procedezi astfel ca să-ţi apreciez atenţiile faţă de mine; fă în aşa fel ca să te pot iubi: nu-ţi voi ascunde sentimentele mele, dacă ele vor fi favorabile; dar dacă, cu toate sforţările dumitale, n-ai să ajungi la rezultatul dorit, să-ţi aminteşti, Mendoce, că n-ai dreptul să-mi faci mustrări." Don Fadrique voi să răspundă, dar nu avu vreme, căci doamna, luându-l de mână pe toledan, se îndreptă cu paşi repezi spre trăsură. Se duse să-şi dezlege calul de copacul de care era priponit şi, ţinându-l de hăţuri, o urmă pe dona Théodora, care se urcă în trăsură tot atât de agitată precum coborâse: cauza însă era acum cu totul alta. Toledanul şi cu don Fadrique o întovărăşiră călări până la porţile Valenciei, unde se despărţiră. Ea se îndreptă spre locuinţa ei, iar don Fadrique îl luă cu sine pe toledan. Îl lăsă să se odihnească şi, după ce-l ospătă precum se cuvenea, îl întrebă cu discreţie ce treburi are la Valencia şi dacă are de gând să stea mai multă vreme. „Cât mai puţin timp cu putinţă, îi

răspunse toledanul; sunt doar în trecere spre mare, căci vreau să mă îmbarc pe cel dintâi vas care se va desprinde de coastele Spaniei; puţin îmi pasă în care colţ din lume îmi voi continua cursul vieţii fără de noroc, numai să mă ştiu departe de aceste locuri nefaste.” „Ce spui? întrebă don Fadrique cu surprindere; ce poate să te revolte împotriva ţării dumitale şi să te facă să urăşti ceea ce toţi oamenii iubesc în mod firesc?” „După cele ce mi s-au întâmplat, urmă toledanul, mi-e groază de ţara mea şi singura-mi dorinţă e s-o părăsesc pentru totdeauna.” „Ah, domnule cavaler, strigă Mendoce înduioşat, cât sunt de nerăbdător să-ţi cunosc nenorocirile! Chiar dacă nu voi avea puterea să-ţi uşurez chinurile, cel puţin sunt gata să ţi le împărtăşesc. Am fost atras dintr-o dată de înfăţişarea dumitale; felul dumitale de-a fi mă încântă şi mă simt de pe-acum legat de soarta dumitale.” „Ceea ce-mi spui îmi aduce cea mai mare mângâiere cu putinţă, seniore don Fadrique, răspunse toledanul; şi pentru a-ţi dovedi oarecum recunoştinţa ce ţi-o port pentru bunătatea ce mi-o arăţi, îţi voi spune că şi eu, văzându-te împreună cu don Alvaro Ponce, am fost de la început de partea dumitale. O undă de simpatie, pe care n-am mai încercat-o până acum la prima vedere a unei persoane, mă făcea să mă tem ca nu cumva dona Théodora să-l prefere pe rivalul dumitale; de aceea m-am bucurat când s-a pronunţat în favoarea dumitale. Iar cele ce-au urmat au întărit atât de bine prima impresie, încât, în loc să-mi ascund supărările, voi căuta să-mi deschid inima, ba chiar îmi face plăcere să-ţi dezvălui ce am pe suflet; ascultă-mi, dar, nenorocirile. M-am născut la Toledo şi mă numesc don Juan de Zarate. Mi-am pierdut părinţii de copil, astfel încât am putut dispune de timpuriu de cei patru mii de ducaţi rentă pe care mi i-au lăsat. Deoarece eram liber şi fiindcă mă credeam destul de bogat ca să nu-mi întreb decât inima în alegerea unei soţii, m-am însurat cu o fată de o frumuseţe răpitoare, neluând în seamă nici sărăcia ei şi nici inegalitatea condiţiilor

noastre sociale; înotam în fericire şi, ca să pot gusta pe deplin bucuria de-a avea o fiinţă iubită, la câteva zile după căsătorie, am dus-o la o moşie de-a mea, la câteva leghe de Toledo. Acolo trăiam amândoi în cea mai deplină înţelegere, când ducele de Naxera, al cărui castel e în vecinătatea moşiei mele, într-o zi pe când se afla la vânătoare, veni să se odihnească la mine. Îmi văzu nevasta şi se îndrăgosti de ea: cel puţin aşa mi s-a părut; şi ceea ce mi-a întărit bănuiala a fost faptul că la puţin timp după aceea îmi căuta cu mare insistenţă prietenia, de care până atunci făcuse foarte puţin caz; mă invită la vânătorile sale, îmi făcu o mulţime de daruri şi mai ales multe oferte de servicii. Am fost la început îngrijorat de această pasiune; mă gândeam să mă întorc la Toledo cu soţia mea şi fără îndoială că numai Dumnezeu îmi inspirase această idee; căci dacă ducele n-ar fi avut atâtea ocazii s-o vadă pe soţia mea, desigur că aş fi înlăturat nenorocirile care au urmat; dar încrederea pe care o aveam în ea mi-au înlăturat grijile. Mi se părea că nu e cu putinţă ca o fiinţă pe care o luasem în căsătorie fără zestre şi pe care o scosesem din întuneric să fie într-atât de nerecunoscătoare încât să uite ceea ce făcusem pentru dânsa. Vai, cât de puţin o cunoşteam! Ambiţia şi vanitatea, două elemente atât de naturale la femei, erau principalele defecte ale soţiei mele. Îndată ce ducele găsi mijlocul de a-i aduce la cunoştinţă sentimentele lui, ea îşi făcu un titlu de mândrie dintr-o atât de importantă cucerire. Iubirea unui om căruia i se spunea *excelenţă* îi măguli vanitatea şi-i umplu închipuirea de visuri deşarte: se preţui pe dânsa mai mult, iar pe mine mă iubi mai puţin. Ceea ce făcusem pentru dânsa, în loc să-i trezească recunoştinţa, îmi atrase şi mai mult dispreţul ei: mă privi ca pe un soţ nedemn de frumuseţea ei şi îşi închipui că, dacă acest mare senior îndrăgostit de farmecele sale ar fi văzut-o înainte de-a se căsători cu mine, negreşit ar fi luat-o de soţie. Ameţită de aceste idei nebuneşti şi sedusă de cele câteva daruri care o măguliră,

aplecă urechea la tainicele rugăminţi ale ducelui. Îşi scriau destul de des, iar eu n-aveam nici cea mai mică bănuială despre înţelegerea lor; până la urmă, însă, din nenorocire, vălul îmi căzu de pe ochi. Într-o zi, întors de la vânătoare mai devreme ca de obicei, am intrat în apartamentul soţiei mele, care nu se aştepta să mă vadă atât de devreme; primise o scrisoare de la duce şi se pregătea să-i răspundă. Văzându-mă, nu-şi putu ascunde tulburarea: m-am înfiorat şi, văzând pe masă hârtie şi cerneală, mi-am dat seama că mă trăda. I-am cerut să-mi arate ce scria; dar ea se împotrivi; astfel încât am fost nevoit să întrebuinţez, forţa ca să-mi pot satisface îndreptăţita curiozitate; i-am scos de la sân, cu toată rezistenţa opusă, o scrisoare, care cuprindea următoarele cuvinte:

*«Tânji-voi oare multă vreme în aşteptarea celei de-a doua întâlniri? Ce nemiloasă eşti, dându-mi cele mai dulci speranţe şi întârziind atât de mult a le îndeplini! Don Juan se duce în fiecare zi la vânătoare sau la Toledo; de ce să nu profităm de aceste ocazii? Ar trebui să ai mai multă grijă de flacăra arzătoare care mă mistuie. Compătimeşte-mă, doamnă, gândeşte-te că-i o fericire să obţii ceea ce doreşti, dar nespus de chinuitor să aştepţi prea multă vreme această fericire.»*

Terminând de citit acest bilet, fui cuprins de furie; am scos pumnalul şi, în prima clipă de furie, am fost ispitit să iau viaţa necredincioasei soţii care-mi pătase cinstea; dar, gândindu-mă că prin aceasta mă răzbunam numai pe jumătate şi că mânia mea mai cerea o victimă, mi-am înfrânt furia, prefăcându-mă; i-am spus soţiei mele cât mai liniştit cu putinţă: «Doamnă, rău ai făcut că ai ascultat vorbele ducelui; nu trebuia să te orbească strălucirea rangului său; dar femeilor tinere le place fastul; vreau să cred că numai asta ţi-e crima şi că n-ai comis greşeala cea

mare; pentru asta îţi iert indiscreţia, cu condiţia să revii la datoria pe care o ai şi ca de-acum înainte să răspunzi numai dragostei mele şi să te gândeşti doar s-o meriţi.» După ce i-am spus aceste cuvinte, am ieşit din apartamentul ei, ca s-o las să-şi vie în fire din tulburarea în care se afla, dar mai ales pentru a căuta singurătatea de care aveam nevoie spre a-mi potoli mânia de care mă simţeam cuprins. Chiar dacă n-am putut să-mi recapăt liniştea, cel puţin m-am prefăcut timp de două zile că sunt foarte calm; a treia zi, născocind o grabnică afacere la Toledo, i-am spus soţiei mele că sunt nevoit s-o părăsesc pentru o bucată de vreme, rugând-o să aibă grijă de onoarea ei în timpul cât voi lipsi. Am plecat; dar în loc să-mi continui drumul spre Toledo, m-am întors în taină acasă în timpul nopţii, ascunzându-mă în camera unui servitor credincios, de unde puteam să-i văd pe toţi cei care intrau în casă. Eram sigur că ducele fusese înştiinţat de plecarea mea şi mi-am închipuit că nu va lăsa să-i scape asemenea ocazie: nădăjduiam să-i surprind împreună; eram hotărât să mă răzbun cumplit. Totuşi aşteptarea îmi fu înşelată; am observat că, în loc să se facă pregătiri ca pentru primirea unui îndrăgostit, dimpotrivă, se închideau toate porţile cu mare grijă; şi după vreo trei zile, în care timp nu apăruse nici ducele, nici vreun servitor de-al lui, am ajuns la concluzia că soţia mea se pocăise de greşeala făcută şi că, în sfârşit, rupsese orice legătură cu amantul ei. Cu această convingere, am înlăturat gândul răzbunării; şi lăsându-mă în voia simţămintelor de dragoste, tulburate până atunci de mânie, dădui fuga spre apartamentul soţiei mele şi o îmbrăţişai cu foc spunându-i: «Doamnă, îţi redau cinstea şi prietenia mea. Îţi mărturisesc că n-am fost la Toledo; m-am prefăcut că plec, ca să te pun la încercare. Trebuie să ierţi această capcană unui soţ a cărui gelozie nu era lipsită de temei; mi-era teamă ca nu cumva închipuirea dumitale, atrasă de măreţe iluzii, să nu poată ieşi din amăgire; dar, slavă Celui de sus, ţi-ai recunoscut greşeala, şi nădăjduiesc

că de-acum înainte nimic nu ne va mai tulbura dragostea.» Soţia mea păru mişcată de aceste cuvinte şi strigă, lăsând să-i curgă câteva lacrimi: «Cât sunt de nenorocită că te-am făcut să-mi pui la îndoială credinţa! Zadarnic însă urăsc ceea ce te-a mâniat pe bună dreptate împotriva mea; în zadar de două zile ochii îmi sunt scăldaţi în lacrimi; toată durerea, toate remuşcările mele sunt de prisos; niciodată nu voi mai putea să-ţi recâştig încrederea.» «Ţi-o redau, doamnă, am întrerupt-o eu, extrem de mişcat de afecţiunea de care părea cuprinsă; şi deoarece văd că te căieşti, nu-ţi voi mai pomeni de trecut.» Într-adevăr, chiar din clipa aceea m-am purtat cu dânsa la fel de atent ca mai înainte, începând să gust din nou plăcerile care-mi fuseseră atât de nemilos tulburate: ba deveniră chiar mai puternice; căci soţia mea, ca şi cum ar fi vrut să-mi alunge din suflet orice urmă a jignirii pe care mi-o adusese, căuta mai mult ca înainte să-mi fie pe plac: dezmierdările ei îmi păreau şi mai vii, şi nu lipsea mult să fiu bucuros de supărarea pe care mi-o pricinuise. Tot atunci m-am îmbolnăvit. Şi cu toate că boala nu era de loc primejdioasă, nu-şi poate nimeni închipui cât de îngrijorată părea soţia mea: stătea cât era ziua de mare lângă mine, iar noaptea, deoarece aveam altă cameră, venea la mine de două-trei ori să se convingă cu ochii ei cum mă simt; în sfârşit, se străduia să prevadă ajutorul de care aş fi putut avea nevoie; s-ar fi părut că viaţa ei era legată de-a mea. Eram atât de mişcat de dovezile ei de dragoste, că nu mai ştiam cum să-mi arăt mulţumirea. Şi totuşi, seniore Mendoce, ele nu erau chiar atât de sincere precum mi-am închipuit. Într-o noapte, când tocmai începeam să mă înzdrăvenesc, cameristul mă trezi din somn. «Seniore, îmi zise el tulburat, iertaţi-mă că vă tulbur odihna; dar vă sunt prea devotat şi nu mă lasă inima să nu vă dezvălui ce se petrece în clipa aceasta în casa dumneavoastră: ducele de Naxera se află la doamna.» Am rămas atât de uluit de această veste încât o bucată de vreme am stat ca prostit, privindu-mi cameristul fără să

pot scoate un cuvânt; cu cât mă gândeam la cele spuse, cu atâta nu-mi venea a crede. «Nu se poate, Fabio, am strigat eu, soţia mea nu e capabilă de o atât de mare mişelie! Poate că nu eşti sigur de ce spui.» «Seniore, urmă Fabio, nu mai am nici o îndoială, din păcate! Nu m-am lăsat nicicând înşelat de aparenţe! Încă de pe când v-aţi îmbolnăvit, am avut bănuiala că aproape în fiecare noapte ducele era introdus în apartamentul doamnei; pentru a-mi întări bănuiala, am stat ascuns, şi acum sunt absolut sigur că n-am greşit.» La aceste cuvinte m-am ridicat înfuriat la culme; mi-am luat halatul şi sabia şi-am pornit spre apartamentul soţiei mele, întovărăşit de Fabio, care-mi lumina calea. La zgomotul pe care-l făcurăm intrând, ducele, care stătea pe pat, se sculă şi, scoţând un pistol pe care-l avea la cingătoare, îmi veni în întâmpinare descărcându-l asupra mea; dar, fiind şi el cu totul tulburat şi zăpăcit, nu mă nimeri. Atunci m-am repezit la el şi i-am înfipt sabia în piept. M-am adresat apoi soţiei mele, care era mai mult moartă decât vie: «Iar tu, nelegiuito, i-am spus, primeşte-ţi răsplata tuturor perfidiilor tale». Şi zicând acestea, i-am străpuns pieptul cu sabia, ce aburea încă de sângele amantului ei. Îmi dezaprob cu totul furia, don Fadrique, şi recunosc că aş fi putut să-mi pedepsesc îndeajuns soţia necredincioasă fără a-i lua viaţa; dar care om şi-ar fi putut păstra judecata într-o astfel de împrejurare? Închipuieşte-ţi-o pe acea femeie prefăcută îngrijindu-mă în timpul bolii; închipuieşte-ţi toate dovezile ei de prietenie, întreaga grozăvie a trădării ei, toate împrejurările, şi judecă şi dumneata dacă nu merit să fiu iertat de moartea ei, fiind cuprins de o furie cu totul îndreptăţită. Îmi voi termina acum această tragică istorisire în două cuvinte: socotindu-mă pe deplin răzbunat, m-am îmbrăcat în grabă; ştiam bine că n-am vreme de pierdut; că părinţii ducelui mă vor căuta în toată Spania şi că, influenţa familiei mele neputând fi pusă în cumpănă cu a lor, nu voi putea fi în siguranţă decât într-o

ţară străină; iată de ce am ales doi dintre cei mai buni cai pe care-i aveam şi, adunând toţi banii şi toate bijuteriile, am ieşit din casă înainte de ivirea zorilor, însoţit de valetul care-mi dovedise atâta credinţă; am apucat drumul spre Valencia, cu intenţia de-a mă îmbarca pe prima corabie în drum spre Italia. Trecând astăzi prin apropierea pădurii în care vă aflaţi, am întâlnit-o pe dona Théodora, care m-a rugat s-o urmez şi să-i ajut să vă despartă." După ce toledanul isprăvi de vorbit, don Fadrique îi zise: „Seniore don Juan, ai fost îndreptăţit să te răzbuni pe ducele de Naxera: nu trebuie să te îngrijoreze urmărirea rudelor sale; vei sta la mine, dacă vrei, aşteptând prilejul să treci în Italia. Unchiul meu e guvernator al Valenciei; te vei afla aici mai în siguranţă decât oriunde şi având un tovarăş doritor ca de-acum înainte să-ţi fie ataşat printr-o strânsă prietenie." Zarate răspunse lui Mendoce în termeni plini de recunoştinţă, primind adăpostul ce i se oferea. Admiră puterea prieteniei, don Cléophas, urmă Asmodée; aceşti doi tineri cavaleri se simţeau atât de atraşi unul către altul încât, în scurt timp, se legă între ei o amiciţie asemănătoare cu aceea dintre Oreste şi Pylade. La fel de merituoşi şi unul şi altul, se asemănau atât de mult în gusturi, încât ceea ce plăcea lui don Fadrique nu putea să nu-i placă şi lui don Juan; aveau acelaşi caracter. În sfârşit, erau făcuţi să se împrietenească. Mai ales don Fadrique era încântat de felul de-a fi al prietenului său; nu se putea stăpâni să nu-l laude în fiece clipă donei Théodora. Adesea mergeau împreună la această doamnă, care primea cu aceeaşi nepăsare atenţiile şi insistenţele lui don Mendoce. De care lucru el era profund mâhnit, plângându-i-se câteodată prietenului său, care, ca să-l mângâie, îi spunea că până şi cele mai insensibile femei se lasă până la urmă înduioşate; că îndrăgostiţii trebuie să ştie să aştepte momentul favorabil; să nu-şi piardă răbdarea; că, mai devreme sau mai târziu, doamna îi va răsplăti serviciile. Aceste vorbe, deşi bazate pe experienţă, nu-l linişteau de

fel pe timidul Mendoce, care se temea că nu va putea niciodată să placă văduvei lui don Cifuentes. Această temere îl făcu să cadă într-un fel de lâncezeală, care stârni mila lui don Juan; dar nu trecu mult şi don Juan fu şi mai de plâns decât dânsul. Oricâte motive ar fi avut toledanul să fie revoltat împotriva femeilor, după grozava trădare a nevestei sale, nu putu rezista să nu se îndrăgostească de dona Théodora. Totuşi, nu numai că nu se lăsă în voia pasiunii, ceea ce ar fi fost o insultă la adresa prietenului său, dar se strădui s-o combată; şi, încredinţat că n-o va putea învinge decât îndepărtându-se de ochii care o aprinseseră, se hotărî să n-o mai vadă pe văduva lui Cifuentes. Astfel, când Mendoce voia să-l ducă la dânsa, el găsea întotdeauna pretexte să se eschiveze. Pe de altă parte, ori de câte ori don Fadrique se ducea la dona Théodora, aceasta îl întreba de ce nu mai vine pe la ea don Juan. Într-o zi, când ea îi puse din nou aceeaşi întrebare, el îi răspunse zâmbind că prietenul lui îşi avea motivele sale. «Şi ce motive poate avea ca să mă ocolească?» întrebă dona Théodora. «Doamnă, urmă Mendoce, astăzi pe când voiam să-l aduc cu mine şi am arătat oarecare surpriză la refuzul lui de-a mă însoţi, mi-a făcut o mărturisire pe care trebuie să ţi-o dezvălui, pentru a-l justifica. Mi-a spus că are de curând o amantă şi că, neavând de stat prea multă vreme în acest oraş, fiecare clipă e preţioasă.» «Nu sunt de loc satisfăcută de această scuză, răspunse văduva lui don Cifuentes, înroşindu-se: chiar îndrăgostiţilor nu le este îngăduit să-şi părăsească prietenii.» Don Fadrique observă roşeaţa donei Théodora, dar îşi închipui că numai vanitatea poartă vina şi că se roşise numai de ciudă că se vede neglijată. Dar se înşela; o simţire mai vie decât vanitatea aţâţa tulburarea pe care o arăta; dar de teamă să nu i se ghicească sentimentele, ea schimbă discuţia şi, în tot timpul conversaţiei, manifestă o veselie care ar fi înşelat înţelegerea lui Mendoce, chiar dacă ea ar fi fost mai perspicace încă de la început. Văduva lui Cifuentes,

rămasă singură, căzu într-o profundă visare; atunci îşi dădu seama de toată puterea sentimentului pe care-l avea pentru don Juan şi, crezându-se nedreptăţită mai mult decât era în realitate, zise suspinând: „Cât de nejustă şi de sălbatică e această putere care înflăcărează două inimi ce nu se potrivesc! Nu-l pot iubi pe don Fadrique, care mă adoră, şi-l doresc cu ardoare pe don Juan, ale cărui gânduri sunt îndreptate spre altă femeie! Ah, Mendoce, să nu-mi mai aduci mustrări pentru indiferenţa mea, prietenul tău te răzbună îndestul!" La aceste cuvinte, un puternic sentiment de durere şi gelozie o făcu să verse câteva lacrimi; dar speranţa, care ştie să îndulcească chinurile îndrăgostiţilor, îi înfăţişă curând atrăgătoare imagini. Îşi spuse că, la urma urmei, rivala ei nu era chiar atât de primejdioasă; că poate don Juan era atras mai degrabă de favorurile decât de farmecele ei şi că nişte legături atât de slabe nu sunt greu de rupt. Şi pentru a-şi da singură seama ce anume trebuia să creadă, se hotărî să aibă o convorbire particulară cu toledanul. Îi trimise vorbă să poftească la dânsa: el veni; şi, când fură amândoi singuri, dona Théodora luă cuvântul în acest chip: „N-aş fi crezut niciodată că dragostea poate face pe un bărbat bine-crescut să uite cum trebuie să se poarte cu femeile; totuşi, don Juan, dumneata n-ai mai trecut pe la mine de când eşti îndrăgostit. Îmi pare că aş avea motive să mă plâng de dumneata. Îmi place să cred, totuşi, că nu de bunăvoie mă ocoleşti; fără îndoială că iubita dumitale ţi-a interzis să mă vezi. Mărturiseşte, don Juan, şi atunci te iert; ştiu că îndrăgostiţii nu sunt liberi în acţiunile lor şi că n-ar îndrăzni să nu dea ascultare iubitelor lor." „Doamnă, răspunse toledanul, admit că purtarea mea ar putea să vă mire, dar, vă implor, nu-mi cereţi să mă justific: mulţumiţi-vă să ştiţi că am motivele mele să vă ocolesc." „Oricare ar fi aceste motive, zise dona Théodora foarte mişcată, doresc să le cunosc." „Ei bine, doamnă, spuse don Juan, trebuie să mă supun; să nu te plângi după aceea că ai aflat mai mult

decât ai fi vrut să ştii. Don Fadrique, urmă el, ţi-a povestit întâmplarea care m-a făcut să părăsesc Castilia. Îndepărtându-mă de Toledo cu inima plină de mânie împotriva femeilor, puteam să fac prinsoare că nici una din ele nu-mi va mai cuceri vreodată inima. Cu această mândră stare de suflet m-am apropiat de Valencia, ţi-am întâlnit privirile şi, aşa precum nimănui nu i s-a mai întâmplat, poate, nu m-am simţit tulburat. Te-am mai văzut şi după aceea; dar, vai! cât de scump am plătit acele câteva zile de trufie! În cele din urmă, mi-ai învins împotrivirea: frumuseţea, harul, tot farmecul dumitale au acţionat asupra unui răzvrătit; într-un cuvânt, simt pentru dumneata toată dragostea pe care eşti capabilă s-o inspiri. Iată, doamnă, ce mă ţine departe de dumneata. Fiinţa de care ţi s-a spus că sunt legat e o femeie imaginară; e o falsă confidenţă pe care i-am făcut-o lui Mendoce pentru a înlătura bănuielile pe care aş fi putut să i le stârnesc refuzând mereu să viu cu dânsul la dumneata.” Această mărturisire, la care dona Théodora nu se aşteptase de loc, o bucură atât de tare încât nu se putu preface. E-adevărat că nici nu încercă şi, în loc să-l privească cu oarecare asprime, îl privi pe toledan cu un aer destul de drăgăstos, zicându-i: „Mi-ai dezvăluit secretul dumitale, don Juan; e rândul meu să ţi-l fac cunoscut pe-al meu. Ascultă-mă. Insensibilă la suspinele lui Alvaro Ponce, puţin înduioşată de dragostea lui Mendoce, duceam o viaţă liniştită, fără de griji, când întâmplarea te-a făcut să treci pe lângă pădurea unde ne-am întâlnit. Cu tot tremurul de care eram cuprinsă atunci, am băgat totuşi de seamă că-mi ofereai ajutorul cu multă bunăvoinţă; iar modul în care ai ştiut să desparţi doi duşmani înverşunaţi m-a făcut să am o cât se poate de bună părere despre îndemânarea şi valoarea dumitale. Mijlocul pe care l-ai propus pentru a-i aduce la o înţelegere mi-a displăcut: cu multă greutate m-am putut hotărî să aleg pe unul dintre ei; şi ca să nu-ţi ascund nimic, cred că dumneata erai în bună parte cauza acestei neplăceri; căci,

chiar în clipa când, silită de împrejurare, am pronunţat numele lui don Fadrique, am simţit că inima mea trece de partea necunoscutului. Din ziua aceea, pe care ar trebui s-o numesc fericită, după mărturisirea pe care mi-ai făcut-o, stima pe care o aveam pentru dumneata a crescut datorită meritelor pe care le ai. N-am să fac o taină din sentimentele mele, adăugă ea; ţi le declar cu aceeaşi sinceritate cu care i-am spus lui Mendoce că nu-l iubesc. O femeie care are ghinionul să se îndrăgostească de un bărbat care n-ar putea fi al ei trebuie negreşit să se stăpânească şi să se răzbune cel puţin de slăbiciunea ei printr-o veşnică tăcere; dar cred că poţi în toată voia să-ţi dezvălui sentimentele curate faţă de un om care are doar intenţii legitime. Da, sunt încântată că mă iubeşti şi mulţumesc lui Dumnezeu, care, fără îndoială, ne-a hărăzit pe unul celuilalt." După aceste cuvinte, doamna tăcu, ca să-l lase pe don Juan să vorbească, să-şi manifeste toată bucuria şi recunoştinţa pe care credea că trebuie să i le fi inspirat; dar, în loc să pară încântat de cele auzite, el rămase trist şi gânditor. „Văd eu bine, don Juan? întrebă ea. În vreme ce dau uitării toată mândria mea de femeie şi-ţi dezvălui un suflet fermecat, gata să-ţi hărăzească o soartă pe care alţii ar găsi-o demnă de invidiat, dumneata te împotriveşti bucuriei pe care ar trebui să ţi-o pricinuiască o declaraţie atât de favorabilă! Păstrezi o tăcere de gheaţă! Citesc chiar îndurerare în ochii dumitale! Vai! don Juan, ce straniu efect au produs asupra dumitale vorbele mele!" „Ce alt efect, doamnă, răspunse cu tristeţe toledanul, ar fi putut produce asupra unei inimi ca a mea? Sunt cu atât mai nenorocit cu cât îmi arăţi mai multă dragoste. Ştii şi dumneata cât datorez lui Mendoce, ştii ce duioasă prietenie ne leagă; aş putea oare să-mi clădesc fericirea pe ruinele celor mai dulci speranţe ale sale?" „Eşti mult prea delicat, zise dona Théodora. Nu i-am făgăduit nimic lui don Fadrique; pot să-ţi ofer mâna fără să-i merit mustrările, iar dumneata poţi s-o primeşti fără să

ai vreo vină. Recunosc că gândul la un prieten nenorocit poate să-ţi provoace oarecare mâhnire; dar prietenia aceasta, don Juan, poate sta mai presus de fericitul destin care ne aşteaptă?" „Da, doamnă, răspunse el cu hotărâre, un prieten ca Mendoce are asupra mea mai multă putere decât s-ar crede. Dacă ai putea să-ţi dai seama de toată dragostea, de toată puterea prieteniei noastre, ai vedea cât sunt de plâns! Don Fadrique nu-mi ascunde nimic, interesele mele au devenit şi ale lui; cele mai neînsemnate lucruri care mă privesc nu-i scapă din vedere, într-un cuvânt, îşi împarte sufletul între mine şi dumneata. Ah! dacă doreai să mă bucur de bunăvoinţa dumitale, trebuia să-mi dai a înţelege înainte de-a fi strâns nodurile unei prietenii atât de puternice. Fermecat de fericirea de a-ţi fi pe plac, aş fi privit atunci la Mendoce numai ca la un rival; inima mea s-ar fi ferit de afecţiunea pe care mi-o arăta, şi astăzi nu i-aş datora tot ceea ce-i datorez; dar acum, doamnă, e prea târziu; i-am primit toate serviciile pe care a vrut să mi le facă; m-am lăsat în voia simpatiei pe care o aveam pentru el, recunoştinţa şi prietenia mă leagă de dânsul şi mă văd în cruda situaţie de-a renunţa la fericita soartă pe care mi-o înfăţişezi." La acestea, dona Théodora, cu ochii înotând în lacrimi, îşi duse batista la ochi. Gestul îl tulbură pe toledan; îşi simţi statornicia clătinându-se, începea să nu mai răspundă de nimic. „Adio, doamnă, urmă el cu o voce întretăiată de suspine, adio; trebuie să mă îndepărtez de-aici pentru a-mi salva onoarea; nu pot rezista lacrimilor dumitale, care te fac mult prea primejdioasă. Mă îndepărtez de dumneata pentru totdeauna şi voi plânge pierderea atâtor farmece pe care am fost nevoit să le sacrific neclintitei mele prietenii." Terminând de spus aceste cuvinte, se retrase, datorită unui rest de fermitate care-i mai rămăsese şi pe care cu greu îl păstrase. După plecarea lui, văduva lui Cifuentes se simţi cuprinsă de porniri nelămurite; îi era ruşine că-şi deschisese inima faţă de un bărbat pe care nu-l putuse

păstra; dar, deoarece nu se îndoia că el era foarte îndrăgostit şi că numai din cauza acestei prietenii îi refuzase mâna pe care i-o întinsese, fu îndestul de înţeleaptă şi, în loc să se simtă jignită, admiră puterea rară a acestei prietenii. Totuşi, deoarece nu-ţi poţi stăvili mâhnirea când lucrurile n-au ieşit precum ai dorit, ea se hotărî să plece chiar a doua zi de dimineaţă la ţară, să-şi aline durerea, sau mai bine zis s-o mărească, căci singurătatea contribuie mai degrabă să întărească dragostea decât s-o slăbească. Pe de altă parte, don Juan, negăsindu-l pe Mendoce acasă, se închise în apartamentul său pentru a da frâu durerii sale; după cele făcute în favoarea unui prieten, crezu că, cel puţin, are libertatea să ofteze în voie; dar curând don Fadrique veni să-i tulbure visarea; şi judecând după figura lui că era indispus, arătă atâta nelinişte încât don Juan, ca să-l poată calma, fu nevoit să-i spună că are nevoie doar de puţină odihnă. Mendoce plecă de îndată, pentru a-l lăsa să se odihnească; avea însă un aer atât de trist încât toledanul se simţi şi mai nenorocit. „Doamne, îşi zise el, pentru ce trebuie oare ca prietenia cea mai duioasă din lume să mă facă nenorocit toată viaţa?” A doua zi, don Fadrique nici nu se sculase când fu înştiinţat că dona Théodora a plecat, cu toţi servitorii ei, la castelul său din Villareal, de unde se părea că nu se va întoarce atât de curând. Vestea îl mâhni nu atât pentru că-l îndepărta de aceea pe care o iubea, ci din cauză că nu ştiuse absolut nimic despre această plecare. Fără să ştie ce trebuie să creadă, fu cuprins de o presimţire funestă. Se sculă ca să se ducă să-şi vadă prietenul, să afle cum îi mai merge, dar şi ca să-i povestească de cele aflate, Nici nu terminase bine cu îmbrăcatul, când don Juan intră în odaia lui, zicând: „Vin să-ţi risipesc neliniştea pe care ţi-am pricinuit-o; mă simt mult mai bine azi”. „Această veste bună, răspunse Mendoce, mă mai consolează de cealaltă rea, pe care am primit-o mai înainte.” Toledanul întrebă care era vestea

cea rea, şi don Fadrique, după ce-şi concedie servitorii, îi spuse: „Dona Théodora a plecat în dimineaţa aceasta la ţară, unde se pare că va sta mai multă vreme. Plecarea ei mă miră. Pentru ce nu mi s-a spus nimic? Dumneata ce crezi, don Juan? N-am dreptate să fiu alarmat?” Zarate se feri să spună ce crede despre acest lucru şi încercă să-l convingă că nu era nici un motiv de spaimă în faptul că dona Théodora a plecat la ţară. Dar Mendoce, nemulţumit de motivele pe care i le înfăţişa prietenul său spre a-l linişti, îl întrerupse: „Vorbele acestea, zise el, nu pot risipi bănuiala care a încolţit în mintea mea; poate că, din nesocotinţă, am făcut ceva care a displăcut donei Théodora. Şi, ca să mă pedepsească, mă părăseşte, fără a binevoi măcar să-mi spună cu ce-am greşit. Oricum ar fi, nu mai pot rămâne multă vreme în nesiguranţă. Să mergem, don Juan, s-o căutăm. Voi da poruncă să pregătească caii.” „Te sfătuiesc, îi zise toledanul, să nu iei pe nimeni cu dumneata; lămurirea trebuie să se facă fără martori.” „Don Juan, nu poate fi de prisos, urmă don Fadrique; dona Théodora ştie că nu eşti străin de cele ce se petrec în inima mea; ea te stimează şi, nu numai că nu mă încurci, dar mă vei ajuta s-o îmblânzesc.” „Nu, don Fadrique, răspunse el, prezenţa mea nu poate să-ţi fie de folos. Pleacă singur, te rog!” „Nu, dragul meu don Juan, urmă Mendoce, vom merge împreună; cer această favoare prieteniei dumitale.” „Ce tiranie! strigă toledanul mâhnit; pentru ce ceri prieteniei mele ceea ce nu-ţi poate da?” Aceste cuvinte, pe care don Fadrique nu le înţelese, precum şi tonul brusc cu care fuseseră pronunţate, îl surprinseră ciudat. Îşi privi prietenul mai cu atenţie. „Don Juan, zise el, ce pot însemna oare aceste vorbe? Ce grozavă bănuială mi se strecoară-n suflet! O, te ascunzi prea tare în dumneata, iar pe mine mă pui în încurcătură; vorbeşte. Care este pricina neplăcerii pe care o manifeşti de-a mă întovărăşi?” „Voiam să ţi-o ascund, răspunse toledanul; dar deoarece chiar dumneata mă sileşti s-o dau

pe faţă, nu mă mai pot ascunde; dragul meu Fadrique, nu ne mai bucurăm de similitudinea simţămintelor noastre, e mult prea perfectă; ceea ce te-a rănit pe dumneata nu l-a cruţat nici pe prietenul dumitale. Dona Théodora...” „Nu cumva îmi eşti rival!” îl întrerupse Mendoce îngălbenindu-se. „De îndată ce mi-am dat seama de dragostea mea, urmă don Juan, am luptat împotriva ei. Am fugit cât am putut din calea văduvei lui don Cifuehtes, o ştii prea bine; m-ai mustrat din această pricină; dacă cel puţin nu-mi puteam distruge pasiunea, dar eram stăpân pe dânsa. Dar ieri această doamnă mi-a trimis vorbă că doreşte să-mi vorbească acasă la dânsa; m-am dus. M-a întrebat de ce dau impresia că fug de ea. Am născocit nişte scuze; nu le-a primit. În sfârşit, am fost nevoit să-i dezvălui adevărata pricină. Speram că după această mărturisire îmi va aproba intenţia de-a mă ţine departe de ea; dar, printr-un ciudat capriciu al soartei, cum să-ţi spun? Da, Mendoce, Théodora s-a arătat favorabilă, gata să mă asculte.” Cu toate că don Fadrique era din fire cel mai liniştit şi mai bun om din lume, la aceste cuvinte se simţi cuprins de un val de furie încât strigă, întrerupându-şi în acest loc prietenul: „Opreşte-te, don Juan! Mai degrabă străpunge-mi pieptul decât să continui cu această istorisire fatală. Nu ţi-e de ajuns să-mi mărturiseşti că-mi eşti rival, dar mai aflu şi că eşti iubit! Doamne sfinte! Şi mai îndrăzneşti să-mi faci asemenea mărturisire! Pui prietenia noastră la prea mare încercare. Dar ce spun eu, prietenia noastră? Căci ai distrus-o, păstrându-ţi sentimentele perfide pe care mi le-ai împărtăşit. Cum m-am înşelat! Te credeam generos, un suflet nobil, pe când dumneata nu eşti decât un fals prieten, deoarece ai fost în stare să nutreşti o dragoste care mă răneşte. Sunt zdrobit de această lovitură neprevăzută: cu atât mai mult cu cât o primesc de la cineva care...” „Nu mă nedreptăţi, îl întrerupse la rândul său toledanul; ai puţină răbdare; nu sunt câtuşi de puţin un fals prieten. Ascultă-mă, mai întâi, şi ai să vezi că-ţi va

părea rău că m-ai numit astfel.” El îi povesti cele petrecute între dânsul şi văduva lui Cifuentes, mărturisirea duioasă pe care i-o făcuse şi cuvintele pe care i le spusese dânsa pentru a-l hotărî să se lase fără scrupule în voia pasiunii. Îi repetă ceea ce răspunsese el la aceasta; şi pe măsură ce vorbea de tăria pe care o arătase, lui don Fadrique simţea că-i piere mânia. „În sfârşit, adăugă don Juan, prietenia a fost mai tare decât dragostea; m-am împotrivit donei Théodora. A plâns de ciudă. Doamne! Şi câtă tulburare a stârnit în sufletul meu aceste lacrimi! Tremur şi acum când îmi amintesc prin ce primejdie am trecut în clipa aceea. Începusem să cred că sunt un om fără de suflet şi, timp de câteva clipe, dragă Mendoce, ţi-am fost necredincios. Totuşi nu m-am lăsat învins de slăbiciune şi am fugit repede pentru a scăpa de puterea acestor lacrimi atât de primejdioase. Dar faptul că am învins de data aceasta nu înseamnă nimic, trebuie să mă tem de viitor. Sunt nevoit să-mi grăbesc plecarea, nu mai vreau să dau ochii cu Théodora. Şi acum, don Fadrique, tot mă mai găseşti vinovat de nerecunoştinţă şi de prefăcătorie?” „Nu, îi răspunse Mendoce îmbrăţişându-l, îţi recunosc întreaga nevinovăţie. Mi-ai deschis ochii; iartă-mi nedreapta învinuire, smulsă de prima pornire a unui îndrăgostit ce-şi vede spulberate visurile. Vai! Ar fi trebuit să-mi dau seama că dona Théodora nu putea să te vadă multă vreme fără să te iubească, fără să cadă în puterea farmecelor care m-au vrăjit şi pe mine! Eşti un adevărat prieten. Nu mai blestem decât soarta şi, departe de-a te urî, simt că-mi eşti mai drag! Cum, ai putut să renunţi pentru mine la dona Théodora, să faci o atât de mare jertfă în numele prieteniei noastre, şi eu să nu mă simt mişcat? Ai fost în stare să-ţi stăpâneşti dragostea, iar eu să nu fac nimic ca s-o învinge? Trebuie să răspund şi eu generozităţii dumitale, don Juan. Lasă-te în voia pornirii care te stăpâneşte, căsătoreşte-te cu văduva lui Cifuentes; inima mea poate să geamă cât o vrea; Mendoce te roagă să-l asculţi.” „În zadar mă rogi,

răspunse Zarate. Mărturisesc că am pentru ea o pasiune violentă; dar liniştea dumitale mi-e mai scumpă decât fericirea.” „Dar liniştea Théodorei, urmă don Fadrique, îţi este şi ea indiferentă? Să nu ne facem iluzii: preferinţa pe care o are pentru dumneata îmi hotărăşte soarta. Chiar dacă te-ai îndepărta de dânsa, ca să mi-o laşi mie şi să te duci să trăieşti o viaţă nenorocită departe de privirile ei, tot nu voi fi mai fericit; deoarece n-am putut să-i plac până acum, nu-i voi plăcea nici de-acum înainte. Aşa a vrut Dumnezeu, ca numai dumneata să ai parte de această fericire. Te-a iubit din prima clipă în care te-a văzut; are pentru dumneata o dragoste adevărată; într-un cuvânt, nu va putea fi fericită decât cu dumneata; primeşte-i, dar, mâna pe care ţi-o oferă şi fericeşte-o şi pe ea, şi pe dumneata; pe mine lasă-mă cu nenorocirea mea şi nu face trei nenorociţi, când unul singur poate plăti pentru toţi.”

În clipa aceasta, Asmodée fu întrerupt din povestire de către student, care-i spuse:

— Ceea ce-mi povesteşti e surprinzător. Există într-adevăr oameni cu caractere atât de frumoase? Nu văd în lume decât prieteni care se ceartă, şi nu pentru femei ca Théodora, ci pentru nişte cochete neruşinate. Poate renunţa oare un îndrăgostit la femeia pe care o iubeşte şi de care e iubit numai pentru a nu nenoroci un prieten? Credeam că aceste lucruri nu se găsesc decât în romane, unde oamenii sunt zugrăviţi aşa cum ar trebui să fie, nu aşa cum sunt.

— Sunt de aceeaşi părere, răspunse diavolul, lucruri ca acestea nu se petrec în fiecare zi; dar ele există nu numai în natura romanului, ci şi în minunata natură a omului. Dovadă e că, de la potop, în afară de acest caz, n-am mai întâlnit decât unul. Dar să ne întoarcem la povestea noastră. Cei doi prieteni continuară să-şi jertfească unul altuia pasiunile, şi deoarece nici unul nu voia să cedeze generozităţii celuilalt, sentimentele lor de dragoste rămaseră în suspensie timp de câteva zile. Nu mai vorbiră

despre Théodora, nu îndrăzneau să-i mai pronunţe nici numele. Dar în vreme ce în oraşul Valencia prietenia triumfa astfel asupra dragostei, dragostea, ca şi cum ar fi vrut să se răzbune, domnea în altă parte cu tiranie şi se făcea ascultată fără de nici o împotrivire. Dona Théodora se lăsa în voia dragostei în castelul ei din Villareal, situat la marginea mării. Se gândea fără încetare la don Juan, incapabilă să renunţe la speranţa de-a se căsători cu el, cu toate că n-ar fi trebuit să se aştepte la mare lucru, ţinând seamă de sentimentele de prietenie pe care acesta le purta lui don Fadrique. Într-o zi, după apusul soarelui, pe când se plimba pe malul mării împreună cu una din slujnicele sale, zări o mică şalupă care tocmai acostase la ţărm. Observă mai întâi că în ea se află vreo şapte-opt oameni cu mutre urâte; dar după ce se apropiară şi-i cercetă cu mai multă atenţie, observă că luase nişte măşti drept figuri. Într-adevăr, erau cu toţii mascaţi şi înarmaţi cu săbii şi baionete. La vederea lor se înfioră; şi socotind că nu poate rezulta nimic bun din debarcarea lor, iuţi paşii înspre castel. Din vreme în vreme, se uita înapoi ca să-i observe; şi băgând de seamă că debarcaseră cu toţii şi că începuseră s-o urmărească, începu să alerge din toate puterile; dar pentru că nu putea să alerge la fel de iute ca Atalanta[31] şi pentru că mascaţii erau sprinteni şi puternici, o ajunseră la porţile castelului şi o opriră. Atât ea cât şi camerista care o însoţea începură să strige din toate puterile după ajutor, ceea ce atrase îndată câţiva servitori; iar aceştia, dând alarma în castel, toţi oamenii donei Théodora alergară imediat, înarmaţi cu furci şi ciomege. Totuşi, doi bărbaţi dintre cei mai voinici din trupa mascată, după ce o luară în braţe pe stăpână şi pe însoţitoare, se porniră înspre şalupă, cu toată împotrivirea lor, în timp ce ceilalţi ţineau piept oamenilor de la castel, care începuseră să-i atace cu putere. Lupta ţinu îndelung, dar până la urmă oamenii mascaţi îşi îndepliniră cu bine misiunea şi se

[31] Celebră figură în antichitate, neîntrecută în fugă.

întoarseră la şalupă, bătând în retragere. Era şi timpul să se retragă, căci încă nu erau cu toţii îmbarcaţi când văzură apărând dinspre Valencia vreo patru-cinci cavaleri care galopau cu cea mai mare iuţeală, după cât se părea, vrând să vie în ajutorul Théodorei. La vederea acestora, răpitorii depuseră atât de mare silinţă să se îndepărteze în largul mării, încât graba cavalerilor deveni inutilă. Cei doi cavaleri erau don Fadrique şi cu don Juan. Cel dintâi primise chiar în ziua aceea o scrisoare prin care era înştiinţat că Alvaro Ponce se află în insula Majorca; că echipase o barcă cu pânze şi, împreună cu vreo douăzeci de oameni, care n-aveau nimic de pierdut, îşi pusese în gând s-o răpească pe văduva lui Cifuentes, cu prima ocazie când se va afla la castel. La această înştiinţare, toledanul şi cu dânsul, întovărăşiţi de camerişti, plecaseră pe dată din Valencia, ca s-o vestească pe dona Théodora despre atentat. De departe încă zăriseră pe malul mării un număr destul de mare de oameni care păreau că se luptă unii cu alţii şi, bănuind că se înfăptuise tocmai lucrul de care se temeau, o porniră în plin galop, pentru a se pune de-a curmezişul planului lui don Alvaro. Dar, cu toată graba, nu putură decât să fie martorii răpirii pe care voiau s-o împiedice. În vremea asta, Alvaro Ponce, mândru de reuşita îndrăznelii sale, se îndepărta de ţărm cu prada sa, iar şalupa ajunse curând la o corăbioară înarmată, care aştepta în largul mării. Nu se poate descrie cât de mare fu durerea pe care o simţiră Mendoce şi don Juan. Începură să-l blesteme pe don Alvaro, făcând să răsune ţărmul mării de jeluiri, pe cât de vrednice de milă pe-atât de zadarnice. Toţi servitorii donei Théodora, însufleţiţi de un atât de frumos exemplu, începură care mai de care să se jeluiască: tot ţărmul răsuna de ţipete; furia, disperarea, deznădejdea domneau pe aceste triste ţărmuri. Nici răpirea Elenei nu pricinuise atâta consternare la Curtea din Sparta.

# CAPITOLUL XIV

## Sfada unui poet tragic cu un autor comic.

În acest loc, studentul nu se putu opri să nu-l întrerupă pe diavol:

— Seniore Asmodée, zise el, cu toată plăcerea pe care o simt ascultându-te, nu-i chip să rezist curiozităţii de-a fi informat asupra unei chestiuni care mi-a atras atenţia. Văd într-o încăpere doi oameni în cămăşi de noapte care se ţin de gât şi se trag de păr, în timp ce mai multe persoane în halate se silesc să-i despartă: spune-mi, te rog, ce va să zică asta.

Demonul, care nu căuta decât să-l mulţumească, îi satisfăcu astfel curiozitatea, zicând:

— Persoanele pe care le vezi îmbrăcate sumar şi care se bat, îi zise el, sunt doi autori francezi, iar oamenii care-i despart sunt doi germani, un flamand şi un italian. Locuiesc cu toţii în acelaşi hotel, cu camere închiriate lunar, unde nu stau decât străini. Unul dintre autori scrie tragedii, iar celălalt comedii. Cel dintâi, din cauza unei neplăceri pe care a avut-o în Franţa, a venit în Spania; iar celălalt, foarte puţin mulţumit de situaţia lui la Paris, a făcut aceeaşi călătorie cu speranţa că la Madrid va avea mai mult noroc. Poetul tragic e un tip vanitos şi încrezut, care şi-a făcut în ţara sa, în ciuda publicului cu gusturi mai sănătoase, o reputaţie destul de bună. Pentru a-şi ţine muza veşnic în acţiune, compune în fiecare zi: neputând dormi în noaptea aceasta, a început să scrie o piesă cu un subiect luat din *Iliada.* A scris o scenă; şi deoarece defectul lui cel mai neînsemnat este, ca şi al confraţilor săi, o necontenită mâncărime de limbă, asasinarea oamenilor cu

citirea operelor sale, s-a sculat, a aprins lumânarea şi, numai în cămaşă, a început să bată din toate puterile la uşa autorului comic, care, folosindu-şi mai bine timpul, era cufundat într-un somn adânc. Acesta se trezi la auzul zgomotului şi veni să-i deschidă celuilalt, care, cu înfăţişarea unui apucat, îi zise intrând: „În genunchi, prietene, în genunchi în faţa mea! Adoră geniul favorizat de Melpomena[32]! Am dat naştere unor versuri... Dar ce spun am dat naştere! Însuşi Apollo mi le-a dictat: dac-aş fi la Paris, m-aş duce să le citesc din casă în casă; aştept să se lumineze de ziuă, pentru a mă duce şi a-l fermeca pe ambasadorul nostru, ca şi pe toţi francezii aflaţi la Madrid. Dar înainte de-a le arăta lor, vreau să ţi le citesc dumitale.” „Îţi mulţumesc de preferinţă, a răspuns autorul comic căscând de i se rupeau fălcile nu alta, dar ţi-ai ales cam rău momentul; m-am culcat foarte târziu; somnul mă doboară şi nu garantez că voi putea rămâne treaz cât timp îmi vei citi toate versurile dumitale.” „O, îţi garantez că nu vei adormi, urmă poetul tragic: chiar de-ai fi mort, scena pe care am compus-o e în stare să te aducă la viaţă. Versurile mele nu sunt câtuşi de puţin o simplă îngrămădire de sentimente obişnuite şi de expresii triviale pe care singură rima le susţine; e o poezie viguroasă, care-ţi înmoaie inima şi-ţi zguduie spiritul. Nu fac parte dintre acei poetaşi a căror biete inovaţii trec asemeni unor umbre pe scenă şi care se duc în Utica să-i distreze pe africani; piesele mele, demne de-a sta împreună cu bustul meu în Biblioteca Palatină, atrag foarte multă lume chiar la a treizecea reprezentaţie; dar să ne întoarcem, adăugă modestul poet, la versurile cu care vreau să te delectez.

**32** În mitologia greacă, *Melpomene* este considerată una dintre cele nouă muze, fiica lui *Zeus* şi *Mnemosyne*. Numele muzei provine de la cuvântul grec echivalent cu a celebra cu dans şi cântec. La început, *Melpomene* era muza cântării, dar în perioada clasică a devenit muza tragediei. În picturi, apare cu o mască tragică. Celelalte opt muze sunt: *Calliope, Clio, Erato, Euterpe, Polyhymnia, Terpsichore, Thalia* şi *Urania*.

Iată tragedia mea: *Moartea lui Patrocle.* Scena întâia. Brizeida şi celelalte captive ale lui Ahile apar; îşi smulg părul şi se lovesc cu pumnii în piept, ca să-şi manifeste durerea pe care o resimt la moartea lui Patrocle. Nu mai au nici puterea de a se ţine pe picioare; zdrobite de disperare, se prăbuşesc pe scenă. Îmi vei spune, poate, că-i cam riscat; dar tocmai asta caut şi eu. Talentele de mică importanţă n-au decât să se menţină în limitele strâmte ale imitaţiei, fără a îndrăzni s-o depăşească. În timiditatea lor domină prudenţa. Cât despre mine, iubesc noutatea şi ţin ca, pentru a mişca şi fermeca spectatorii, să le înfăţişez lucruri la care nici nu se aşteaptă. Aşadar, prizonierele sunt întinse la pământ. Fenix, guvernorul lui Ahile, e cu dânsele: le ajută să se ridice, pe rând; apoi, începe protaza cu aceste versuri:

*Priam va pierde fiu-i şi Troia va supune:*
*Căci grecii pe Patrocle voiesc ca să-l răzbune;*
*Semeţul Agamemnon, divinul Camelus,*
*Nestor cel ca şi zeii, viteazul Eumelus,*
*Leonte cel ce spada cu meşteşug repede,*
*Vorbăreţul Ulise, nervosul Diomede;*
*Ahil se pregăteşte şi iată e pe drum,*
*Îşi duce caii-n goană, spumând, spre Ilium.*
*Spre a sosi mai iute unde mânia-l cheamă*
*Măcar că ochiul straşnic abia îl ia în seamă*
*El zice: Dragă Xantus, Balius, avansaţi,*
*Şi când vă veţi simţi de luptă săturaţi*
*Troienii când bătuţi se vor retrage-n fine*
*Întoarceţi-vă-n lagăr, dar nu fără de mine.*
*Xantus îşi pleacă capul şi liniştit răspunde:*
*Aceşti fugari, Ahile, sunt minunaţi oriunde*
*Vor merge după placul neastâmpărului tău.*

*Dar moartea te pândeşte, e-aproape ceasul rău.*
*Astfel l-îndeamnă a spune Junona cu-ochi de bou*
*Şi carul parcă zboară, în jur stârnind ecou.*
*Iar când îl văd aheii fac ţărmul să răsune*
*De zvon, de veselie, că Troia vor supune.*
*Împodobit cu arme lucrate de Vulcan*
*Ahil părea un fulger, un astru diafan.*
*Sau ca un soare de-aur ce-apare dimineaţa*
*Şi se ridică mândru de risipeşte ceaţa.*
*Şi mai părea ca focul pe care câteodată*
*Îl fac ţăranii noaptea pe o culme depărtată.*

Aici mă opresc, urmă autorul tragic, ca să te las să respiri o clipă; căci dacă ţi-aş recita întreaga scenă dintr-o dată, frumuseţea versificaţiei şi nenumăratele ei efecte, precum şi ideile sublime pe care le conţine, te-ar copleşi. Observă cât de justă e comparaţia: *Şi mai părea ca focul pe care câteodată/ Îl fac ţăranii noaptea...* Nu poate fi înţeleasă de oricine; dar dumneata, care ai mult spirit din cel adevărat, trebuie să fii încântat." „Fără îndoială că sunt, a răspuns autorul comic, zâmbind pe sub mustaţă; nimic nu poate fi mai frumos, şi sunt încredinţat că nu vei pierde ocazia de-a pomeni în tragedia dumitale şi de grija pe care o avea Thetis de-a alunga muştele troiene atunci când se apropiau de corpul lui Patrocle." „Nu-i nimic de râs, a răspuns autorul tragic. Un poet îndemânatic poate risca orice. Poate că tocmai acest pasaj e mai apt a-mi sugera versuri pompoase; şi vor fi reuşite, pe onoarea mea. Toate lucrările mele, urmă el fără să-i pese, sunt remarcabile. De aceea să vezi cât sunt de aplaudate când le citesc; după citirea fiecărui vers, sunt nevoit să mă opresc pentru a primi laude. Mi-amintesc că într-o zi la Paris citeam o tragedie într-o casă unde se întâlnesc în fiecare zi la prânz cele mai cultivate persoane şi în care,

fără să mă laud, nu trec drept un Pradon[33]. Se afla acolo şi marea contesă de Vieille-Brune; domnia-sa are un gust fin şi delicat; eu sunt poetul ei favorit. De la prima scenă a început să plângă cu lacrimi fierbinţi; la actul al doilea plângea cu sughiţuri; la al patrulea i-a venit rău, iar când am ajuns la punctul culminant, am crezut că va muri şi ea o dată cu eroul piesei." La aceste cuvinte, oricât ar fi vrut autorul comic să-şi păstreze seriozitatea, nu se putu stăpâni să nu râdă în hohote. „A! zise el, o recunosc într-adevăr pe contesă după cele descrise! E o femeie care nu poate suferi comedia; atât de tare îi displace comicul încât de obicei pleacă din lojă după scena cea mai dramatică ca să-şi păstreze întreaga durere. Tragedia e pasiunea ei cea mare. De-ar fi lucrarea bună sau rea, dacă-i vorbeşti în ea de amanţi nefericiţi, poţi fi sigur că ai înduioşat-o. Să-ţi spun drept, dacă aş compune şi eu poeme serioase, aş căuta aprobarea altora, nu a ei." „Oh! mai am şi asentimentul altora, zise poetul tragic; am aprobarea a mii de persoane rafinate, bărbaţi şi femei..." „N-aş avea încredere nici în sufragiile acestora, întrerupse autorul comic; m-aş feri de aprobarea lor. Şi ştii de ce? Din cauză că cea mai mare parte dintre aceşti auditori sunt distraţi în timpul lecturii, astfel încât ajunge frumuseţea unui singur vers sau delicateţea unui sentiment pentru a-i încânta. E de-ajuns ca să-ţi laude întreaga operă, oricât de imperfectă ar fi. Şi dimpotrivă, le e de-ajuns să audă două versuri a căror platitudine şi asprime să le rănească auzul: atât le trebuie ca să decreteze că lucrarea e proastă." „Atunci, urmă autorul serios, deoarece socoţi că trebuie să fiu suspicios faţă de aceşti auditori, pot să mă bizui pe aplauzele marelui public." „Eh, nu-mi mai lăuda, te rog, marele public! răspunse celălalt; e prea capricios în aprecierile lui. Se înşeală câteodată atât de grozav la reprezentarea pieselor noi încât e în stare să fie încântat timp de două luni de zile de o lucrare proastă. E-adevărat

[33] *Nicolas Padron*, poet francez (1632-1698), imitator al lui Racine.

că pe urmă îşi schimbă părerea şi că autorul rămâne dezonorat după un succes răsunător.” „De-asta nu mă tem eu, a zis autorul tragic. Piesele mele se tipăresc tot atât de des pe cât sunt de reprezentate. Mărturisesc că nu e acelaşi lucru pentru comedii: tiparul le descoperă slăbiciunile, deoarece comediile nu-s decât nişte fleacuri, nişte producţii neînsemnate ale spiritului...” „Mai încetişor, domnule autor tragic, îl întrerupse celălalt, mai încetişor! Ai uitat că te înfierbânţi prea tare; vorbeşte, te rog, cu mai mult respect despre comedie în faţa mea. Crezi poate că e mai uşor de făcut o comedie decât o tragedie? Te înşeli; să nu crezi că-i mai uşor să-i faci pe oameni să râdă decât să plângă. Află că un subiect ingenios, ales din moravurile vieţii de zi cu zi, nu-ţi cere mai puţină trudă decât cel mai frumos subiect eroic.” „Ei, drăcie! strigă poetul serios pe un ton batjocoritor, sunt încântat când te-aud vorbind astfel. Dacă-i aşa, domnule Calidas, ca să înlăturăm sfada, de-aci înainte am de gând să-ţi onorez lucrările pe cât ţi le-am dispreţuit până acum.” „Puţin îmi pasă mie de dispreţul dumitale, domnule Giblet, reluă cu grabă autorul comic; şi, drept răspuns la fasoanele dumitale obraznice, îţi voi spune pe faţă ce gândesc despre versurile pe care mi le-ai citit: sunt caraghioase, iar cugetările, deşi copiate după Homer, sunt cât se poate de plate. Ahile vorbeşte cailor săi, caii îi răspund; e o imagine grosolană, ca şi comparaţia cu focul pe care-l fac sătenii pe munte. Nu înseamnă că-i onorezi pe cei vechi jefuindu-i în felul acesta; e-adevărat că anticii au lucruri admirabile, dar trebuie mult mai mult gust decât ai dumneata ca să poţi face o alegere fericită din ceea ce împrumuţi de la ei.” „Deoarece eşti lipsit de acea elevaţie a spiritului, a răspuns Giblet, care să-ţi permită înţelegerea frumuseţii poeziei mele, şi ca să te pedepsesc că ai avut îndrăzneala să-mi critici scena, nu-ţi mai citesc urmarea.” „Am fost îndestul de pedepsit ascultând începutul, a continuat Calidas. Frumos îţi mai şade să-mi dispreţuieşti comediile! Află dar că cea mai rea

din câte comedii aş putea face, tot e mai bună decât tragediile dumitale; că-i mult mai uşor să mânuieşti sentimente mari, decât să-ţi reuşească o glumă fină şi delicată." „Slavă Domnului, zise autorul tragic cu un aer dispreţuitor, dacă din nenorocire am pierdut stima dumitale, cred totuşi că mă pot consola. Curtea mă judecă cu ochi mai buni decât pe dumneata, iar pensia cu care a binevoit să mă..." „Ei, şi ce crezi, că ai să mă uluieşti cu pensia dumitale de la Curte? îl întrerupse Calidas; ştiu eu prea bine cum se obţine o pensie încât nu fac nici un caz de lucrările dumitale. Încă o dată îţi repet, să nu-ţi închipui că valorezi mai mult decât autorii comici; şi ca să-ţi dovedesc cât sunt de convins că e mai uşor să compui poeme dramatice serioase decât celelalte, îţi declar solemn: dacă, întorcându-mă în Franţa, nu voi izbuti în comedie, mă voi înjosi să fac tragedie." „Pentru un autor de farse, zise poetul tragic, ai prea multă vanitate." „Pentru un versificator care nu-şi datorează renumele decât unor false briliante, zise autorul comic, te crezi mult prea sus." „Eşti un neruşinat, a răspuns celălalt. Dacă nu m-aş afla în camera dumitale, preastimate domn Calidas, te-aş învăţa eu cum să respecţi tragedia." „Consideraţia asta nu trebuie să te împiedice câtuşi de puţin, preastimabile domn Giblet, a răspuns Calidas: dacă ai poftă să mănânci bătaie, pot să te servesc la fel de bine aici ca şi în altă parte." În acelaşi timp, se apucară amândoi de gât şi de păr, împărţindu-şi cu dărnicie lovituri de pumni şi de picioare. Un italian care dormea în camera alăturată auzise toată conversaţia şi, după zgomotul care-l făceau cei doi, a înţeles că trebuie să se fi încăierat. S-a sculat şi, din milă pentru aceşti francezi, cu toate că era italian, a strigat după ajutor. Un flamand şi doi germani, cei pe care-i vezi în halate, au sosit împreună cu italianul ca să-i despartă pe bătăuşi.

— Nostimă-mi pare cearta asta! strigă don Cléophas. Dar după cum văd eu, în Franţa autorii de tragedie îşi

închipuie că sunt personaje cu mai multă importanţă decât cei care fac comedii.

— Fără îndoială, răspunse Asmodée. Cei dintâi se socotesc cu mult mai presus, întocmai precum eroii tragediilor stau mai sus decât valeţii pieselor comice.

— Şi pe ce-şi întemeiază această mândrie? întrebă studentul. Este într-adevăr mai greu de scris o tragedie decât o comedie?

— Chestiunea la care te referi, spuse diavolul, a fost discutată de mii de ori şi mai e discutată şi astăzi. În ce mă priveşte, iată care e părerea mea, cu voia acelora care sunt de altă părere: cred că nu e mai uşor de scris o comedie decât o tragedie; căci, dacă aceasta din urmă ar fi mai greu de scris decât cealaltă, ar rezulta că un autor tragic ar putea să scrie comedii mai bine decât un autor comic, fapt care nu se potriveşte cu experienţa. Aşadar, aceste două feluri de poeme cer două talente diferite, dar de o egală îndemânare. E vremea, însă, să terminăm cu această digresiune, adăugă şchiopul; voi relua firul povestirii pe care-am întrerupt-o.

# Capitolul XV

## Urmarea şi încheierea povestirii despre puterea prieteniei.

— Deşi servitorii donei Théodora nu putuseră s-o scape de răpire, cel puţin ei se împotriviseră cu mult curaj, iar această rezistenţă costase scump pe unii dintre oamenii lui Alvaro Ponce. Între alţii, se afla unul rănit atât de grav încât, rănile împiedicându-l să-şi urmeze tovarăşii,

rămăsese în nesimţire pe nisipul ţărmului. Nenorocitul fu recunoscut ca fiind un servitor de-al lui don Alvaro; când văzură că totuşi mai respiră, îl duseră la castel, unde i se dădură toate îngrijirile cu putinţă ca să-şi vie în fire. Până la urmă izbutiră, cu toate că sângele pe care-l pierduse îl slăbise cu desăvârşire. Pentru a-l face să vorbească, îi făgăduiră că va scăpa cu viaţă şi că nu va fi dat pe mâna justiţiei, cu condiţia să spună unde intenţiona s-o ducă stăpânul lui pe dona Théodora. Făgăduiala îl bucură, cu toate că starea în care se afla îi lăsa foarte puţine speranţe; îşi adună bruma de puteri ce-i mai rămăseseră şi, cu o voce slabă, confirmă înştiinţarea pe care o primise don Fadrique. Mai adăugă că don Alvaro are de gând s-o ducă pe văduva lui Cifuentes la Sassari, în insula Sardinia, unde are o rudă a cărei protecţie şi autoritate îi asigură un adăpost sigur. Această mărturisire domoli disperarea toledanului şi a lui Mendoce; lăsară rănitul la castel, unde şi muri de altfel după câteva ore, iar ei se întoarseră la Valencia, plănuind la cele ce aveau de făcut. Se hotărâră să dibuiască duşmanul în bârlogul său: se îmbarcară deci fără întârziere la Denia, pentru a pleca spre Port-Mahon, de unde erau siguri că vor găsi mijlocul să ajungă în insula Sardinia. Într-adevăr, cum ajunseră la Port-Mahon, aflară de îndată că un vapor încărcat cu marfă pleacă peste puţin la Cagliari; profitară deci de ocazie. Vasul porni cu un vânt cum nu se poate mai prielnic; dar cinci-şase zile după plecare, văzduhul rămase neclintit şi, peste noapte stârnindu-se un vânt potrivnic, fură nevoiţi să navigheze contra curentului, cu speranţa că în curând va înceta. Navigară astfel timp de trei zile, iar a patra zi, pe la ceasurile două după-amiază, zăriră un vas care înainta cu mare iuţeală în direcţia lor. Mai întâi crezură că-i o corabie de comerţ; dar văzând că înaintează până aproape de tunul lor fără să ridice vreun pavilion, îşi dădură seama că e un vas de corsari. Nu se înşelau: era un pirat din Tunis, care-şi închipuia că creştinii se vor preda fără luptă; văzând că-

şi strâng pânzele şi că-şi pregătesc tunul, socoti că lupta va fi mai grea de cum crezuse; de aceea se opri, îşi strânse şi el pânzele şi se pregăti de luptă. Bombardamentul începu de o parte şi de alta, şi creştinii păreau că sunt în avantaj; când în toiul luptei sosi un corsar din Alger, cu un vas mai mare şi mai bine înarmat ca celelalte două, care se alătură piratului din Tunis. Se apropie cu pânzele întinse de corabia spaniolă, aşezând-o între două focuri. Creştinii îşi pierdură atunci speranţa şi, nevoind să mai continue o luptă atât de inegală, încetară focul. Pe pupa corăbiei din Alger îşi făcu apariţia un rob care începu să strige în limba spaniolă către cei din corabia creştină că, dacă vor să fie cruţaţi, să se predea cu toţii. După aceste cuvinte, un turc, care ţinea în mână un steguleţ de tafta verde, presărată cu semilune de argint, începu să-l fluture în aer. Creştinii, văzând că nu mai e chip de scăpare, încetară să se mai apere; îşi manifestară întreaga durere pe care o pricinuieşte ideea sclaviei unor oameni liberi, încât stăpânul corăbiei, temându-se ca o prea mare întârziere să nu irite pe învingătorii păgâni, scoase steguleţul de la pupă şi se urcă împreună cu câţiva alţi marinari într-o luntre, pentru a se preda corsarului algerian. Piratul trimise o parte din soldaţi să cerceteze corabia spaniolă, adică să jefuiască tot ce se afla în ea. Pe de altă parte, corsarul din Tunis dădu acelaşi ordin câtorva dintre oamenii săi; astfel încât toţi călătorii acestei nenorocite nave fură într-o clipă dezarmaţi şi transportaţi pe corabia algeriană, unde cei doi piraţi şi-i împărţiră prin tragere la sorţi. Mare mângâiere ar fi fost pentru Mendoce şi prietenul său ca cel puţin să cadă amândoi în stăpânirea aceluiaşi corsar: ar fi îndurat mai uşor lanţurile, dacă le-ar fi purtat unul lângă altul; dar soarta, care-i punea la cele mai grele încercări, îl dădu pe don Fadrique corsarului din Tunis, iar pe don Juan celui din Alger. Oricine îşi poate bine închipui disperarea celor doi prieteni când trebuiră să se despartă: se aruncară la picioarele piraţilor, implorându-i să-i lase laolaltă; dar

corsarii, a căror cruzime îi făcea insensibili la cele mai înduioşătoare spectacole, nu se lăsară înduplecaţi: dimpotrivă, socotind că cei doi prizonieri sunt oameni cu vază şi că, deci, le vor putea smulge sume mari drept răscumpărare, hotărâră să ia fiecare pe câte unul. Mendoce şi Zarate, văzând că au de-a face cu inimi neîndurătoare, se priviră unul pe altul, iar privirile lor oglindeau toată mâhnirea de care erau cuprinşi. Când împărţirea prăzii se termină, iar piratul din Tunis se pregăti să plece în corabia lui împreună cu sclavii care-i aparţineau, cei doi prieteni simţiră că-şi dau sufletul de durere. Mendoce se apropie de toledan şi-l strânse în braţe, zicându-i: „Aşadar, trebuie să ne despărţim! Ce groaznică necesitate! Nu-i destul că îndrăzneala celor ce ne-au răpit rămâne nepedepsită; pe deasupra mai suntem şi opriţi să ne unim plângerile şi regretele. Vai, don Juan, ce-am făcut oare ca să fim atât de pedepsiţi de Dumnezeu?” „Nu mai căuta aiurea pricina acestei nenorociri, răspunse don Juan; numai eu sunt vinovat. Fără îndoială că moartea celor două fiinţe pe care le-am jertfit, moarte scuzabilă în ochii oamenilor, l-a mâniat împotriva mea pe Dumnezeu, care te-a pedepsit şi pe dumneata pentru că ai legat prietenie cu un nenorocit urmărit de dreapta sa judecată.” Vorbind astfel, vărsau amândoi atâta amar de lacrimi şi jeleau de ţi se rupea inima, încât ceilalţi sclavi erau mai înduioşaţi din cauza lor decât de propria lor nenorocire. Soldaţii din Tunis, însă, mai sălbatici decât stăpânul lor, văzând că Mendoce întârzie să iasă din corabie, îl smulseră cu brutalitate din braţele toledanului şi-l târâră cu dânşii, lovindu-l fără milă. „Rămas bun, prieten drag, strigă el, de-acum nu te voi mai vedea: dona Théodora rămâne nerăzbunată; şi-asta întrece cu mult chinurile pe care mi le pregătesc aceşti sălbatici.” Don Juan nu putu răspunde acestor cuvinte; rămăsese fără glas văzând în ce chip e tratat prietenul său. Deoarece mersul acestei povestiri cere să-l urmăm pe toledan, îl vom lăsa pe

don Fadrique pe vasul din Tunis. Corsarul din Alger se îndreptă spre portul său, unde, de cum sosi, îşi duse noii sclavi la paşa, iar de-acolo în piaţa unde era obiceiul să fie vânduţi. Un ofiţer de-al *dey*[34]-ului Mezzomorto îl cumpără pe don Juan pentru stăpânul său; ca nou sclav, îl puseră să muncească în grădinile haremului. Această ocupaţie, deşi destul de anevoioasă pentru un nobil, nu-i displăcu, căci putea să rămână mult timp singur. În situaţia în care se afla, nimic nu putea să-i convină mai bine ca libertatea de-a cugeta în voie la nenorocirile sale. Se gândea zi şi noapte la cele întâmplate, iar sufletul său, în loc să încerce să se desprindă de imaginile care-l mâhneau, părea să se complacă în a le evoca. Într-o zi, fără să bage de seamă că *dey*-ul se plimba prin grădină, începu să cânte un cântec trist în timp ce lucra, iar Mezzomorto se opri să-l asculte; şi deoarece glasul îi plăcu destul de mult, se apropie de dânsul din curiozitate şi-l întrebă cum se numeşte. Toledanul îi răspunse că se numeşte Alvaro. Intrând în slujba *dey*-ului, crezuse de cuviinţă că-i mai bine să-şi schimbe numele, după obiceiul sclavilor, şi-şi luase acest nume din cauză că se gândea neîncetat la răpirea donei Théodora de către Alvaro Ponce, şi numele acesta fu primul care-i veni pe limbă. Mezzomorto, care ştia binişor spaniola, îi puse mai multe întrebări asupra moravurilor din Spania şi mai ales a felului cum se poartă bărbaţii ca să placă femeilor, la care don Juan răspunse în aşa fel încât *dey*-ul rămase foarte mulţumit de el. „Alvaro, îi zise el, pari a fi un om priceput şi mai deosebit ca ceilalţi; oricine ai fi, însă, ai norocul să-mi placi şi vreau să te onorez acordându-ţi încrederea.” La aceste cuvinte, don Juan se prosternă la picioarele *dey*-ului, apoi se ridică, după ce-şi duse poalele hainei acestuia la gură, la ochi şi apoi la cap. „Şi ca să-ţi dau o dovadă chiar de pe-acum, urmă

[34] *Dey* - Titlul suveranilor regenţei *Alger* din *Imperiul Otoman* (1671-1830). În conducerea treburilor statului era asistat de un *divan* cu rol consultativ.

Mezzomorto, îţi voi spune că în seraiul meu am cele mai frumoase femei din Europa. Între toate, însă, una peste seamăn de frumoasă; cred că nici marele sultan n-are alta mai grozavă, deşi corăbiile lui îi aduc veşnic femei frumoase din toate colţurile lumii. Faţa ei pare că reflectă razele soarelui, iar talia ei e ca tulpina unui trandafir din grădinile raiului. Precum vezi, sunt fermecat de dânsa. Dar această minune a naturii, această atât de rară frumuseţe e de o tristeţe de moarte, pe care n-o poate împrăştia nici timpul şi nici dragostea ce i-o port. Şi deşi se află la bunul meu plac, încă nu m-am atins de ea; mi-am stăpânit pornirile şi, contrar obiceiurilor semenilor mei, care nu caută decât plăcerea simţurilor, m-am hotărât să-i câştig inima prin blândeţe şi respect, deşi chiar şi celor mai umili musulmani le-ar fi ruşine să aibă asemenea sentimente pentru o sclavă creştină. Totuşi, toate atenţiile mele n-au reuşit decât să-i mărească melancolia, încât am început să obosesc de atâta îndărătnicie. Tristeţea sclaviei nu s-a mai înrădăcinat cu atâta putere la nici una din femeile de-aci, cărora privirile mele favorabile le împrăştiau repede orice mâhnire; această durere fără de sfârşit mă face să-mi pierd răbdarea. Totuşi, înainte de a mă lăsa în voia pornirilor mele, vreau să mai fac o ultimă încercare: să mă servesc de intervenţia ta. Deoarece sclava e creştină şi chiar de aceeaşi naţie ca tine, s-ar putea să-i câştigi încrederea şi s-o poţi îndupleca mai uşor decât un altul. Laudă-i rangul şi bogăţiile mele; spune-i că va avea o situaţie deosebită de a tuturor celorlalte sclave ale mele; fă-o chiar să nădăjduiască, la nevoie, că într-o zi poate să aibă cinstea de a deveni soţia lui Mezzomorto şi că voi avea pentru dânsa mai multă consideraţie decât pentru o sultană a cărei mână mi-ar oferi-o Înălţimea-sa.” Don Juan se mai înclină o dată în faţa *dey*-ului şi, deşi nemulţumit de această însărcinare, îl încredinţă că va face tot ce-i stă în putinţă ca s-o ducă la bun sfârşit. „E de-ajuns, răspunse Mezzomorto, lasă lucrul şi urmează-mă; te voi duce, deşi la

noi e oprit acest lucru, să vorbeşti cu sclava cea frumoasă. Dar să nu te împingă păcatul să abuzezi de încrederea ce-ţi acord: îndrăzneala îţi va fi pedepsită prin chinuri necunoscute chiar de turci. Încearcă să-i învingi tristeţea şi gândeşte-te că libertatea ta e legată de sfârşitul suferinţelor mele." Don Juan lăsa lucrul şi-l urmă pe *dey*, care o luase înainte pentru a o vesti pe melancolica roabă de sosirea trimisului său. O găsi în tovărăşia a două roabe bătrâne, care se îndepărtară de îndată ce-l văzură pe Mezzomorto intrând. Sclava cea frumoasă îl salută cu cel mai mare respect; dar nu-şi putu stăpâni o tresărire, aşa cum se întâmpla ori de câte ori îl vedea. Acesta, băgând de seamă, îi zise ca s-o liniştească: „Frumoasă captivă, am venit doar să te înştiinţez că am printre robii mei un spaniol cu care doreşti, poate, să stai de vorbă: dacă vrei să-l vezi, îi dau voie să-ţi vorbească, chiar fără martori." Sclava cea frumoasă consimţi cu bucurie. „Ţi-l voi trimite, zise *dey*-ul, numai de-ar reuşi să-ţi risipească plictiseala!" Zicând acestea plecă; şi, întâlnindu-l pe toledan, îi şopti: „Poţi intra, iar după ce vei vorbi cu dânsa, să vii pe la mine să-mi comunici rezultatul convorbirii". Zarate intră pe dată în odaie, închise uşa, o salută pe sclavă fără să i se uite în ochi, iar aceasta îi primi salutul fără să-l privească cu atenţie; uitându-se însă unul la altul cu mai mare luare-aminte, scoaseră amândoi strigăte de mirare şi bucurie. „Doamne! strigă toledanul apropiindu-se de dânsa, nu-i o vană închipuire care mă ispiteşte? O am cu-adevărat în faţa mea pe dona Théodora?" „Ah, don Juan, strigă roaba cea frumoasă, eşti într-adevăr dumneata cel care-mi vorbeşti? „Da, doamnă, răspunse el, sărutându-i mâna cu multă duioşie, chiar don Juan în persoană. Mă poţi cunoaşte după lacrimile din ochii mei, care, fermecaţi de plăcerea de-a te revedea, nu se pot opri să nu curgă, după starea de exaltare în care mă aflu şi pe care numai prezenţa dumitale are darul s-o provoace; nu-mi mai blestem soarta, deoarece mi te-a redat... Dar această

neînchipuită bucurie m-a zăpăcit; uitam că eşti înrobită. Prin ce nou capriciu al soartei ai căzut în sclavie? Cum ai putut scăpa de cutezătoarea înflăcărare a lui don Alvaro? Vai, prin câte nelinişti am trecut şi cât de teamă mi-e s-aud că Dumnezeu n-a ocrotit îndestul virtutea!" „Dumnezeu m-a răzbunat împotriva lui don Alvaro, zise dona Théodora. Dacă aş avea timp să-ţi povestesc..." „Ai toată vremea, întrerupse don Juan; *dey*-ul îmi dă voie să stau cu dumneata şi, ceea ce are să te mire, chiar fără martori. Să profităm aşadar de aceste clipe preţioase: istoriseşte-mi tot ce ţi s-a întâmplat de la răpirea dumitale până în clipa de faţă." „Cine ţi-a spus că don Alvaro e cel care m-a răpit?" zise ea „O ştiu prea bine", urmă don Juan. Îi povesti atunci în câteva cuvinte de unde aflase şi cum Mendoce şi cu dânsul, îmbarcându-se să-l găsească pe cel care o răpise, fuseseră prinşi de către piraţi. După ce îşi termină povestirea, dona Théodora începu la rândul ei: „E de prisos să-ţi spun cât am fost de uimită văzându-mă răpită de o ceată de oameni mascaţi; am leşinat în braţele celui care mă purta, iar când m-am trezit din acel leşin, care fără îndoială că durase mult, m-am văzut singură cu Inès, una dintre slujitoarele mele, în cabina unei corăbii cu pânzele desfăşurate. Nenorocita Inès începu să mă îndemne să mă resemnez cu noua soartă, iar din vorbele ei am priceput că era înţeleasă cu cel care mă răpise. Acesta îndrăzni să mi se înfăţişeze şi să-mi spună, aruncându-se la picioarele mele: «Doamnă, iartă lui don Alvaro mijlocul de care s-a servit ca să te poată avea; ştii de câte gingăşii te-am înconjurat şi că numai din dragoste m-am luptat cu don Fadrique  pentru inima dumitale, până în ziua în care i-ai dat preferinţă. Dacă n-aş fi simţit pentru dumneata decât o dragoste obişnuită, aş fi învins-o şi m-aş fi consolat de cele întâmplate; dar mi-a fost dat să fiu încătuşat de farmecele dumitale; oricât de dispreţuit aş fi, nu mă pot elibera din vraja lor. Nu ţi-am luat libertatea ca să-ţi sperii virtutea prin încercări nedemne, ci am de gând, în adăpostul în

care te voi conduce, să ne unim vieţile printr-o legătură eternă şi sacră.» Mi-a mai spus o mulţime de lucruri de care nu-mi mai aduc acum aminte; ascultându-l însă, se vedea bine că el nu considera o tiranie faptul că mă sileşte să-l iau de soţ şi că ar fi trebuit să-l consider mai degrabă un îndrăgostit pasionat decât un tâlhar neruşinat. În vreme ce-mi vorbea, eu plângeam şi mă văicăream într-una; de aceea el plecă, fără să-şi mai dea osteneala să mă convingă; dar, plecând, îi făcu un semn lui Inès, şi-am înţeles că-i poruncea să sprijine cu dibăcie argumentele cu care încercase să mă orbească. Ea îi dădu ascultare; chiar încercă să mă convingă că, după scandalul provocat de o asemenea răpire, eram nevoită să primesc mâna lui don Alvaro Ponce, oricât de nesuferit mi-ar fi fost; că trebuia să fac acest sacrificiu din cauza reputaţiei mele. Dar făcându-mă să văd necesitatea acestei căsătorii îngrozitoare, era şi mai greu să-mi potolească lacrimile; astfel că eram de neconsolat. Inès nu ştia ce să-mi mai spună, când deodată auzirăm pe puntea corăbiei un zgomot înfiorător, care ne atrase atenţia. Zgomotul îl făceau oamenii lui don Alvaro, la vederea unui vas mare care se îndrepta spre noi cu toată viteza; deoarece corabia noastră nu naviga atât de bine ca acesta, a fost cu neputinţă să-l evităm. Se apropie de noi şi peste puţin auzirăm strigând: «Predaţi-vă! Predaţi-vă!» Dar don Alvaro şi cu oamenii săi, preferând să moară decât să se predea, avură îndrăzneala să lupte. A fost o bătălie pe viaţă şi pe moarte; nu-ţi mai dau alte amănunte; e destul să-ţi spun că don Alvaro şi toţi ai săi pieriră, după ce luptară ca nişte disperaţi. Pe noi ne trecură pe vasul cel mare, care aparţinea lui Mezzomorto şi era comandat de Abi Ali Osman, un ofiţer de-al său. Abi Ali Osman mă privi îndelung cu oarecare surprindere; şi cunoscând după veşminte că-s spaniolă, îmi zise în dialectul castilian: «Nu mai fi mâhnită; trebuie să te obişnuieşti cu ideea robiei; era cu neputinţă să scapi de această nenorocire; dar ce spun eu nenorocire! E un noroc de care trebuie să te

bucuri. Eşti prea frumoasă ca să te mulţumeşti numai cu omagiile creştinilor. Soarta nu te-a zămislit pentru aceşti nefericiţi muritori; meriţi dragostea celor mai de seamă oameni din lume: numai musulmanii sunt demni de-a te avea. Voi porni chiar acum spre Alger, adăugă el: cu toate că eşti singura noastră pradă, sunt sigur că *dey*-ul, stăpânul meu, va fi mulţumit de drumul pe care l-am făcut. Nu mă tem că se va supăra de graba de-a depune în mâinile sale o frumuseţe care-l va încânta şi care va alcătui podoaba seraiului său.» La aceste cuvinte, prin care aflam la ce trebuie să mă aştept, am început să plâng şi mai tare. Abi Ali Osman, care atribuia cu totul altă cauză spaimei mele, începu să râdă şi dădu viteză corăbiei înspre Alger, în timp ce eu mă tânguiam fără de încetare. Când îmi îndreptam jelaniile înspre cer şi-l rugam pe Dumnezeu să-mi ajute; când doream să ne atace nişte corăbii creştine, sau să ne înghită valurile; după aceea doream ca lacrimile şi durerea să mă sluţească în aşa hal încât să-l dezgust pe *dey*; dorinţe zadarnice, inspirate de temerile mele! Sosirăm în port, fui condusă în acel palat, apărui în faţa lui Mezzomorto... Nu ştiu ce-a spus Abi Ali înfăţişându-mă stăpânului său, nici ce-a răspuns acesta, din cauză că vorbeau turceşte; judecând după gesturile şi privirile *dey*-ului, mi-am putut da seama că aveam nenorocul să-i plac, iar cuvintele pe care mi le adresă apoi în spaniolă sfârşiră prin a mă duce la disperare, confirmându-mi bănuiala. Degeaba m-am aruncat la picioarele lui, făgăduindu-i orice dorea pentru răscumpărare; în zadar l-am ispitit oferindu-i întreaga mea avere; îmi spuse că mă preţuia mai mult decât toate bogăţiile din lume. A pus să-mi pregătească apartamentul acesta, care-i cel mai frumos din tot palatul; şi de atunci n-a cruţat nimic ca să-mi aline durerea de care mă vede cuprinsă. Mi-aduce pe toţi sclavii, bărbaţi şi femei, care ştiu să cânte din gură sau din vreun instrument. Mi-a luat-o pe Inès, crezând că poate ea e de vină că nu mi se risipeşte mâhnirea, iar acum sunt servită

de roabe bătrâne care îmi vorbesc necontenit de dragostea stăpânului lor şi de tot soiul de plăceri care îmi sunt rezervate. Dar orice mijloc întrebuinţează ca să mă distreze are asupra mea un efect contrar: nimic nu mă poate mângâia. Captivă în acest palat nesuferit, în care răsună zilnic strigăte ale inocenţei asuprite, nu sufăr atât de pierderea libertăţii cât de groaza pe care mi-o stârneşte dragostea odioasă a *dey*-ului. Şi cu toate că până acum n-a fost faţă de mine decât un îndrăgostit binevoitor şi respectuos, mă înspăimânt la gândul că într-o bună zi, sătul de acest respect care poate că şi începe să-l stingherească, va abuza de puterea lui; sunt veşnic neliniştită de această îngrozitoare teamă şi fiecare clipă a vieţii mele e un nou chin." Terminând aceste cuvinte, dona Théodora începu din nou să verse lacrimi. Don Juan fu mişcat. „Ai dreptate, doamnă, îi zise el, să fii atât de îngrijorată de viitor; sunt şi eu tot atât de îngrozit ca şi dumneata. Respectul *dey*-ului e mai aproape de sfârşit de cum îţi închipui; acest îndrăgostit supus e pe punctul de a-şi lepăda aşa-zisa blândeţe, o ştiu prea bine, şi-mi dau seama de primejdia care te pândeşte. Dar, urmă el schimbând tonul, n-am de gând să rămân cu braţele încrucişate. Deşi nu sunt decât un biet rob, disperarea mea e de temut: îi voi străpunge pieptul lui Mezzomorto înainte ca el să te dezonoreze." „Vai, don Juan, îl întrerupse văduva lui Cifuentes, cum îndrăzneşti să făureşti un asemenea plan? Să te ferească Domnul să-l pui în aplicare! Ţi-ai găsi sfârşitul în cele mai groaznice chinuri! Crezi că turcii nu l-ar răzbuna? Cele mai groaznice chinuri... Nici nu mă pot gândi fără să mă cutremur! De altfel, de ce să te expui unui pericol zadarnic? Omorându-l pe *dey*, îmi vei reda oare libertatea? Vai! Voi fi vândută, poate, cine ştie cărui mizerabil, care va avea pentru mine şi mai puţin respect decât Mezzomorto. Numai în tine, Doamne, mi-e nădejdea; cunoşti dorinţa brutală a *dey*-ului; nu-mi îngădui să recurg nici la sabie, nici la otravă, deci numai tu poţi

înlătura o fărădelege care se petrece sub ochii tăi!” „Da, doamnă, zise Zarate, Dumnezeu o va împiedica; simt în clipa asta că mă şi inspiră; ideea care mi-a venit în minte fără îndoială că-i o îndrumare secretă trimisă de el. *Dey*-ul m-a adus la dumneata ca să te conving să răspunzi dragostei sale. Va trebui să-i dau socoteală de cele ce-am vorbit: deci trebuie să recurgem la vicleşug: îi voi spune că nu mai eşti atât de nemângâiată; că purtarea lui faţă de dumneata a început să-ţi risipească mâhnirea şi că, dacă va continua tot aşa, poate să nădăjduiască! Dumneata, de asemenea, trebuie să mă ajuţi. Când va mai veni să te vadă, trebuie să pari mai puţin tristă ca de obicei; prefă-te că asculţi cu oarecare plăcere vorbele lui.” „Ce silnicie! îl întrerupse dona Théodora. Cum poate un suflet sincer şi curat să procedeze astfel! Şi la ce-ar folosi o asemenea neplăcută prefăcătorie?” „*Dey*-ul, răspunse el, se va bucura de această schimbare şi îşi va închipui că, urmând calea blândeţii, va sfârşi prin a te câştiga. În timpul acesta, eu voi porni la treabă pentru eliberarea dumitale. Recunosc că e un lucru destul de greu; dar cunosc eu un sclav îndemânatic, al cărui ajutor sper să ne fie de mare folos. Acum te las, urmă el; proiectul nostru cere să lucrăm în mare grabă: curând ne vom revedea. Mă duc la *dey* şi voi încerca să-i domolesc înflăcărarea prin snoave plăcute. Dumneata, doamnă, pregăteşte-te să-l primeşti: încearcă să te prefaci cât poţi mai bine; privirile dumitale, care acum se feresc de el, trebuie să pară lipsite de ură şi de asprime; gura dumitale, care zilnic nu se deschide decât ca să-şi blesteme nenorocul, să pronunţe vorbe care să-i facă plăcere; să nu te temi că-i vei părea prea binevoitoare; trebuie să făgăduieşti orice, ca să nu dai nimic.” „De-ajuns, răspunse Théodora, voi face tot ce-mi spui, deoarece nenorocirea care mă ameninţă îmi impune această crudă necesitate. Du-te, don Juan, fă tot ce-ţi stă în putinţă pentru eliberarea mea; bucuria îmi va fi de o mie de ori mai mare dacă prin dumneata îmi voi recăpăta libertatea.”

Toledanul, urmând porunca lui Mezzomorto, se duse să i se înfăţişeze. „Ei, Alvaro, îi zise *dey*-ul extrem de mişcat, ce veşti îmi aduci de la sclava cea frumoasă? Ai izbutit s-o îndupleci? Dacă aflu cumva că nu voi putea niciodată să-i înving durerea sălbatică, jur pe capul marelui sultan, stăpânul meu, că voi dobândi chiar astăzi, prin forţă, ceea ce n-am dobândit prin bunăvoinţă.” „Stăpâne, îi răspunse don Juan, nu-i nevoie să faci asemenea jurăminte inviolabile şi nici să recurgi la violenţă pentru a-ţi împlini dragostea. Sclava e o tânără doamnă care n-a mai iubit până acum; e o fire atât de mândră încât a respins cererile celor mai de seamă nobili din Spania; în ţara ei trăia ca o suverană; aici se vede roabă; un suflet mândru suferă multă vreme de pe urma acestor condiţii deosebite. Totuşi, spaniola mândră se va obişnui cu sclavia ca oricare alta; pot chiar să afirm că lanţurile nu i se mai par atât de grele; purtarea dumitale plină de grijă faţă de dânsa, atenţiile respectuoase la care nu se aştepta din partea dumitale îi îndulcesc mâhnirea şi-i înving puţin câte puţin mândria. Menajează, seniore, această favorabilă dispoziţie; continuă s-o încânţi pe sclava cea frumoasă prin noi atitudini respectuoase şi în curând o vei vedea cedând şi pierzându-şi dorul de libertate în braţele dumitale.” „Vorbele tale sunt o încântare pentru mine, strigă *dey*-ul; speranţa pe care mi-o dai face din mine orice. Da, voi căuta să-mi stăpânesc nestăpânita ardoare, ca să mi-o satisfac pe deplin mai târziu; dar nu mă înşeli, sau nu te înşeli, poate, singur? Mă duc îndată să vorbesc cu sclava; vreau să văd dacă în ochii ei pot citi semnele îmbucurătoare de care-mi vorbeşti.” Zicând aceste cuvinte, se duse la Théodora, iar toledanul se înapoie în grădină, unde se întâlni cu grădinarul, acel rob îndemânatic de care avea intenţia să se slujească pentru a o scăpa din robie pe văduva lui Cifuentes. Grădinarul, pe nume Francisc, era navarez; cunoştea foarte bine Algerul, unde slujise la mai mulţi stăpâni înainte de-a fi la *dey*. „Francisc, prietene, îi zise

don Juan, mă vezi foarte mâhnit. În palatul acesta se află o tânără doamnă, dintre cele mai nobile familii din Valencia; l-a implorat pe Mezzomorto să fixeze el însuşi preţul răscumpărării; dar acesta n-a vrut pentru că e îndrăgostit de ea." „Şi pentru asta eşti atât de supărat?" întrebă Francisc. „Sunt din acelaşi oraş cu ea, urmă toledanul; părinţii mei şi ai ei au fost prieteni buni; aş face orice ca s-o ajut să-şi recapete libertatea." „Deşi nu-i lucru tocmai uşor, răspunse Francisc, aş putea totuşi să te asigur de reuşită, dacă aş şti că rudele doamnei sunt dispuse să răsplătească cu generozitate acest serviciu." „Să n-ai nici o grijă, urmă don Juan; răspund eu de recunoştinţa lor şi mai ales de-a mea. O cheamă dona Théodora; e văduva unui nobil care i-a lăsat o avere considerabilă şi e la fel de darnică pe cât e de bogată; pe scurt, sunt spaniol şi nobil, cuvântul meu cred că-ţi ajunge." „Ei atunci, pe baza promisiunii dumitale, spuse grădinarul, mă voi duce să caut pe un renegat catalan pe care-l cunosc, să-i propun..." „Ce tot vorbeşti? îl întrerupse toledanul uimit; te poţi încrede într-un mizerabil căruia, nu i-a fost ruşine să se lepede de religia lui pentru..." „Cu toate că-i renegat, îl întrerupse la rândul lui Francisc, asta nu-l împiedică să fie om cinstit; îmi pare mai degrabă demn de milă decât de ură şi chiar l-aş găsi scuzabil dacă şi-ar putea dezvinovăţi crima. Iată povestea lui în câteva cuvinte: e de loc din Barcelona şi chirurg de profesie. Deoarece afacerile nu-i mergeau prea bine la Barcelona, se hotărî să se stabilească la Cartagina, socotind că, schimbând locul, va avea mai mult noroc. Se îmbarcă aşadar pentru Cartagina împreună cu mama lui; dar întâlniră pe drum un pirat din Alger, care-i prinse, şi-i aduse în acest oraş. Fură vânduţi: mama sa unui maur, iar el unui turc, care îl chinui în aşa hal încât, pentru a scăpa de crunta robie şi pentru a o putea totodată elibera şi pe mama lui, cu care maurul, stăpânul ei, se purta foarte rău, se hotărî să treacă la mahomedanism.

Într-adevăr, intrând în slujba paşei, porni în mai multe curse şi adună patru sute de patagoni: o parte din ei îi folosi pentru răscumpărarea mamei sale, iar pentru a profita de rest, se hotărî să înceapă pirateria de mare pe cont propriu. Se făcu căpitan, cumpără un vas mic fără punte şi, întovărăşindu-se cu câţiva soldaţi turci, începu să facă curse între Alicante şi Cartagina; se întoarse încărcat de prăzi. Se mai duse de vreo câteva ori şi-i merse atât de bine încât în curând putu să-şi înarmeze o corabie mare, cu care adună considerabile prăzi. Într-o bună zi însă norocul îl părăsi. Atacând odată o fregată franceză, corabia îi fu lovită în aşa hal încât abia izbuti să se întoarcă în portul Alger. Şi deoarece în ţara asta meritele piraţilor sunt cântărite după reuşita lor, renegatul intră în dizgraţia turcilor. Lucrul acesta îl necăji şi-l mâhni: îşi vându vasul şi se retrase într-o casă, înafara oraşului, unde trăieşte de atunci din cele adunate, împreună cu mama lui şi cu vreo câţiva sclavi care-l slujesc. Mă duc adeseori pe la dânsul; am slujit împreună la acelaşi stăpân, suntem buni prieteni; îmi împărtăşeşte gândurile cele mai ascunse, iar acum trei zile îmi spunea cu lacrimi în ochi că nu mai poate avea linişte de când şi-a lepădat credinţa: că, pentru a pune capăt remuşcărilor care-l chinuiesc neîncetat, e ispitit adeseori să-şi calce turbanul în picioare şi, cu riscul de-a fi ars de viu, să repare insulta adusă creştinilor, mărturisindu-şi căinţa în public... Acesta e renegatul căruia vreau să mă adresez, urmă Francisc; un astfel de om nu poate să-ţi dea de bănuit. Voi pleca de-acasă sub cuvânt că plec la locul de adunare al sclavilor, mă voi duce la dânsul şi-l voi face să înţeleagă că, în loc să se lase chinuit de părerea de rău că s-a îndepărtat din sânul bisericii, să se gândească mai bine la mijloacele de-a se reîntoarce la ea; că ar putea să-şi echipeze un vas ca şi cum, plictisit de viaţa inactivă, ar avea de gând să-şi reînceapă cursele, şi cu acest vas să plecăm spre Valencia, unde dona Théodora îl va răsplăti, putând să-şi sfârşească restul zilelor în tihnă,

la Barcelona.” „Da, dragul meu Francisc, strigă don Juan, plin de speranţa pe care i-o dădea sclavul navarez, poţi făgădui orice renegatului; puteţi fi siguri că şi dumneata, şi el veţi fi răsplătiţi cum se cuvine. Dar crezi că planul acesta va putea fi dus la îndeplinire întocmai precum ai spus?”,,S-ar putea ivi unele greutăţi, pe care nu le pot prevedea de pe-acum, răspunse Francisc; dar eu şi cu renegatul le vom înlătura. Mă fac răspunzător, de planul nostru, Alvaro, adăugă el părăsindu-l, şi nădăjduiesc ca la întoarcere să-ţi aduc veşti bune.” Toledanul îl aşteptă destul de îngrijorat pe Francisc, care, întorcându-se după trei-patru ceasuri, îi zise: „Am vorbit cu renegatul, i-am înfăţişat planul nostru; şi, după o lungă consfătuire, ne-am înţeles să cumpere o corabie complet echipată; şi, deoarece e voie să iei ca mateloţi sclavi, se va sluji de toţi ai săi; ca nu cumva să pară suspect, va angaja şi vreo doisprezece soldaţi turci, ca şi cum s-ar pregăti într-adevăr să plece într-o cursă; cu două zile înainte de data fixată pentru plecare, se va îmbarca noaptea cu sclavii, va ridica ancora pe tăcute şi va veni să ne ia cu barca la portiţa grădinii din apropierea mării. Acesta-i planul pe care l-am făcut: poţi să dai de ştire doamnei sclave şi s-o asiguri că până cel mai târziu în cincisprezece zile va scăpa de robie.” De câtă bucurie fu cuprins Zarate când auzi că poate da asemenea veşti donei Théodora! Pentru a căpăta îngăduinţa de-a o vedea, îl căută a doua zi pe Mezzomorto şi, găsindu-l, îi spuse: „Iartă-mă dacă îndrăznesc să întreb, stăpâne, cum ai găsit-o pe sclava cea frumoasă: eşti mai mulţumit?...” „Sunt încântat, răspunse *dey*-ul: ochii ei n-au mai evitat ieri nici cele mai languroase priviri ale mele; vorbele ei, mai înainte doar reflexii asupra stării în care se afla, n-au mai pronunţat acum nici cea mai mică plângere, ba chiar mi s-a părut că mă ascultă cu bunăvoinţă. Numai ţie îţi datorez această schimbare, Alvaro, văd că le cunoşti bine pe femeile din ţara ta. Vreau să-i mai vorbeşti o dată, pentru a duce la bun sfârşit ceea ce ai început atât de bine.

Pune-ţi la încercare toată îndemânarea şi toată isteţimea pe care le ai pentru a-mi grăbi fericirea; îţi voi rupe atunci toate lanţurile şi îţi jur pe sufletul marelui nostru profet că te voi trimite în patria ta încărcat de-atâtea daruri încât, văzându-te, creştinii nu vor voi să creadă că te întorci din sclavie." Toledanul nu pierdu ocazia de-a întări credinţa lui Mezzomorto[35]; se arătă foarte mişcat de făgăduielile sale; şi sub pretext că vrea să ajungă mai repede la ţintă, se arătă grăbit s-o vadă pe sclava cea frumoasă. O găsi singură în camera ei; bătrânele care o serveau aveau treabă în altă parte. El îi aduse la cunoştinţă cele stabilite împreună cu navarezul şi cu renegatul pe baza făgăduielilor făcute. Mare fu mângâierea doamnei auzind că s-au luat atât de bune măsuri pentru eliberarea ei. „S-ar putea oare, strigă ea în culmea bucuriei, să-mi fie îngăduit a revedea Valencia, scumpa mea patrie? Cât de fericită aş fi să pot trăi acolo cu dumneata, în linişte, după atâtea primejdii şi atâtea spaime! Ah! don Juan, cât mă simt de fericită gândindu-mă la aceasta! Eşti oare la fel de bucuros ca mine? Te-ai gândit că, smulgându-mă *dey*-ului, îţi salvezi propria soţie?" „Vai! răspunse Zarate, oftând din greu, cât farmec ar avea pentru mine aceste cuvinte mângâietoare, dacă n-ar fi otrăvite de amintirea unui îndrăgostit nenorocit! Iartă-mi această delicateţă, doamnă; trebuie să recunoşti că Mendoce e demn de mila dumitale. Pentru dumneata a plecat din Valencia, pentru dumneata şi-a pierdut libertatea; şi sunt sigur că la Tunis, unde se află, nu-i atât de nenorocit din cauza lanţurilor pe care le suportă, cât e de disperat că nu te-a putut răzbuna." „Fără îndoială că ar fi meritat o soartă mai bună, zise dona Théodora: Dumnezeu mi-e martor că sunt mişcată de tot ce-a făcut pentru mine; îmi dau perfect de bine seama de suferinţele pe care le îndură din pricina mea: dar a fost scris în stele, se vede, să nu-i pot da inima mea drept recompensă." Convorbirea fu întreruptă de sosirea celor

[35] Mezzomorto - *ad litteram* „pe jumătate mort".

două bătrâne care o serveau pe văduva lui Cifuentes. Don Juan schimbă discuţia şi, prefăcându-se drept omul de încredere al *dey*-ului, îi zise Théodorei: „Da, încântătoare sclavă, l-ai înlănţuit pe cel care te ţine în robie. Mezzomorto, stăpânul dumitale şi-al meu, cel mai plăcut şi mai îndrăgostit dintre toţi turcii, e foarte mulţumit de dumneata; fii şi de acum înainte binevoitoare cu dânsul şi în curând vor lua sfârşit toate neplăcerile pe care le ai.” Apoi ieşi, zicând aceste din urmă cuvinte, al căror sens adevărat nu putea fi înţeles decât de Théodora. În acest stadiu rămaseră lucrurile la palatul *dey*-ului vreme de opt zile. În vremea aceasta, renegatul catalan cumpărase o corăbioară aproape complet echipată, făcând pregătiri de plecare; dar, cu şase zile înainte de-a putea porni în larg, don Juan trecu prin alte clipe de nelinişte. Mezzomorto trimise să-l cheme şi, după ce-l duse în cabinetul lui, îi zise: „Alvaro, eşti liber, poţi pleca în Spania oricând doreşti, darurile pe care ţi le-am făgăduit te aşteaptă. Am fost azi la sclava cea frumoasă: cât de schimbată mi s-a părut acea fiinţă care, nu de mult, mă mâhnea atâta; din zi în zi sentimentul captivităţii slăbeşte; am găsit-o atât de fermecătoare încât m-am hotărât s-o iau în căsătorie: în două zile va fi soţia mea.” La aceste cuvinte don Juan îngălbeni şi, oricât se strădui, nu putu ascunde *dey*-ului tulburarea şi surpriza de care se simţea cuprins, încât acesta îl întrebă ce are. „Stăpâne, răspunse toledanul foarte încurcat, sunt fără îndoială foarte mirat că unul dintre cele mai importante personaje din imperiul otoman coboară până acolo încât să se căsătorească cu o roabă: ştiu că sunt multe cazuri asemănătoare la dumneavoastră; dar, în sfârşit, ilustrul Mezzomorto, care poate candida la fiicele celor mai de seamă ofiţeri ai Porţii…” „Ai dreptate, îl întrerupse *dey*-ul; aş putea aspira chiar la mâna fiicei marelui vizir şi să pot chiar moşteni slujba socrului meu; dar sunt extrem de bogat şi foarte puţin ambiţios; prefer liniştea şi plăcerile de care mă bucur aici acelui vizirat,

acelei primejdioase cinstiri, la care, abia ajunşi, suntem pe dată răsturnaţi din cauza temerilor sultanului sau din cauza invidiei acelora care-l înconjoară; şi-apoi, eu îmi iubesc sclava, iar frumuseţea ei o aşază aproape de rangul la care dragostea mea o ridică. Dar, adăugă el, ar trebui să-şi schimbe chiar azi religia, ca să merite onoarea pe care vreau să i-o fac. Crezi că din pricina unor ridicole prejudecăţi ar putea să refuze ceea ce-i ofer?" „Nu, stăpâne, spuse don Juan: sunt încredinţat că va jertfi orice pentru o situaţie atât de frumoasă. Dă-mi voie totuşi să-ţi spun că nu trebuie s-o iei prea repede, nu grăbi lucrurile. Fără îndoială că în primul moment se va revolta la gândul de-a se lepăda de religia în care s-a născut; dă-i răgaz să se mai gândească. Când îşi va da seama că, în loc s-o necinsteşti şi s-o laşi apoi să îmbătrânească printre celelalte roabe, vrei să te uneşti cu ea printr-o căsătorie care o onorează atât de mult, recunoştinţa şi vanitatea ei vor învinge puţin câte puţin toate scrupulele. Amână executarea acestui plan măcar cu opt zile." *Dey*-ul rămase câtva timp pe gânduri; amânarea pe care i-o propunea confidentul nu prea-i venea la socoteală; sfatul i se păru totuşi chibzuit. „Îţi voi urma sfaturile, Alvaro, zise el, cu toată nerăbdarea ce o am ca sclava să fie a mea; voi mai aştepta aşadar opt zile; du-te la dânsa neîntârziat şi pregăteşte-o ca după aceasta să se supună dorinţelor mele. Vreau ca acelaşi Alvaro, care m-a ajutat până acum atât de mult, să aibă onoarea de a-i oferi şi mâna mea." Don Juan alergă în apartamentul Théodorei şi o puse la curent cu cele petrecute între el şi Mezzomorto, pentru ca ea să ştie cum să se comporte. Îi mai spuse că în şase zile corabia renegatului va fi gata de plecare; şi deoarece dânsa părea foarte îngrijorată de modul cum va putea să iasă din apartament, fiindcă toate uşile camerelor prin care ar fi trebuit să treacă erau ferecate, el îi spuse: „Nu-ţi face griji pentru atâta lucru, doamnă: una din ferestrele camerei dumitale dă în grădină; te vei coborî acolo pe o scară pe

care voi avea grijă să ţi-o procur.” Într-adevăr, după şase zile, Francisc îl înştiinţă pe toledan că renegatul se pregăteşte să ridice ancora în noaptea următoare; îţi dai seama cu câtă nerăbdare aşteptau ei această clipă. În sfârşit, noaptea sosi şi, din fericire, fu foarte întunecoasă. Îndată ce momentul executării planului sosi, don Juan puse scara sub fereastra camerei frumoasei sclave, care-l pândea, şi care coborî imediat plină de grabă şi nelinişte; apoi, se sprijini de toledan, care o conduse spre portiţa grădinii ce dădea spre mare. Amândoi mergeau cu paşi grăbiţi, gustând dinainte satisfacţia de a se vedea eliberaţi din sclavie; dar soarta, care încă nu-i scutise de încercări pe cei doi îndrăgostiţi, le trimise o nenorocire mai crudă decât toate cele îndurate până acum şi la care nici nu visau. Tocmai ieşiseră din grădină şi se îndreptau spre ţărmul unde îi aştepta luntrea care trebuia să-i ia, când un bărbat, pe care-l luaseră drept un tovarăş de fugă şi de care nu se feriseră, veni drept la don Juan cu sabia scoasă şi i-o înfipse în piept, strigând:

„Perfidule don Alvaro Ponce, astfel pedepseşte don Fadrique de Mendoce pe un nemernic tâlhar! Nu meritai să te provoc la luptă ca pe un om cinstit.” Toledanul nu putu suporta tăria loviturii, care-l trânti la pământ; în acelaşi timp, dona Théodora, care se sprijinea de el, cuprinsă de durere şi de groază, căzu leşinată alături. „Ah, Mendoce, zise don Juan, ce-ai făcut? Ţi-ai omorât prietenul!” „Doamne, Dumnezeule, strigă don Fadrique, e cu putinţă să-l fi asasinat...” „Te iert pentru moartea mea, îl întrerupse Zarate; singur destinul e de vină, sau, mai bine zis, el a vrut să ne curme o dată chinurile. Da, dragul meu Mendoce, mor împăcat, deoarece ţi-o încredinţez pe dona Théodora, care poate să te asigure că prietenia mea pentru dumneata n-a slăbit nici o clipă.” „Prea-generosule prieten, zise don Fadrique, lăsându-se pradă disperării, nu vei muri singur; sabia care te-a lovit îl va pedepsi şi pe ucigaş: chiar dacă greşeala îmi poate scuza crima, nu mă

va putea mângâia niciodată.” La aceste cuvinte, îşi îndreptă vârful sabiei înspre stomac, o împlântă până-n plăsele şi căzu peste corpul lui don Juan, care leşină nu din pricină că pierduse mult sânge, cât din pricina surprizei pe care i-o cauzase furia prietenului său. Francisc şi renegatul, care se aflau la câţiva paşi de dânşii şi care-şi aveau motivele lor să nu-i dea ajutor sclavului Alvaro, rămaseră foarte miraţi auzind ultimele cuvinte ale lui Fadrique şi, văzându-i ultima acţiune, îşi dădură seama că la mijloc era o confuzie şi că răniţii erau doi prieteni, şi nu doi vrăjmaşi de moarte, precum crezuseră; atunci se grăbiră să le vie în ajutor; dar găsindu-i în nesimţire, ca şi pe Théodora, care era leşinată, nu ştiau ce hotărâre să ia. Francisc era de părere că trebuia luată numai doamna, iar cavalerii să fie lăsaţi pe ţărm, unde, după toate aparenţele, aveau să moară peste puţin, dacă nu cumva erau chiar morţi. Renegatul însă era de altă părere; spuse că răniţii nu trebuiesc părăsiţi, rănile lor nefiind poate mortale, şi că-i va pansa pe corabie, unde avea toate instrumentele primei lui meserii, pe care n-o uitase. Francisc consimţi. Deoarece îşi dădeau seama că trebuiau să se grăbească, renegatul şi navarezul, ajutaţi de câţiva robi, duseră în luntre pe nenorocita văduvă a lui Cifuentes şi pe cei doi îndrăgostiţi, şi mai nenorociţi decât dânsa. În câteva clipe ajunseră pe vasul unde, odată suiţi, unii întinseră pânzele, iar alţii, în genunchi pe punte, se rugau lui Dumnezeu cu toată ardoarea pe care le-o putea inspira frica de-a fi urmăriţi de corăbiile lui Mezzomorto. Renegatul, după ce încredinţă conducerea corăbiei unui priceput sclav francez, dădu primele îngrijiri donei Théodora; o aduse în simţiri, după care făcu ca atât don Fadrique cât şi toledanul să-şi vie şi ei în fire. Văduva lui Cifuentes, care leşinase când văzuse că don Juan a fost lovit, rămase foarte mirată când dădu cu ochii de Mendoce; şi cu toate că-şi dădea seama că se rănise singur, de durere că-şi lovise prietenul, nu-l putea totuşi privi decât ca pe ucigaşul omului pe care-l

iubea. Nu putea fi ceva mai mişcător decât să vezi aceste trei făpturi revenite la viaţă; erau mai demne de milă acum decât când păreau moarte. Dona Théodora privea la don Juan cu nişte ochi în care puteai citi toată durerea şi disperarea din sufletul ei; iar cei doi prieteni, îndreptându-şi spre ea privirile lor muribunde, oftau din greu. După un timp de tăcere, pe cât de duios pe-atât de funest, don Fadrique luă cuvântul; adresându-se văduvei lui Cifuentes, îi zise: „Doamnă, sunt mulţumit că înainte de-a muri mi-a fost dat să te văd eliberată din sclavie; aş fi dorit din toată inima să-mi datorezi mie libertatea; dar soarta a vrut ca serviciul acesta să ţi-l facă cel care ţi-e drag. Ţin prea mult la acest rival, de aceea nu voi murmura împotriva lui, şi dorinţa mea cea mai vie e ca rana pe care am avut nenorocirea să i-o fac să nu-l împiedice de-a se bucura de recunoştinţa dumitale.” Doamna nu răspunse nimic la aceste cuvinte. Nu numai că era complet nepăsătoare în acel moment de trista soartă a lui don Fadrique, dar simţea chiar repulsie pentru el din cauza stării în care se afla toledanul. Între timp, chirurgul se pregătea să vadă şi să cerceteze rănile. Cercetă mai întâi rana lui Zarate şi văzu că nu-i primejdioasă, deoarece fierul alunecase pe dedesubtul sânului stâng, neatingând nici un organ esenţial. Constatarea chirurgului mai micşoră din supărarea Théodorei şi-l bucură nespus de mult pe don Fadrique, care zise, întorcându-şi capul spre ea: „Sunt mulţumit; mă despart de viaţă fără nici o părere de rău, deoarece prietenul meu e în afară de orice pericol; cel puţin nu voi muri sub povara urii dumitale.” Pronunţă aceste cuvinte într-un chip atât de înduioşător încât văduva lui Cifuentes se simţi mişcată. Şi deoarece nu se mai temea pentru viaţa lui don Juan, nu-l mai ura pe don Fadrique; nu mai vedea în el decât un om demn de milă. „Ah, Mendoce! răspunse ea într-un elan de generozitate, îngăduie să ţi se panseze rana; poate că-i tot atât de puţin primejdioasă ca şi a prietenului dumitale. Lasă-te să te îngrijim pentru a-ţi

păstra viaţa; trăieşte”; şi deoarece nu ţi-e dat să te pot face fericit, cel puţin nu voi face pe nici unul. Din compătimire şi din prietenie pentru dumneata, îmi retrag mâna pe care voiam s-o cer lui don Juan; vreau să fac acelaşi sacrificiu pe care l-a făcut el pentru dumneata.” Don Fadrique voi să răspundă, dar chirurgul, care se temea ca vorba să nu-i facă rău, îi forţă să tacă şi-i cercetă rana; i se păru mortală, căci sabia străpunsese capătul de sus al plămânilor; îi era teamă de apariţia unei hemoragii sau pierderi de sânge ale cărei urmări erau de temut. După aceste prime îngrijiri, îi lăsă pe ambii cavaleri să se odihnească în camera de la pupă, pe două paturi mici, alăturate, luând-o de acolo pe dona Théodora, a cărei prezenţă le putea fi dăunătoare. Cu toate precauţiunile luate, Mendoce făcu febră, iar spre seară hemoragia crescu. Chirurgul declară atunci că nu mai e nici o scăpare şi-l înştiinţă că, dacă are ceva de spus donei Théodora sau prietenului său, să nu piardă vremea. Vestea produse o stranie emoţie toledanului: don Fadrique o primi însă cu nepăsare. Trimise s-o cheme pe văduva lui Cifuentes, care sosi într-o stare mai lesne de închipuit decât de descris. Faţa îi era plină de lacrimi şi plângea atât de tare că Mendoce fu cuprins de tulburare. „Doamnă, îi zise el, nu merit să verşi pentru mine atâtea lacrimi preţioase; opreşte-ţi plânsul, te rog, ca să mă poţi asculta o clipă. Iar ţie îţi fac aceeaşi rugăminte, dragul meu Zarate, adăugă el observând marea durere pe care prietenul său nu şi-o putea stăpâni; ştiu că despărţirea noastră te costă scump: mi-e prea cunoscută prietenia dumitale ca să mă mai îndoiesc de ea; dar aşteptaţi şi unul şi altul ca să-mi sosească sfârşitul, pentru a-l cinsti cu toate dovezile de dragoste şi de milă. Stăpâniţi-vă până atunci durerea, căci mă întristează mai mult decât faptul că-mi pierd viaţa. Să vă povestesc acum prin ce împrejurare am fost călăuzit, în noaptea asta, de soarta care mă prigoneşte, pe malul fatal, pătat de sângele meu şi al prietenului meu. Îmi închipui

cât sunteţi de tulburaţi, întrebându-vă cum de am putut lua pe don Juan drept don Alvaro; vă voi povesti cum, dacă puţinul timp pe care-l mai am de trăit îmi îngăduie să vă dau această tristă lămurire. Câteva ceasuri după ce vasul pe care mă aflam se îndepărtase de cel în care se afla don Juan, am întâlnit un corsar francez care ne-a atacat; a pus stăpânire pe vasul din Tunis şi ne-a debarcat aproape de Alicante. Când m-am văzut liber, primul gând a fost să-mi răscumpăr prietenul. În acest scop, m-am întors la Valencia, unde mi-am procurat bani lichizi; şi auzind că la Barcelona nişte călugări din Ordinul Mântuirii se pregătesc să pornească spre Alger, am plecat într-acolo; dar înainte de-a pleca din Valencia, l-am rugat pe guvernator, don Francisco de Mendoce, unchiul meu, să facă uz de toată influenţa de care se bucură la Curtea Spaniei pentru a obţine iertarea lui Zarate, pe care aveam de gând să-l iau cu mine, şi a-l pune în stăpânirea tuturor bunurilor sale, confiscate după moartea ducelui de Naxera. Ajuns la Alger, m-am dus prin toate locurile frecventate de sclavi; dar în zadar le-am cercetat pe toate, căci n-am găsit ceea ce căutam. L-am întâlnit apoi pe renegatul catalan, căruia îi aparţine această navă: l-am recunoscut, deoarece fusese odinioară în serviciul unchiului meu. I-am făcut cunoscut scopul călătoriei mele, rugându-l să mă ajute ca să-mi pot regăsi prietenul. «Îmi pare rău, îmi răspunse el, dar nu-ţi pot fi de folos: trebuie să plec din Alger chiar în noaptea asta cu o doamnă din Valencia care-i roaba *dey*-ului.» «Şi cum se numeşte doamna aceasta?» l-am întrebat eu. Îmi răspunse că se numeşte dona Théodora. Uimirea de care am fost cuprins la această veste îl convinse pe renegat de interesul pe care-l purtam acestei doamne, îmi dezvălui atunci planul ticluit pentru a o scăpa din robie: şi deoarece în istorisirea lui pomeni de un sclav pe nume Alvaro, nu m-am îndoit nici o clipă că trebuie să fie vorba de don Alvaro Ponce în persoană. «Ajută-mă, spusei eu renegatului plin de tulburare; dă-mi prilejul să mă pot

răzbuna pe duşmanul meu.» «Vei fi în curând mulţumit, îmi răspunse el; dar povesteşte-mi mai întâi pricina pentru care ai a te plânge de Alvaro.» I-am spus toată întâmplarea noastră; şi după ce o ascultă, îmi zise: «Ajunge, n-ai decât să mă întovărăşeşti în noaptea asta, iar după ce-ţi voi arăta vrăjmaşul şi după ce-l vei pedepsi, îi vei lua locul şi vei merge cu noi la Valencia, întovărăşind-o pe dona Théodora.». Cu toată nerăbdarea de care eram stăpânit, nu l-am uitat pe don Juan: am lăsat bani pentru răscumpărarea lui unui negustor italian, anume Francisco Capati, care locuieşte la Alger şi care mi-a făgăduit să-l răscumpere de îndată ce-l va descoperi. În sfârşit, sosi noaptea; m-am dus la renegat, cu care am plecat pe ţărmul mării. Ne-am oprit în faţa unei portiţe de unde a ieşit un om care a venit drept spre noi şi ne-a spus, arătând cu degetul un bărbat şi o femeie, ce veneau în urma lui: «Alvaro şi cu dona Théodora vin după mine» Văzându-i, am fost cuprins de furie; am scos sabia; am alergat spre presupusul Alvaro şi, încredinţat că cel pe care-l voi lovi e un odios rival, l-am străpuns pe credinciosul prieten pe care venisem să-l caut. Dar, mulţumită Domnului, adăugă el plin de înduioşare, greşeala mea nu l-a costat nici pe el viaţa şi nici lacrimi veşnice pe dona Théodora. „Ah, Mendoce, îl întrerupse doamna, nu-mi înţelegi toată durerea; nu mă voi împăca niciodată cu gândul că te-am pierdut; iar dacă mă voi căsători cu prietenul dumitale, n-o voi face decât spre a ne uni durerea; vom pomeni veşnic de dragostea, de prietenia, de nenorocirea dumitale.” „E prea mult, doamnă, răspunse don Fadrique; nu merit să mă regreţi o atât de îndelungată vreme; consimte, la rugămintea mea, să te căsătoreşti cu Zarate după ce te va răzbuna de Alvaro Ponce.” „Don Alvaro nu mai există, zise văduva lui Cifuentes: în aceeaşi zi în care m-a răpit a fost omorât de către corsarul care m-a luat în robie.” „Vestea aceasta mă bucură, doamnă, urmă Mendoce; iar prietenul meu va fi în curând fericit; lăsaţi-vă în voia sentimentelor

pe care le aveţi unul pentru celălalt. Cu bucurie văd apropiindu-se clipa ce va înlătura obstacolul din calea fericirii voastre a amândurora şi pe care compătimirea şi mărinimia voastră îl creează; dea Domnul ca toate zilele voastre să fie senine, într-o înţelegere pe care nimic în lume să n-o poată tulbura! Rămâi cu bine, doamnă; rămâi cu bine, don Juan; aduceţi-vă aminte din când în când de o fiinţă care v-a iubit mai mult ca orice pe lume!" Observând că, în loc să-i răspundă, dona Théodora şi cu don Juan plângeau şi mai tare, şi simţindu-se din ce în ce mai rău, don Fadrique urmă astfel: „Mă simt din cale-afară de înduioşat, îmi dau seama că sfârşitul mi-e aproape şi că încă nu m-am gândit să cer iertare Domnului de a-mi fi scurtat singur firul unei vieţi de care numai el singur trebuia să dispună". Terminând aceste cuvinte, îşi ridică ochii către cer, păru cuprins de o adevărată pocăinţă, şi nu mult după asta hemoragia îi provocă o sufocare care-l trecu din rândul celor vii. Atunci don Juan, cuprins de disperare, îşi duse mâna la rană, îşi smulse pansamentul, voind s-o facă fără de leac; dar Francisc şi renegatul se aruncară asupra lui şi luptară ca să-l împiedice. Théodora se înspăimântă de această pornire: se alătură renegatului şi navarezului ca să-l abată pe bon Juan de la intenţia sa. Îi vorbi cu atâta duioşie încât don Juan îşi veni în fire; lăsă să i se rebandajeze rana şi, nu mult după aceea, interesul îndrăgostitului învinse puţin câte puţin disperarea prietenului. Deşi judecata îi reveni, el nu se servi de ea decât pentru a-şi stăpâni pornirile nebuneşti ale durerii, şi nu pentru a-şi slăbi sentimentul. Printre multe lucruri pe care le ducea cu el în Spania, renegatul poseda o minunată alifie de Arabia şi parfumuri preţioase; cu acestea îmbălsămă trupul lui Mendoce, la rugămintea lui don Juan şi a donei Théodora, care doreau să-l înmormânteze la Valencia. În tot timpul navigării, amândoi oftară şi gemură necontenit. Deoarece vântul fu tot timpul prielnic, curând zăriră coastele Spaniei. La vederea lor, toţi sclavii se

lăsară în voia bucuriei; iar când corabia ajunse cu bine în portul Deniei, toţi se împrăştiară care încotro. Văduva lui Cifuentes şi toledanul trimiseră un curier la Valencia, cu scrisori pentru guvernator şi pentru familia donei Théodora. Vestea întoarcerii sale fu primită cu mare bucurie de toate rudele ei. Iar don Francisco de Mendoce se mâhni foarte când află de moartea nepotului său. Durerea lui fu nemărginită când, întovărăşit de rudele văduvei lui Cifuentes, se duse la Denia şi ceru să vadă corpul nefericitului don Fadrique; bietul bătrân îi scăldă în lacrimi şi jeli atât de tare încât toţi privitorii se simţiră înduioşaţi. Voi să ştie şi prin ce împrejurare ajunsese nepotul său în această stare. „Am să v-o povestesc, seniore, îi spuse toledanul; în loc să caut s-o uit, simt o crudă plăcere să mi-o amintesc fără încetare, împrospătându-mi durerea.” După care îi relată cum se întâmplase nenorocirea, iar povestirea, smulgându-i noi lacrimi, dublă pe cele ale lui don Francisco. Cât despre Théodora, rudele ei manifestară întreaga bucurie de care erau cuprinse revăzând-o şi felicitând-o pentru minunea de-a fi putut scăpa de tirania lui Mezzomorto. După ce se lămuriră pe deplin toate lucrurile, corpul lui don Fadrique fu aşezat într-o trăsură şi dus la Valencia; dar nu fu îngropat acolo, deoarece timpul guvernării lui don Francisco fiind pe terminate, acest senior se pregătea de întoarcere la Madrid, unde se hotărâse să fie transportat şi nepotul. În vreme ce se făceau pregătirile de plecare a convoiului, văduva lui Cifuentes răsplăti din belşug pe Francisc şi pe renegat. Navarezul plecă în provincia lui, iar renegatul se întoarse împreună cu mama lui la Barcelona, unde, trecând din nou la creştinism, trăieşte şi azi foarte la largul lui. Între timp, don Francisco primi o înştiinţare de la Curte, în care se afla graţierea lui don Juan, pe care regele, cu toată consideraţia sa pentru familia Naxera, n-o putuse refuza familiei Mendoce, care-şi uniseră puterile ca s-o ceară. Vestea primită îl bucură pe toledan, cu atât mai

mult cu cât îi dădea libertatea să întovărăşească corpul prietenului său, lucru pe care altfel n-ar fi îndrăznit să-l facă. În sfârşit, convoiul plecă, urmat de numeroase persoane cu vază; şi îndată ce sosiră la Madrid, corpul lui don Fadrique fu înmormântat într-o biserică, unde Zarate şi dona Théodora, cu permisiunea familiei Mendoce, îi ridicară un falnic monument. Dar aceasta nu fu îndeajuns: purtară doliul după prietenul lor timp de un an întreg, pentru a eterniza durerea şi prietenia lor. După ce dădură aceste dovezi atât de grăitoare ale dragostei lor pentru Mendoce, se căsătoriră; dar, printr-o neînchipuită putere a prieteniei, don Juan păstră timp îndelungat o tristeţe pe care nimic nu i-o putea împrăştia. Don Fadrique, iubitul său don Fadrique, era veşnic în gândurile sale; îl visa în fiecare noapte şi cele mai adeseori aşa precum îl văzuse, dându-şi ultima, suflare. Totuşi, în sufletul lui începu puţin câte puţin să se şteargă urmele celor petrecute; farmecele donei Théodora, de care era tot atât de îndrăgostit, biruiră puţin câte puţin dureroasa amintire. În sfârşit, don Juan era pe punctul de-a trăi în fericire şi linişte; zilele trecute însă, la o vânătoare, căzu de pe cal şi se răni la cap, unde se formă un abces. Doctorii n-au putut să-l scape; a murit mai adineauri, iar Théodora, pe care o vezi zbătându-se în braţele celor două femei care o păzesc, va putea să-l urmeze cât de curând.

# CAPITOLUL XVI

## Despre visuri.

După ce Asmodée termină această povestire, don Cléophas îi zise:

— Iată un minunat tablou al prieteniei; e rar să vezi doi bărbaţi care să se iubească atât de mult ca don Juan şi don Fadrique, dar cred că e şi mai greu să găseşti două prietene rivale care să poată renunţa cu atâta reciprocă generozitate la cel mult iubit.

— Fără îndoială, răspunse diavolul, acest lucru încă nu s-a văzut şi poate nici nu se va vedea vreodată. Femeile nu se iubesc una pe alta. Să presupunem două care se înţeleg perfect; să zicem chiar că nu se vorbesc de rău atunci când una dintre ele lipseşte, într-atât sunt de prietene. Dar dacă le cunoşti pe amândouă şi înclini de partea uneia, cealaltă se înfurie; şi nu din cauza dragostei, dar fiindcă vrea să fie ea preferată. Aşa-i caracterul femeilor: sunt prea geloase unele de altele pentru a fi capabile de prietenie.

— Povestea acestor doi prieteni fără de pereche, urmă Léandro Pérez, e cam romanţioasă şi ne-a dus cam departe. Noaptea e foarte înaintată: în curând se vor arăta cele dintâi raze ale soarelui; vreau să-ţi mai cer o favoare. Zăresc o mulţime de oameni adormiţi; aş vrea, din curiozitate, să-mi povesteşti feluritele visuri pe care le au.

— Cu mare plăcere, răspunse demonul: văd că-ţi plac tablourile variate şi vreau să te mulţumesc.

— Mă aştept, zise Zambullo, să aud o groază de visuri care de care mai caraghioase.

— De ce? răspunse şchiopul: dumneata, care-l cunoşti atât de bine pe Ovidiu, ştii doar ce zice el: că înspre zorii zilei visurile sunt mai adevărate, pentru că atunci sufletul e curăţit de influenţa alimentelor.

— Din partea mea, urmă don Cléophas, poate să spună Ovidiu orişice, căci eu tot nu cred în visuri.

— N-ai dreptate, spuse Asmodée; nu trebuie să le iei drept himere, dar nici să le crezi pe toate. Visurile sunt nişte mincinoase care spun câteodată adevărul. Împăratul August, al cărui cap cred că preţuia măcar cât al unui

student, punea mare preţ pe visurile care-l priveau; şi bine a făcut, în bătălia de la Philippi, să-şi părăsească cortul, povestindu-i-se un vis în care era amestecat. Aş putea să-ţi mai citez o mulţime de alte exemple care să te facă să-ţi retragi vorbele îndrăzneţe de adineauri; dar le trec sub tăcere, ca să-ţi îndeplinesc noua dorinţă ce te stăpâneşte... Să începem cu casa cea frumoasă de pe mâna dreaptă. Stăpânul casei, pe care-l vezi dormind în acel bogat apartament, este un conte darnic şi curtenitor cu femeile. Visează că-i la un spectacol unde aude cântând o tânără actriţă şi că-i captivat de vocea acestei sirene... În apartamentul paralel cu acesta se odihneşte contesa, nevasta lui, care e moartă după jocul de cărţi. Ea visează că n-are bani şi că-şi pune amanet bijuteriile la un giuvaergiu, care-i înlesneşte un împrumut de trei sute de pistoli, cu o dobândă foarte mică. În locuinţa cea mai apropiată, tot în partea aceea, stă un marchiz cu acelaşi caracter ca al contelui şi care e îndrăgostit de o vestită cochetă. Visează că a împrumutat o mare sumă de bani ca să i-o dea în dar; iar intendentul lui, care doarme în odăile cele mai de sus ale casei, visează că se îmbogăţeşte pe măsură ce stăpânul lui se ruinează. Ei, ce zici de visurile acestea? Ţi se par tare extravagante?

— Pe cinstea mea, nu, răspunse don Cléophas, constat că avea dreptate Ovidiu. Dar sunt curios să ştiu cine-i bărbatul de colo care-mi atrage atenţia: acela cu mustaţa în papiotă şi care are în somn o înfăţişare atât de gravă încât dă impresia că nu-i un nobil ca toţi ceilalţi.

— E un gentilom din provincie, răspunse demonul, un viconte aragonez, o fire mândră şi deşartă; în clipa aceasta sufletul lui zburdă de bucurie: visează că e împreună cu un înalt aristocrat care la o ceremonie publică îl lasă să treacă înaintea lui... Dar descopăr tot în casa aceasta doi fraţi doctori, care au visuri foarte urâte. Unul visează că s-a publicat un ordin prin care se interzice plata medicilor care nu şi-au vindecat bolnavii, iar fratele lui visează că s-a

ordonat ca doctorii să poarte doliu la înmormântarea tuturor bolnavilor care-şi vor da sufletul în mâinile lor.

— Aş dori, zise Zambullo, ca ordonanţa aceasta să fie adevărată, iar doctorul să fie obligat să vină la înmormântarea bolnavului întocmai precum un magistrat asistă, în Franţa, la supliciul vinovatului pe care l-a condamnat.

— Îmi place comparaţia, zise diavolul: s-ar putea zice, în cazul acesta, că unul îşi pune în aplicare sentinţa, pe când celălalt a şi isprăvit-o de executat.

— Uite colo! strigă studentul. Cine e acela care se scoală degrabă din pat, frecându-se la ochi?

— E un om cu vază care solicită guvernământul unei provincii din Noua Spanie. L-a trezit un vis înspăimântător: visa că primul-ministru se uita la el chiorâş.

— Mai văd o tânără doamnă care tocmai se trezeşte şi care nu-i de loc mulţumită de visul pe care l-a avut.

— E o fată de condiţie, o fiinţă pe cât de frumoasă pe-atât de cuminte, care-i obsedată de către doi îndrăgostiţi; unul dintre ei i-e foarte drag, iar pentru celălalt simte o repulsie plină de spaimă. În visul de mai înainte se făcea că-l vede la picioarele ei pe cel nesuferit; i se părea atât de pasionat şi de stăruitor încât, dacă nu s-ar fi trezit, ar fi fost cât pe ce să se poarte cu el mai îngăduitor de cum se purtase vreodată cu cel pe care-l iubeşte: în timpul somnului natura scutură jugul judecăţii şi al virtuţii... Aruncă-ţi acum privirea asupra casei de la colţul acestei străzi; e domiciliul unui procuror. Se află culcat lângă nevasta lui, într-o cameră cu tapiserie învechită din cele cu poze şi cu două paturi identice. Visează că se duce la spital să-l vadă pe unul dintre foştii săi clienţi şi că-i dă un ajutor bănesc, iar doamna procuror visează că bărbatul ei îl dă în brânci afară pe un înalt slujbaş, de care devenise gelos.

— Aud sforăind în jurul nostru, zise Léandro Pérez, şi-mi închipui că trebuie să fie omul acela pântecos pe care-l zăresc într-o căscioară de lângă locuinţa procurorului.

— Întocmai, răspunse Asmodée; e un călugăr care visează că-şi spune rugăciunea. Vecinul lui e un negustor de mătăsuri care-şi vinde marfa foarte scump, dar pe credit, persoanelor sus-puse. Negustorului acestuia i se cuvin mai bine de o sută de mii de ducaţi. Visează că toţi debitorii îi aduc banii, iar aceştia, la rândul lor, visează că negustorul e pe punctul de-a da faliment.

— Aceste două vise, zise studentul, n-au ieşit pe aceeaşi uşă din templul Somnului.

— Desigur că nu, răspunse demonul; aş pune capul că cel dintâi a ieşit pe uşa de sidef, iar cel de-al doilea pe uşa de lemn de corn... Alături de cea a negustorului se află o casă locuită de un librar vestit. De curând a tipărit o carte cu răsunător succes. După ce-a tipărit-o, i-a făgăduit autorului cincizeci de pistoli dacă vrea să-şi mai retipărească opera, iar acum visează că scoate o a doua ediţie fără ştirea autorului.

— Ehei! cât despre visul acesta, zise Zambullo, nu-i nevoie să te mai întreb pe ce uşă a ieşit: sunt sigur că se va îndeplini întocmai. Cunosc eu pe domnii librari: îi înşală pe autori fără pic de remuşcare.

— Nimic mai adevărat, urmă şchiopul; dar poate că a venit vremea să-i cunoşti şi pe domnii autori: nici ei nu sunt mai de soi ca librarii. Drept dovadă îţi voi povesti o mică întâmplare petrecută la Madrid acum o sută da ani... Trei librari mâncau împreună într-o cârciumă; dintr-una într-alta, veni vorba despre raritatea cărţilor noi şi bune. „Prieteni, zise atunci unul dintre comeseni, vă voi destăinui că zilele acestea am pus mâna pe o straşnică afacere; am cumpărat un manuscris care mă costă cam scump, dar e de un autor!... aur veritabil.” Un alt librar luă atunci cuvântul, fălindu-se la rândul lui că în ziua precedentă a pus la cale o afacere de mâna întâi. „Iar eu, domnilor, strigă la rândul lui cel de-al treilea, nu vreau să credeţi că-s mai ascuns decât dumneavoastră: vă voi arăta perla manuscriselor; chiar azi am cumpărat-o.” Şi toţi trei scoaseră din buzunar,

în acelaşi timp, preţioasele manuscrise pe care le cumpăraseră; se întâmplă să fie o nouă piesă de teatru, intitulată *Jidovul rătăcitor,* încât rămaseră cu gura căscată văzând că aceeaşi lucrare le fusese vândută la toţi trei separat... În altă casă, urmă diavolul, descopăr un îndrăgostit timid şi respectuos care s-a deşteptat din somn chiar acum. Iubeşte o sprinţară văduvioară: tocmai visa că era cu dânsa în mijlocul unei păduri şi că îi şoptea vorbe dulci la ureche, la care ea răspunse: „Ah, cât eşti de seducător! Mai că te-aş crede, dar eu mă păzesc de bărbaţi; sunt cu toţii nişte înşelători! Nu mă încred în cuvintele lor; eu vreau fapte." „Şi ce fel de fapte aştepţi din partea mea, doamnă? a întrebat îndrăgostitul. E nevoie oare, pentru a-ţi dovedi puterea dragostei mele, să săvârşesc cele douăsprezece voinicii ale lui Hercule?" „O, ba nu, don Nichez, câtuşi de puţin, a răspuns doamna, chiar aşa de mult nu-ţi cer." După care s-a trezit.

— Spune-mi, te rog, zise studentul, pentru ce se zbate ca un nebun omul acela culcat într-un pat cafeniu?

— Acela, răspunse şchiopul, e un îndemânatic licenţiat, teribil de agitat din cauza unui vis: visează că discută şi susţine teza nemuririi sufletului faţă de un doctorand în medicină, care e pe cât de bun catolic pe-atât de bun medic... Cu un etaj mai sus de acest licenţiat stă un nobil din Estramadura[36], un anume don Baltazar Fanfarronico, care a sosit la Curte în goana calului să-şi ceară răsplata pentru că a omorât cu un foc de flintă pe un portughez. Ştii ce visează? Că i se dă guvernarea provinciei Antequera şi că el nu se simte mulţumit numai cu atâta: e de părere că ar merita o viceregalitate... Mai văd într-o casă cu chirie doi oameni de oarecare însemnătate care au visuri foarte urâte: unul, care e guvernatorul unei cetăţi, visează că e atacat în plină fortăreaţă şi că, după oarecare rezistenţă, e

[36] *Extremadura* - Comunitate autonomă situată în vestul peninsulei Iberice formată din două provincii mari (*Cáceres* şi *Badajoz*), la graniţa cu Portugalia. Centrul administrativ este la *Mérida*.

nevoit să se predea împreună cu toată garnizoana. Celălalt e un episcop de Murcia; Curtea l-a însărcinat pe acest elocvent prelat să ţie discursul funebru la moartea unei principese, pe care trebuia să-l rostească peste două zile: visează că e la amvon şi că i-a pierit deodată glasul după exordiul[37] discursului.

— S-ar putea, zise don Cléophas, să i se întâmple şi această nenorocire.

— Chiar foarte posibil, răspunse diavolul, căci nu-i multă vreme de când, într-o împrejurare similară, i s-a întâmplat la fel înalt-preasfinţiei sale... Vrei să-ţi arăt un somnambul? N-ai decât să-ţi arunci privirile în grajdurile casei de colo; spune, ce vezi?

— Văd un om în cămaşă, zise Léandro Pérez, care merge şi care, după cum văd, ţine în mână o ţesală.

— Ei bine! urmă demonul, acela e un grăjdar care doarme. Are obiceiul să se scoale în fiecare noapte din pat şi să se ducă, aşa adormit, să-şi ţesale caii; după aceea se culcă din nou. Toţi din casă cred că trebuie să fie opera unui spiriduş, iar grăjdarul e de aceeaşi părere... În casa cea mare, din faţa celei închiriate, locuieşte un cavaler bătrân al Ordinului Lânei de aur, care a fost odinioară viceregе al Mexicului. A căzut grav bolnav şi, deoarece se teme ca nu cumva să moară, a început să-l îngrijoreze fosta sa viceregalitate: e-adevărat că a guvernat în aşa chip încât are de ce să-i fie teamă. Cronicile Noii-Spanii[38] nu-i

---

[37] Prima parte a unui discurs care, enunţând sumar conţinutul acestuia, urmăreşte câştigarea atenţiei şi bunăvoinţei auditoriului.

[38] *Noua Spanie* (1519-1821), oficial numită *Viceregatul Noua Spanie* (în spaniolă *Virreinato de Nueva España*), a fost un viceregat din imperiul colonial spaniol, cuprinzând în principal teritorii din *America Septentrională* sau *America de Nord*. Capitala a fost Mexico City, fosta *Tenochtitlan*, capitala Imperiului Aztec. Noua Spanie a fost fondată după cucerirea spaniolă a Imperiului Aztec în 1521 şi la maxima sa extindere teritorială cuprindea cea mai mare parte a Americii de Nord din sudul Canadei: tot teritoriul Mexicului de astăzi şi al Americii Centrale (fără Panama), majoritatea teritoriului Statelor Unite la vest

aduc propriu-zis laude. A avut un vis care-l îngrozeşte şi acum, şi care va fi poate cauza morţii sale.

— Aşadar, zise Zambullo, e un vis extraordinar?

— Ţi-l povestesc îndată, urmă Asmodée; e într-adevăr destul de straniu. Seniorul acesta visa mai adineaori că se află în Valea morţilor, unde toţi mexicanii, victime ale nedreptăţii şi ale cruzimii sale, s-au năpustit asupra lui, acoperindu-l de ocări şi de mustrări: voiau chiar să-l sfâşie în bucăţi, dar el a fugit şi a scăpat de furia lor. După aceea s-a văzut într-o sală mare, drapată toată în negru; la o masă pe care se aflau trei tacâmuri stăteau tatăl şi bunicul său. Cei doi funebri comeseni i-au făcut semn să se apropie de dânşii, iar tatăl i-a zis cu acea gravitate pe care o au numai morţii: „De multă vreme te aşteptăm; vino de ia loc lângă noi”.

— Urât vis! strigă studentul; dar e firesc ca un bolnav să aibă imaginaţia vătămată.

— În schimb, zise şchiopul, nepoată-sa, care doarme într-o cameră deasupra acestui etaj, îşi petrece noaptea cât se poate de plăcut. Somnul îi aduce cele mai agreabile imagini. Este o fată între douăzeci şi cinci şi treizeci de ani, urâtă şi dizgraţioasă. Visează că unchiul ei, a cărui singură moştenitoare este, nu mai trăieşte, şi că se vede înconjurată de o droaie de seniori chipeşi, care se-ntrec care de care să-i placă.

— Dacă nu mă înşel, zise don Cléophas, aud râzând în spatele nostru.

— Nu te înşeli, urmă diavolul; râde o femeie care doarme la doi paşi de noi: o văduvă care face pe mironosiţa şi căreia îi place straşnic să clevetească. Visează că stă la taifas cu o pioasă bătrână şi că discuţia îi produce o mare delectare... Dar acum îmi vine mie a râde de un burghez care locuieşte dedesubtul camerei acestei femei şi care trăieşte anevoie din venitul neînsemnat al unui trai cinstit. Visează că strânge monede de aur şi de argint şi că, cu cât

---

de fluviul Mississippi şi Floridas.

adună, cu-atât descoperă mai multe! A şi umplut un cufăr mare.

— Bietul om! zise Léandro; nu se va bucura prea mult de comoara lui.

— Când se va trezi, urmă şchiopul, se va simţi în pielea unui adevărat bogătaş pe patul de moarte, care-şi vede deodată toate bogăţiile dispărute... Dacă te interesează, îţi voi povesti visurile celor două actriţe care locuiesc alături. Una dintre ele visează să prindă păsările cu sunătoarea, pe care le jumuleşte pe măsură ce le prinde şi le dă să le înghită unui motan mare şi frumos, care-i favoritul ei şi care-i singurul în câştig. Cealaltă visează că-şi alungă din casă toţi ogarii şi câinii danezi, după care se înnebunise o bucată de vreme, nemaidorind să aibă decât o javră mititică şi frumuşică, pe care a îndrăgit-o.

— Visurile acestea două sunt lipsite de orice sens, strigă studentul; dacă ar exista acum la Madrid interpreţi de visuri, precum existau odinioară la Roma, cred că şi ei ar fi cu totul încurcaţi să le explice.

— Nu tocmai, răspunse diavolul; dacă ar fi puşi şi ei la curent cu intrigile de culise din ziua de azi, pe dată le-ar găsi un înţeles limpede şi fără de greş.

— Cât despre mine, nu le înţeleg de loc, zise don Cléophas, şi nici nu caut să-mi bat prea mult capul: mai curând aş vrea să aflu ce-i cu doamna aceea pe care o văd într-un preafrumos pat de catifea galbenă, împodobit cu ciucuri de argint, iar lângă măsuţa de-alături se află o carte şi un sfeşnic aprins.

— E o femeie foarte cultivată, răspunse demonul, o doamnă cu un foarte luxos echipaj şi căreia îi place ca servitorii ei să fie tineri plăcuţi la chip. Are obiceiul să citească după ce se culcă; altfel n-ar putea să închidă ochii toată noaptea. Aseară citea *Metamorfozele* lui Ovidiu, şi lectura aceasta e pricina unui vis cam extravagant: visează că Jupiter, îndrăgostindu-se de dânsa, a intrat în slujba ei sub înfăţişarea unui paj voinic şi bine făcut... Fiindcă veni

vorba de metamorfoze, îţi voi povesti ceva cu mult mai nostim. Zăresc un histrion[39] cufundat într-un somn adânc şi care gustă toată dulceaţa unui vis măgulitor. Actorul acesta e atât de bătrân încât nu există nimeni în Madrid care să poată spune că l-a văzut debutând. E atât de multă vreme de când apare pe scenă încât s-ar putea spune că s-a teatrificat. Nu-i lipsit de talent, dar e atât de înfumurat şi de mândru de acest lucru încât îşi închipuie că nimeni nu poate sta alături de el. Ştii ce visează în această clipă măreţul erou al culiselor? Că moare şi că vede toate zeităţile din Olimp adunate ca să ţie sfat şi să hotărască ce-i de făcut cu un muritor atât de important. Îl aude pe Mercur adresându-se sfatului zeilor, arătându-le că acest vestit artist, care a avut cinstea să reprezinte de atâtea ori pe scenă pe Jupiter şi pe alţi zei nemuritori, nu trebuie să aibă soarta tuturor oameni lor de rând şi că merită să fie primit în ceata cerească. Momus îl susţine pe Mercur; dar câţiva zei şi vreo câteva zeiţe se împotrivesc propunerii unei atât de noi apoteoze; iar Jupiter, ca să-i împace pe toţi, îl preschimbă pe bătrânul actor într-o figură decorativă.

Diavolul voi să-şi continue povestirea, dar Zambullo îl întrerupse, zicându-i:

— Opreşte-te, senior Asmodée, poate că n-ai băgat de seamă că s-a făcut ziuă; mi-e frică să nu fim zăriţi pe vârful acestei case. Dacă populaţia ar zări-o cumva pe senioria-voastră, s-ar stârni nişte huiduieli fără de sfârşit.

— Nu ne va vedea nimeni, îi răspunse demonul; am şi eu puterea pe care o au divinităţile legendare de care ţi-am pomenit; şi precum odată pe muntele Ida îndrăgostitul fiu al lui Saturn s-a învăluit într-un nor ca s-o dezmierde pe Junona fără să-i vadă lumea, tot astfel voi forma împrejurul nostru un abur des, pe care privirea omenească nu-l poate

[39] 1. Actor de comedie la greci şi la romani; bufon. 2. Măscărici, comediant lipsit de talent. ♦ Fig. Om ipocrit, perfid, şarlatan.

pătrunde şi care nu te va împiedica să vezi tot ce-ţi voi arăta.

Într-adevăr, fură învăluiţi deodată de un fum, care, deşi foarte des, nu ascundea nimic privirilor studentului.

— Să revenim la visuri, urmă şchiopul. Dar am scăpat din vedere, adăugă el, că trebuie să fii obosit din pricina felului cum ţi-ai petrecut noaptea. Poate că ar fi bine să te duc acasă şi să te las să te odihneşti vreo câteva ceasuri; în vremea aceasta, eu voi cutreiera cele patru colţuri ale lumii, exercitându-mi meşteşugul; după care voi veni iarăşi să te iau, ca să putem să ne înveselim din nou împreună.

— N-am nici un chef de dormit şi nu mă simt de loc obosit, răspunse don Cléophas; în loc să mă părăseşti, fă-mi plăcerea şi dezvăluie-mi diferite intenţii ale acelor oameni care s-au sculat acum şi care, după cum văd, se pregătesc să plece de-acasă. Ce-au de gând să facă ei, aşa de cu noaptea-n cap?

— Ceea ce doreşti să ştii, urmă demonul, merită să fie luat în seamă. Vei vedea înfăţişate grijile, pornirile, luptele de care au parte bieţii muritori în timpul vieţii, pentru a-şi umple cât mai plăcut cu putinţă micul spaţiu dintre naşterea şi moartea lor.

# Capitolul XVII

## Unde vom vedea mai multe tipuri originale pe care le întâlneşti destul de des.

— Să privim mai întâi la ceata de ticăloşi pe care o vezi colo, în stradă. Sunt nişte desfrânaţi, cei mai mulţi de

familie bună, care trăiesc în comun ca nişte călugări şi-şi petrec aproape fiecare noapte chefuind în locuinţa lor, întotdeauna aprovizionată cu pâine, carne si vin. Uite-i că acum se despart, ducându-se fiecare să-şi joace rolul pe la vreo biserică; iar deseară se vor întruni ca să bea în sănătatea persoanelor miloase, care-i ajută cu evlavie să aibă bani de cheltuit. Admiră, te rog, felul cum ştiu să se prefacă şi să se travestească pentru a inspira mila: nici o cochetă n-ar şti să se dichisească mai bine pentru a-şi ajunge scopurile... Priveşte cu atenţie la cei trei care merg în aceeaşi direcţie. Cel pe care-l vezi sprijinindu-se în cârje, căruia îi tremură tot corpul şi care pare că merge cu atâta greutate încât zici că la fiecare pas o să cadă în nas, deşi are o barbă mare, albă şi pare atât de bătrân, e un tânăr atât de iute şi de sprinten că ar putea întrece şi o căprioară. Celălalt, care face pe chelbosul, e un adolescent frumuşel, al cărui cap e acoperit de o perucă ascunzând un păr bogat ca al unui paj de la Curte. Iar al treilea, care face pe ologul, e un individ care posedă arta de-a scoate din piept sunete atât de jalnice încât nu-i babă care, la auzul acestor plângeri, să nu coboare fie şi de la etajul al patrulea ca să-i dea ceva de pomană. În timp ce aceşti mizerabili pornesc, sub masca sărăciei, să fure banii oamenilor, văd o mulţime de lucrători harnici, deşi spanioli, care se pregătesc să-şi câştige pâinea cu sudoarea frunţii. Văd în toate părţile oameni care se scoală şi se îmbracă ca să se ducă să-şi exercite diferitele meserii. Câte planuri făcute în timpul nopţii se vor îndeplini sau nu în timpul zilei! Câte demersuri din interes, dragoste sau ambiţie vor avea loc!

— Ce văd în stradă? îl întrerupse don Cléophas. Cine-i femeia aceea cu amulete, pe care o conduce un lacheu şi care păşeşte atât de grăbită? E chemată, fără îndoială, de o treabă urgentă.

— Da, aşa este, răspunse diavolul: e o venerabilă moaşă care aleargă undeva unde-i nevoie de ajutorul ei. Se duce

la o actriţă care scoate răcnete, în vreme ce lângă dânsa se află doi cavaleri care par cam încurcaţi. Unul e soţul, iar celălalt e un tânăr de familie bună, care-i direct interesat în ceea ce va urma; căci naşterile actriţelor se aseamănă cu cele ale Alcmenei[40]: întotdeauna un Jupiter şi un Amfitrion îşi fac concurenţă... Nu-ţi vine să zici, uitându-te la călăreţul acela în şa şi cu puşca, că-i vreun vânător care a pus gând rău iepurilor şi prepeliţelor din împrejurimile Madridului? Şi totuşi, el n-are nici un chef de-a se distra vânând: altceva are de gând; se duce într-un sat unde se va deghiza în ţăran, pentru a putea pătrunde, sub acest veşmânt, într-o fermă în care se află draga lui, supravegheată de o mamă severă şi neadormită... Iar acel tânăr bacalaureat, care trece cu paşi grăbiţi, obişnuieşte să-l curteze în fiecare dimineaţă pe unchiul său, un canonic bătrân, căci vizează anumite venituri mănăstireşti. Uită-te în casa aceea din faţa noastră: un om îşi îmbracă mantaua pregătindu-se să plece de acasă; e un burghez cinstit şi avut, pe care-l nelinişteşte o afacere destul de însemnată. Are o singură fată de măritat; stă în cumpănă, dacă s-o dea după un tânăr procuror care o curtează sau după un mândru hidalgo[41] care i-a cerut mâna. Se duce să-şi consulte prietenii; căci are într-adevăr dreptul să fie încurcat. Se teme ca, alegând pe nobil, să n-aibă un ginere care-l va dispreţul; şi îi e frică că, preferând pe procuror, să nu-şi aducă în casă un vierme care să-i roadă toate mobilele... Acum uită-te la vecinul acestui tată încurcat şi

---

**40** *Alcmene* (sau Alc(u)mena), fiica lui Electryon, regele cetăţii Mycenae, şi soţia lui Amphitryon. În timpul absenţei soţului ei, care plecase să lupte împotriva teleboenilor, Alcmene e vizitată de Zeus, care ia chipul şi asemănarea bărbatului plecat. Imediat după aceea soseşte şi adevăratul Amphitryon. În urma dublei sale uniri, cu Zeus şi cu soţul ei, Alcmene naşte doi fii: pe Heracles cu Zeus şi pe Iphicles cu Amphitryon. Se spunea că Alcmene s-ar fi căsătorit a doua oară cu Rhadamanthus şi că, după moarte, ar fi fost dusă în Olympu.

**41** *Hidalgo* - Titlu purtat, în Evul Mediu, de unii nobili spanioli; persoană care purta acest titlu.

observă în casa aceea atât de frumos mobilată un bărbat îmbrăcat într-un halat de brocart roşu cu flori de aur; e un individ care face pe nobilul, în ciuda originii lui de jos. Acum zece ani n-avea nici zece maravedi[42] în pungă, iar în prezent dispune de un venit de zece mii de ducaţi. Are un echipaj foarte drăguţ; în schimb, face economie la mâncare, mulţumindu-se la prânz cu un pui fript. Totuşi, câteodată dă şi banchete pentru persoanele sus-puse. Azi s-a hotărât să dea o masă unor consilieri de stat şi în acest scop a trimis după un bucătar şi un cofetar, cu care se va tocmi până la ultimul bănuţ, după care îşi va nota pe o listă fiecare amănunt în parte.

— Mare cărpănos! zise Zambullo.

— Ei, ce vrei, răspunse Asmodée, toţi calicii care se îmbogăţesc deodată sunt ori risipitori ori avari: aşa-i regula.

— Spune-mi, te rog, zise studentul, cine-i doamna aceea frumoasă pe care o văd făcându-şi toaleta în timp ce vorbeşte cu un cavaler chipeş.

— Ah, într-adevăr, strigă şchiopul, asta chiar că merită să-ţi atragă luarea-aminte. Femeia asta e o nemţoaică văduvă care trăieşte la Madrid dintr-o rentă şi se învârteşte între oameni din lumea bună, iar tânărul care-i cu dânsa e un senior pe nume don Antonio de Monsalve. Deşi e un cavaler care aparţine uneia dintre cele mai de seamă familii din Spania, a promis văduvei s-o ia de nevastă; ba chiar i-a asigurat printr-un act, în caz de deszicere, trei mii de pistoli; rudele însă se pun de-a curmezişul dragostei lui, amenințându-l că, dacă nu se leapădă de nemţoaică, pe care o consideră o aventurieră, îl vor închide. Îndrăgostitul, mâhnit că-i vede pe toţi împotriva lui, a vizitat-o ieri pe văduvă, care, băgând de seamă că-i supărat, îl întrebă care-i cauza mâhnirii; el i-o mărturisi, asigurând-o că, oricât s-ar împotrivi familia, el îi va rămâne veşnic credincios. Văduva păru încântată de

[42] Maravedi - veche monedă măruntă spaniolă, până în sec. XVIII.

tăria lui şi se despărţiră în miez de noapte, foarte mulţumiţi unul de altul. Monsalve a venit din nou în dimineaţa asta, a găsit-o pe doamna făcându-şi toaleta şi a început iarăşi să-i vorbească despre dragostea lui. În timpul convorbirii, nemţoaica şi-a scos papiotele din păr; cavalerul a luat una în mână fără să vrea şi, desfăcând-o, a văzut pe ea scrisul lui. „Cum, doamnă? a zis el râzând, la asta servesc scrisorile de dragoste?" „Da, Monsalve, a răspuns ea; vezi şi dumneata la ce-mi servesc făgăduielile iubiţilor care mă vor de nevastă în ciuda familiei lor; fac din ele papiote." Cavalerul văzu că era chiar actul lui de deszicere pe care-l rupsese doamna şi nu putu să nu admire purtarea văduvei, jurându-i din nou credinţă eternă... Îndreaptă-ţi privirile, urmă diavolul, spre lunganul acela slăbănog care trece pe sub noi: sub braţ are un registru mare, la cingătoare o călimară şi pe spate o ghitară.

— Personajul acesta, zise studentul, îmi pare cam caraghios; aş pune rămăşag că-i un original.

— E drept, urmă demonul, că-i un muritor destul de ciudat. În Spania sunt destui filozofi cinici: iată pe unul dintre ei. Se duce înspre Buen-Retiro, pe o pajişte unde se află un izvor curat, a cărui apă cristalină formează un pârâiaş şerpuind printre flori. Va rămâne acolo toată ziua să admire frumuseţile naturii, să cânte din ghitară şi să-şi scrie reflexiile într-un registru. În buzunare îşi ţine hrana lui obişnuită, adică vreo câteva cepe şi o bucată de pâine. Viaţa aceasta sobră o duce de zece ani, iar dacă vreun Aristip[43] i-ar spune ca şi lui Diogene: „Dacă ai şti să-i măguleşti pe nobili n-ai mai mânca ceapă", acest filozof modern i-ar răspunde: „M-aş pricepe să-i măgulesc pe nobili tot aşa de bine ca şi tine, numai că nu vreau să-l înjosesc pe un om făcându-l să se târâie în faţa altui om". Într-adevăr, filozoful acesta a fost odinioară în serviciul

[43] filozof grec din Cyrena care profesa doctrina voluptăţii dominată de înţelepciune şi înnobilată de cultură (sec. V î. Hr.).

unor mari seniori, care l-au ajutat chiar să facă avere; dar, simţind că prietenia lor era pentru dânsul doar o servitute, s-a lepădat de ei. A renunţat la trăsura pe care o avea, gândindu-se că-i stropeşte cu noroi pe unii care valorează mai mult decât el; ba chiar a împărţit tot ce avea unor prieteni nevoiaşi; şi-a oprit numai atât cât îi trebuie ca să ducă felul de viaţă pe care-l vezi, socotind că pentru un filozof nu-i mai ruşinos să cerşească de la trecători decât de la seniori. Putem să-l plângem pe cavalerul care păşeşte în urma filozofului întovărăşit de un câine; se poate lăuda că face parte dintre cele mai de seamă familii din Castilia. A fost bogat, dar, ca şi Timon[44] al lui Lucian, s-a ruinat dând mese în fiecare zi prietenilor şi mai ales serbări fastuoase la toate naşterile sau căsătoriile prinţilor şi prinţeselor, într-un cuvânt, la fiecare prilej de sărbătoare în Spania. Îndată ce paraziţii l-au adus la sapă de lemn, au dispărut ca prin farmec; toţi prietenii l-au părăsit; numai unul i-a rămas credincios: câinele lui.

— Spune-mi, te rog, domnule diavol, strigă Léandro Pérez, al cui este echipajul acela pe care-l văd staţionând în faţa unei case?

— E trăsura unui contador bogat, răspunse demonul, care vine în fiecare dimineaţă în această casă locuită de o prea frumoasă galiciană, căreia acest bătrân păcătos din rasa maurilor îi poartă de grijă şi pe care o iubeşte la nebunie. Aseară a aflat că l-a înşelat; furios la culme, i-a trimis o scrisoare plină de mustrări şi de ameninţări. N-ai să ghiceşti ce-a făcut atunci şireata: în loc să nege faptul cu neruşinare, i-a scris bogătaşului în dimineaţa asta că mânia lui e îndreptăţită; că merită s-o dispreţuiască, deoarece a fost în stare să înşele un om atât de galant; că-şi recunoaşte greşeala, că-i e silă de dânsa şi că, drept pedeapsă, şi-a tăiat părul ei atât de frumos, la care el ştie prea bine cât de mult ţine; în sfârşit, că a luat hotărârea să se retragă într-un loc unde să-şi petreacă restul zilelor în

[44] filozof atenian, supranumit mizantropul, tipul ursuzului.

post şi rugăciuni. Bătrânul îndrăgostit nu s-a mai putut stăpâni aflând de aceste pretinse remuşcări ale iubitei sale; s-a sculat pe loc şi s-a dus la dânsa; a găsit-o înlăcrimată; şi această dibace actriţă şi-a jucat atât de bine rolul încât i s-a iertat tot ce-a fost, ba mai mult încă: drept mângâiere că şi-a sacrificat părul, în clipa asta el îi făgăduieşte s-o facă stăpâna unei proprietăţi, o frumoasă casă la ţară, care-i pusă în vânzare acum în apropiere de Escurial.

— Toate prăvăliile sunt deschise, zise studentul, şi zăresc un cavaler care intră la un birtaş.

— Cavalerul acesta, urmă Asmodée, e un băiat de familie bună care are mania să scrie şi pretenţia de-a trece cu orice chip drept un scriitor; nu-i om prost, ba chiar are destul spirit pentru a critica toate lucrările care apar, dar n-are îndeajuns ca să poată compune el una de seamă. Intră la birtaşul acesta ca să comande o masă copioasă; ospătează astăzi patru actori, dorind să-i determine să sprijine o piesă proastă scrisă de el, pe care are de gând să le-o prezinte. Fiindcă veni vorba de autori, continuă el, iată doi dintre ei care se întâlnesc pe stradă. Bagă de seamă cu câtă ironie se salută; se dispreţuiesc unul pe altul, şi au dreptate. Unul compune cu aceeaşi uşurinţă ca şi poetul Crispinus, a cărui operă Horaţiu o compară cu nişte foale de fierărie, iar celălalt îşi pierde grozav de mult timp compunând nişte opere reci şi insipide.

— Cine-i omuleţul acela care coboară din trăsură în faţa unei biserici? întrebă Zambullo.

— Acela, răspunse şchiopul, e un personaj demn de toată atenţia. Sunt vreo zece ani de când a părăsit slujba de şef de birou pe care o avea la un notar, ducându-se să se închidă în mănăstirea din Saragossa. După şase luni de noviciat, a plecat de la mănăstire şi a apărut iar la Madrid; toţi cei care-l cunoşteau rămaseră foarte miraţi văzându-l cum a devenit deodată unul dintre cei mai importanţi membri din Consiliul Indiilor. Şi astăzi se mai vorbeşte de

această subită îmbogăţire. Unii zic că şi-a vândut sufletul diavolului, alţii, că a fost amantul unei văduve bogate şi, în sfârşit, alţii, că a găsit o comoară.

— Dumneata trebuie să ştii care-i cauza, îl întrerupse don Cléophas.

— Oh, desigur, urmă demonul, şi-ţi voi dezvălui taina. În timpul când călugărul nostru era frate călugăr, se întâmplă ca într-o zi, pe când săpa o groapă adâncă spre a planta un pom, să zărească o casetă de aramă, pe care o deschise: conţinea o cutie de aur în care se aflau vreo treizeci de diamante foarte frumoase. Cu toate că fratele nu se pricepea la pietre scumpe, îşi dădu seama ce noroc dăduse peste dânsul; şi, luând hotărârea pe care a luat-o şi Gripus într-o comedie a lui Plaut, care renunţă la pescuit după ce găseşte o comoară, părăsi călugăria şi se întoarse la Madrid, unde, cu ajutorul unui bijutier, prieten cu dânsul, schimbă pietrele preţioase în monezi de aur, iar monezile de aur le preschimbă pe o slujbă, care îl aşează printre cei mai de seamă cetăţeni.

# CAPITOLUL XVIII

## Ce-i mai arată diavolul lui don Cléophas.

— Vreau acum să te înveselesc, povestindu-ţi o năzdrăvănie a bărbatului care intră la un negustor de băuturi. E un doctor biscayan; se duce să bea o ceaşcă de ciocolată, după care-şi va petrece ziua jucând şah. În tot timpul acesta nu trebuie să ne fie teamă pentru bolnavii lui: nu are nici unul; şi chiar de-ar avea, momentele pe

care le petrece jucând şah ar fi cele mai norocoase pentru ei. În fiecare seară e nelipsit de la o frumoasă şi bogată văduvă, cu care ar vrea să se însoare şi de care se preface grozav de îndrăgostit. În timpul când se află la ea, un tâlhar de valet, unicul lui servitor şi cu care e înţeles mai dinainte, îi aduce o listă falsă pe care sunt trecute numele mai multor persoane de seamă care l-au solicitat ca doctor. Văduva a luat totul în serios, iar jucătorul nostru de şah e pe punctul de-a câştiga partida. Să ne oprim în faţa casei lângă care ne aflăm; nu vreau să trecem mai departe fără să-ţi atrag atenţia asupra fiinţelor care locuiesc în ea. Uită-te cu atenţie prin apartamente; ce vezi acolo?

— Văd nişte femei a căror frumuseţe mă uluieşte, răspunse studentul. Unele se ridică acum din pat, în timp ce altele s-au şi sculat. Câte farmece se înfăţişează privirilor mele! Îmi pare că văd nimfele Dianei, aşa precum le-au descris poeţii.

— Femeile pe care le admiri, reluă şchiopul, sunt într-adevăr frumoase ca nimfele Dianei, deşi nu tot atât de caste. Sunt vreo patru sau cinci aventuriere care îşi duc traiul în comun. Tot atât de primejdioase ca şi acele amazoane care opreau prin farmecele lor pe toţi cavalerii care treceau pe lângă cetăţile lor, ele îi atrag pe tineri la dânsele. Vai de cei care se lasă fermecaţi! Ca să-i poţi feri pe trecători de primejdia care-i ameninţă, ar trebui puse nişte înştiinţări în faţa casei lor, precum se pun pe ape semne pentru a indica navelor locurile de care nu trebuie să se apropie.

— Nici nu-i nevoie să mai întreb unde se duc acei seniori pe care-i văd în trăsurile lor, zise Léandro Pérez: fără îndoială că se duc să asiste la ceremonia deşteptării regelui.

— Aşa este, zise diavolul; dacă vrei, te duc şi pe dumneata acolo şi vom putea observa multe lucruri de haz.

— Nu-i propunere care să-mi facă mai mare plăcere, răspunse Zambullo; mă bucur de pe-acum de cele ce voi vedea.

Atunci demonul, hotărât să îndeplinească dorinţele lui Cléophas, îl duse spre palatul regelui; pe drum, studentul, zărind însă nişte lucrători care meştereau la o uşă foarte înaltă, întrebă dacă ceea ce făceau ei nu era vreo uşă de biserică.

— Nu, răspunse Asmodée, e uşa unei noi pieţe; e grozav de frumoasă, precum vezi. Totuşi, chiar dacă ar ridica-o până la nori, nu va putea nicicând să fie demnă de cele două versuri latineşti care vor fi gravate deasupra ei.

— Cum se poate? exclamă Léandro; mă aştept la ceva grozav! Mor de nerăbdare să le aflu.

— Iată-le, urmă demonul; pregăteşte-te să le admiri:

*Quam bene Mercurius nunc merces vendit opimas,*
*Momus ubi fatuos vendidit ante salea!*[45]

În aceste două versuri e un minunat joc de cuvinte.

— Nu i-am gustat toată frumuseţea, zise studentul; nu prea înţeleg ce înseamnă *fatuos sales.*

— Nu ştii, aşadar, urmă diavolul, că pe locul unde se clădeşte piaţa aceasta de vândut merinde exista odinioară un colegiu călugăresc unde se predau tinerilor ştiinţele clasice? Regenţii acestui colegiu îi puneau pe şcolari să joace drame, piese de teatru, *fades,* în care erau introduse nişte balete atât de extravagante încât până şi *preteriţii* şi *supinii* ţopăiau.

— Destul, nu-i nevoie să-mi mai dai alte explicaţii, întrerupse Zambullo; cunosc genul acesta de piese de prin colegii. Inscripţia mi se pare minunată.

---

[45] *Cât e de bine să vinzi mărfuri, început-a Mercurius,/ Acolo unde Momus făcut-a cândva negoţ cu glume proaste!* (lb. latină.)

De-abia ajunşi la scara palatului regal, Asmodée şi don Cléophas văzură o mulţime de curteni care urcau treptele. Pe măsură ce nobilii treceau pe lângă dânşii, diavolul le pronunţa numele.

— Uite, îi spunea el lui Léandro Pérez, arătându-i cu degetul, unul câte unul: acesta-i contele de Villalonso, din casa Puebla d'Ellerena; acesta-i marchizul de Castro Fueste; acela-i don López de Los Rios, preşedintele Consiliului de finanţe; celălalt e contele de Villa Hombroza.

Şi nu se mulţumea să le spună numele, le mai aducea şi laude; dar răutăciosul acesta plin de duh adăuga întotdeauna câteva vorbe înţepătoare, cinstindu-l pe fiecare cu batjocura meritată.

— Seniorul acesta, spunea el despre unul, e afabil şi îndatoritor; te ascultă cu un aer plin de bunătate. Dacă-i ceri protecţia, ţi-o acordă cu generozitate, făgăduindu-ţi tot sprijinul. Păcat că omul acesta, care ţine aşa de mult să se facă plăcut, are o memorie atât de slabă încât, la un sfert de oră după ce-ai vorbit cu dânsul, a şi uitat ce i-ai spus!... Ducele acesta, spunea el de altul, e unul dintre cei mai de treabă nobili de la Curte; nu-i ca toţi ceilalţi, schimbător de la o clipă la alta: nu-i nici capricios, nici uşuratic. Pe lângă asta, nu-i uită niciodată pe cei care-i sunt credincioşi şi nici serviciile care i se fac; din nenorocire, însă, e foarte încet la răsplată. Îi amână atât de mult încât cei care aşteaptă rămân cu impresia că-i de mare preţ ce au obţinut.

După ce demonul îi dezvălui studentului calităţile şi defectele multora dintre nobili, îl duse într-o sală în care se aflau oameni de tot soiul şi mai ales atât de mulţi cavaleri încât don Cléophas strigă:

— O, ce mulţi cavaleri! Drăcia naibii! Că mulţi trebuie să mai existe în Spania!

— Asta cam aşa-i, zise şchiopul, şi nu-i de mirare, deoarece în zilele noastre, ca să devii cavaler al Sfântului Iacob sau de Calatrava, nu mai e necesar, ca odinioară, la

cavalerii romani, să dispui de douăzeci şi cinci de mii de scuzi patrimoniu; de aceea îţi poţi da seama singur ce amestecătură e... Ia priveşte, urmă el, la mutra aceea turtită din spatele dumitale.

— Vorbeşte mai încet, îl întrerupse Zambullo, căci te poate auzi.

— Nu, nu, răspunse diavolul; acelaşi farmec care ne face nevăzuţi ne îngăduie să nu fim auziţi. Priveşte la figura aceea: e un catalan care s-a întors din insulele Filipine, unde era pirat. Îţi vine a crede, când îl priveşti, că-i un vajnic războinic? Şi totuşi a îndeplinit fapte prodigioase. În dimineaţa asta a venit să prezinte regelui o petiţie în care cere un post ca răsplată a serviciilor sale; dar nu prea cred să-l obţină, deoarece nu s-a adresat mai întâi primului-ministru.

— În dreapta acestui pirat, zise Léandro Pérez, văd un om înalt şi gras care-şi dă nişte aere grozave; judecând după felul mândru în care se ţine, pare a fi un nobil bogat.

— Dimpotrivă, spuse Asmodée; e unul dintre cei mai săraci hidalgo, care, ca să aibă cu ce trăi, ţine un tripou sub protecţia unui nobil... Dar văd un licenţiat asupra căruia merită să-ţi atrag atenţia. E cel pe care-l vezi lângă prima fereastră vorbind cu un cavaler îmbrăcat în catifea cenuşiu-deschis. Discută despre o afacere care a fost judecată ieri de rege: să ţi-o spun şi dumitale. Acum vreo două luni licenţiatul acesta, care e academician al Academiei din Toledo, a publicat o carte de morală care i-a revoltat pe toţi vechii autori castilieni: au găsit-o plină de expresii prea îndrăzneţe şi de cuvinte prea noi. Şi iată-i că se coalizează cu toţii împotriva acestei ciudate cărţi; se întrunesc şi fac o petiţie prin care cer regelui să condamne cartea, fiind o lucrare care păcătuieşte împotriva purităţii şi limpezimii limbii spaniole. Jalba păru demnă de atenţia maiestăţii-sale, care desemnă trei specialişti să examineze lucrarea. Aceştia socotiră că stilul e într-adevăr nepotrivit, şi cu atât mai primejdios cu cât e plin de strălucire. După

acest raport, iată ce-a hotărât regele: a ordonat, sub ameninţarea pedepsei, ca toţi academicienii din Toledo care scriu în felul acestui licenţiat să nu mai editeze asemenea cărţi pe viitor, şi că, pentru a se păstra mai bine puritatea limbii castiliene, academicienii să nu poată fi înlocuiţi, după moartea lor, decât de persoane de mâna întâi.

— Iată o hotărâre minunată, strigă Zambullo râzând; partizanii limbii obişnuite nu mai au de ce să se teamă.

— Ba să mă ierţi, urmă demonul; autorii potrivnici acestei nobile simplităţi, care-i farmecă pe cititorii cu bun-simţ, nu sunt toţi membri ai Academiei din Toledo.

Don Cléophas fu curios să ştie cine-i cavalerul îmbrăcat în catifea cenuşiu-deschis care vorbise cu licenţiatul.

— E un cadet[46] catalan, îi spuse şchiopul, ofiţer în garda spaniolă; te încredinţez că-i un tânăr foarte spiritual. Şi ca să-ţi dai mai bine seama, îţi voi relata o ripostă spirituală pe, care a dat-o ieri unei doamne, într-o aleasă adunare; dar, ca să poţi gusta spiritul, e necesar să ştii că are un frate, pe nume don Andrea de Prada, care acum vreo câţiva ani era, ca şi dânsul, ofiţer în aceeaşi unitate. Într-una din zile, don Andrea fu întâmpinat de un rotofei fermier de-al domeniilor regale, care-i spuse: „Seniore de Prada, port acelaşi nume ca şi dumneata, numai că familiile noastre sunt diferite. Ştiu că eşti membru al uneia dintre cele mai bune familii din Catalonia şi mai ştiu că nu eşti bogat. Eu sunt bogat, dar nu dintr-o familie tocmai ilustră. N-ar fi chip oare să facem în aşa fel încât să ne împărţim din ceea ce ne lipseşte la fiecare? Ai la dumneata titlurile de nobleţe?” Andrea răspunse că le are. „Dacă-i aşa, zise fermierul, de vrei să mi le dai, le voi încredinţa unui genealogist iscusit, care va face în aşa fel încât să devenim rude, în ciuda strămoşilor noştri. Iar eu, drept

[46] 1. Tânăr (fiu de nobil sau de ofiţer) care se pregătea pentru cariera armelor. 2. Elev al unei şcoli militare. 3. Membru al unui partid din Rusia ţaristă.

recunoştinţă, îţi voi face un dar de treizeci de mii de pistoli. Batem palma?” Pe don Andrea îl zăpăci suma: primi propunerea, încredinţă actele fermierului, iar cu banii încasaţi cumpără o respectabilă întindere de pământ în Catalonia, unde trăieşte şi acum. Mezinul însă, care n-a câştigat nimic din afacerea asta, se afla ieri la o masă unde se vorbi din întâmplare despre seniorul de Prada, fermierul domeniilor regale; iar o doamnă dintre cele de faţă îl întrebă pe tânărul ofiţer dacă e rudă cu acel fermier. „Nu, doamnă, răspunse el, cinstea asta o are fratele meu, nu eu.”

Studentul râse la această replică, care i se păru cât se poate de nostimă. Zărind apoi un omuleţ care păşea în urma unui curtean, strigă:

— Doamne sfinte, ce de mai plecăciuni face omuleţul acela seniorului în urma căruia merge! Fără îndoială că are de gând să-i ceară vreo favoare.

— Ceea ce ai observat acum merită osteneala să-ţi povestesc cauza acestor plecăciuni, îi zise diavolul. Omuleţul acesta e un negustor cinstit, care are o casă destul de frumoasă în împrejurimile Madridului, într-o localitate cu ape minerale de mare reputaţie. A pus la dispoziţie casa, fără de nici o chirie, pe timp de trei luni, acestui senior, care s-a dus acolo să-şi facă băile. În clipa asta, negustorul îl roagă călduros pe sus-numitul senior să-l ajute într-o anumită împrejurare, iar seniorul îl refuză cu mare politeţe... Nu pot să-l trec cu vederea nici pe acel cavaler de origină plebeiană, care dă la o parte mulţimea, cu aerul unui om important. S-a îmbogăţit enorm într-un timp foarte scurt cu ajutorul ştiinţei numerelor: în casa lui sunt servitori tot atât de mulţi ca la un mare senior, iar mesele lui întrec în calitate şi abundenţă pe cele ale unui ministru. Are un echipaj pentru el, unul pentru soţie, şi altul pentru copii. În grajdurile lui se află cei mai frumoşi catâri şi cei mai frumoşi cai din lume. Ba chiar, zilele trecute, a cumpărat cu bani-gheaţă un splendid atelaj, la

care moştenitorul Spaniei renunţase pentru că-l găsise prea scump.

— Ce obrăznicie! strigă Léandro. Dacă un turc l-ar vedea pe individ într-o stare atât de înfloritoare, ar gândi, desigur, că în curând se va întoarce şi roata norocului său.

— Nu cunosc viitorul, răspunse Asmodée, dar sunt de aceeaşi părere cu turcul... Ei, comedie, dar ce văd? urmă demonul cu uimire. Cât pe ce să nu-mi cred ochilor! În sala aceasta zăresc un poet care n-ar trebui să pună piciorul pe-aici. Cum îndrăzneşte să se arate, în urma versurilor pe care le-a făcut şi care sunt o insultă la adresa unor mari seniori spanioli? De bună seamă că se bazează pe dispreţul pe care-l au aceştia pentru dânsul... Priveşte cu atenţie pe acel personaj respectabil care intră, sprijinit de un scutier. Bagă de seamă cu câtă stimă se dă lumea la o parte ca să-i facă loc. E seniorul don Joseph de Reynaste şi Ayala, înaltul judecător de poliţie: vine să dea raportul regelui despre cele întâmplate în această noapte la Madrid. Poţi privi cu admiraţie la acest bătrân.

— Cu adevărat, zise Zambullo, pare a fi un om de treabă.

— Ar fi de dorit, urmă şchiopul, ca toţi corregidorii[47] să-l ia de exemplu. E departe de-a fi un spirit violent care acţionează cu toane şi mânie; nu arestează niciodată pe cineva după simplul raport al vreunui alguazil, al vreunui secretar sau al vreunui slujbaş. Ştie prea bine că cea mai mare parte dintre oamenii de acest soi au suflete josnice şi că sunt oricând în stare să facă o negustorie ruşinoasă din slujba lor. Când e vorba de arestarea unui vinovat, studiază îndelung acuzarea până dă de adevăr. De aceea nu trimite niciodată nevinovaţi la închisoare: îi închide numai pe vinovaţi; şi nici pe aceia nu-i lasă pradă barbariilor care domnesc în temniţe. Se duce în persoană să-i viziteze pe aceşti nenorociţi, având grijă să-i ferească de neomeniile care se adaugă severelor reguli ale legilor.

---

[47] *Corregidor* - Magistrat şef.

— Ce minunat caracter! strigă Léandro; de treabă muritor! Aş fi curios să-l aud cum îi vorbeşte regelui.

— Îmi pare nespus de rău, răspunse diavolul, dar sunt nevoit să-ţi mărturisesc că nu-ţi pot satisface această dorinţă fără a mă expune să fiu insultat. Nu mi-e îngăduit să mă apropii de suverani; ar însemna să uzurp drepturile lui Leviatan, Belfegor si Astarot. Ţi-am mai spus că aceste trei duhuri au dreptul de-a se ocupa de prinţi. E interzis celorlalţi demoni de a apărea la Curte şi nu ştiu la ce mă gândeam când te-am adus aici; mărturisesc că am făcut un pas îndrăzneţ. Dacă aceşti trei diavoli m-ar zări, s-ar repezi asupra mea cu furie şi, între noi fie zis, nu eu aş fi cel mai tare.

— Dacă-i aşa, răspunse studentul, să ne îndepărtăm degrabă de acest palat; aş fi mâhnit de moarte să te văd scărmănat de confraţii dumitale fără să te pot ajuta; deoarece, chiar dacă m-aş amesteca şi eu, nu ţi-ar fi de nici un folos.

— Nu, fără îndoială, răspunse Asmodée; nici nu ţi-ar simţi loviturile, pe când dumneata ai pieri sub mâna lor. Dar, adăugă el, ca să te consolez că n-ai putut intra în cabinetul marelui dumitale monarh, îţi voi procura o altă plăcere care s-o egaleze pe aceasta.

Zicând aceste cuvinte, îl luă de mână pe don Cléophas şi spintecă cu dânsul aerul până lângă mănăstirea Mântuirii.

# CAPITOLUL XIX

## Despre captivi.

Se opriră amândoi pe o casă învecinată cu mănăstirea, la uşa căreia era o mare îmbulzeală de femei şi bărbaţi.

— Câtă lume! zise Léandro Pérez. Ce fel de ceremonie atrage aici atâta popor?

— E o ceremonie pe care încă n-ai avut ocazia s-o vezi, cu toate că are loc din când în când la Madrid. Trei sute de robi, supuşi ai regelui Spaniei, trebuie să sosească dintr-un moment într-altul: se întorc din Alger, de unde au fost răscumpăraţi de către călugării acestei mănăstiri. Toate străzile pe unde urmează să treacă vor fi înţesate de lume.

— E drept, răspunse Zambullo, că până acum n-am avut curiozitatea să văd aşa ceva, iar dacă acesta-i spectacolul pe care mi-l rezervă senioria-voastră, spun drept că nu mă simt prea încântat.

— Te cunosc îndeajuns, urmă diavolul, ca să-mi dau seama că nu-ţi face plăcere să priveşti la nişte nenorociţi; dar când îţi voi spune că, privind la ei, am de gând să-ţi povestesc unele întâmplări interesante din captivitatea unora şi încurcăturile în care vor intra alţii după întoarcerea lor acasă, sunt încredinţat că nu vei mai regreta acest divertisment.

— O, desigur, răspunse studentul, ceea ce îmi spui schimbă lucrurile şi mi-ai face o mare bucurie ţinându-te de cuvânt.

În vreme ce vorbeau astfel, auziră deodată strigătele pe care le scotea mulţimea la vederea captivilor, care înaintau în următoarea ordine: umblau pe jos doi câte doi, în hainele lor de sclavi şi purtându-şi fiecare lanţul pe umeri. Un număr destul de mare de călugări ai mănăstirii, care le ieşiseră în întâmpinare, mergeau în fruntea lor, călări pe catâri înfăşuraţi în valtrapuri negre, ca şi cum ar fi purtat doliu, iar unul dintre aceşti preacredincioşi călugări purta prapurul Mântuirii. Cei mai tineri captivi mergeau în frunte; cei mai în vârstă mergeau în urma lor, iar la sfârşit venea pe un căluţ un călugăr din acelaşi ordin ca şi ceilalţi, care avea aerul unui profet: era chiar şeful misiunii.

Atrăgea privirile tuturor prin gravitatea sa, precum şi prin barba lui cea lungă şi căruntă, care-i dădea un aer venerabil; iar pe obrazul acestui Moise spaniol se putea citi bucuria fără de seamăn de care era cuprins readucând atâţia creştini în patrie.

— Nu toţi dintre aceşti captivi, îi zise şchiopul, sunt încântaţi că şi-au recăpătat libertatea. Dacă unii dintre ei sunt bucuroşi că-şi vor revedea părinţii, alţii se tem să nu afle că în lipsa lor s-au petrecut în familie lucruri cu mult mai crude pentru ei decât robia. De pildă, cei doi din frunte se află în acest al doilea caz. Unul, de loc din orăşelul Velilla din Aragón, după zece ani de robie la turci, în care timp n-a primit nici o veste de la nevasta lui, are s-o găsească măritată a doua oară şi mamă a cinci copii care nu-s ai lui. Celălalt, fiul unui negustor de lână din Segovia, a fost răpit de un corsar acum vreo douăzeci de ani. Tremură de teamă ca nu cumva, după atâţia ani, să-şi găsească familia schimbată, iar teama lui e întemeiată: tatăl şi mama lui au murit, iar fraţii, care şi-au împărţit tot avutul, l-au risipit din cauza vieţii necumpănite pe care au dus-o.

— Îmi atrage atenţia un sclav, zise studentul, care, judecând după aerul lui, pare încântat că a scăpat de bătăi.

— Captivul la care te uiţi, răspunse diavolul, are tot dreptul să fie bucuros de eliberare: ştie că o mătuşă de-a lui, al cărei unic moştenitor era, a murit de curând şi că va dispune de o avere strălucită; la asta se gândeşte cu plăcere şi-i dă aerul de mulţumire pe care l-ai observat. Nu acelaşi lucru se poate spune despre cavalerul care păşeşte alături de el; o crudă nelinişte îl chinuie fără încetare, şi iată de ce. În epoca în care a fost prins de un pirat din Alger, pe când voia să treacă din Spania în Italia, era îndrăgostit de o doamnă, care răspundea dragostei sale; acum se teme ca nu cumva, în vreme ce el zăcea în lanţuri, credinţa frumoasei să se fi spulberat.

— Multă vreme a stat în robie? întrebă Zambullo.

— Optsprezece luni, răspunse Asmodée.

— Ei, comèdie! zise Léandro Pérez, atunci cred că temerile acestui îndrăgostit sunt neîntemeiate; n-a pus credinţa doamnei la o prea îndelungată încercare încât să aibă motiv să fie alarmat.

— Ba te înşeli, răspunse şchiopul; de îndată ce-a aflat că e captiv în Barbaria, prinţesa lui şi-a găsit un alt iubit... Îţi vine a crede, continuă demonul, că bărbatul care vine în urma acestor doi, şi pe care o deasă barbă roşcată îl face îngrozitor la vedere, a fost un tânăr foarte frumos? Totuşi aceasta e realitatea; şi în figura aceasta hidoasă poţi contempla pe eroul unei întâmplări destul de ciudate, pe care doresc să ţi-o povestesc... Omul acesta voinic se numeşte Fabricio. Avea numai cincisprezece ani când tatăl său, un înstărit agricultor din Cinquello, oraş mare al regatului Léon, muri; o pierdu şi pe mama sa, la puţin timp după aceea; astfel încât, fiind singurul fiu, rămase stăpânul unei averi însemnate, a cărei administrare fu încredinţată unuia din unchii lui, om destul de cinstit. Fabricio îşi termină studiile pe care le începuse la Salamanca: învăţă apoi să călărească, să mânuiască armele; într-un cuvânt, nu lăsă la o parte nimic din ceea ce putea să-l facă demn de-a reţine atenţia donei Hipolita, sora unui mic gentilom, a cărui căsuţă sărăcăcioasă se afla la o azvârlitură de băţ de Cinquello. Această preafrumoasă doamnă era cam de o vârstă cu Fabricio, care, cunoscând-o din copilărie, supsese, ca să zicem aşa, dragostea pentru dânsa o dată cu laptele. Hipolita, pe de altă parte, băgase de seamă că băiatul nu era de loc urât; dar, ştiindu-l fecior de plugar, nu binevoia să-l privească cu prea mare atenţie; era nesuferit de fudulă, ca şi fratele ei, don Thomas de Xaral, care nu-şi afla pereche în Spania cu calicia şi fumurile lui de nobleţe. Acest orgolios gentilom rural locuia într-o casă pe care o numea castel şi care nu era, la drept vorbind, decât o dărăpănătură gata să se năruie. Totuşi, deşi nu avea cu ce s-o repare, de-abia având cu ce trăi, nu

renunţase la un valet care să-l servească şi la încă o femeie maură pe lângă sora sa. Îţi venea să te strâmbi de râs văzând cum apare în oraş don Thomas, sărbătorile şi duminicile, îmbrăcat într-o haină de catifea cărămizie, complet roasă, şi cu o pălăriuţă împodobită de o pană galbenă şi jerpelită, pe care le păstra ca nişte moaşte în celelalte zile ale săptămânii. Împodobit cu aceste zdrenţe, care i se păreau dovezi ale originii lui nobile, făcea pe seniorul şi socotea că răsplăteşte îndeajuns profundele reverenţe care i se făceau binevoind să răspundă cu o simplă privire. Sora lui era la fel de nebună ca şi el în ce priveşte vechimea neamului său, iar la această idee ridicolă mai adăuga şi pe aceea de-a fi atât de mândră de frumuseţea ei încât trăia cu luminoasa speranţă că vreun mare senior va veni cândva s-o ceară de soţie. Astfel de caractere aveau don Thomas şi dona Hipolita. Fabricio îi cunoştea îndestul; şi ca să se puie bine cu nişte persoane atât de mândre, hotărî să le flateze vanitatea, arătându-le un respect pe care nici măcar nu-l avea; ştiu să se comporte astfel încât fratele şi sora găsiră nimerit să-i permită a veni din când în când să le prezinte respectele lui. Cunoscându-le sărăcia tot atât de bine ca şi orgoliul, se simţea zilnic ispitit să le ofere punga; dar teama de-a nu le stârni furia mândriei rănite îl împiedica; totuşi, din generozitate, găsi mijlocul ingenios să-i ajute, fără a-i face să roşească. „Seniore, zise el nobilului pe când se aflau singuri, am două mii de ducaţi pe care vreau să-i economisesc; fiţi atât de bun şi păstraţi-mi-i dumneavoastră, fapt pentru care vă voi fi recunoscător.” E de prisos, să te întrebi dacă Xaral a primit; pe lângă faptul că stătea foarte prost cu finanţele, căpătă conştiinţa de depozitar. Se însărcina bucuros cu păstrarea sumei, pe care, cum o avu în mână, o întrebuinţă fără să mai stea pe gânduri, o bună parte din ea pentru a-şi repara locuinţa, şi alta pentru micile lui plăceri: îşi cumpără o haină nouă dintr-o foarte frumoasă catifea albastră, pe care o lucră la

Salamanca, şi o frumoasă pană verde veni să ia locul penei galbene, care din timpuri imemoriale avea menirea să împodobească nobilul cap al lui don Thomas. Frumoasa Hipolita îşi avu şi ea partea şi se înţoli bine. Astfel cheltuia Xaral banii care-i fuseseră încredinţaţi, fără să-i treacă prin minte că nu sunt ai lui şi că nu-i va putea niciodată restitui. Nu-şi făcu nici cel mai mic scrupul acţionând astfel; ba chiar socoti că-i drept ca un om din popor să-şi plătească onoarea de-a avea a face cu un gentilom. Fabricio îşi făcuse bine socotelile; în acelaşi timp, crezuse că, datorită acestui gest, don Thomas se va purta eu dânsul mai prietenos, că Hipolita puţin câte puţin se va obişnui cu atenţiile lui şi că până la urmă îi va ierta îndrăzneala de-a fi ridicat ochii până la dânsa. Cu adevărat, relaţiile dintre ei deveniră mai bune: erau mult mai prietenoşi cu el ca până acum. Un om bogat e totdeauna bine primit de nobili, mai ales când le dă ocazia să trăiască pe spinarea lui. Xaral şi cu sora lui, care până atunci nu cunoscuseră bogăţia decât din nume, de îndată ce simţiră utilitatea banului, găsiră că Fabricio merită să fie menajat: avură pentru el consideraţii şi atenţii care-l încântară. Îşi închipui că persoana lui nu le displace şi că desigur ei îşi făcuseră aceeaşi socoteală, ca în multe cazuri asemănătoare, când unii nobili sunt nevoiţi, pentru a-şi susţine rangul, să recurgă la alianţe de rând. Cu această credinţă, care convenea dragostei sale, se hotărî să ceară mâna Hipolitei. La prima ocazie favorabilă pe care o găsi ca să-i vorbească lui don Thomas, îi spuse că doreşte cu ardoare să-i devină cumnat; şi că, pentru a se putea bucura de această onoare, nu numai că renunţă la suma încredinţată, dar îi mai face un dar de o mie de pistoli. Măreţul Xaral se înroşi la această propunere, care-i redeşteptă întreaga mândrie; şi, în prima lui pornire, era cât pe ce să-şi dea la iveală tot dispreţul pe care-l resimţea pentru fiul unui plugar. Totuşi, oricât de indignat fu de îndrăzneala lui Fabricio, se stăpâni; şi, fără să-şi arate dispreţul, răspunse că nu poate

să-i dea răspunsul pe dată; că într-o asemenea împrejurare trebuia să vorbească cu Hipolita şi chiar să întrunească un consiliu de familie. Cu acest răspuns îl concedie pe îndrăgostit şi întruni într-adevăr o dietă compusă din câţiva hidalgos din vecinătate, rude de-ale lui, şi care toţi, ca şi dânsul, aveau nebunia hidalguiei lor. Convocă o consfătuire, nu pentru a-i întreba dacă erau sau nu de părere să-şi dea sora după Fabricio, ci ca să hotărască în ce chip trebuia pedepsit acest tânăr neruşinat, care, cu toată obscura lui obârşie, îndrăznea să aspire la mâna unei fete de rangul Hipolitei. Trebuia să fi văzut privirile nobililor aprinzându-se de furie de cum li se povesti îndrăzneala aceasta, iar când auziră pronunţându-se „Fabricio” şi „fiu de plugar”, toţi tunară şi fulgerară împotriva îndrăzneţului; şi unii şi alţii erau de părere că trebuie omorât în bătaie, pentru a pedepsi insulta adusă familiei lor prin propunerea unei căsătorii atât de ruşinoase. Totuşi, după ce mai chibzuiră, ajunseră la concluzia că vinovatul trebuie lăsat în viaţă; dar că, pentru a-l învăţa minte, era nimerit să i se joace o festă de care să-şi amintească multă vreme. Fură propuse diferite vicleşuguri şi se opriră la următoarea: Hipolita să se prefacă înduioşată de dragostea lui Fabricio şi, sub pretext că vrea să-l mângâie pe nefericitul îndrăgostit de refuzul lui don Thomas de a-i deveni cumnat, să-i dea o întâlnire la castel în timpul nopţii, unde, după ce-l va introduce maura, câţiva oameni puşi la pândă îl vor surprinde cu această cameristă şi-i vor sili s-o ia de nevastă. La început sora lui Xaral primi să joace această comedie fără nici o ezitare: i se părea că-i de datoria ei să considere drept insultă cererea în căsătorie a unui bărbat de o condiţie atât de inferioară ei. Dar în curând mândria-i se preschimbă în porniri de milă; sau, mai bine zis, dragostea puse deodată stăpânire pe mândra Hipolita. Din clipa aceea privi lucrurile cu alţi ochi: găsi că originea umilă a lui Fabricio e compensată de calităţile frumoase pe care le avea şi nu

mai văzu în el decât un cavaler demn de toată afecţiunea ei... Admiră, domnule student, admiră nemaipomenitele schimbări pe care le operează această pasiune: aceeaşi fată, care îşi închipuia mai înainte că doar un prinţ îi merită iubirea, îndrăgeşte într-o clipă un fiu de plugar şi-i încântată de planurile lui, pe care cu puţin înainte le socotea drept o mârşăvie. Se lăsă în voia pornirii care o stăpânea; şi, în loc să participe la răzbunarea fratelui ei, căzu, la înţelegere în taină cu Fabricio, prin mijlocirea maurei, care-l introducea câteodată noaptea în locuinţa lor. Don Thomas însă avu oarecare bănuieli despre cele ce se petreceau: soră-sa îi deveni suspectă; o observă şi se convinse cu propriii săi ochi că, în loc să servească interesele familiei, ea le trăda. Îi preveni la iuţeală pe doi dintre verii săi, care, luând foc la această veste, începură să strige: „Răzbunare, don Thomas! Răzbunare!...” Xaral, care n-avea nevoie să fie aţâţat când era vorba să pedepsească o insultă de felul acesta, le zise, cu o modestie curat spaniolă, că în curând vor avea ocazia să vadă cum ştie el să mânuiască spada când e vorba să-şi răzbune onoarea; după care, îi rugă să vie la dânsul într-o noapte dinainte fixată. Verii fură foarte exacţi la întâlnire. El îi introduse în casă şi-i ascunse într-o odăiţă, fără ca nimeni să bage de seamă; apoi îi părăsi, spunându-le că va veni să-i ia de îndată ce amorezul va fi intrat în castel, presupunând că va veni în noaptea aceea: care lucru se şi întâmplă, căci steaua cea rea a acestor îndrăgostiţi făcu ca ei să aleagă tocmai acea noapte pentru întâlnire. Don Fabricio se afla cu draga lui Hipolita. Începuseră să-şi repete aceleaşi cuvinte pe care le mai rostiseră de sute de ori, dar care, cu toate acestea, deşi rostite necontenit, au totdeauna farmecul noutăţii, când fură neplăcut surprinşi de cavalerii care-i pândeau. Don Thomas şi cu verii săi se năpustiră ca o furtună, toţi trei, asupra lui Fabricio, care de-abia avu vreme să-şi ia poziţia de apărare şi care, dându-şi seama că vor să-l asasineze, se bătu ca un

disperat. Îi răni pe toţi trei şi, aţintindu-i mereu cu vârful spadei, avu norocul să găsească uşa şi să fugă. Atunci Xaral, văzând că duşmanul îi scapă după ce-i necinstise nepedepsit familia, îşi descărcă furia asupra nefericitei Hipolita, vârându-i sabia în piept; iar cele două rude ale sale, foarte umilite de nereuşita execuţiei planului lor, se întoarseră acasă cu rănile lor... Să ne oprim aici, urmă Asmodée; după ce îi vom fi privit trecând pe toţi captivii, voi termina şi această povestire. Îţi voi istorisi cum, după ce justiţia puse mâna pe toate bunurile sale, cu ocazia acestei întâmplări nenorocite, el mai avu şi ghinionul să fie luat ca sclav pe când călătorea pe mare.

— În timp ce-mi istoriseai întâmplarea, zise don Cléophas, am remarcat printre aceşti nefericiţi un tânăr care pare atât de întristat şi de abătut încât era cât pe ce să te întrerup ca să te întreb pricina supărării lui.

— Nu-i nimic, răspunse demonul; pot să-ţi spun acum ceea ce doreşti să ştii. Captivul acesta, a cărui întristare te-a izbit, e un băiat de familie din Valladolid. Era de doi ani în sclavie la un stăpân cu o nevastă frumuşică foc; ea îşi iubea sclavul cu pasiune, iar el răspundea dragostei ei pe aceeaşi măsură. Stăpânul, care avea unele bănuieli, se grăbi să vândă creştinul, de teamă ca nu cumva acesta să-i ajute pe turci la perpetuarea speciei. De atunci duiosul castilian plânge fără încetare pierderea stăpânei sale; nici libertatea nu-l poate mângâia.

— Îmi atrage privirea un bătrân arătos, zise Léandro Pérez; cine-i omul acela?

— E un bărbier de loc din Guipúzcoa, care se întoarce în Biscaya după patruzeci de ani de captivitate. Pe timpul când a căzut în puterea unui corsar, ducându-se de la Valencia în insula Sardinia, avea nevastă, doi băieţi şi o fată; dintre toţi nu i-a mai rămas decât un fiu, care, mai norocos decât el, a fost în Peru, de unde s-a întors în ţară cu imense bogăţii, cu care a cumpărat două moşii frumoase.

— Ce satisfacţie! strigă studentul. Ce încântat va fi acest fiu să-şi revadă părintele şi să aibă putinţa de a face ca ultimele sale zile să fie plăcute şi liniştite.

— Vorbeşti ca un copil plin de gingăşie şi sentimental, urmă şchiopul; fiul bărbierului biscayan e din fire cam zgârcit. Sosirea neaşteptată a tatălui său îi va pricinui mai multă supărare decât bucurie; în loc să-l primească în casa lui din Guipúzcoa, să-şi arate bucuria de a-l revedea şi să aibă grijă să nu-i lipsească nimic, s-ar putea întâmpla să-l puie pândar pe una din moşiile sale... Îndărătul acestui captiv care ţi s-a părut atât de arătos se află un altul, care seamănă ca două picături de apă cu un maimuţoi bătrân: e un doctor aragonez; n-a stat nici cincisprezece zile la Alger. Îndată ce turcii au aflat ce meserie are, n-au vrut să-l ţie printre ei; au preferat să-l dea călugărilor Mântuirii fără de nici o răscumpărare, iar aceştia, care desigur că nici n-aveau de gând să-l răscumpere, l-au adus cu părere de rău în Spania... Dumneata care eşti atât de duios la durerile altora, vai! cum i-ai mai plânge de milă sclavului acela care poartă o tichie cafenie pe chelie, dacă ai şti câte chinuri a îndurat la Alger, timp de doisprezece ani, cât a stat la un renegat englez, patronul lui!

— Şi cine-i acel sărman sclav? întrebă Zambullo.

— E un călugăr din ordinul Cordelierilor din Navarra, răspunse demonul; mă bucur, îţi mărturisesc, că a pătimit atâta, deoarece prin discursurile lui despre morală a împiedicat mai bine de o sută de sclavi creştini să treacă la mahomedani.

— Iar eu îţi voi spune cu aceeaşi sinceritate, răspunse don Cléophas, că mă simt mâhnit că acest călugăr de treabă a fost atât de multă vreme la cheremul unui sălbatic.

— N-ai dreptate să fii mâhnit, după cum eu n-ar trebui să mă bucur, răspunse Asmodée. Acest călugăr de treabă a întrebuinţat mai cu folos cei doisprezece ani de suferinţă în captivitate decât dacă ar fi rămas în timpul acesta în chilia

lui, luptând contra ispitelor pe care n-ar fi reuşit întotdeauna să le biruie.

— Primul sclav care vine după acest cordelier, zise Léandro Pérez, pare mult prea liniştit pentru un om care se întoarce din robie: îmi stârneşte curiozitatea şi aş vrea să ştiu ce-i cu acest personaj.

— Mi-ai luat-o înainte, răspunse şchiopul, tocmai voiam să ţi-l arăt. Cel pe care-l vezi e un negustor din Salamanca, un părinte nefericit, un muritor care a devenit insensibil din pricina prea multor nenorociri care l-au încercat. Sunt ispitit să-ţi fac cunoscută povestea lui cea tristă şi să-i las deoparte pe ceilalţi sclavi, pentru că, după aceasta, întâmplările celorlalţi nu merită să fie povestite.

Studentul, care începuse să se cam plictisească uitându-se cum îi trec pe dinainte atâtea figuri triste, declară că nici nu doreşte altceva. Atunci diavolul îi povesti cele ce urmează în capitolul următor.

# CAPITOLUL XX

## Despre ultima povestire a lui Asmodée; cum, pe când termina, fu deodată întrerupt şi în ce chip neplăcut pentru acest demon don Cléophas şi el fură despărţiţi.

— Pablos de Bahabon, fiul unui alcade dintr-un sat al Vechii Castilii, după ce împărţi cu fratele şi cu sora sa neînsemnata moştenire pe care tatăl lor, un avar între avari, le-o lăsase, plecă spre Salamanca cu intenţia să intre

în rândurile studenţilor. Era un băiat bine făcut şi deştept; mergea atunci pe douăzeci şi trei de ani. Cu ajutorul celor o mie de ducaţi pe care-i avea şi cu un mare talent de a-i cheltui repede, izbuti curând să se facă cunoscut în tot oraşul. Tinerii se întreceau care mai de care să-i câştige prietenia; fiecare voia să facă parte dintre cei care benchetuiau în fiecare zi cu don Pablos: zic don Pablos, fiindcă ţinea să i se spună „don", pentru a avea dreptul să fie mai familiar cu unii dintre studenţi a căror nobleţe l-ar fi silit poate la unele rezerve. Îi plăcea aşa de tare veselia şi tot ce-i bun pe lumea asta şi se uita aşa de puţin la banii azvârliţi încât, după vreo cincisprezece luni, se pomeni că dă de fundul pungii. Nu se lăsă totuşi de chefuit, luând pe datorie şi mai împrumutând câţiva pistoli; dar aceasta nu dură multă vreme şi în curând rămase fără de nici un mijloc de trai. Atunci prietenii, văzând că nu mai are ce cheltui, nu mai veniră pe la dânsul, iar creditorii începură să-l hărţuiască. Deşi îi încredinţă că în curând trebuie să primească nişte poliţe de acasă, unii dintre ei nu mai avură răbdare şi-l dădură în judecată, atât de repede încât era cât pe ce să fie arestat, când, plimbându-se într-o zi pe malurile râului Formès, se întâlni cu o cunoştinţă care-i spuse: „Seniore don Pablos, bagă de seamă; te înştiinţez că ai pe urmele dumitale un alguazil şi vreo câţiva arcaşi care au de gând să te aresteze de cum te vei întoarce în oraş". Bahabon, înspăimântat de această înştiinţare la care se cam aştepta din cauza situaţiei sale, o luă imediat la fugă, apucând-o spre Corita; dar părăsi drumul către oraş, luând-o spre o pădure pe care o zări de departe şi în care se înfundă, hotărât să stea ascuns până ce umbrele nopţii îi vor ajuta să-şi poată continua drumul. Era pe vremea când copacii sunt înveşmântaţi cu toată bogăţia frunzelor: îşi alese unul din cei mai stufoşi şi se urcă în el, aşezându-se printre crengile care-l acopereau cu frunzişul lor. Socotindu-se în siguranţă în acest loc, puţin câte puţin i se potoli frica de alguazil; şi deoarece oamenii fac de obicei

cele mai bune reflexii din lume după ce au comis vreo greşeală, îşi dădu seama de greşita lui comportare şi hotărî în sinea lui că, dacă va mai dispune de bani, îi va întrebuinţa mai cu socoteală. Jură în special să nu se mai lase păcălit de prieteni mincinoşi, care-i împing pe tineri la destrăbălare şi a căror prietenie se risipeşte o dată cu ameţeala vinului. În timp ce era cufundat în diferitele gânduri care se succedau unele după altele în capul său, se făcu noapte. Atunci, dând în lături ramurile şi frunzele care-l acopereau, era gata să coboare, când, la lumina slabă a craiului nou, i se păru că zăreşte o figură omenească. Frica i se redeşteptă şi îşi închipui că-i dăduse de urmă alguazilul şi că-l caută prin pădure; frica îl opri şi mai mult când văzu că omul se aşează chiar sub copacul în care se afla el, după ce-i făcuse înconjurul de două sau trei ori.

Ajungând aici, diavolul se întrerupse singur, zicându-i lui Cléophas:

— Seniore Zambullo, dă-mi voie să mă bucur puţin de nedumerirea în care te afli acum. Eşti foarte nerăbdător să afli cine-ar putea fi muritorul acela care a picat într-un moment atât de nepotrivit şi ce-l aduce acolo; dar n-am intenţia să-ţi pun răbdarea la prea grea încercare. Omul, după ce se aşează sub copacul al cărui frunziş des îl ascundea pe don Pablos, se odihni vreo câteva clipe, apoi începu să scormonească pământul cu un pumnal şi făcu o groapă adâncă, unde îngropă un săculeţ din piele de bivol; după aceea acoperi groapa cu ţărână, puse deasupra iarbă şi plecă. Bahabon, care privise la toate acestea cu cea mai mare atenţie şi a cărui teamă se preschimbase în cea mai mare bucurie, aştepta să se îndepărteze omul ca să se dea jos şi să dezgroape săculeţul, unde îşi închipuia că, fără doar şi poate, trebuie să se afle aur sau argint. Pentru acest lucru se servi de cuţitul lui; dar chiar dacă nu l-ar fi avut la îndemână, se simţea atât de înflăcărat să-şi ajungă scopul încât ar fi fost în stare să scormonească cu mâinile

până în măruntaiele pământului. Cum puse mâna pe săculeţ, începu să-l pipăie; şi, încredinţat că în el se aflau bani, se grăbi să iasă din pădure cu prada lui, temându-se acum mai mult de o întâlnire cu omul căruia îi aparţinea săculeţul decât de alguazil. Încântat fiindcă dăduse norocul peste el, studentul merse toată noaptea cu pas uşor, fără să ţie drumul drept, fără să se simtă obosit şi fără să-i pară grea povara pe care o ducea; dar în zorii zilei se opri sub nişte copaci, destul de aproape de târgul Molorido, nu atât pentru a se odihni cât pentru a-şi satisface curiozitatea de-a şti ce se află în săculeţ: îl dezlegă deci, simţind acel plăcut fior pe care ţi-l dă aşteptarea unei mari plăceri; găsi în el dubli pistoli şi numără, spre marea lui bucurie, aproape două sute cincizeci de bucăţi. După ce privi la ei cu voluptate, începu să se gândească cu multă seriozitate ce să facă cu banii şi, după ce fu luată hotărârea, strânse dublonii[48] în buzunar, azvârli săculeţul din piele de bivol şi intră în Molorido. Ceru să i se indice un han unde, în vreme ce i se pregătea masa, închirie un catâr cu care se întoarse chiar în cursul aceleiaşi zile la Salamanca. Îşi dădu seama atunci, văzând mirarea de care erau cuprinşi cei care-l zăreau, că se cunoştea cauza dispariţiei lui; dar îşi pregătise minciuna: spuse că, având nevoie de bani şi văzând că nu i se trimite nimic de-acasă, deşi scrisese de nenumărate ori să i se expedieze cât mai degrabă, se hotărâse să ia drumul spre casă; şi că în seara trecută, ajungând la Molorido, se întâlnise cu arendaşul lui care-i aducea parale; astfel că se afla acum într-o situaţie care-i dezminţea pe toţi cei ce-l crezuseră sărac. Mai adăugă că-i va face pe creditorii săi să recunoască ce rău au făcut hărţuind astfel pe un om cinstit, care le-ar fi plătit la vreme, dacă n-ar fi avut parte de nişte arendaşi care nu aveau grijă să-i trimită regulat veniturile. Într-adevăr, chiar de-a doua zi începu să adune la dânsul pe toţi creditorii, plătindu-le până la ultimul ban tot ce le datora.

[48] *Dublón, dubloni*, s.m. Veche monedă spaniolă de aur.

Aceiaşi prieteni care-l părăsiseră la nenorocire, de îndată ce aflară că iar are bani, se grăbiră să vie la dânsul cu toţii; începură din nou să-l măgulească, în speranţa că vor mai putea chefui pe socoteala lui; dar acum îşi bătu el joc de dânşii. Credincios jurământului pe care-l făcuse în pădure, îi batjocori pe faţă. Şi în loc să-şi continue viaţa de până atunci, nu se mai gândi decât să progreseze în ştiinţa legilor, şi studiul îi deveni singura preocupare... Ai să-mi obiectezi, poate, că el cheltuia cu bună-ştiinţă din banii care nu-i aparţineau. Ai dreptate; dar făcea şi el ceea ce ar face şi acum trei sferturi din omenire în aceeaşi situaţie. Avea totuşi intenţia să-i restituie într-o bună zi, dacă din întâmplare va afla ai cui erau; animat de această bună intenţie, cheltuia banii fără de nici un scrupul, aşteptând cu răbdare să-l descopere pe proprietar, ceea ce se întâmplă după un an. Se zvoni curând prin Salamanca că un burghez din acel oraş, pe nume Ambrosio Piquillo, ducându-se în pădure să dezgroape un săculeţ plin cu aur, pe care-l ascunsese acolo, nu mai găsise decât groapa unde-l pusese şi că această nenorocire îl calicise de tot pe bietul om. Pot să spun, spre lauda lui Bahabon, că remuşcările secrete ale conştiinţei lui, la această veste, n-au fost fără urmări. Se informă de locuinţa lui Ambrosio şi se duse de-l găsi într-o odăiţă strâmtă, în care nu se afla decât un scaun şi o saltea. „Prietene, îi zise el cu un aer prefăcut, am aflat din spusele unor oameni de nenorocirea ce ţi s-a întâmplat şi deoarece caritatea ne obligă să ne ajutăm unii pe alţii după puterea fiecăruia, am venit să-ţi aduc un mic ajutor; dar aş vrea să-mi povesteşti chiar dumneata acea întâmplare nenorocită.” „Domnule cavaler, răspunse Piquillo, ţi-o voi povesti în câteva cuvinte. Aveam un fiu care mă fura; am băgat de seamă şi, temându-mă să nu puie mâna pe un săculeţ din piele de bivol în care aveam două sute cincizeci de dubloni în cap, am socotit că cel mai nemerit lucru ar fi să-i îngrop într-o pădure, unde am avut imprudenţa să-i duc. Din acea zi nenorocită, fiul

meu mi-a luat tot ce-am avut şi a dispărut împreună cu o femeie pe care a răpit-o. Văzând în ce stare m-a adus libertinajul acestui copil rău, sau, mai bine zis, marea mea îngăduinţă faţă de dânsul, am vrut să recurg la săculeţul meu cel dosit; dar, vai! singurul mijloc de subzistenţă pe care-l mai aveam mi-a fost furat fără de milă." La aceste cuvinte, bietul om îşi simţi durerea răscolită şi începu să verse şiroaie de lacrimi. Don Pablos fu mişcat şi-i zise: „Dragul meu Ambrosio, trebuie să ne resemnăm la toate neplăcerile vieţii; lacrimile pe care le verşi acum sunt de prisos; căci ele nu-ţi vor ajuta să regăseşti dublonii care, cu adevărat, sunt pierduţi, dacă au căzut cumva în mâna vreunui pungaş. Dar mai ştii? Poate că au încăput pe mâna unui om de treabă, care ţi-i va aduce de îndată ce va afla că-s ai dumitale. Poate că-ţi vor fi înapoiaţi; trăieşte cu această speranţă; în aşteptarea unei restituiri îndreptăţite, adăugă el dându-i zece dubloni chiar din cei care fuseseră în săculeţ, ţine-i pe aceştia, iar peste opt zile vino pe la mine." După ce-i vorbi astfel, îi spuse numele lui şi unde locuieşte, după care plecă, cam încurcat din cauza mulţumirilor pe care i le aducea Ambrosio. Aşa se petrec lucrurile cu cea mai mare parte din acţiunile generoase: n-ar mai fi admirate dacă li s-ar cunoaşte adevăratele motive. După opt zile, Piquillo, care nu uitase ce-i spusese don Pablos, se înfiinţă acasă la dânsul. Bahabon îl primi foarte bine şi-i zise cu mare prietenie: „Prietene, în urma informaţiilor bune pe care le-am căpătat despre dumneata, m-am hotărât să te ajut cât voi putea, ca să te pun pe picioare: îmi voi pune în joc atât punga, cât şi trecerea de care mă bucur. Şi ca un început al acestei restabiliri, urmă el, ştii ce-am făcut? Cunosc vreo câteva persoane de seamă care-s foarte caritabile; m-am dus la ele şi am ştiut atât de bine să le inspir milă pentru dumneata încât am reuşit să adun două sute de scuzi pe care ţi-i voi înmâna." Apoi, intră în cabinetul său, de unde ieşi peste puţin cu o pungă de pânză unde pusese banii în monezi de argint, nu în

dubloni, de teamă ca nu cumva negustorul, primind atâţia dubloni, să nu bănuiască adevărul; şi prin acest mijloc îşi ajungea scopul, care era să facă astfel restituirea încât să-şi împace şi reputaţia, şi conştiinţa. Dar lui Ambrosio nici prin gând nu-i trecea că banii sunt o restituire: el fu pe deplin încredinţat că sunt rezultatul unei chete făcute în favoarea lui; şi după ce-i mulţumi din nou lui don Pablos, se întoarse iarăşi în chiliuţa lui cea strâmtă, mulţumind cerului că s-a găsit un suflet nobil care să se intereseze aşa de mult de dânsul. A doua zi, se întâlni pe stradă cu un prieten, tot atât de calic ca şi el, care-i spuse: „Peste două zile plec la Cadix, pentru ca de-acolo să mă îmbarc cu primul vapor spre Noua-Spanie: nu sunt mulţumit de traiul pe care-l duc în ţara asta, şi inima îmi spune că voi fi mai norocos în Mexic. Dacă ai avea la mână măcar o sută de scuzi, te-aş sfătui să vii cu mine.” „Nu mi-ar fi greu să fac rost şi de două sute de scuzi, răspunse Piquillo: aş face cu plăcere această călătorie, dacă aş fi sigur că-mi pot câştiga existenţa în Indii.” Atunci prietenul său începu să laude fertilitatea Noii-Spanii şi să-i demonstreze că sunt foarte multe mijloace de-a te îmbogăţi, încât Ambrosio, lăsându-se convins, nu se mai gândi decât să se pregătească de plecare la Cadix. Dar înainte de-a părăsi Salamanca, avu grijă să trimită o scrisoare lui Bahabon, în care-l înştiinţa că, având un prilej minunat de-a se duce în Indii, voia să profite pentru a-şi încerca norocul în altă ţară; că-şi lua libertatea de a-l înştiinţa de această hotărâre, asigurându-l că-şi va aminti veşnic de binefacerile sale. Plecarea lui Ambrosio îl mâhni oarecum pe don Pablos, care prin aceasta îşi vedea zădărnicit planul de-a se achita faţă de el puţin câte puţin; dar socotind că peste vreo câţiva ani negustorul s-ar putea reîntoarce în Salamanca, se mângâie pe nesimţite şi se ocupă mai mult ca oricând de studiile sale de drept civil şi drept canonic. În curând făcu progrese atât de mari încât, datorită atât studiului cât şi inteligenţei sale, deveni cel mai bun element din

Universitate şi în cele din urmă fu ales rector. Dar nu se mulţumi să-şi susţină această demnitate numai prin erudiţia lui; nu se lăsă până nu-şi însuşi toate virtuţile unui om de bine. În timpul rectoratului său află că în temniţele Salamancei se află un tânăr acuzat de rapt şi că e pe punctul de a-şi pierde viaţa. Atunci, amintindu-şi că şi fiul lui Piquillo răpise o femeie, se interesă de prizonier; şi aflând că era chiar fiul lui Ambrosio, se constitui apărătorul lui. Minunat lucru în ştiinţa legilor e că poţi să-ţi procuri arme şi pro şi contra; şi deoarece rectorul nostru era stăpân pe meseria lui, se servi cu folos de ele în favoarea acuzatului; e adevărat că la acestea se mai adăuga şi sprijinul prietenilor săi şi mai ales foarte multe stăruinţe, care traseră în cântar mai mult ca toate. Acuzatul ieşi din afacerea asta mai alb ca neaua. Se duse să mulţumească liberatorului său, care-i spuse: „Numai datorită consideraţiei pe care o am pentru tatăl dumitale te-am ajutat. Ţin mult la dânsul şi, ca să-ţi dovedesc acest lucru, dacă vrei să rămâi în acest oraş şi să duci o viaţă cinstită, voi avea grijă de dumneata; iar dacă doreşti să pleci în Indii, după cum a făcut şi Ambrosio, poţi să contezi pe cincizeci de pistoli de la mine: ţi-i dăruiesc.” La care tânărul Piquillo răspunse: „Deoarece am fericirea de-a fi protejat de senioria-voastră, aş face rău să mă îndepărtez din acest loc, unde am parte de un asemenea avantaj; nu voi pleca din Salamanca şi vă promit cu tărie că voi avea o astfel de purtare încât veţi fi mulţumit de mine.” La această făgăduială, rectorul îi puse în mână vreo douăzeci de pistoli, zicându-i: „Ţine, prietene, alege-ţi o meserie cinstită, întrebuinţează-ţi timpul cu folos şi fii sigur că nu te voi uita”. La vreo două luni de la această întâmplare, tânărul Piquillo, care venea din când în când să-şi prezinte omagiile lui don Pablos, apăru într-o zi plângând în faţa acestuia. „Ce s-a întâmplat?” întrebă Bahabon. „Seniore, răspunse fiul lui Ambrosio, am aflat mai adineaori o veste care-mi sfâşie inima. Tata a fost prins de un corsar

algerian şi acum zace în lanţuri. Un bătrân din Salamanca, care s-a întors din Alger, unde a stat zece ani prizonier, şi care a fost răscumpărat nu de mult de către călugării din ordinul Mântuirii, mi-a spus chiar mai înainte că l-a lăsat în robie. Vai! adăugă el bătându-se cu pumnii în piept şi smulgându-şi părul, mizerabil ce sunt! Numai din pricina ticăloşiilor mele a fost tata nevoit să-şi ascundă banii şi să se expatrieze! Din cauza mea a căzut în mâinile necredincioşilor care-l ţin în lanţuri! Ah! seniore don Pablos, de ce m-ai scăpat din ghearele justiţiei? Deoarece ţii la tata, trebuia să fii răzbunătorul lui şi să mă laşi să plătesc cu viaţa crima de-a fi fost pricina tuturor nenorocirilor sale." La aceste cuvinte, care arătau pocăinţa unui fiu ticălos, rectorul fu mişcat de durerea pe care o arăta tânărul Piquillo. „Fiule, îi zise el, văd cu plăcere că te căieşti de greşelile trecute; şterge-ţi lacrimile; e de ajuns că am aflat ce s-a petrecut cu Ambrosio, ca să te pot asigura că-l vei revedea; libertatea lui nu depinde decât de o plată de răscumpărare pe care o iau asupra mea; oricâte suferinţe ar fi îndurat până acum, sunt încredinţat că, regăsind la întoarcere un fiu înţelept şi plin de iubire pentru dânsul, nu-şi va mai plânge soarta cea nenorocoasă." Cu această promisiune a lui don Pablos, fiul lui Ambrosio plecă mângâiat pe deplin, şi la trei-patru zile după aceea plecă la Madrid, unde, de cum sosi, dădu călugărilor din ordinul Mântuirii o pungă în care se aflau o sută de pistoli şi o hârtiuţă cu aceste cuvinte:

*Această sumă e dată sfinţilor părinţi din ordinul Mântuirii pentru răscumpărarea unui biet burghez din Salamanca, numit Ambrosio Piquillo, captiv la Alger.*

Iar aceşti călugări de treabă, în călătoria pe care au făcut-o la Alger, au îndeplinit dorinţa rectorului; l-au răscumpărat pe Ambrosio; el e robul a cărui linişte ai admirat-o.

— Încât mi se pare, zise don Cléophas, că Bahabon şi-a plătit toată datoria pe care o avea faţă de acest burghez.

— Don Pablos nu gândeşte la fel cu dumneata, răspunse Asmodée. Vrea să restituie şi capitalul, şi dobânzile; delicateţea conştiinţei lui merge până acolo încât îşi face scrupule în a dispune de averea pe care a adunat-o de când e rector; şi când îl va vedea pe Piquillo, are de gând să-i spună: „Ambrosio, prietene, încetează de-a mă privi ca pe binefăcătorul dumitale; eu sunt ticălosul care ţi-a dezgropat banii ascunşi în pădure; nu socotesc că este îndestul numai să-ţi înapoiez cei două sute cincizeci de dubloni, deoarece m-am servit de ei ca să ajung la rangul pe care-l am acum în societate; tot ce am îţi aparţine; nu vreau să opresc decât ceea ce vei socoti dumneata cu cale...”

Ajungând în acest loc, diavolul se opri brusc; se înfioră şi se îngălbeni la faţă.

— Ce ai? îl întrebă studentul; ce pricină extraordinară te tulbură şi-ţi taie deodată firul vorbei?

— Ah, seniore Léandro, strigă demonul cu voce tremurătoare, ce nenorocire pe capul meu! Vrăjitorul care mă ţinea prizonier într-o sticlă a băgat de seamă că lipsesc din laboratorul lui: se pregăteşte să mă cheme prin conjuraţii atât de puternice încât nu mă voi putea împotrivi.

— Cât sunt de mâhnit! zise foarte mişcat don Cléophas; ce pierdere pentru mine! Vai! ne despărţim pentru totdeauna.

— Asta n-o cred, răspunse Asmodée; vrăjitorul s-ar putea să aibă nevoie de ajutorul meu; şi dacă am norocul să-i fac vreun serviciu, poate că, în semn de recunoştinţă, îmi va da drumul; dacă se întâmplă aşa precum nădăjduiesc, poţi să fii sigur că voi veni neîntârziat la dumneata, cu condiţia să nu dezvălui nimănui ceea ce s-a petrecut în cursul acestei nopţi între noi; dacă însă vei povesti cuiva despre toate acestea, te încredinţez că n-ai să mă mai vezi...

Găsesc totuşi puţină mingâiere în faptul că trebuie să te părăsesc, urmă el, pentru că cel puţin ţi-am pregătit fericirea. Te vei căsători cu frumoasa Serafina, care te-a îndrăgit; seniorul don Pedro de Escolano, tatăl ei, a hotărât să ţi-o dea de soţie; nu lăsa să-ţi scape un prilej atât de norocos. Dar, mizericordie! adăugă el, îl şi aud pe vrăjitor cum mă conjură; tot iadul e înspăimântat de cuvintele teribile pe care le pronunţă acest primejdios cabalist. Nu mai pot rămâne mult timp cu senioria-voastră. La bună vedere, dragă Zambullo!

Zicând aceste cuvinte, îl îmbrăţişă pe don Cléophas şi dispăru, după ce-l transportă mai întâi în locuinţa lui.

# CAPITOLUL XXI

## Despre cele ce făcu don Cléophas după plecarea *Diavolului şchiop*; şi în ce chip a găsit cu cale autorul să termine această carte.

O clipă după plecarea lui Asmodée, studentul, simţindu-se obosit după o noapte întreagă de stat în picioare şi după atâtea emoţii, se dezbrăcă şi se culcă în pat spre a se odihni. În starea de agitaţie în care se afla, adormi cu mare greutate; dar, în sfârşit, plătind cu dobândă tributul pe care-l datoresc toţi muritorii lui Morfeu[49], căzu într-o letargică aţipire, care ţinu toată ziua şi noaptea următoare.

[49] Zeul înaripat al somnului şi al viselor. Unul dintre cei o mie de fii ai lui Hypnos.

De douăzeci şi patru de ore zăcea în această stare, când un tânăr cavaler, prieten cu dânsul, don Luis de Lujan, intră în camera lui, strigând din toate puterile:

— Ehei, seniore don Cléophas, trezeşte-te!

La acest strigăt, Zambullo se deşteptă.

— Ştii că dormi fără întrerupere de ieri dimineaţă? îi zise don Luis.

— Nu se poate! răspunse Léandro.

— Nimic mai adevărat, replică prietenul său; ai făcut de două ori înconjurul cadranului. Toţi locuitorii din casa asta mi-au confirmat-o.

Studentul, mirat de un somn atât de lung, se temu mai întâi că aventura lui cu Diavolul şchiop n-a fost decât o iluzie; dar nu putu crede aşa ceva; mai ales când îşi aminti de anumite împrejurări, fu convins de realitatea celor văzute; totuşi, ca să fie mai sigur, se sculă, se îmbrăcă repede şi plecă cu don Luis, pe care-l duse înspre Puerta del Sol, fără să-i spună de ce. Când ajunseră acolo şi când zări conacul lui don Pedro aproape prefăcut în cenuşă, don Cléophas se arătă surprins.

— Ce-mi văd ochii? zise el. Mare prăpăd a făcut aici focul! Cui aparţine această nefericită locuinţă? De mult timp a ars?

Don Luis răspunse la aceste două întrebări, apoi îi zise:

— Se vorbeşte foarte mult prin oraş despre acest incendiu, dar nu atât din pricina marilor pagube pe care le-a adus, cât din cauza unei întâmplări speciale pe care ţi-o voi istorisi. Seniorul don Pedro de Escolano are o singură fată, frumoasă ca lumina zilei; se spune că se afla într-o cameră încinsă de flăcări şi de fum, unde era sortită fără doar şi poate pieirii, dar că a fost totuşi scăpată de un tânăr cavaler al cărui nume încă nu l-am aflat; acesta-i subiectul tuturor discuţiilor din Madrid. Toţi ridică în slăvi bravura acestui cavaler şi se crede că, drept recompensă pentru o atât de îndrăzneaţă faptă, cu toate că tânărul nu-i

decât un simplu gentilom, s-ar putea să obţină mâna fiicei seniorului don Pedro.

Léandro Pérez ascultă povestirea lui don Luis, nearătând nici un fel de interes celor auzite; apoi, despărţindu-se de el sub un pretext oarecare, se duse la Prado, unde, aşezându-se la umbra pomilor, căzu într-o adâncă visare. Gândurile îi fură ocupate mai întâi de Diavolul şchiop. „Nu se poate, îşi zise el, să-l regrete cineva mai mult ca mine pe iubitul meu Asmodée; aş fi făcut cu el înconjurul lumii în puţin timp şi aş fi călătorit fără să sufăr nici una din neplăcerile călătoriei: fără îndoială că pentru mine e o mare pierdere; dar, îşi continuă el gândul după câteva clipe, poate că această pierdere nu-i ireparabilă: de ce să-mi pierd nădejdea de a-l revedea pe demon? Se poate întâmpla, precum spunea chiar el, ca vrăjitorul să-i redea cât de curând libertatea.” Gândindu-se apoi la don Pedro şi la fiica lui, luă hotărârea de a se duce la dânşii, împins de curiozitatea de a o vedea pe frumoasa Serafina.

De cum apăru în faţa lui don Pedro, acest senior alergă spre dânsul cu braţele deschise, zicându-i:

— Fii binevenit, mărinimosule cavaler; cât pe ce să fiu nemulţumit de dumneata. Cum se poate, îmi ziceam eu, ca don Cléophas, pe care l-am rugat cu atâta stăruinţă să vie la mine, să întârzie a răspunde rugăminţii mele? Cât de slab răspunde nerăbdării pe care o am de a-i arăta toată stima şi prietenia pe care le simt pentru el!

Zambullo îşi plecă respectuos capul la aceste mustrări plăcute şi-i spuse bătrânului, pentru a se scuza, că se temuse ca nu cumva să-l stânjenească în încurcătura în care gândeşte că s-a aflat cu o zi înainte.

— Nu sunt mulţumit cu această scuză, răspunse don Pedro; n-ai putea stânjeni pe nimeni în această casă unde, fără ajutorul dumitale, acum ar domni cea mai profundă tristeţe. Dar, adăugă el, urmează-mă, te rog; mai ai de primit mulţumiri şi de la altcineva...

Vorbind astfel, îl luă de mână şi-l conduse în iatacul Serafinei. Această doamnă tocmai îşi făcuse siesta.

— Copila mea, îi zise tatăl ei, îţi prezint pe cavalerul care ţi-a scăpat cu atâta curaj viaţa: încredinţează-l cât eşti de mişcată de ceea ce a făcut pentru tine, fiindcă alaltăieri n-ai putut-o face din cauza stării în care te aflai.

Atunci señora Serafina, deschizând o guriţă ea un trandafir, i se adresă lui Léandro Pérez, făcându-i un compliment care i-ar fermeca pe toţi cititorii, dacă l-aş putea reda cuvânt cu cuvânt; dar pentru că nu mi-a fost relatat întocmai, prefer să-l trec sub tăcere decât să-l schilodesc. Voi spune numai că lui don Cléophas i se păru că vede şi aude o zeitate; că fu cucerit atât prin văz cât şi prin auz: fu cuprins pe loc pentru dânsa de o violentă dragoste; dar departe de-a se uita la dânsa ca la o fiinţă pe care negreşit avea s-o ia în căsătorie, se îndoi, cu toate cele spuse de demon, că ar putea primi o asemenea răsplată pentru serviciul pe care îşi închipuiau ei că le-a făcut el. Cu cât i se părea mai încântătoare, cu atât îndrăznea mai puţin să nădăjduiască că o va obţine. Ceea ce îl făcu să se simtă nesigur că va dobândi o asemenea răsplată fu faptul că don Pedro, în tot timpul lungii convorbiri pe care o avură împreună, nu pomeni de loc de acest lucru; îl copleşi cu tot felul de mulţumiri, fără a-i da a înţelege că ar dori să-i fie socru. Pe de altă parte, Serafina, la fel de politicoasă ca şi tatăl ei, îi spuse cuvinte pline de recunoştinţă, fără a rosti o singură vorbă care să-i dea a înţelege lui Zambullo că ar fi îndrăgostită de el; aşa încât plecă de la seniorul Escolano cu multă dragoste şi foarte puţină speranţă.

— Asmodée, prietene, zicea el în drum spre casă, ca şi cum ar fi fost în tovărăşia diavolului, când m-ai asigurat că don Pedro are intenţia să mă facă ginerele lui şi că Serafina e îndrăgostită de mine, desigur că sau ai vrut să-ţi baţi joc de mine, sau, după cum nu cunoşti viitorul, tot aşa nu cunoşti prezentul.

Studentului nostru îi păru rău că se înfăţişase acestei doamne; şi luându-şi pasiunea drept o dragoste nenorocită, care trebuia cu orice preţ învinsă, se hotărî să procedeze în consecinţă; mai mult, îşi reproşa dorinţa pe care o încercase de a împinge până la capăt cele întâmplate, adică de-a afla un părinte dispus să-i acorde mâna fiicei sale; socoti chiar că-i ruşinos să datoreze fericirea unui artificiu.

Capul îi era plin de aceste gânduri, când don Pedro, trimiţând a doua zi după dânsul, îi zise:

— Seniore Léandro Pérez, a sosit vremea să-ţi dovedesc prin fapte că nu sunt un curtean dintre acei care, în locul meu, drept recunoştinţă, s-ar mulţumi să-ţi răsplătească serviciul numai cu vorbe meşteşugite; vreau ca însăşi Serafina să fie răsplata primejdiei prin care ai trecut pentru dânsa; am stat cu ea de vorbă şi am găsit-o gata să-mi dea ascultare cu plăcere: pot spune chiar că mi-am recunoscut sângele când i-am propus de soţ pe salvatorul ei. Şi-a manifestat bucuria printr-o pornire care mi-a arătat că generozitatea ei e la fel cu a mea. Aşadar, lucrul e hotărât, te vei căsători cu fata mea.

După ce vorbi astfel, cinstitul senior de Escolano, care se aştepta, şi cu drept cuvânt, ca don Cléophas să-i aducă plecatele lui mulţumiri pentru o favoare atât de mare, rămase foarte surprins văzându-l nedumerit şi încurcat.

— Vorbeşte, Zambullo, îi zise el; ce pot să gândesc de tulburarea pe care ţi-a pricinuit-o propunerea mea? Ce te poate revolta împotriva ei? S-ar putea ca un simplu cavaler să refuze o înrudire de care s-ar simţi onorat şi un nobil sus-pus? Nobleţea casei mele are vreo pată de care n-am cunoştinţă?

— Seniore, răspunse Léandro, îmi dau prea bine seama de distanţa pe care cerul a pus-o între noi.

— Atunci, urmă don Pedro, de ce pari atât de puţin mulţumit de căsătoria aceasta care te onorează atât de mult? Mărturiseşte, don Cléophas, poate iubeşti vreo

femeie căreia i-ai dat cuvântul şi din pricina căreia te împotriveşti norocului dumitale?

— Dacă aş avea vreo iubită de care aş fi legat prin jurăminte, răspunse studentul, fără îndoială că nimic nu m-ar putea face s-o trădez. Dar nu-i acesta motivul care mă împiedică să profit de bunăvoinţa dumneavoastră; un sentiment de delicateţe mă face să renunţ la strălucita căsătorie pe care mi-o propuneţi; şi, în loc să abuzez de greşeala dumneavoastră, vreau să vă deschid ochii: nu sunt eu salvatorul Serafinei.

— Cum se poate! strigă bătrânul extrem de mirat: nu dumneata ai scăpat-o de flăcările care erau pe cale s-o înghită? Nu dumneata ai săvârşit o faptă atât de curajoasă?

— Nu, seniore, răspunse Zambullo; orice încercare din partea unui muritor ar fi fost de prisos şi trebuie să vă mărturisesc că un diavol v-a scăpat fiica.

Aceste cuvinte îl mirară atât de mult pe don Pedro încât, nevenindu-i să creadă c-ar putea fi adevărat, îl rugă pe student să vorbească mai lămurit. Atunci Léandro, fără să-i pese că va pierde prietenia lui Asmodée, îi povesti tot ce se petrecuse între dânsul şi demon. După care bătrânul luă cuvântul şi îi zise lui don Cléophas:

— Mărturisirea pe care mi-ai făcut-o mă întăreşte în planul de a-ţi da de soţie pe fata mea; dumneata eşti primul ei salvator. Dacă nu l-ai fi rugat pe Diavolul şchiop s-o smulgă din ghearele morţii, desigur că el ar fi lăsat-o să piară. Aşadar dumneata i-ai salvat viaţa Serafinei; într-un cuvânt, meriţi să ţi-o ofer, împreună cu jumătate din averea mea.

La aceste cuvinte, care-i risipeau toate scrupulele, Léandro Pérez se aruncă la picioarele lui don Pedro, spre a-i mulţumi pentru bunătatea lui. Puţin timp după aceea, căsătoria avu loc, cu toată măreţia cuvenită moştenitoarei seniorului Escolano şi spre marea mulţumire a rudelor studentului nostru, care prin aceasta fu bine răsplătit

pentru cele câteva ceasuri de libertate procurate Diavolului şchiop.

Coperta de N. ŞERBAN

Redactor responsabil: MARCEL ADERCA
Tehnoredactor: AURICA IONESCU

*Dat la cules 01.07.1966. Bun de tipar 10.09.1966.*
*Apărut 1966. Tiraj 50.170 ex. broşate. Hârtie ziar rotativ de 50* g/m$^2$.
*Format 540×840/16. Coli ed. 13,19. Coli tipar 15. A. nr.* 8.093.
C.Z. *pentru bibliotecile mari 84.*
*C.Z. pentru bibliotecile mici 84-31 = R.*
Tiparul executat sub comanda nr. 60.450 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”,
Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti
Republica Socialistă România